

ఓం. ఐం. బ్రహ్మ

(యజుః)

కఠోపనిషదార్య భాష్యము

(పదానశ్రిమణిక, మంత్రానశ్రిమణిక, సదవిభాగ, సామాంతర, ప్రతిపదార్థ
తాత్పర్య, ప్రశ్నోత్తర, విశిష్టపరిష్టమాలతో సమలంకృతమైన
వైదిక భాష్యము)

క - 46

:- భాష్యోత్తర - ప్రకాశకుడు :-

అన్నే కేశవార్య శాస్త్రి
ముదుచూరు సి. ఓ. కృష్ణాజిల్లా.

సృష్టి శకము. 197, 29, 49,0 56.

దయానందాబ్దము 182.

23226
12.12.71

పుస్తకములు పలయువారు:-

అన్నే నాగయ్యగారు

ముదునూరు పి.ఓ.

కృష్ణా జిల్లా.

ప్రభాకర ప్రెస్,
జనరల్ బోర్డు,
సికింద్రాబాదు.

వెల 1-8-0

:- జననము :-

స్వభాను ఆశ్వయుజ శు కి మంగళవారం
1883 అక్టోబరు,

1893 మార్చి 30
(ఫోటో 1912)

ఓ ౦

పి
త్ర
వి
విముక్తి
క్ర

శ వ్

ఓం సచ్చిదానంద స్వరూపాయ నమః

పితృ

పాదార విందములకు

జననీ జనకులారా!

మీరు వేదాంతము పేర అద్వైతనుతానుయూయగుటచే పుత్రుల
తానర్చు శ్రాద్ధ కర్మాదుల వలన సద్గతి పొందనలయుననే ఆశ పెట్టు
కొనువారు కాకపోవుటయేగాక నేనును విశ్వయజ్ఞము జీవించియున్న
పితృగులకే గాని మృతపితృగులకు కాదను వేదవాదమును విశ్వసించువా
డనగుటచేతను, మీవరలొక గమరాంతరము మీ పేగుతోనేనేమి చేసి
నను, పుస్తకము వ్రాసినను దానివలన మీకు లభించున ధర్మయు
నుండదని గ్రహించుటచేతను, మీ ఋణము తీర్చునదెట్లా యని నా
కొక సమస్య ఏర్పడినది.

కర్మనిలయమగు మానవ శరీరము మీ వలన నాకు లభించినది.
నన్ను కని పెంచుటయే గాక, నా జీవనయాత్రకై తగినంత సంపత్తిని
నాకు లభింపజేసిరి. మీరును మాసేవలతో—అర్జునతో ఆసక్తిప్రేమయు
ముఖ్య భేదంకగళి స్వభావమును గడువుకొను ఆర్థిక శారీరక
సమర్థతలను పొందియుండిరి.

ఆంధ్రవిశ్వ కళావిజయత్తు నారి భాషాప్రసాద పాఠ్యగ్రంథముల
పాఠము చెప్పి నాకు పితృదానమొనర్చి యుండుటచే గుర్తు శబ్ద
సార్థకత్వమును వ్యక్తపరచుకొంటిరి.

ఈ మీ ఋణములన్నిటినుండి విముక్తుడ నగునదెట్లు? ఋణ
త్రయములో మొదటిదియగు పితృణము నుండి విముక్తి పొందు
టకై నే జేయవలసినదేమిటి?

పితృణ విముక్తికై గృహశ్రమస్థుడగుట, సంతానముగనుల్లిన సరమను జనసామాన్యము భావించు స్మృత్యాదేశమొందుగలదు. అదియు నాయంద నిష్ఫలముగనే ప్రతీతమగుచున్నది. పుత్రవాత్సల్యముచే మీరు నన్ను విముక్తుడవేయని దీవించవచ్చును. ఇంతమాత్రముచే న్యాయకారియగు పరమాత్ముని వ్యవస్థనుండి నాకు తప్పకొన వశమా? ఇక మీ ఋణము తీర్చుకొను నుపాయమెద్ది?

మిమ్ములననేక పర్యాయములు అవైదికములగు గురు బోధల నుండి మరల్చుటకు ప్రయత్నించితిని. మీరును నామాటను కొంత వరకైనను ఆదరించిరి. కాని చివరకు పరిసరవాతావరణము వలన ప్రభావితమై గురుకూటములలో సమ్మిల్నలు కా సాగిరి గదా! కావున మిమ్ముల నేవిధముగా నైనా వైదిక మార్గమునకు గొనివచ్చుటయే నాధర్మము-ఇదియే నేజేయవలసి: పితృయజ్ఞముని నిర్ణయించుకొంటిని.

విచార నిమగ్నుడనైన నామదికి నచిత్రేతనుని నిష్కళంక మార్గము నచ్చినది. అతడు పితృణ విముక్తికై వివాహితుడై సంతానమును గనకపోయినను జువనికి కలుగు అనర్థముల నూహించి, వాని నుండి జనకుని రక్షణార్థమై ఆత్మ సమర్పణ మొనగియుండెను. యముడిచ్చిన ప్రప్రథమ సదవకాశమును పితృశాంతికై-పితృసంతృప్తికై వినియోగించెను. చివరకు పితరులే కాదు మానవ మాత్రుడవడెనను “శ్రావయేద్ బ్రహ్మసంసది, ప్రయతః శ్రాద్ధకాలేవాత్మాన్త్యాయ కల్పతే, తదానన్త్యాయ కల్పతే ఇతి (1-3-17) అని చెప్పకొదగిన విజ్ఞానమును సంపాదించెను.

ఆ విజ్ఞానమును తేట తెలుగులో విశదీకరించి మీ కరకమలములందుంచి మిమ్ములను-మీ ఆత్మబంధువులను శుద్ధవైదిక మార్గమున వేరేపెట్టుట కుపక్రమించుటయే మీ ఋణము నుండి విముక్తుడనగు

టకు సాధనముగ భావించితిని.

పరమదయాళువగు పరమాత్ముని కృపావిశేషము వలన నాకీ జ్ఞానోదయము కలుగునప్పటికి మీరిరువురు జీవించి యుండుట నా అహూభాగ్యము. మీగు నృన్దావ్యములో “ప్రయతః శ్రాద్ధకా లే నా” వాక్య వహింతు గ్రహించెదరని విషయపూర్వకముగ వేడుకొనుచున్నాను.

మీ ఋణమును తీర్చుకొనుటకై, నంశదీపకమగు సీగ్రంథమును ప్రకాశించుటకై తగిన ధనమును ఇతరుల నుండి నయా దానధర్మముల పేర పొందవలసిన అననరము లేకుండ స్వాగృతము నుండి మిగిల్చి సమకూర్చుటకై పూర్తిగ తనమాచరించి నానత్సంకల్పమును కార్యరూపము దాల్చిపంజేసి మీ కోడలుఅనమాయయు నా సహధర్మచారిణి నామమును సాగ్ధక మొనర్చుకొన్నది.

స్వస్తి మాత్రా తత పితే నో అస్తు (ముక్ 1.31.4.)

మా పితరులకు స్వస్తి నేకూరుగాక !

శమిశ్యం.

ఇ ట్లు

దయ్యు యుగాది.

నయానందాము 132.

పితృయజ్ఞ దీక్షాపరుడు.
కేశవార్య శాస్త్రి

ఓం నామో బ్రహ్మ
స త్సంకల్పము

1928 (కీ.శ.) ప్రాంతమున నాకార్యసమాజపు గాలి సోకినది. ఆ తర్వాత వైదిక వాఙ్మయ పఠనార్థము కాశీ వెళ్లియుంటిని. అచ్చట ప్రాచీన వ్యాకరణ శాస్త్ర పరిక్షయందును, ప్రయాగవారి (హిందీ) సాహిత్య విశారద యందలి ధర్మవిషయమునందు, ఆర్యకుమార సభవారిచే నడిపింపబడు వైదికధర్మవిశారద - సిద్ధాంతశాస్త్ర యను పరిక్షలయందును కఠోపనిషత్తు పాఠ్యగ్రంథముగ చదువు నడవకా శము లభించినది. అచ్చటనే ఒకరిద్దరి యిండ్లకడ అంత్యేష్టి సంస్కారానంతరము కఠోపనిషత్కథ జెప్పటయు తటస్థించింది. అప్పటి నుండియు దీనిని తెలిగించవలయుననే ధారణ యేర్పడియుండెను. నేడది కార్యరూపము దాల్చి లోకము ఎదుటకు వచ్చుచున్నందుకు ధన్యుడనైతి.

1944 (కీ.శ.) ప్రాంతములో ఒంగోలు తామ్రాక గంగవరములోని కృష్ణమ్మ వేదవిద్యాలయము నండధ్యాపకునిగా నున్నదినములలో తెనాలిలో నుండు శ్రీ పూజ్య జగద్గురు బ్రహ్మనందగిరి స్వాముల వారు కఠోపనిషత్తులోని యముని గురించి ఆర్యసమాజకముగ మిథాభావమేమని ప్రశ్నించి యుండిరి. దానికి-మరికొన్ని విషయములకును ఒకటే కార్డులో జవాబు వ్రాసియుంటిని. ఒక కార్డులో అత్ర విషయము పొందుపరచి వ్రాసినందులకు వారు సంతసించిని తర్వాత తెలియనచ్చినది కాని యముని గురించి నాభావములతో వారెంత హుక్కికవింపిరో తెలియదు. ఆంధ్ర లోకమున కాభావములు అందజేయుట అవసరమని తలచుచుండేవాడను.

ఇది యిట్లుండ నా మిత్రులైన శ్రీ ముమ్మన్నేని లక్ష్మీనారాయణ గారు ఈకఠోపనిషత్తులను ఆర్యసామాజిక దృష్టితో తెలిగించి

యుండిరి. తర్వాత కృమము తప్పించి మాండుక్యమును ప్రకటించిరి. ఆర్యసమాజ సాహిత్యసృష్టికర్త లో నింకొక రెన శ్రీ పం. కాపూరు గోపదేవ్ గారు దర్శనములను తెనిగించసాగిరి కాని ఉపనిషత్తులను ముట్టకుండిరి. ఇక ఈకార్యము నాద్వారానే పూర్తియగుట భగవ దిచ్చగా భావించి సేనీకార్యమును చేపట్టితిని.

సమారిరునది రెండు సంవత్సరాలనుండి కృమకృమముగా వృద్ధి పొందిన నాసంకల్పములనుల పరుల దానదయాసహకారములమీద నాధారపడకుండ ప్రకటించు శక్తి నేటికి పరమకారుణికుడగు పర మాత్మ నాకొనగినందుల కెంతయో మోదమందుచున్నాను.

భౌతిక వాదముపై మోజుగాఉన్న ఈ యుగములో ఈ గ్రంథ ప్రకాశనము చాలనుందికి అరుచికరముగ నుండవచ్చును కాని నచికేతనుని:-

అపి సర్వవీచిత మబ్బమేన, తక్షణ వాహస్తవ సృత్యగీతే॥ ౧.౧.౨౬॥

ఆభిధ్యాయన్ వర్ణతి ప్రయోగాః తిద్ధి తీవరే శో రమేత॥ ౧.౧.౨౭॥

స విత్తేన తర్పణీయో మనుష్యః॥ ౧.౧.౨౮॥

వాక్యములు నేటి లోకానికి కనుపివ్వలు కాగలవను ఆశతోను, మృత్యురహస్య జ్ఞానము పొంది మృగ మరీచికగా నున్న భౌతిక వాదమునుండి మరలి వారును శాశ్వత శాంతిని పొందగలరను దృఢ విశ్వాసముతో సేనీకార్యమునకు దోడంగితిని.

హిందీభాషయందు ఆర్యసమాజకులు పలువురు భాష్యమొనర్చి యుండిరి. వాని యన్నిటి సారాంశమును యథాశక్తి - యథామతి నిందుదహరించి యుంటిని. అందులకై స్వగ్రీయ దర్శనానంగ మహాత్మ నారాయణ స్వామ్యదులకు, శ్రీ పూజ్యపాదవేదాసంధాదు లకు కృతజ్ఞుడను.

VIII

ఈ గ్రంథము నా పితరుల కేగాక, జజ్ఞానువులకు—ముముక్షువులకు తోడుపడునని యాశించుచున్నాను.

ఒక పండితులేగాక సామాన్య శిక్షితులును దీనిచదవయిన మొనర్చిన సత్యజ్ఞాన పాపి పాపందగలరనే ఆశతో సరళమును స్వాభావికమును అగు భాషనే ప్రయోగించితిని. అక్కడక్కడ భావము సువ్యక్తముగుటకును, ఉభయపక్షార్థములు స్ఫురించునటులుగను రెండు మూడార్థముల వ్రాసియుంటిని. జజ్ఞానువులు వానిని గమనించి ఆఖ్యానాలంకార పక్షములను గ్రహించెదరుగాక !

ఇందలి తైలితోను—భావములతోను—అర్థములతోను ఏకేభవించజాలని ఆధ్యాత్మవాదులు—పండిత ప్రకాండలు శ్రమయనుకొనక తప్పక తమభావమును నాకందజేయుదురని మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నాను. అటులందజేసి సత్యాసత్యనిర్ణయము—సమన్వయము ఒనర్చుకొనగలుగుటకు నాకు తోడ్పడెదరని యాశించుచున్నాను. ద్వితీయముద్రణ మందు వారి భావముల ననుసరించి తన మాపులు చేసుకొనే సంకల్పముతోనే వారి సహకారమును ఆశించుచున్నాను.

పాఠకులు దీనిని ఆదరించి “ప్రశ్నోపనిషదార్య భాష్యము” నకై ఎదురుచూచెదరని భావించుచున్నాను.

అచ్చుపొరపాటులు చాల దొర్లినవి పాఠకులు సందర్భానుసారముగ సరిదిద్దుకొని నన్ను మన్నించుదురు గాక !

దుర్ముఖయుగాది.

నారాయణగుడ.

భాగ్యవగరము.

బిట్ట

వైదిక మతానుకూలము

కేవలార్య శాస్త్రము

వైదిక కర్మల ప్రాముఖ్యత

వైదిక కర్మల ప్రాముఖ్యత కథమునందు గోచరించును. త్యాగభావముతో వాఙ్మనము సర్వజిద్యుష్టమాచరించెను. కుమారుని యందు మమతయుంచకనే బృత్యువునకిచ్చెను. పితృవాక్య పరిపాలకుడైన కుమారుడును యమనిలయునునకే గగా నాచార్యుడు గృహము నందుండకపోవుటచే, తండ్రి పనువును దృష్టియందిడు కొని యమదర్శనాభిలాషియై మూడురాత్రులకు అన్నపానీయములు మట్టక నిష్కగా నిరీక్షించెను. యముడతని జితేంద్రియత్వమునకు శంకుఘ్టడై ముందే తాను నమ స్కార మొనర్చి కన యింటిలో సతిథి నిరాహార్యుడైయున్న దోషమును పరిహరించు కొనుటకై మూడు వరములు కోరుమని ప్రేరేపించి అతిథి యజ్ఞమహిమను ప్రితిపించెను.

నచికేతసుడు మొదటి వరమందు పితృభక్తిని-ప్రేమను సగ్రహరించుచు జన కుని హితమును గోరెను. ఆకలి దప్పలు, జరామరణములు లేనిది స్వర్గము. స్వర్గ లోకస్థులు ఆమృతత్వమును భజింతురు. కావున అటువంటి స్వర్గప్రాప్తికి కారణ మగు సన్నిహిత విధానమును తెలియబరచుమని స్వతీయ మామచే వరించెను. యముడు హవన విధానము-వేదిరచనను చక్కగా బోధించెను. నచికేతసుడతిశ్రద్ధతో నాలకించి తన ఏకసంత్రాగహిత్యమును వెల్లడించెను యముడింకను ప్రసన్నుడై యతని పేరనే ఆవిద్యను ప్రసిద్ధపరచెను. నాటినుండి నచికేతసుని పేరుతో నాచికేత మని స్వర్గ్యమైన ఆహవనాన్ని పేరుగన్నది. నేటి వైష్ణవికులపేర వారు కనుగొనిన సిద్ధాంతములు ప్రచలితములగుచున్నవి గదా!

మరణించిన తర్వాత ఏముండును? అని మూడవ వరముగా పశ్చాశుగము వదలెను. యముడు నిర్వౌఘోయి ఆశ్రమావతము నుండి తప్పించుకొనుటకై ముందుగా దేవతలు కూడ ఎరుగునని ఈవిషయములో నాకు గతి యేమియులేదని తప్పించుకొన చూచెను. నచికేతసుడు దృఢముగా నుండుటగాంచి రాజ్యమును, బంగారమును, ఏనుగులను, గజములను, భౌతిక సంపత్తిని నిచ్ఛదననెను. అధ్యాత్మిక జ్ఞానము భౌతిక సుఖములకంటె మిన్నయని యముని ప్రలోభముల ద్వారాను, నచికేతసునిముముక్షుస్వభుద్ధిచేతను రుజువైనది. నచికేతసుడు తొణకడు. చివరకు యముడు నచికేతసుని ధీరత్వమును గాంచి బోధించసాగును. ప్రకృతి-జీవ-మరణ తృలను గుఱించి చెప్పును. చివరకు జీవాత్మ చనుకొన్న కర్మలను బట్టి పొందిన జ్ఞానమును బట్టి మరణించిన వెంటనే వేరొక జన్మను పొందునని జ్ఞానోపదేశము గరవును.

ఈ విజ్ఞానమును విపులముగా స్ఫుష్టపరచి దీనినే యోగవిధియనును. దీనినభ్యసించి యోగి మరణ సమయమున ఆత్మను సుఖము నాడి ద్వారా ఉత్తమణ మొనర్చి పరమపదమును పొందునని పదేపదే యుపదేశించును. ౯

పితృదేవోభవ అను ఉపదేశము నచికేతనుడు ఆచరించిచూపెను. పితృణము నుండి విముక్తి పొందుట మానవుని ప్రథమ కర్తవ్యము. అందులకై గృహస్థాశ్రమమొక సాధనము. వైరాగ్యము కలిగినవాడు బ్రహ్మచర్యమునుండియే సంన్యాసములో ప్రవేశించవచ్చును. అతను కూడ పితృణము నుండి ముక్తి పొందవలసినదే గదా! తండ్రి కున్నట్లే మృత్యువుదగ్గరకు పంపినను పితృ సంతృప్తికే నచికేతనుడు మొదటి వరమునే వినియోగించెను. చేవుడు—స్వర్గము కావలయునని కోరువారికి పితృపూజ—భక్తి ఎంత అవసరమో దీనిని బట్టి గ్రహించవచ్చును. మహాభారతములో పితృసేవాతత్పరులలో భర్తవ్యాధుడు కీర్తించబడెను. కాని యతని మాంస విక్రయాస్త్రీ వేదసమ్మతము గాని—స్మృతి సమ్మతము గాని కాదు. అయినను మహాభారత రచయిత దానిని సమర్థించెను. కఠోపనిషత్తులో నచికేతసుని పాత్ర సాత్విక గుణప్రధానమైనదిగ, దీరునిగ చిత్రించబడినది. చెండవ వరములో ఇహలోకమునకు భిన్నము కాకుండగను పరలోక—స్వర్గలోక ప్రాప్తికై యగ్ని విధానము వరించి దేవఋణ విముక్తుడగుటకు ముందడుగువేసెను. తృతీయ వరములో ఋషిఋణ విముక్తికై విజ్ఞానమును వాంఛించెను. శ్రుతులను మథించి సారమును గ్రహించ సంకల్పించెను. ఇటుల వేదాంత విజ్ఞానము పొంది పరమపదమును పొందుటకు యోగ్యుడయ్యెను.

. కథారూపములో ఆధ్యాత్మిక విషయమును గ్రహించుటయే గాక మానవాదర్శము—పురుషుని కర్తవ్యము గూడ గ్రహించగలుగుచున్నాము. ఆధ్యాత్మికానందము లౌకికసుఖము ఎన్నింటికంటె శ్రేష్ఠమైనది. అయినను యముని అతిథిసత్కారము, నచికేతసుని పితృభక్తి, హవనవిధాన జిజ్ఞాస, బ్రహ్మవిజ్ఞాన వాంఛ—స్వాధ్యాయము, ఇవన్నియు ఎంతముఖ్యములో నిరూపితములగుచున్నవి. ప్రతిమునుష్యువు పంచమహాగుణము లాచరించనిచో తాను సాధించగలుగున దేమియునుండదని దీనివలన తెలుసుకొనవలయును. స్పష్టమై.

* శలయువారు నాచేసమకూర్చబడిన పంచమహాయజ్ఞములను గ్రంథమును ప్రభాకర పెన్సన్, జనరలు బజారు, సికింద్రాబాదు నుండి పొందగలరు.

ఆధికారోపనిషదః పదానుక్రణికా.

కరోపనిషత్తులూ రెండధ్యాయాలున్నై. ప్రతిదాంట్లో మూడేసి వల్లీలున్నాయి. ప్రతివల్లీలో మంత్రాలకు అంకెలు వేరుగా ఉంటాయి కాని నేనటులే చేయక మొదటి నుండి చివరివరకు ఒకే క్రమసంఖ్యను వేసి ఈ అనుక్రమణికలా ఉదహరించాను. వల్లీలప్రకారం మొదటి దాంట్లో 29, రెండవదాంట్లో 25 మూడవదాంట్లో 17, నాల్గవదాంట్లో 15, అయిదవదాంట్లో 15, ఆరవదాంట్లో 18, మొత్తం 119 మంత్రాలున్నాయి. నేనిచ్చిన అంకెలను బట్టి రెండవది 30 : మంత్రముతోను, మూడవది 55 తోను నాల్గవది 72 తోను, అయిదవది 87 తోను ఆరవది 102 వ తోను ఆరంభమగును. పాఠకు లీవిషయమును గ్రహించుదురగాక!

అంగుష్ఠమాత్రః; 83, 84, 118;

అంతక 26

అంతరాత్మన్ 72

అంతరాత్మా 118

అంతరిక్షనద్ 88

అంతరే 34

అయుక్తేన 59

అంతికాత్ 76

అంధాః 34

అంధేన 34

అక్రమః 49

అక్షరమ్ 45(3), 56

అగంధవత్ 69

అగ్నిమ్ 13, 14, 19

అగ్నిః 16, 19, 39, 79, 95, 101, 104

అగ్రయ 66

అజః 47

అజస్య 87

అజాయత 77

అజీర్యతామ్ 28

అణీయాన్ 37, 49

అణుః 21

అణుం 42

అణుప్రమాణాత్ 37

అణోః 49

అతర్క్యం 37

అతిథిః 7, 9, 88

అతి దీప్తే 28

అత్యంతం 17

అత్యస్థాక్షీః 32, 40

అత్యంతి 80, 94, 102

అత్ర 21, 22, 37, 74, 90, 115

అథ 15, 73, 115, 116, 119

అథో 14

అదితిః 78

అదభ్యః 77

అద్య 5, 16, 84

అద్రాక్షు 27

అద్రిజాః 88

అధర్మాత్ 43

అధి 108

అధిగచ్ఛతి 61

అధూమకః 84

అధ్యాత్మయోగాధికేన 41

అధ్యాత్మమ్ 119

అధ్యేషి 13

అధ్రువేషు 73

అధ్రువైః 39

అధ్వనః 63

అనంతం 69

అనంతలోకాప్తిం 14

అనంత్యం 40

అనందాః 3

అనన్యప్రాక్తే 37

అనవశేషు 51

అనశ్నన్ 8,9

అనాది 69

అనిత్యం 39

అనిత్యైః 39

అనిర్దేశ్యం 100

అసు 81

అసుపశ్యతి

అసుపశ్యంతి 98, 99

అసుపశ్యతి 75

అసుప్రతిష్ఠం 41

అసుపృవిష్ఠః 29

అనుప్రాక్షిః 25

అనుభూతి 101

అనుయంతి 73

అనువిధావతి 85

అనుశాసనమ్ 116

అనుశిష్టః 20

అనుష్ఠానాయ 87

అనుసంయంతి 93

అనేకరూపాః 16

అన్యం 21, 29

అన్యః 22(2); 50, 119

అన్యత్ 30(2)

అన్యత్ర 43(4), 113

అన్యః 117

అన్యే 93(2)

అన్యేన 38

అపానమ్ 89

అపానేన 91

అపి 15, 21, 22, 26, 36(2), 53, 119

అప్రమత్తః 112

అచ్ఛ 106

అబ్జైః 88

అబ్రవీత్ 16

అభయమ్ 56

అభయస్య 40

అభి 31

అభిష్టుప్తః 110

అభిధ్యాయన్ 28, 32

అభినఃస్మృతా 117

అభిమృత్యో 10

- అభివరేత్ 10
 అభ్యుక్ 119
 అమనస్కః 61
 అమన్యత 2
 అమత్ర 81(2)
 అమృతం 94, 115, 118(2)
 అమృతః 102, 115, 116
 అమృతత్వం 13, 72, 73, 109, 117
 అమృతాః 103, 110
 అమృతానాం 28
 అయమ్ 16, 20, 29, 35, 47(2), 48,
 అరణ్యః 79 52, 101
 అరసం 69
 అరూపం 69
 అర్థాత్ 30
 అర్థాః 64
 అర్థభ్యః 64
 అర్పితాః 80
 అర్హతి 50
 అలింగః 109
 అల్పమ్ 26
 అల్పమేషసః 8
 అవక్రచేతనః 87
 అవతిష్ఠంతే 111
 అవరేణ 37
 అవశ్యాని 59
 అవస్థితమ్ 51
 అవాక్యాః 102
 అవాతీన్యః 9
 అవాప్తః 32
 అవిజ్ఞానవాన్ 59, 61
 అవిద్యామ్ 34
 అవిద్యా 33
 అవిరతః 53
 అవృణీథాః 19
 అవ్యక్తం 65, 108
 అవ్యక్తాత్ 65, 109
 అవ్యయమ్ 69
 అశకమ్ 105
 అశనాయాః, 12
 అశబ్దం 69
 అశరీరం 51
 అశాంతః 53
 అశాంతమనసః 53
 అశుచిః 61
 అశ్వత్థః 102
 అశ్వాన్ 23
 అసమాహితః 53
 అసి 38
 అస్తం 80
 అస్తే 12, 20(2) 35, 37, 82, 113, 114(2)
 అస్తు 9(2)
 అస్పర్శం 69
 అస్మాత్ 43
 అస్మి 39
 అస్య 15, 22, 36, 49, 90, 104, 110, 115
 అస్యతి 89
 అహమ్ 20, 39
 అజాయతే 6
 ఆశ్ 22

- ఆత్మనః 49
 ఆత్మని 67(3), 83, 106
 ఆత్మభం 98, 99
 ఆత్మా 49, 52(2), 64, 86, 92, 108
 ఆత్మానం 51, 57, 75, 76
 ఆత్మేంద్రియమనోయుక్తం 58
 ఆదర్శే 106
 ఆదదానస్య 30
 ఆనంత్యాయ 71(2)
 ఆపః 38
 ఆపద్యతే 35
 ఆపనేయా 38
 ఆప్తవ్యం 82
 ఆప్తిః 40
 ఆప్నయాత్ 53
 ఆప్నోతి 61, 62, 63, 81
 ఆప్య 42
 ఆభిః 25
 ఆచునన్తి 44
 ఆయతనమ్ 23
 ఆయన్ 117
 ఆరుణిః 11
 ఆలంబనం 46(3)
 ఆవివేక 2
 ఆవృత్తచక్షుః 72
 ఆశాపృథివీ 8
 ఆశ్చర్యః 36(2)
 ఆస 1
 ఆసీనం 50, 89
 ఆసిక్తం 86
 ఆహ 51
 ఆహుః 58(2), 111
 ఇంద్రః 104
 ఇంద్రియధారణామ్ 112
 ఇంద్రియాణాం 107
 ఇంద్రియాణి 58, 59, 60
 ఇంద్రియేభ్యః 64, 108
 ఇచ్ఛన్ 72
 ఇచ్ఛంతః 44
 ఇచ్ఛతి 45
 ఇచ్ఛసి 23
 ఇతరేణ 91
 ఇతరేషాం 98, 99
 ఇతి 4(2), 20(2), 21, 33, 35, 39, 44, 58
 71, 100, 113, 114(2), 118
 ఇత్థా 54
 ఇదం 29(2), 82, 92, 101, 103
 ఇమం 71, 76
 ఇమామ్ 16, 17
 ఇమాః 25, 101
 ఇయమ్ 20
 ఇవ 6(2), 59, 60, 79, 81, 82, 84, 106(2),
 118
 ఇక్షీకాం 118
 ఇప్తకాః 15
 ఇష్టాపూర్తే 8
 ఇహ 16, 73, 81(3), 82(2), 105, 116
 ఈజానానాం 56
 ఈద్యమ్ 17
 ఈద్యః 79

ఈదృశాః 25
 ఈశానాం 76
 ఈశానః 83, 84
 ఈశివ్యసి 27
 ఉ 14, 30, 80, 84, 94, 100, 102
 ఉక్త్వా 70
 ఉచ్యతే 94, 102
 ఉత 30
 ఉత్క్రమణే 117
 ఉత్తమమ్ 108(2)
 ఉత్తిష్ఠత 68
 ఉత్పద్యమానానాం 107
 ఉదకమ్ 7, 85, 86
 ఉదయాస్తమయా 107
 ఉదేతి 80
 ఉద్యతమ్ 103
 ఉన్నయతి 89
 ఉపగోతీః 21
 ఉపలబ్ధవ్యః 114
 ఉపలబ్ధస్య 114
 ఉపలభ్యతే 113
 ఉపసేచనమ్ 54
 ఉపాఖ్యానం 70
 ఉపాశ్రితః 91
 ఉపాసతే 89
 ఉపేత్య 28
 ఉభయోః 114
 ఉభే 12, 30, 54
 ఉభౌ 48, 75
 ఉరుగాయం 40

ఉవాచ 4(2), 15
 ఉశన్ 1
 ఉస్థ్యం 89, 117
 ఉస్థ్యమూలః 102
 ఋతం 55, 88
 ఋతజాః 88
 ఋతసత్ 88
 ఏకం 98
 ఏకః 95(2), 96(2), 97, 98, 99
 ఏకా 117(2)
 ఏకాదశద్వారం 87
 ఏకే 20 (2)
 ఏజతి 103
 ఏతం 19, 42
 ఏతత్ (ఓ) 8(2), 10, 13, 14, 18, 20, 24,
 26, 42, 44, 45(3); 46(4), 74,
 76, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 87,
 90, 94, 100, 102, 103, 110
 ఏతః 31
 ఏతస్య 22
 ఏతాగ్ం 7
 ఏతాం 32, 119
 ఏతావత్ 116
 ఏతి 17, 117
 ఏతే 33
 ఏతేన 74
 ఏతౌ 91
 ఏత్య 17
 ఏథి 24
 ఏనమ్ 21, 53, 110

ఏమి 5(2)	కింగ్స్విత్ 5
ఏవ 15, 16, 19, 26(2), 27, 30, 34, 38,	కించన 12, 82
45(3), 57(2), 74, 81, 82, 84, 85, 86	కించిత్ 65
94(2), 101, 102(2), 113, 114(2),	కిల 22
ఏవమ్ 18, 85, 86, 119	కుతః 101
ఏవః 19, 20, 21, 37, 52(2), 66, 94, 102	కుతశ్చిత్ 47
ఏవా 38	కుమారగ్ం 2
ఐక్షత్ 72	కుర్వన్తి 7
ఓదనః 54	కుశలః 36
ఓమ్ 44	కుశలానుశిష్టః 36
ఔద్దాలకిః 11	కృత్స్నం 119
కః 28, 50, 54	కృతాకృతాత్ 43
కథమ్ 100, 113	క్రతోః 40
కరివ్యతి 5	కృధఃస్థః 28
కరోతి 95	క్షత్రమ్ 54
కరోమి 24	క్షురస్య 68
కర్తవ్యమ్ 5	ఖాని 72
కల్పతే 71(2), 105	గంధం 74
కశ్చన 80, 91, 94, 102, 110	గంధర్వలోకే 106
కశ్చిత్ 22, 47, 72	గచ్ఛతి 3, 80, 82, 109
కన్యై 4	గతిః 37
కవయః 68	గతిమ్ 111
కామంకామం 94	గర్భః 79
కామభాజం 24	గర్భిణీభిః 79
కామాః 25, 33, 115	గహ్వరేష్టం 41
కామాన్ 25, 32, 73, 99	గుహం 55, 77, 78
కామానాం 24	గుహాయామ్ 14, 49
కామస్య 40	గుహాహితం 41
కాష్ఠా 65	గుహ్యం 71, 92
కిం 74, 90, 100, 103	గూఢం 29, 41

గూఢాత్మా 66

గృహాణ 16

గృహాన్ 7

గృహే 8,9

గోచరాన్ 58

గోజాః 88

గౌతమః 10

గౌతమ 86, 92

గ్రంథయః 116

చ. 8(2),15,16,20,22(3),23,24,31(2)జహతి 41

,32,33,43(4),44,54(2),55,57, జాగరితాంతం 75

61,64,69,70,74,75(2),80(2),87, జాగ్ర 94

92,95,96,103,104(2),109(2),111, జాగృవద్భిః 79

114,117(2),119 జాగ్రత 68

చంద్రతారకమ్ 101

చక్షుః 97

చక్షుషా 110, 113

చరంతి 44

చాక్షుషైః 97

చిన్త్యమానః 37

చితః 39

చినుతే 18

చిరజీవికాం 24

చేత్ 27, 48(2), 105

చేతనః 99

చేతనానామ్ 99

ఛందతః 25

ఛాయాతపయోః 106

ఛాయాతపా 55

ఃతుః 109

జంతోః 49

జగత్ 103

జగతః 40

జగత్పణాః 3

జనాసః 19

జనానాం 118

జన్మమృత్యూ 17

జరయంతి 26

జరయా 12

జహతి 41

జాగరితాంతం 75

జాగ్ర 94

జాగృవద్భిః 79

జాగ్రత 68

జాతం 77

జాతవేదాః 79

జానామి 39

జాయతే 47, 62

జీర్ణన్ 28

జీవ 23

జీవం 76

జీవంతి 91

జీవతి 91

జీవితమ్ 26

జీవితే 28

జీవిష్యామః 27

జ్ఞాతా 33, 36

జ్ఞాతుం 50

జ్ఞాత్వా 45, 46, 109

జ్ఞానం 67

జ్ఞానాని 111	తన్నె 15
జ్ఞానే 67	తస్య 1, 7, 45, 52, 59, 60, 101
జ్యోతిః 84,	తాం 111, 112
తం 2,13,15,16,41,49,50,69,80,98,	తాః 3
99,101,118(3)	తాదృక్ 38, 86
తత్ (5) 14,15,29,39,43(2),44,45,	తాన్ 3, 85
63,67(2),68,69,71(2),74,	తాసాం 117
76,77,78,79,80(2),81(2),	తితీర్ష తాం 56
83,84,87,90,94(5),100(2),	తిష్ఠంతం 77, 78
102(5),103,113	తిష్ఠతి 83, 110
తత 4	తిస్రః 9
తతః 39, 76, 83, 105	తీర్త్యా 12
తత్ర 12, 101	తు 27,57(2), 59,60,61,62(2),63,64,
తత్పదం 61, 62	66, 91, 109
తత్వభావః 114	తుల్యమ్ 24
తత్వభావేన 114	తుల్యః 22
తథా 6, 69, 95, 96, 97, 106(3)	తుష్టః 15
తదా 112	త్వతీయం 4,19
తదామ్ 52	త్వతీయః 20
తపతి 104(2)	తే 3.14,19,30,44,73,92,103,110
తపసః 77	తేజః 26
తపాంసి 44	తేన 52
తయా 117	తేషాం 98, 99
తయాః 30	తేషు 58
తరతి 17	తౌ 31, 48
తక్కేణ 38	త్రయమ్ 18
తర్పణీయః 27.	త్రయణామ్ 10
తవ 16(2), 19, 26(2)	త్రికర్మకృత్ 17
తస్మాత్ 9, 29, 72	త్రిణాచికేతః 17, 18, 55
తస్మై 94, 102	త్రిభిః 17

త్రిన్ 9
 త్వమ్ 12, 13, 14, 22, 24, 27, 32, 38
 త్వత్ 10
 త్వయా 20
 త్వ 4, 24, 27, 33
 త్వమ్ 11
 త్వద్భక్ 22
 దండ్రమ్యమాణాః 34
 దక్షిణాను 2
 దదత్ 3
 దదామి 4, 16
 దద్యువాన్ 11
 దద్యుకే 106
 దదౌ 1
 దాస్యసి 4
 దివే 79(2)
 దుగ్ధదోహః 3
 దురత్యయా 68
 దురోణసత్ 88
 దుర్గం 68
 దుర్గే 85
 దుర్దర్శం 41
 దుర్భాః 25
 దుశ్చరితాత్ 53
 దుష్టాశ్వాః 59
 దూరం 33, 50
 దృశ్యతే 66
 దృష్ట్యై 40
 దేవం 17, 41, 50
 దేవతామయా 78

దేవాః 80, 89
 దేవైః 21, 22
 దేహాత్ 90
 దేహినః 90, 93
 ద్రవ్యైః 39
 ద్వితీయం 4
 ద్వితీయేన 13, 19
 ధర్మః 21
 ధర్మాన్ 85
 ధర్మాత్ 43
 ధర్మ్యమ్ 42
 ధాతుప్రసాదాత్ 49
 ధారా 68
 ధావతి 104
 ధీరః 31(2), 40, 41, 51, 72, 75, 107
 ధీరాః 34, 73, 98, 99
 ధృత్యా 40
 ధ్రువమ్ 39, 69, 73
 ధైర్యేణ 118
 న 12(3), 20, 21, 22(3), 27, 29, 32, 33,
 35(2), 36(2), 37(2), 38, 39, 47(4),
 48(3), 51, 52(3), 53(4), 61, 62, 65,
 66, 72, 73, 75, 76, 80, 82, 83, 87, 91(2),
 97(3), 98, 99, 101(3), 102, 107,
 110(2), 111, 113(3), 94
 నః 29
 నచిక్షేతః 14, 19(2), 21, 24, 25, 32, 38, 40
 నచిక్షేతాః 1, 29
 నచిక్షేతసం 33, 42
 నాచిక్షేతం 18, 56, 70

నాచికేతః 39
 నమస్తే 9
 నమస్యః 9
 నరః 63
 నరేణ 37
 నాడ్యః 117
 నానా 81, 82(2)
 నానార్థే 30
 నామ 1, 3,
 నామ్నా 16
 నిచాయ్య 17, 69
 నిత్యమ్ 39, 69
 నిత్యః 47, 99
 నిత్యనాం 99
 నిబోధ 14
 నిబోధత 68
 నిరిండియాః 3
 నిర్మమాణః 94
 నియచ్ఛేత్ 67
 నిశితా 68
 నిఃసృతమ్ 103
 నిహితమ్ 14
 నిహితః 49, 79
 నీయమానాః 34
 నీయమానాసు 2
 ను 100
 నృత్యగీతాః 26
 నృపత్ 88
 నో 38
 పంచ 111

పంచమః 104
 పంచాగ్నయః 55
 పండితమృత్యుమానాః 34
 పచ్చతే 6
 పథః 68
 పదమ్ 63, 64
 పరమ్ 45, 46, 56, 64, 65(2), 69, 108
 పరః 35, 64, 65, 109
 పరమం 63, 71, 100
 పరమాం 111
 పరమే 55
 పరాః 64
 పరా 64
 పరాఽతిః 65
 పరాజ్ 72
 పరాంచి 72
 పరాచః 73
 పరాథే 55
 పరి 106
 పరిచారయస్య 25
 పరియంతి 34
 పరిశిష్యతే 74, 90
 పరే 6
 పర్వతేషు 85
 పశూన్ 23
 పశ్యతి 47, 72, 81, 82, 110
 పశ్యన్ 85
 పశ్యసి 43
 పారమ్ 40, 56, 63
 పాశమ్ 73

పితరం.4

పితృలోకే 106

పిపాసే 12

పిబంతౌ 55

పీఠోదకాః 3

పుత్రః 1

పుత్రపశూన్ 8

పుత్రపాత్రాన్ 23

పునః 6, 15, 35(2)

పురం 87

పురతః 18

పురస్తాత్ 11

పురా 21

పురాణమ్ 41

పురాణః 47

పురుషః 65, 83, 84, 94, 109, 118

పురుషం 30

పురుషస్య 8

పురుషాత్ 65

పూర్వమ్ 77(2)

పుథక్ 85, 107(2)

ప్ర 14

ప్రకాశతే 66

ప్రగ్రహం 57

ప్రగ్రహవాన్ 63

ప్రజానన్ 14, 28

ప్రజ్ఞానేన 53

ప్రణోద్య 18

ప్రతి 9

ప్రతిపశ్య 6

ప్రతిభాతి 35

ప్రతిరూపః 95(2), 96(3)

ప్రతిస్థామ్ 40(2), 14

ప్రతీతః 10, 11

ప్రత్యక్ 89

ప్రత్యగాత్మానమ్ 72, 89

ప్రత్యవదత్ 15

ప్రథమః 5

ప్రథమం 10

ప్రసద్యంతే 93

ప్రబ్రూహి 13

ప్రభవాప్యయా 112

ప్రభిద్యంతే 116

ప్రమాద్యంతం 35

ప్రముక్తస్త్వ 11

ప్రముచ్యతే 69

ప్రముచ్యంతే 115

ప్రయతిః 71

ప్రవక్ష్యంతి 19

ప్రవక్ష్యామి 92

ప్రవచనేన 52

ప్రవిశతి 7

ప్రవిశ్య 77, 78

ప్రవిష్టః 95, 96

ప్రవిష్టే 55

ప్రవృషేత్ 118

ప్రవృష్యా 42

ప్రవృష్టా 38

ప్రసీదతి 114

ప్రసృప్తం 10

ప్రాక్ 105

ప్రాజ్ఞః 67

ప్రాణం 89

ప్రాణే 103

ప్రాణేన 78, 91

ప్రాప్తవాన్ 39

ప్రాప్తం 113

ప్రాప్య 68, 92

ప్రాప్యతే 39

ప్రాప్తయంతే 73

ప్రాప్తయస్య 25

ప్రియరూపాన్ 32

ప్రియాన్ 32

ప్రీయమాణః 16

ప్రేతే 20

ప్రేయః 31(2), 30(2)

ప్రేయసః 31

ప్రేష్ట 38

ప్రోక్తః 37(2)

ప్రోక్తా 38

బత 38

బభూవ 47, 95, 96

బహుః 95, 96

బహవః 32, 33, 36

బహుధా 37, 98

బహునా 52

బహుభిః 36

బహూన్ 23

బహూనాం 5(2), 99

బాలం 35

బాలః 73

బాహ్యః 97

బాహ్యదోష్టే 97

విభేతి 12;

బుద్ధిం 57

బుద్ధిః 64, 111

బుద్ధేః 64

బుద్ధ్యా 66

బృహత్ 88

బోధం 105

బ్రవీమి 14, 44

బ్రహ్మ 45, 54, 56, 92, 94, 102, 115

బ్రహ్మచర్యమ్ 44

బ్రహ్మజ్ఞమ్ 17

బ్రహ్మణః 7

బ్రహ్మన్ 9(2)

బ్రహ్మప్రాప్తః 119

బ్రహ్మలోకే 46, 70, 106

బ్రహ్మవిదః 55

బ్రహ్మసంసది 71

బ్రాహ్మణః 7, 8

బ్రువతి 113

బ్రూహి 29

భజస్తే 13

భయం 12

భయాన్ 104(3)

భవతః 54,

భవతి 30, 59, 60, 61, 62, 86(2), 92, 112,

115, 116

భవంతి 103, 110, 117

- భవితా 11, 16
 భవ్యోత్ 43
 భాంతం 101
 భాంతి 101
 భాతి 100, 101
 భావమ్ 107
 భాసా 101
 భువనం 95, 96
 భూతభవ్యస్య 76, 83, 84
 భూతాత్ 43
 భూతేభిః 77, 78
 భూతేషు 66
 భూమేః 23
 భూయః 16, 62
 భూయాత్ 38
 భోక్తా 58
 మందః 31
 మజ్జంతి 32
 మత్ 50
 మత్ ప్రస్పృష్టః 11
 మతిః 38
 మత్ప్రతాభిః 25
 మత్స్వా 41, 51, 75, 107
 మదామదం 50
 మధ్యమః 5
 మధ్యే 83, 89
 మధ్యదం 76
 మనః 57, 63, 64, 108
 మనసః 64, 108
 మనసా 59, 60, 82, 110, 111, 113
 మనసి 67
 మనీషా 110
 మనీషిణః 58
 మనుష్యః 27
 మనుష్యమ్ 31, 37
 మనుష్యాః 32
 మనుష్యేభిః 79
 మనుష్యే 20
 మనుష్యైః 25
 మన్యంతే 100, 112
 మన్యతే 48(2)
 మన్యసే 24
 మన్యే 33, 42
 మయా 5, 39
 మరణం 25, 92
 మర్త్యః 6, 28, 42, 91, 115, 116
 మర్త్యలోకే 25
 మర్త్యస్య 26
 మహాత్ 23, 40
 మహతః 49, 65, 69, 108
 మహతి 29, 67
 మహద్భయమ్ 103
 మహానః 64, 108
 మహాత్మా 16
 మహాత్మమ్ 51, 75
 మహాభూమా 24
 మహిమానం 49
 మహియతే 46, 70
 మహియాన్ 49
 మహ్యామ్ 13

మా 10(2), 21(3), 25

మాం 4

మానీ 35

ముంజాద్ 118

ముచ్చతే 109

మునే: 26

మూఢమ్ 35

మూఢా: 34

మూర్ధాసం 117

మృత్యువే 4

మృత్యు: 15, 54, 73, 104

మృత్యుం 81, 82

మృత్యుపాశాన్ 18

మృత్యుప్రోక్తం 70

మృత్యుప్రోక్తం 119

మృత్యుముఖాత్ 1, 11, 69

మృత్యో: 81, 82

మృత్యో 13, 22, 29

మే 9(2), 14, 27, 35

మేధయా 52

మేధావి 70

మైథునాన్ 74

మోదతే 12, 18, 42

మోదనీయ: 42

మ్రయతే 47

యమ్ 19, 36, 52, 109

యచ్చేత్ 67(3)

యత్ (5) 5, 9, 22, 26, 29, 43, 44(2),

56, 69, 81(2), 103, 107

య: 18, 29, 30, 36, 45, 56, 59, 60, 61,

62, 63, 71, 76, 77(2), 81, 82, 94, 98,

99, 119

యంతి 73

యత: 80

యత్పదమ్ 44

యత్ర 54, 80

యథా 6, 10, 11, 15, 34, 85, 86, 92, 95,

96, 97, 106(3)

యథాకర్మ 93

యథాపూర్వే 6

యథాశ్రుతమ్ 93

యథోక్తమ్ 15

యదా 111, 115, 116

యది 24

యమస్య 5

యస్మాత్ 62

యస్మిన్ 29, 91

యస్య 8, 54(2)

యస్యామ్ 32

యా 20, 23, 78(2)

యాం 38

యా: 15

యాతి 50

యావత్ 23, 27

యావతీ: 15

యక్తేన 60

యే 25(2), 55, 98, 99, 103, 110, 115

యేన 74, 75

యోఽం 112

యోఽ: 112

- యోగక్షేమా 31
 యోగవిధిం 119
 యోగాధిగమేన 41
 యోనిం 93
 రాతిః 11
 రాత్రీః 9
 రథం 57
 రథినమ్ 57
 రమేత 28
 రసం 74
 రామాః 25
 రూపం 74, 95(4), 96(4), 98, 110
 లంభనీయాః 25
 లస్యస్యమహే 27
 లబ్ధా 36
 లబ్ధ్యా 42, 119
 లభ్యః 22, 36, 52(2)
 లిప్యతే 97(2)
 లోకః 35
 లోకాః 94
 లోకదుఃఖేన 87
 లోకాః 3, 102
 లోకాదిమ్ 15
 లోకే 12, 55
 లోకేషు 105
 లోలుపంత 33
 వక్తా 22, 36
 వజ్రం 103
 వద 43
 వదన్తి 44, 55, 68
 వరం 10, 16, 19, 21, 24
 వరః 20, 22, 27, 29
 వరణీయః 27
 వరసద్ 88
 వరాణామ్ 20
 వరాన్ 9, 68
 వరేణ 13, 19
 వర్ణరత్నిప్రమోదాన్ 28
 వర్తమానాః 34
 వశమ్ 35
 వశీ 98
 వశ్యాని 60
 వసతి 8
 వసుః 88
 వా 15(2), 47, 53, 71, 100
 వాక్ 67
 వాచా 113
 వాజశ్రవసః 1
 వామనమ్ 89
 వాయుః 96, 104
 వాహః 26
 విచికిత్సన్తి 29
 విచికిత్సా 20
 విచికిత్సితమ్ 21, 22
 విచేష్టతి 111
 విజానతః 86
 విజానాతి 74
 విజానీతః 48
 విజానీయాం 100
 విజాగుప్సతే 76, 83

విజ్ఞానవాన్ 60, 62

విజ్ఞానసారథి: 63

విత్ 119

విత్తస్య 73

విత్తమ్ 24, 27

విత్తమయాం 32

విత్తమోహేన 35

విత్తేన 27

విదధాతి 99

విదిత్వా 17, 18, 73

విదు: 103, 110

విద్ధి 14, 57[2]

విద్యాం 20, 119

విద్యా 33

విద్యాత్ 118[2]

విద్యాభీష్పితం 33

విద్యు: 36

విద్యుత: 101

విద్వాన్ 18

విధావతి 85

విపకీతే 33

విపక్షిత్ 47

విభాతి 100, 101

విభుం 51, 75

విముక్త: 87

విముచ్యతే 87

విముచ్యమానస్య 90

విమృత్యు: 119

విరజ: 119

వివినక్తి 31

వివృణుతే 52

వివృతమ్ 42

విశ్వే 89

విషయాన్ 58

విప్రసంసమానస్య 90

విప్రస: 105

విషూచీ 33

విష్ణో: 63

వివృజ్ 117

వీతమన్య: 10, 11

వీతశోకం 49

వృక్షే 8

వృక్షీతే 29, 30, 31[2]

వృక్షీష్వ 9, 19, 21, 23[2], 24

వృణుతే 52

వృణే 10, 13

వృషం 85

వేద 54, 76

వేదా: 44

వేదిషద్ 88

వై 1, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 85

94, 102

వైవస్వత 7

వైశ్వానర: 7

వ్యజాయత 78

వ్యభృణాత్ 72

వ్యపశ్యత 77

వ్యాపక: 109

వ్యోమసద్ 88

వృజతి 50

శకేఘహి 56
 శక్యః 113
 శతం 117
 శతాయుషః 23
 శబ్దాన్ 74
 శయానః 50
 శయితా 11
 శరదః 23
 శరీరమ్ 57
 శరీరత్వాయ 93, 105
 శరీరస్థస్య 90
 శరీరస్య 105
 శరీరాత్ 118
 శరీరే 47
 శరీరేషు 51
 శాంతసంకల్పః 10
 శాంతిమ్ 7, 17
 శాంతిః 99
 శాంతే 67
 శాశ్వతం 98
 శాశ్వతీ 99
 శుక్రమ్ 94, 102, 108[2]
 శుచిః 62
 శుచిషత్ 88
 శుద్ధం 86
 శుద్ధే 86
 శృణ్వంతః 36
 శేషధిః 39
 శోకాతిగః 12, 18
 శోచతి 51, 75, 87, 107

శ్రద్ధానాయ 13
 శ్రద్ధా 2
 శ్రవణాయ 36
 శ్రాద్ధకాలే 71
 శ్రావయేత్ 71
 శ్రితాః 94, 102, 105
 శ్రుతేన 52
 శ్రుత్వా 42, 70
 శ్రేయః 30[2], 31[2]
 శ్రేష్ఠమ్ 46
 శ్వః 84
 శ్వోభావాః 26
 సంగతగ్ం 8
 సంగ్రహేణ 44
 సంతం 2
 సందృశే 110
 సంధిం 17[2]
 సంనివిష్టః 118
 సంపరిగృహ్య 42
 సంపరీత్య 31
 సంభవతి 78
 సంసారం 61
 సః 2, 3, 4, 8, 13, 15, 18, 27, 32, 42, 54,
 61, 62, 63, 81, 82, 84
 సతూర్యాః 25
 సత్యధృతిః 38
 సత్త్వమ్ 108
 సత్త్వోత్ 108
 సద్భూతాః 60
 సదా 59, 60, 61, 62, 118

- సద్మ 42
 సనాతనం 70, 92
 సనాతనః 102
 సన్ధి 17
 సమనస్కః 62
 సమక్షుతే 115
 సరథాః 25
 సర్లేషు 105
 సర్వం 26, 101(2), 103
 సర్వతః 50
 సర్వభూతాంతరాత్మ 95, 96, 97, 98
 సర్వలోకస్య 97
 సర్వపేదసం 1
 సర్వాణి 44
 సర్వాన్ 8, 25
 సర్వే 44, 80, 94, 102, 115, 116
 సర్వేంద్రియాణామ్ 26
 సర్వేషు 66
 సస్యం 6(2)
 సహ 111
 సాంపరాయః 35
 సాంపరాయే 29
 సా 65(2)
 సాధు 30
 సారథిం 57
 సారథేః 59, 60
 సినీతః 30
 సుకృతస్య 55
 సుఖం 11, 98, 100
 సుజ్ఞానాయ 38
 సుప్తేషు 94
 సుభృతః 79
 సుమనాః 10
 సువిజ్ఞేయః 21, 22, 37
 సూక్ష్మదర్శిభిః 66
 సూక్ష్మయా 66
 సూన్యతామ్ 8
 సూర్యః 80, 97, 101, 104
 సృంకాం 16, 32
 సృజ 21
 సేతుః 56
 స్తామమహత్ 40
 స్థాణుం 93
 స్థిరాం 112
 స్పర్శాన్ 74
 స్వప్నాంతం 75
 స్వప్నే 106
 స్వయమ్ 23, 34
 స్వయంభూః 72
 స్వర్గలోకాః 13
 స్వర్గలోకే 12, 18
 స్వర్గే 12
 స్వర్గ్యం 13, 14
 స్వర్గ్యః 19
 స్వస్తి 9
 స్యాత్ 10
 స్యామ్ 52
 స్యాత్ 118
 హ 1(2), 2, 4
 హంత 92

హస్తా 48
 హస్తి 48
 హస్తం 48
 హంసః 88
 హతమ్ 48
 హతః 48
 హన్యతే 47, 48
 హన్యమానే 47
 హయాన్ 58
 హఠ 7
 హర్షశోకాః 41

హవిష్మద్భిః 79
 హస్తి హిరణ్యం 23
 హి 21, 31, 37, 39(2), 42, 45(3), 64,
 112, 116
 హీయతే 30
 హృదయస్య 116, 117
 హృదయే 118
 హృదా 110
 హృది 115
 హోతా 88

ఇతి కఠోపనిషదః పదానుక్రమణికా.

శీర్షిక “అథ కఠోప నిషదః పదాను క్రమణికా.”

అని సరి చేసుకొన వలెను.

పుట తప్ప ఒప్ప
 3 అభివరేత్ - అభివదేత్
 4 ఆసీనం - ఆసీనః
 5 ఈశానాం - ఈశానం
 11 పుథక్ - పృథక్

పుట తప్ప ఒప్ప
 15 రాతిః - రాత్రీః
 16 విద్యాభీషితం - విద్యాభీషినం
 16 వృజతి - వ్రజతి

2 అధ్యాత్మ యోగాధికేన - అధ్యాత్మయో గాధిగమేన.

క రో ప ని ష దో మం త్రా ను క్ర మణీ కా.

ఈ పుస్తకమునందు మొదటి నుండి చివర వరకు మంత్రారంభమున ఒక్కక్రమ సంఖ్య ఇవ్వబడినది. అదియే ఈ అనుక్రమణికయందు ముందుగా ఇవ్వబడ్డ సంఖ్య. చివర ఇచ్చిన మూడు అంకెలలో మొదటిది అధ్యాయసంఖ్య, రెండవది వల్లీ సంఖ్య, మూడవది మంత్రసంఖ్య అయి యున్నవి. (కేశవార్య.)

83 అంగుష్ఠమాత్రః పురుషః 2.1.12	105 ఇహచేదశకచ్ బోధ్యం 2.3. 4
84 అంగుష్ఠమాత్రః పురుషః 2.1.13	68 ఉత్తిష్ఠత జాగ్రత 1.3.14
118 అంగుష్ఠమాత్రః పురుషః 2.3.17	1 ఉశన్ హవై 1.1. 1
95 అగ్నిర్యథైకోభవనమ్ 2.2. 9	89 ఊర్ధ్వం ప్రాణమున్నయతి 2.2. 3
28 అజీర్యతామమృతానామ్ 1.1.28	102 ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్పాఖః 2.3. 1
49 అణోరణీయాన్మహతః 1.2.20	55 బుతం పిబంతౌ సుకృతస్య 1.3. 1
6 అనుపశ్యయథాపూర్వే 1.1. 6	98 ఏకోవశీ సర్వభూతాంత 2.2.12
30 అన్యచ్ఛేయోఽన్యత్ 1.2. 1	42 ఏతచ్ఛృత్వాసమురిగృహ్య 1.2.13
43 అన్యత్ర ధర్మాదన్యత్ర 1.2.14	24 ఏతత్తుల్యం యది మన్యసే 1.1.24
79 అరణ్యోర్నిహితో 2.1. 8	46 ఏతదాలంబనం క్రేష్ణమ్ 1.2.17
34 అవిద్యాయామంతరే 1.2. 5	45 ఏతద్ధ్వేవాక్షరం బ్రహ్మ 1.2.16
109 అవ్యక్తాత్తుఫరః పురుషో 2.3. 8	19 ఏష తేఽగ్నిర్ని చిక్షేతః 1.1.19
69 అశబ్దమస్పర్శ మరూప 1.3.15	66 ఏష సర్వేషు భూతేషు 1.3.12
51 అశరీరగ్ం శరీరేషు 1.2.22	40 కామస్యాప్తిం జగతః 1.2.11
114 అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్య 2.3.13	39 జానామ్యహం క్షేపధిః 1.2.10
90 అస్యవిస్రంస మానస్య 2.2. 4	2 తగ్ం కుమారగ్ం సన్తమ్ 1.1. 2
57 ఆత్మానం రథినం విద్ధి 1.3. 3	41 తందుర్దర్శం గూఢమ్ 1.2.12
8 ఆశాప్రతీక్షే సంగతమ్ 1.1. 8	100 తదే తదితి మన్యస్తే 2.2.14
50 ఆసీనో దూరం ప్రజతి 1.2.21	16 తమబ్రవీత్ ప్రియమాణః 1.1.16
107 ఇంద్రియాణాం పృథగ్భావ 2.3. 6	112 తాం యోగమితి మన్యస్తే 2.3.11
58 ఇంద్రియాణిహయానాహుః 1.3. 4	9 తిస్రోరాత్రీ ర్యదవాత్మిః 1.1. 9
108 ఇంద్రియేభ్యః పరం మనో 2.3. 7	18 త్రిణాచికేతస్త్రయమ్ 1.1.18
64 ఇంద్రియేభ్యః పరాహ్యర్థా 1.3.10	17 త్రిణాచికేతస్త్రిభిః 1.1.17

- 33 దూరమేలే విపరీతే 1.2. 4
 21 దేవైరత్రాపి విచిత్రితమ్ 1.1.21
 22 దేవైరత్రాపి విచిత్రితమ్ 1.1.22
 47 న జాయతే మ్రియతేవా 1.2.18
 101 న తత్ర సూర్యో భాతి 2.2.15
 37 న నరేణా వరేణ 1.2. 8
 91 న ప్రాణేన నాపానేన 2.2. 5
 27 న విత్తేన తర్పణీయః 1.1.27
 10 న సంద్యశే తిష్ఠతి 2.3. 9
 35 న సాంపరాయః ప్రతిభాతి 1.2. 6
 70 నాచికేత ముపాఖ్యానమ్ 1.3.16
 52 నాయమాత్మా ప్రవచనేన 1.2.23
 53 నావిరతో దుష్కరితాత్ 1.2.24
 99 నిత్యో నిత్యానామ్ 2.2.13
 113 నైవ వాచా న మనసా 2.3.12
 38 నైషా తర్కేణ మతిః 1.2. 9
 73 పరాచః కామానసుయన్తి 2.1. 2
 72 పరాశ్చి ఖాని వ్యతృణాత్ 2.1. 1
 3 పీతోదకా జగత్పజాః 1.1. 3
 87 పురమేకాశ ద్వారమ్ 2.2. 1
 14 ప్రతే బ్రహ్మి తదు 1.1.14
 5 బహూనామేమి ప్రథమః 1.1. 5
 104 భయాదస్యాగ్నిస్తపతి 2.3. 3
 82 మనసైవేద మాప్తవ్యం 2.1.11
 65 మహతః పరమవ్యక్తం 1.3.11
 119 మృత్యుప్రోక్తానవికేతో 2.3.18
 71 య ఇమం పరమం గుహ్యం 1.3.17
 76 య ఇమం మధ్యదం వేద 2.1. 5
 94 య ఏష మస్తేషు జాగర్తి 2.2. 8
 67 యచ్చేద్ వాఙ్మనసిప్రాజ 1.3.13
 80 యతశ్చ దేతిమాన్యోస్తం 2.1. 9
 106 యథాదర్శ తథాత్మని 2.3. 5
 11 యథాపురస్తా దృవితా 1.1.11
 85 యథోదకం దుగ్ధేషుష్ణం 2.1.14
 86 యథోదకం శుద్ధే శుద్ధ 2.1.15
 111 యదా పంచావతిష్టంతే 2.3.10
 116 యదా సర్వే ప్రభిద్యంతే 2.3.15
 115 యథాసర్వే ప్రముచ్యంతే 2.3.14
 103 యదిదం కించ జగత్సర్వం 2.3. 2
 81 యదేవేహ తదముత్ర 2.1.10
 60 యస్తు విజ్ఞానవాన్ 1.3. 6
 62 యస్తు విజ్ఞానవాన్ 1.3. 8
 59 యస్త్వ విజ్ఞానవాన్ 1.3. 5
 61 యస్త్వ విజ్ఞానవాన్ 1.3. 7
 29 యస్మిన్నిదం విచిత్తన్తి 1.1.29
 54 యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రంచ 1.2.25
 77 యః పూర్వం తపసః 2.1. 6
 56 యః సేతురీబానానామ్ 1.3. 2
 78 యాత్రాణేన సంభవతి 2.1. 7
 74 యేన రూపం గతమ్ 2.1. 3
 20 యేయం ప్రేతే విచిత్తాన్ 1.1.20
 25 యే యే కామాః దుర్లభాః 1.1.25
 93 యోనిమన్యే పృథద్యంతే 2.2. 7
 15 లోకాది మగ్నిమ్ 1.1.15
 96 వాయుర్యథైకో భవనమ్ 2.2.10
 63 విజ్ఞాన సారథి ర్యస్తు 1.3. 9
 7 వైశ్వానరః ప్రవిశతి 1.1. 7
 117 శతంచైకా చ హృదయస్య 2.3.16
 23 శతాయుషఃపుత్రపాత్రాన్ 1.1. 2
 10 శాంతసంకల్పః సుమనాః 1.1.10

36 శ్రవణాయాపి బహుభిః	1-2- 7	4 స హోవాచ పితరమ్	1-1- 4
31 శ్రేయశ్చ పేయశ్చ	1-2- 2	97 సూర్యోయథాసర్వలోక	2-2-11
26 శ్వోభావా మర్త్యస్య	1-1-26	75 స్వప్నాంతం జాగరితాంత	2-1- 4
32 స త్వం ప్రియాన్ప్రియరూ		12 స్వర్ణే లోకే న భయమ్	1 1-12
పాగ్ంశ్చ	1-2- 3	88 హగ్ంసః శుచిషద్వసుః	2-2- 2
13 స త్వమగ్నిగ్ం స్వర్గమ్	1-1-13	92 హస్తత ఇదం ప్రవక్ష్యామి	2-2- 6
44 సర్వే వేదా యత్పదమ్	1-2-15	48 హస్తాచేన్మన్యతే	1-2-19

ఇతి కరోపనిషదో మన్తానుక్రమణికా

ఈ ఉపనిషత్తు (శుక్ల) యజుర్వేదాంతర్గతము. ఇందులకొక ప్రమాణము:-

మం॥ హగ్ంసః శుచిషద్వసు రన్తరిక్ష స

ద్దోతా వేదిషదతిథి ర్దురోణసత్ ।

నృషద్ వరసదృతసద్ వ్యోమసద్

అబ్జా గోజా బుతజా అద్రిజా బుతం బృహత్॥

(యజుః 10-24; 12-14 కఠ-2.2.2)

శాన్తిపాఠము

ॐ नमो नमो नमो

మేము భయంల మొకరినొకరము ద్వేషింపకుండుముగాక!

ద్యుపశాంతికై మూఢు సార్థులు శాంతి శబ్దముచ్చరించ బడినది.

—:అథ కరో పనిషదార్య భాష్యము:-

—:ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమావస్థా:-

—:—:—

“ కథా హేతు కథనము

1 ఉశన్(1)హ వై వాజశ్రవసః సర్వవేదనం, దదౌ తస్య హ
నచికేతా నామ పుత్ర అస॥ ౧.౧.౧॥

పదవిభాగము:- ఉశన్, హ, వై, వాజశ్రవసః, సర్వవేదనం, దదౌ, తస్య, హ,
నచికేతాః, నామ, పుత్రః, అస, ॥౧॥ (పాఠాంతరము:- (1) ఓం ఉపన్)

౧. ఉశన్ - సాంసారిక సుఖదుఃఖములను విడువ కోరిక కలవాడై; వాజ
శ్రవసః-వాజశ్రవుని కుమారుడగుటచే వాజశ్రవసుడను నామముగల ఋషి, హవై-
ఒకానొకప్పుడు, సర్వవేదనం-సంస్కాసాశ్రమమునకు ముందు చేయబడు విశ్వజిత్తును
నామాంతరము గల సర్వమేళమును యజ్ఞమునందు సర్వసంపత్తిని, దదౌ-దాన
మొనర్చెను. హ-ఆసమయమున, తస్య-అతనికి, నచికేతా-నచికేతనుడను, నామ-
పేరుగల, పుత్రః-పుత్రుడు, అస-ఉండెను.

వాజమనగా అన్నము, దానిని దానమొనర్చుచుండుటచే కలిగిన
శ్రవస్సు-యశస్సు కలవాడు వాజశ్రవుడనబడును. శ్రవశబ్దమునకు ధనమని
నిరుక్తము. అన్నమే ధనముగా గలవాడును వాజశ్రవుడే. ఇటుల అన్వర్థ
నామముగలవాని కుమారుడు వాజశ్రవసుడు. ఉద్దాలకుడనియపర నామముండెను.
అతను సంస్కాసాశ్రమము గ్రహించుటకు ముందు సర్వసంపత్తిని-ముసలివై చావ
సిద్ధముగా నున్న గోసంపత్తిని గూడ వితరణమొనర్చెను. నాదియని-మమతపుట్టించు
పదార్థముల వేనిని ఉంచుకొనలేదు. అతనికి నచికేతనుడను కుమారుడు గలడు. (౧)

“ తండ్రిచేయు దక్షిణలను చూచిన నచికేతనునికి కలిగిన
భావమును తెలుపు చున్నాడు. ”

2 తగ్ం హ కుమారగ్ం(1)సంతం దక్షిణాను నీయుమానాను
శ్శద్ధౌ౭౭వివేక సో౭మన్యత॥ ౧.౧.౨॥

పదవి, తగం, హ, కుమారగం, సంతం, దక్షిణాను, నీయమానాను, శృద్ధా, అవివేక, నః, అమన్యత॥౨॥ (పా॥ (1) కుమారగం హ)

౨. హ-ఆసమయమున, తం కుమారం సన్తప్త-మహారిరువది సం॥ల వయస్సు గల సజ్జనుడైన ఆ కుమారునికి-కుమారావస్థలో నున్న అతనికి; నీయమానాను-బుత్తిక్కుల కిచ్చుటకై తీసుక రాబడుచున్న, దక్షిణాను-దానదక్షిణలయందు, శ్రద్ధా-అస్తిక్యబుద్ధియగు శ్రద్ధ, అవివేక-కలిగినది, నః-అతడు, అమన్యత-ఇటు లాలోచించెను.

నచికేతనుడు పసిబాలుడు కాడు. సదసద్వివేకముగల కుమారుడు. కావున పసికొరిని గోవులను - వస్తువులను దానమిచ్చుచున్న తండ్రిని చూచి అస్తిక్యబుద్ధి గలవాడై ఇటుల ఆలోచించెను. (౨)

“ నచికేతనుడు తండ్రియిచ్చు దక్షిణల గురించి యోచించు చున్నాడు. ”

పీతోదకా జగత్పూ దుగ్ధదోహ నిరిందియాః । అనన్తా నామ తే లోకాస్తాన్ స గచ్ఛతి తా దదత్ ॥౧౦౧॥౩॥

పదవి॥ పీతోదకాః, జగత్పూః, దుగ్ధదోహః, నిరిందియాః, అనన్తాః, నామ, తే, లోకాః, తాన్, నః, గచ్ఛతి, తాః, దదత్ ॥౩॥

౩. పీతోదకాః-పూర్వము నీరు త్రాగినవి, (ఇప్పుడవి త్రాగుటకు శక్తి లేనివి), జగత్పూః-గడ్డిమేసినవి (ఇప్పుడా గడ్డియు మేయుశక్తి లేనివి), దుగ్ధదోహః-పాలు పిండివేయబడినవి, (ఇప్పుడాపాలుకూడ ఇవ్వజాలనివి), నిరిందియాః - శిథిలములగు నింద్రియములు గలవగుటచే జనమెనర్చుశక్తి లేనివి; తాః-అటువంటి గోవులను, దదత్ - దానమొనర్చువాడు, అనన్తాః-నందరహితములును - సుఖభోగహీనములును అగుటచే దుఃఖమయములని, తే-ప్రసిద్ధి కెక్కియున్న నికృష్టములైన, లోకాః-లోకములు-శరీరములు-జన్మలు ఏనికలవో, తాన్-వానిని, నః-ఆదానకర్త, గచ్ఛతి- పొందుచున్నాడు.

నిరుపయోగములగు గోవులను దానమొనర్చు చాత స్వర్గమును బొంద జాలడు. నాతండ్రి యిటులెందుకు చేయుచున్నాడా? అని ఆలోచించ సాగెను. (౩)

“ తండ్రిని సమీపించి తనభావాన్ని వినుపించు చు

- 4 స హోవాచ పితరం తత(1)కస్మై మాం దాన్
తృతీయం(2) హోవాచ మృత్యవే త్వా దదా
పదవి॥ సః, హ, ఉవాచ, పితరం, తత, కస్మై, మాం, దాన్
తృతీయం, హి, ఉవాచ, మృత్యవే, త్వా, దదామి, ఇ
(2) తగ్ం హోవాచ,

౪. హ-వెంటనే అప్పడు, సః-ఆనచికేతసుడు, పి
ఓతండ్రి!, మాం-నన్ను, కస్మై-ఏముత్విజునకు దక్షిణగా,
ఇతి-అని అడిగెను. ద్వితీయం, తృతీయం-రెండుసారులు,
గట్టిగా, ఉవాచ-అడిగెను. దానికి తండ్రి కుపితుడై, మ్మ-
త్వా-నిన్ను, దదామి-ఇప్పుడే ఇచ్చివేయుచున్నాను, ఇతి-అని

నావంటి పుత్రుడుండగా తండ్రి ఇటువంటి అనర్థ
మును చేయుటయా? ఏమైనా సరే! ఆత్మ ప్రదానమొనర్చి యై
కలిగించ వలయునని ప్రేరితుడై తండ్రిని సమీపించి నాయన
దానమొనర్చితివి. ఇక నేనున్నాను. నన్నీవరికి దానమిచ్చెదవ
ప్రశ్నించెను. కార్యబాహుళ్యములో నిమగ్నుడై యున్న తం
కొనుచు నిన్ను మృత్యువున కిచ్చెద ననెను. (౪)

“ తండ్రిమాటలు విని నచికేతసు డిటుల వితర్కించు కొన

- 5 బహునామేమి ప్రథమో బహునామేమి మధ్య
యమస్య కర్తవ్యం, యన్మయాద్య కరిష్యతి॥౧॥
పదవి॥ బహునామే, ఏమి, ప్రథమః, బహునాం, ఏమి, మధ్యమ
యమస్య, కర్తవ్యం, యత్, మయా, ఆద్య, కరిష్యతి॥

౫. బహునాం-అనేకులలోను-శిష్యవర్గములోను, ప్రథ
మును పొందెదను. బహునాం-ఇంకా అనేకులలో, మధ్యమః-మ
నచ్చెదను, యమస్య-ఇకయమునికి, మయా-నాతో, కరింస్విత్
పని? యత్ మయా-నావలన, ఆద్య-నేడు (తండ్రి లేక య
చేయించును? లేదా చేయును?

(వాజశ్రవసుని మాట ప్రకారము చెంటనే నచికేతనుడు మృత్యుడై ఘోర ఇంటికి వెళ్లుచు నిటుల వితర్కించు కొనుచున్నాడని కొందరు, మృత్యు ఆచార్యుని ఇంటికి వెళ్లుచు ఇటుల వితర్కించు కొనెనని కొందరు వ్యాఖ్యానించి కొందరక్కడనే అతను ఇటులను కొనెనని వ్రాసిరి. తండ్రి కోపములూ అతనిని కాని తర్వాత పశ్చాత్తాప పడసాగెననియు అందుకు గాను తండ్రిని శిక్షించుచు నిటుల భావించెననియు కొందరిమతము.)

మృత్యువుపేర తండ్రి వైరాగ్యము నుపదేశించ దలచి యిటులనుటయు సవము. మృత్యు విద్యాభాసమునకై ఆచార్యుని దగ్గరకు పంపెదనను భావముచేసి మృత్యువే త్వ దదామి అని అనియుండవచ్చును. నచికేతనుడు గట్టిగాపట్టున యంతిమ ప్రశ్న మృత్యువును గుఱించి అయియుండెను.

భావార్థము:.. తండ్రి! మృత్యువువాతబడు వారిలో చాలామందికంటె దుగా నేనే మృత్యువునకు బలి యయ్యెదను. అనేకమంది నాతర్వాత అయ్యెదరు. మృత్యువునుండి తప్పించుకొనే వారెవరూ లేరు. కనుక మృత్యునామము విని నేనే ము దిగులు పడను. అయినను మృత్యువునకు నాతోనేమి పని వచ్చినది? నీవు మృత్యువునకు నన్నిచ్చి పొందగోరు ఫలమేమిటి? నాతో యమునికేమి యవసరము నని? ఋత్విక్కుల కివ్వబడిన దక్షిణలు సఫలములు. అటులనే మృత్యువునన్ను ఇగా గొని పొందు ఫలమేమిటి? అని అనెను, తలచెను, వితర్కించుకొనెను. సరికంటె హీనుడనుకాను చాలామందికంటె ప్రథముడను, నాకంటె చాలామంది పలును గలరు. నేనేమి తప్ప చేసెతిని? నాతండ్రి నన్ను యముని కెందులకిచ్చు న్నాడు? అనియు అతని భావమును ప్రకటించవచ్చును. (౫)

“ మృత్యుభావముతో పరితపించుచున్న తండ్రికి
వైరాగ్యోపదేశమొసర్చ బడుచున్నది. ”

అనుపశ్య యథా పూర్వే ప్రతిపశ్య(1)తథాపరే! సన్యమివష్మర్త్యః
పచ్యతే సన్యమివా(2)జాయతే పునః॥౧౦౧.౬॥

వి॥ అనుపశ్య, యథా, పూర్వే, ప్రతిపశ్య, తథా, పరే, సన్యమి, ఇవ, మర్త్యః, పచ్యతే, సన్యమి, ఇవ, అజాయతే, పునః॥౬॥ (పా॥ (1) యథాపరే లేక తథాపరే; (2) మివజాయతే)

౬. యథాపూర్వే-ప్రపితామహాది పూర్వుల ముందేమి ఆచరించియుండినో, పూర్వమేమి జరిగినదో, నీవు ముందేమి అని యంటివో; అనుపశ్య-గుర్తుకు తెచ్చుకొనుము. తథా పరే-అదే విధముగా నేటి ధర్మాత్మలను గూడ స్మరించి తర్వాత పని జరుపుటకు, ప్రతిపశ్య-కృతనిశ్చయుడవు కమ్ము, ఏలయనగా మర్త్యః-మర్త్యుడైతే మరణ ధర్మము గలవాడు. కావున, సస్యమ్ ఇవ-పైరువలె, పశ్యతే-పండు చున్నాడు-జీర్ణమై నశించు చున్నాడు. పునః-మరల, సస్యమ్ ఇవ-పైరువలె, ఆజాయతే-ఆవిర్భవించుచూ ఉండును. ఇక భేదపడుటెందులకు?

నీవు శోకించవలదు. జన్మించిన తర్వాత మరణము తప్పని సరియే. మరణించి మరల జన్మించెదరు. తనువు శాశ్వతము గాదు. పైరులిందుకుపమానములు. కావున సత్యవాక్య పరిపాలకుడవై సంతోషముతో మృత్యువు దగ్గరకు నన్ను పంపపలినది. అని తండ్రిని నచికేతనుడు ప్రార్థించుచు మనపూర్వుల సత్యవాక్య పరిపాలనము గమనించి నాకనుజ్ఞ ఇమ్మని కోరెను. తండ్రి మాటకు అసత్యత్వమా పాదింప గూడదని నచికేతనుని సంకల్పము. కనుక బ్రహ్మజ్ఞానియు, నేదాంత విద్య యందాచార్యుడును, విద్వాంసుడును, అగు మృత్యువను నామాంతరముగల యమా చార్యుని దగ్గరకు వెళ్లి తండ్రివాక్యమునకు సత్యత్వ మాపాదించెను. (౬)

“నచికేతనుడు యమగృహమునకు వెళ్లిన తర్వాత అక్కడ జరిగినది.”

7 వైశ్వానరః ప్రవిశత్య తిథిర్బ్రాహ్మణో గృహన్ । తస్యైతాగ్ం శాన్తిం కుర్వన్తి హర వైవస్వతోదకమ్॥౧౦.౧౭॥

వదవి॥ వైశ్వానరః, పృవిశతి, అతిథిః, బ్రాహ్మణః, గృహన్, తస్య, ఏతాగ్ం, శాన్తిం, కుర్వన్తి, హర, వైవస్వత, ఉదకమ్॥౭॥

2. వైశ్వానరః-అగ్నివలె బ్రహ్మతేజోధారియు, అతిథిః-రాకపోకలకు షిథి నిర్ణయము లేని సత్కారాహ్నుడగు పండితుడును అగు, బ్రాహ్మణః-బ్రాహ్మణుడు, గృహన్-ఇండ్లలో, పృవిశతి-ప్రవేశించిన, తస్య-అతనికి, ఏతాగ్ం-ఈ, శాన్తిం-శత్రురపూర్వకమైన శాంతిని-ఉపశమన కార్యాన్ని-ప్రపన్నతను కలుగ జేయుదురు. కావున, వైవస్వత-ఓవివస్వంతుని కుమారుడా! వైవస్వతా! ఉదకం-అర్ఘ్య పాద్యదులకై నీటిని, హర-కొనిపోమ్ము.

నచికేతనుడు తండ్రి పనువున యమగృహమున కరిగెను. కాని యము డింటివద్దలేదు. యముని పత్ని, మంత్రులు మొ॥ వారు ఆతిథ్య మొనర్చ ప్రయ

ఫలము, భూతకాలపు విశ్వర్యములు; చ-మరియు, సూన్యతామ-ఉత్తమవాణి, విద్య; ఇష్టాపూర్తే-పరోపకార కరములగు యజ్ఞాదులు ఇష్టకర్మలు; వాపీ కూప తటా కోద్యాన స్థాపనాది ధర్మకార్యములు ఆపూర్తములు; చ-మరియు, పుత్ర పశూన్-పుత్రులు పశువులు; సర్వాన్-సమస్తము, వీనియన్నిటిని; ఏతత్-ఈ అతిథితరస్కారము, వృద్ధీక్తే-(మైన జెప్పిన వస్తువులనన్నిటిని)నశింపజేయుచున్నది.

అతిథిని సత్కరించ వలయును. అటుల సత్కరించబడక తిరస్కరించ బడినచో ఆయతిథి తోపాటు ఆగృహస్థునిసమస్త పుణ్యములు-క్రీర్తినిప్రమించును. ప్రాచీనార్థులు అతిథిని నిరాశునిగా పంపువారు కారు. సర్వజిత్తు యజ్ఞమొనర్చి రాజులంఛనములతో మిగిలియున్న రఘుమహారాజు దగ్గరకు వరతంతుశిష్యుడగు కాత్పుడు రాగా అతనిని నిరాశునిగ చేయజాలడు. తనవంశముపక్షి పాలుగునని భయపడును. కాళిదాసీ ఘట్టమును రఘువంశమందు చక్కగా చిత్రించెను. (౮)

“యముడు నచికేతసుని వరములు కోరు కొనుచునుట.”

9 తిస్రా రాత్రీ ర్యదవాత్మీ ర్గృహే మేఽనశ్నన్ బ్రహ్మన్మతిథి ర్మమస్యః । నమస్తేఽస్తు బ్రహ్మన్ న్వస్తి మేఽస్తు తస్మాత్ప్రతి త్తిన్వరా న్వృణోష్య॥౧౦౧౯॥

పదవి॥ తిస్రః, రాత్రీః, యత్, అవాత్మీః, గృహే, మే, అనశ్నన్, బ్రహ్మన్, అతిథిః, నమస్యః, నమస్తే, అస్తు, బ్రహ్మన్, న్వస్తి, మే, అస్తు, తస్మాత్, సగతి, త్తిన్, వరాన్, వృణోష్య॥౯॥

౯. బ్రహ్మన్-బ్రాహ్మణోత్తమా! తిస్రః రాత్రీః-మూడు రాత్రులు, మేగృహే-నాయింటిలో, అనశ్నన్-అన్నాహారాలు లేకుండ, యత్ అవాత్మీః-ఉండియుంటివి. అతిథిః-అతిథివైన నీవు, నమస్యః-సత్కారము పొందయోగ్యుడవు. బ్రహ్మన్-చేదవిత్తమా! నమస్తే అస్తు-నమస్కారము, మే స్వస్తి అస్తు-నాకు స్వస్తి అగుగాక! తస్మాత్-కనుక దానికి బదులుగా, ప్రతి ఒక్కొక్కరాత్రికి ఒక్కొక్కటి పూజన, త్రిన్ వరాన్-మూడువరములను, వృణోష్య-వరించుము.

ఇంతవరకున్న శ్లోకములలో కథాసందర్భమును తెలియజేయు వాక్యములుగాని శబ్దములుగాని లేవు. అయినను కథను సరిపెట్టుటకై ప్రసంగానుసారము కొన్ని ఘట్టములు అధ్యాహార మొనర్చబడినవి. పౌరాణికులు తలచినటుల యముడు దేవతావిశేషమగుచో మూన్నాల్గింటివద్ద లేడనుట అసంగతము. అలంకారికముగా

ఆధ్యాత్మ విద్యను బోధించుటకై కల్పించబడిన ఆఖ్యానముని పలువురి మంతవ్యము. యమయతి వ్యవస్థాపయతి ధర్మాధర్మం యః సః యమః అని యాగికార్థము. ధర్మాధర్మముల వ్యవస్థ చేయువాడు, నియంత్రణ మందుంచువాడు యముడన బడును. పరమాత్మయు యముడు కావచ్చును. గురువు-ఆచార్యుడు కూడ యమ నామాస్థులు కావచ్చును. కావున శిష్యభావముతో నాచార్యుని వద్దకు సచి కేతనుడు వచ్చెనని భావించవచ్చును. మహర్షి దయానందులు చిన్నలు పెద్దలు; పాలకులు పాలితులు, గురువు-శిష్యులు; శ్రీపురుషులు అందరు భేదభావము లేకుండ నమస్తే చేయవలెనని నిర్దేశించి యుండెను. ఇచ్చట శిష్యునకు గురువు 'నమస్తే ౭స్తు' అనెను.

సచి కేతుడు మూడు దినములు పవసించెను కావున తత్పాప పరిహారార్థము యముడు మూడు వరములను కోరుకొను మనెను. (F)

“ సచి కేతనుడు కోరిన మొదటి వరము ”

10 శాస్త్ర సంకల్పః సుమనా యథా స్యాద్వీత మన్యు ర్గౌతమో(1) మాభిమృత్యో । త్వత్ప్రసృప్తం మాభివదేత్ ప్రతీత ఏతత్ ॥ యాజ్ఞాం ప్రథమం వరం వృణో ॥౧౦౧౦॥

పదవి॥ శాస్త్రసంకల్పః, సుమనా, యథా, స్యాత్, వీతమన్యుః, గౌతమః, మా, అభి, మృత్యో, త్వత్ప్రసృప్తం, మా, అభి, వదేత్, ప్రతీతః, ఏతత్, తయాజ్ఞాం, ప్రథమం, వరం: వృణో; ॥౧౦॥ (పా॥ (1) ర్గౌతమో)

౧౦. మృత్యో-ఓచుత్యువా! మా అభి-నన్నగురించి, గౌతమః-గౌతమ వంశీయుడగుటచే గౌతముడనబడు నాతండ్రి, శాంత సంకల్పః-శాంతమగు సంకల్పము కలవాడుగను, వీతమన్యుః-కోపరహితుడుగను, సుమనాః-చూచుటకు కూడ సౌమనస్యుడుగను, యథా-ఏవిధముగా, స్యాత్-కాగలడో, ఆవిధముగ సందేశాదుల ద్వారా నొనర్చుము. త్వత్ప్రసృప్తం-నీచే విడుదలపొంది పంపబడిన, మాం-అభి నన్ను చూచి, ప్రతీతః వదేత్-యముని దగ్గరకు పంపిన నాకుమారుడే ఇతడని గుర్తించి తుట్టుడై పలుకరించవలెను. తయాజ్ఞాం-మూటిలో, ఏతత్-దీనిని, ప్రథమం-మొదటి, వరం-వరముగా, వృణో-వరించుచున్నాను.

నాతండ్రికి నామీదనున్న కోపము పోవలయును. నీదగ్గరనుండి తిరిగి వెళ్లి నప్పుడు ప్రసన్నుడై నన్నాదరించ వలయును. నన్ను స్మరిగా భావించక యెను

కటి కుమారునిగనే భావించునటుల వరము పృసాదించుము. సాతండ్రి నన్నుంగని కోపముతో మూనము వహించక ప్రేమతో నన్ను కుశలప్రశ్నల నడుగ వలయును.

ఒకేవరములో ననేక విషయములు చొప్పించి యడుగుటచే నచికేతసుని బుద్ధి సూక్ష్మత వ్యక్తమగు చున్నది (౧౦)

“ యముడిచ్చిన ప్రథమ వరము ”

11 యథాపురస్తాద్భవితా ప్రతీత బౌద్ధాలకి రారుణిర్మత్త్ర సృష్టః॥
సుఖగ్ం రాత్రీః శయితా వీతమన్యస్తాన్వం దదృశి వాన్మృత్యు
ముఖాత్ప్రముక్తమ్॥౧౦.౧౦౧॥

పదవి॥ యథా, పురస్తాద్, భవితా, ప్రతీతః, బౌద్ధాలకిః, అరుణిః, మత్, ప్రసృష్టః,
సుఖం రాత్రీః, శయితా, వీతమన్యః, త్వాం, దదృశివాన్, మృత్యుముఖాత్,
ప్రముక్తమ్॥౧౦౧॥

౧౧. అరుణిః-అరుణుని కుమారుడగు నీతండ్రి, బౌద్ధాలకిః-బౌద్ధాలకుడు (స్వార్థమున తద్గత ప్రత్యయము), మత్ప్రసృష్టః-నాచే అనుజ్ఞాతుడై తెలుపబడిన వాడై యథాపురస్తాత్-పూర్వమువలెనే, ప్రతీతః-నిన్ను విశ్వసించిన వాడై-ఎరిగిన వాడై కాంతుడు, భవితా-అగును. మృత్యుముఖాత్-మృత్యుముఖము నుండి, ప్రముక్తం-విడువ బడిన, త్వాం-నిన్ను, దదృశివాన్-చూచినవాడై, వీతమన్యః-కోపము పోయినవాడై, సుఖం - సుఖముగ, రాత్రీః-మిగిలిన రాత్రుల్లు, శయితా-నిద్రించ గలడు.

నచికేతసా! నీవుకోరినటులనే నీతండ్రి కాంతచిత్తుడై నాచే పంపబడిన నిన్ను తనకుమారునిగా భావించి ప్రసన్నముఖుడగును. సుఖముగా రాత్రుల్లు నిద్రించును.

దేశాంతర గతుడైన పుత్రుడు మరల ఎప్పుడు కనబడును? ఏమై యుండును? అని తండ్రి వ్యాకులచిత్తుడుగా ఉండు చుండును. మరల ఆతను ఇంటికి చేరినచో ఆతను మృత్యువు వాత నుండి తప్పించుకొని వచ్చెను గదా! అన్నట్లు సంతోషపడును. వాఙ్మ్రవనుని కుమారుడు సత్యవ్రతుడు, పితృవాక్య పరిపాలకుడు. దశరథుడు కైకేయి కిచ్చిన వాగ్దానము అసత్యము కానివ్వ గూడ దనే తలపుతో రాముడు తండ్రి సొంతినుండి విషయము తెలుసుకొన కుండగనే

వనములకు వెళ్లియుండెను. భీష్ముడు తండ్రి విచారమును గ్రహించిన వాడై స్వయముగా చీకరాజును సమీపించి అజన్మ బ్రహ్మచారిగా నుండుటకై భీష్మప్రతిష్ఠచేసి సత్యవతిని తీసుక వచ్చి తండ్రిని సంతోషపెట్టెను. ఇటుల అర్య సభ్యతలో పెరిగిన సంతానము పితృసేవకై జీవితమును అర్పించు చుండెడిది. అటులనే సచికేతనుడు నిజముగా తనమాట ప్రకారము చనిపోయి యుండవచ్చుననే భావముతో గాని, లేదా దేశాంతర గతుడయ్యె ననే భావముతో గాని శోకాతిశయ, ముచే నుద్దాలకునికి నిద్రపట్టుకుండ ఉండవచ్చును. కనుక సచికేతను డటుల కోరుట, యముడు తదనుసారముగ తగిన ప్రబంధము లొనర్చుట జరిగెను. (౧౧)

“రెండవ వరమునకు భూమికగా స్వర్గమును పృశంసించుచున్నాడు.”

12 స్వర్గే లోకే న భయం కించనాస్తి, న తత్రత్వం న జరయా బిభేతి ।
ఉభే తీర్త్వాఽశనాయా పిపాసే శోకాతిగో మోదతే స్వర్గలోకే
॥౧౧.౧౨॥

పద వి॥ స్వర్గే, లోకే, న, భయం, కించన, అస్తి, న, తత్ర, త్వం, న, జరయా, బిభేతి, ఉభే, తీర్త్వా, అశనాయా, పిపాసే, శోకాతిగో, మోదతే, స్వర్గలోకే॥౧౨॥

౧౨ సచికేతనుడు రెండవవరమును గోరదలచినవాడై, ‘మృత్యో’ఓమృత్యువా!
‘స్వర్గే లోకే’ స్వర్గలోకమందు, ‘భయం’ భయము, ‘కించన’ ఏమాత్రమున్నూ, ‘న అస్తి’ లేదు. ‘తత్ర’ అచ్చట, ‘త్వం’ నీవు, ‘న’ లేవు, ‘జరయా’ ముసలితనముచేత, ‘న బిభేతి’ భయపడదు, ‘అశనాయా-పిపాసే ఉభే’ అకలిదప్పల రెంటిని, ‘తీర్త్వా’ తరించి, దాటి, ‘స్వర్గలోకే’ స్వర్గలోకమందు-నుఖాదులను అనుభవించదగు శరీరాదులందు, ‘శోకాతిగో’ శోకాలన్నిటిని అతిక్రమించిన వాడై, ‘మోదతే’ ఆనందించును.

స్వర్గమనగా పౌరాణికులు తలచునటుల లోకవిశేషము గాదు. నుఖమును అనుభవించు విశేషవస్త్రయే స్వర్గలోకము. అందు రోగముగాని, ముసలితనము గాని బాధించ జాలవు. ఉపచారముగా ముసలితనము రాదని చెప్పబడినది కాని నిజము నకు మాత్రము కాదు. ఆ అవస్థలో నెటువంటి దుఃఖము లుండవు. అప్పుడే స్వర్గనామము సార్థకమగును. మహర్షి దయానంద సరస్వతి స్వర్గసరకములను గూర్చి వైదిక సాహిత్యమును ప్రమాణముగా భావించుచు తన మంతవ్యమును ఇటుల ప్రకటించి యుండెను.

౪౨. నుఖవిశేష భోగమును, తత్సానుగ్రియైక్కు ప్రాప్తిని స్వర్గమని యందురు.

౪౩. దుఃఖవిశేష భోగమును, తత్సామగ్ని యొక్క ప్రాప్తిని సరకమయందురు. (స్వమంతవ్యా మంతవ్య ప్రకాశము)

సరకః కస్మాత్ ? స్య క్తైర్గమనం నీచైర్వా అని నిరుక్తము అభిః పానము లేకధర్మవిరుద్ధ మార్గమును సరకమని నిర్వచించి యుండెను. (౧౨)

“స్వర్గసాధన భూతమగు అగ్నిని గురించి పృశ్నించుచున్నాడు.”

13 స త్వమగ్నిగ్ం స్వర్గ్య మధ్యేషి మృత్యో ప్రబ్రూహి తగ్ం శ్రద్ధానాయ మహ్యమ్! స్వర్గలోకా అమృతత్వం భజంత ఏతద్ద్వితీయేన వృణే వరేణ

||౧౦.౧౦౩||

పదవి|| సః, త్వమ్, అగ్నిగ్ం, స్వర్గ్యం, అధ్యేషి, మృత్యో, ప్రబ్రూహి, తగ్ం శ్రద్ధానాయ, మహ్యం, స్వర్గలోకాః, అమృతత్వం, భజంత, ఏతద్ ద్వితీయేన, వృణే, వరేణ||౧౦౩||

౧౩ ‘సః త్వమ్’ ప్రఖ్యాతి జేందిన నీవు, ‘స్వర్గ్యం’ స్వర్గప్రాప్తికి సాధనమును, స్వర్గమును లభింప జేయునదియు నగు, ‘అగ్నిం’ అగ్నిని, ‘అధ్యేషి’ ఎదుగుచున్నావు, ‘తం’ దానిని, ‘శ్రద్ధానాయ’ శ్రద్ధాశువునగు, ‘మహ్యం’ నాకు, ‘ప్రబ్రూహి’ ప్రవచించుము, ప్రకాశపరచుము. దానివలన, ‘స్వర్గలోకాః’ స్వర్గలోకమును పొందినవారు, ‘అమృతత్వం’ అమృతభావాన్ని, దీర్ఘకాలపు సుఖజీవితమును, ‘భజంతే’ సేవించుచున్నారు-భోగించుచున్నారు. ‘ఏతత్’ దీనిని, ద్వితీయేన ‘వరేణ’ రెండవ పరమచే, ‘వృణే’ వరించుచున్నాను.

సంస్కృత్యమగు స్వర్గము పొందుటకు నేను అధికారిని. కావున స్వర్గప్రాప్తికి సాధనమగు నగ్నిని తెలుసుకొన గోరుచున్నాను. శ్రద్ధాశువునగు నాకు దానిని బోధించుము. ఇదియే నేను కోరు రెండవపరమము. అమృతత్వమనగా పూర్తిగా చావు లేకుండుట అనికాదు, దీర్ఘకాల సుఖజీవన మని గ్రహించవలయును.

అగ్నియనగా జ్ఞానాగ్ని యని అలంకారికుల మతము. కాని ముందు ఇటు కలు మొదలైన శబ్దములు వాడబడినవి, ఆత్మను గురించినది పృశ్నించబడినది. కనుక భౌతికాగ్నియనియే అర్థమొనర్చుట యోగ్యమని ఆఖ్యానకారుల మంతవ్యము. అదియు గార్హపత్య-ఆవహవనీయ-దక్షిణాన్నల మూటికి బదులుగా “అగ్ని” యను నామమొక్కటియే వాడబడినదని వారిభావము. ఈ

తాగుల వలననే వైదిక కర్మ లాచరించ బడును. వైదిక కర్మలను కర్తవ్యములని యెరుగుటయే ఈ ప్రశ్నయొక్క ఆశయము.

మర్త్యలోకములలో సర్వశ్రేష్ఠకర్మ పితృసేవ. పరలోకములలో జన్మాంతరములలో స్వర్గప్రాప్తి శ్రేష్ఠము. కనుక నచికేతనుడు జ్ఞానియగుటచే ఇహపరలోక సంబంధములైన శ్రేష్ఠవిషయములనే క్రమముగ నుపపాదించెను. (౧౩)

“యముడు వైదికకర్మలకు అగ్ని మూలభూతమని చెప్పుచున్నాడు.”

14 ప్రతే బ్రవీమి తదు మే నిబోధ స్వర్గమగ్నిం నచికేతః ప్రజానన్!
అనంత లోకాప్తి మథో ప్రతిష్ఠాం విద్ధి త్వమే తన్ని (1) హితం గుహ
యామ్

॥౧.౧.౧౪॥

పద వి॥ ప్ర, తే, బ్రవీమి, తత్, ఉ, మే, నిబోధ, స్వర్గం, అగ్నిం, నచికేతః,
ప్రజానన్, అనంతలోకాప్తిమ్, అథో, ప్రతిష్ఠాం, విద్ధి, త్వమ్, ఏతత్,
నిహితం, గుహయామ్॥౧౪॥ (ప్రా॥ (1) ఏతం నిహితం)

౧౪. ‘నచికేతః’ ఓ నచికేతా! ‘స్వర్గమ్’ స్వర్గప్రాప్తికి సాధనమును-హితకరమును నగు, ‘అగ్నిం’ అగ్నిని. ‘ప్రజానన్’ ఎరుగుచున్న వాడనై, ‘తే’ నీకు, ‘అథో’ అజ్ఞానమును ‘బ్రవీమి’ చెప్పుచున్నాను, ‘మే’ నాయొక్క, ‘అథో’ ఆ వచనమును, ‘నిబోధ’ గ్రహించుము, ‘అనంతలోకాప్తిమ్’ అనంతములగు లోకకామనలయొక్క పూర్తి స్థానములను, ‘అథో’ ఇంతియగాక, ‘ప్రతిష్ఠాం’ ప్రతిష్ఠారూపములగు వైదికకర్మల కాధారమును, సూర్యాదిరూపమున సర్వజగత్తును-జతరాదిరూపమున సర్వప్రాణులకు స్థితిసాధనమును అయియున్న దానిని, ‘గుహయామ్’ బుద్ధియను గుహయందు, ‘నిహితమ్-ఏతత్’ స్థితమైయున్న దీనిని ఈజ్ఞానమును, ‘త్వం విద్ధి’ నీవు గ్రహించుము.

స్వర్గప్రాప్తికి సాధనభూతమగు అగ్నిని ఉపదేశించుచున్నాను. అగ్ని అనంత సుఖములకు సాధనము. బ్రహ్మచర్యాది నాటుగు ఆశ్రమములవారు అగ్నిని నేపించ వలయును. గర్భాధానము మొదలు అంత్యేష్ఠి వరకు అన్ని సంస్కారములు అగ్ని ద్వారానే సంపాదితములు. కనుకనే అగ్నిని ‘ప్రతిష్ఠా’ అని అనెను.

కొందరు ‘అనంతలోకాప్తిమ్’ వినాశకహితలోకములను ప్రాపింపజేయునది ‘ప్రతిష్ఠా’ దానికి ఆధారరూపమును అగు అగ్నియని అర్థమొనర్చుదురు. (౧౪)

“ అగ్నిచయనము వర్ణింపబడుచున్నది.”

15 లోకాదిమగ్నిం. తమువాచ తస్మై యా ఇష్టకా యావతీ ర్వా
యథావా స చాపి తత్రప్రత్య వదద్య భోక్త మథాన్య మృత్యుః పున
రేవాహ తుష్టః ||౧౦.౧౫||

పదవి|| లోకాదిమ్, అగ్నిమ్, తమ్, ఉవాచ, తస్మై, యాః, ఇష్టకాః, యావతీః,
వా, యథా, వా, సః, చ, అపి, తత్, ప్రత్యవదత్, యభోక్తమ్, అథ,
ఆన్య, మృత్యుః, పునః, ఏవ, ఆహ, తుష్టః ||౧౫||

౧౫. ‘తస్మై’ ఆ నచికేతసునికి, లోకాదిమ్ - లోకమునకాదిభూత
మును, ఆలోకమున కాదికారణమును, అంత్యేష్టి సంస్కారమువరకు లోక
మున కార్ధారభూతమును అగు, ‘తం అగ్నిం’ ఆ అగ్నిని, ‘యాః యావతీఃవా’
అందు ఎన్ని లేక ఏపరిమాణముగలవి, ‘యథావా’ ఏవిధముగా లేక ఏతీరున
‘ఇష్టకాః’ వేదిక నందిటుకలు పేర్చవలసినది ? లేక ఏషణలు - వాసనలు - వృత్తి
లు ఎన్నియున్నవో వాని లక్షణాదులను సమస్తము మృత్యువు అతనికి
బోధించెను. ‘సః చ అపి’ ఆ నచికేతడు గూడ, ‘తం యభోక్తం’ ఆచెప్పినదా
రిని చెప్పినట్లుగా, వినినది వినినట్లుగా, ‘ప్రత్యవదత్’ తిరిగి వినిపించెను.
‘అథ’ అటుపిమ్మట, ‘మృత్యుః’ మృత్యువు, ‘తుష్టః’ ప్రసన్నుడై, ‘పునః’ మరల
‘ఏవ ఆహ’ ఎక్కువగా పలికెను.

అగ్నిని విపులముగా వ్యాఖ్యానించెను. హవనకుండ మెటుల
ర్పించ వలయునో, ఎటుల చయన మొనర్చవలయునో మొదలగు విషయ
ములన్నీ స్పష్టముగా చెప్పగా నచికేతసుడు శ్రద్ధగావిని ఉన్నదున్నట్లు
గ్రహించి తిరిగి వినిపించెను. లోకమునకు కారణము అగ్ని. లోకము-ప్ర
కాశము సమస్తవస్తువుల రూపమును చూపించును. ప్రకాశము లేనిదే
దియు లోకము కాజాలదు. తేజస్సంతోగముచే పృథ్వికి రూపమేర్పడి
లోకమైనది, ఇతర సూర్యాది గ్రహముల స్థితియు నింతే. కనుక అగ్ని లోకాది
గుని చెప్పబడినది. (౧౫)

“ప్రసన్నుడైన యముడింకొక వరమును ప్రసాదించుచున్నాడు.”

6 తమ బ్రహ్మత్వీయమాణో మహాత్మా వరం తవేహద్య దదామి
భూయః తవేవ నామ్నా భవితాయ మగ్నిః సృంకాంచేమా మనేక
రూపాం గృహేణ ||౧౦.౧౬||

పదవి॥ తమ్, అబ్రవీత్, పీయమాణః, మహాత్మా, వరం, తవ, ఇహ, అద్య, దదామి, భూయః, తవ, ఏవ, నామ్నా, భవితా, అయమ్, అగ్నిః, స్పంకం, చ, ఇమాం, అనేకరూపాం, గృహాణ॥౧౬॥

౧౬. 'ప్రీయమాణః' ప్రసన్నుడైన, 'మహాత్మా' మహాత్ముడు, 'అం అబ్రవీత్' ఆనచికేతనునితోఁ బలికెను. 'అద్య' ఈగోత్రున, 'ఇహ' ఈ కాలమున వరముయొక్క విషయమునందు, 'తవ' నీకు, 'వరమ్' వరాన్ని, దదామి-ఇచ్చుచున్నాను. 'అయం అగ్నిః' ఈ అగ్ని, 'తవ ఏవ నామ్నా' నీవేయతోనే (నాని కేతము అని) 'భవితా' ప్రసిద్ధిజెందును. 'చ' మరియు; 'ఇమామ్' ఈ అన్నభోజు 'స్పంకం' పూర్వపరంపరగా వచ్చుచున్న - శృంఖలా రూపమున నున్న ప్లాన పద్ధతిని, బ్రహ్మవిద్యా ప్రతిపాదకమగు శబ్దరూప హారమును, స భా దు అ ం య సమ్మానద్యోతకమును అగు పుష్పమాలను, 'గృహాణ' గ్రహించుము.

యముడు శిష్యుని యోగ్యతకు మెచ్చుకొని తనంత తాను ముగియొక వరమిచ్చెను. యముడు చెప్పిన అగ్నిచయనము నచికేతనుని చేసే నాని కేతమని ఇకమీదట పిలువబడుననియు, బ్రహ్మవిద్యను ప్రతిపాదించు శబ్దమాలను గ్రహించు మనియు దానికి ప్రతీకముగ వివిధవర్ణములతో కూడిన ఒక దండమ అతనికిచ్చెను. (౧౬)

“నాచికేతాన్నిని సేవించువాడు పాండుఫలమును విశదీకరించుచున్నాడు.”

17 త్రిణాచికేత ప్రతిభిరేత్య సన్దిం త్రికర్మ కృత్రతి జన్మమృత్యా
బ్రహ్మజ్జం (1) దేవమీడ్యం విదిత్వా నిచాయ్యేమాం శాంతి
మత్త్యంత మేతి ॥౧౧.౧౭॥

పదవి॥ త్రిణాచికేతః, త్రిభిః, ఏత్య, సన్దిం, త్రికర్మకృత్, త్రరతి, జన్మమృత్యా, బ్రహ్మజ్జం, దేవమ్, ఈడ్యం, విదిత్వా, నిచాయ్యే, ఇమామ్, శాంతిం, అత్యంతం, ఏతి॥౧౭॥ (పాఠా॥ (1) బ్రహ్మయజ్జం.)

౧౭. 'త్రిణాచికేతః' బ్రహ్మచర్యాదులందు ఆహవనీయాది సాచికేతాన్నల మాటిని క్రమముగ అనుష్ఠించినవాడు - సంపాదనమునర్జించినవాడును, 'త్రిభిఃసన్దిమ్ ఏత్య' మాత పిత ఆచార్యులద్వారా స్థూల సూక్ష్మకారణ శరీరములను మూడు సంధానాలను గురించిన శిక్షనుపొంది వారితో సత్సంగ మొనర్చి, బ్రహ్మచర్యార్థ్యాశ్రమముల మధ్య నున్న మూడు సంధులను

క్రమముగ గడిపినవాడు, 'త్రికర్మకృత్' యజన - అధ్యయన-దానములను ధర్మస్కంధ త్రయమును ఆచరించినవాడు, మనోవాక్కాయములచే సత్యము నొసరించువాడు, 'జన్మమృత్యూ' జననమరణములను, 'తరతి' తరించుచున్నాడు. 'బ్రహ్మజజ్ఞం' బ్రహ్మ-వేదమునందు- వేదముద్వారా, 'జ' ప్రసిద్ధమైన సర్వమును, 'జ్ఞం' ఎఱిగినవాడును, 'బ్రహ్మ' వేదము 'జ' ఎవనినుండి ఉద్భవించునో అతడు బ్రహ్మజుడు, అటువంటి జ్ఞమ్-సర్వజ్ఞుడును, 'ఈడ్యమ్' స్తవనీయుడును అగు, 'దేవం' పరమాత్మను, 'విదిత్వా' తెలుసుకొని, 'నిచాయ్య' సరియమన మొనర్చి, నిశ్చయమొనర్చి 'ఇమాం శాంతిం' ఈశాంతిని, 'అత్యంతం' -తప్పక, 'ఏతి' పొందుచున్నాడు.

నాచికేతాగ్నిని మూడు ఆశ్రమములందు క్రమముగ నేవించి తల్లి, తండ్రి, ఆచార్యులద్వారా నుశిక్షను పొంది ధర్మస్కంధములనబడు యజనాధ్యయన దానకర్మల నొనర్చువాడు సర్వజ్ఞుడైన పరమాత్మను తెలుసుకొని శాంతిని పొందును.

రెండు సమిధల సంధివలననే యజ్ఞాగ్ని ఉద్భవించును. నాలుగు ఆశ్రమములకు మధ్య మూడు సంధులు గలవు కనుక అగ్నియు త్రిసంధి యును బడదగును. ఆ మూడు సంధులను దాటి, ఆ యా అగ్నిహోత్రములను క్రమముగ నేవించిన తర్వాత సన్యాసాశ్రమమున కర్హుడగును. గృహస్థవాసప్రస్థుల 'గ్నిహోత్రము, బ్రహ్మచారుల కధ్యయనము; సన్యాసులకు సర్వస్వదానము ఇవి త్రికర్మలు' ౧౭

“ చెప్పిన విషయమునే మరొక విధముగా చెప్పుచున్నాడు. ”

18 త్రిణాచికేత ప్రయ మేతద్విదిత్వా య ఏవం విద్వాంశ్చినుతే
నాచికేతమ్ | స మృత్యుపాశాన్పురతః ప్రణోద్య శోకాతిగో మోదతే
స్వర్గలోకే

||౧౦.౧.౧౮||

పదవి|| త్రిణాచికేతః, త్రయమ్, ఏతద్, విదిత్వా, యః, ఏవం, విద్వాన్, చినుతే
నాచికేతమ్, సః, మృత్యుపాశాన్, పురతః, ప్రణోద్య, శోకాతిగః, మోదతే
స్వర్గలోకే ||౧౦||

౧౮. 'త్రిణాచికేతః' నాచికేతమును అగ్నిని బ్రహ్మచర్య గృహస్థానప్రస్థములందు చయనమొనర్చిన వాడును; 'ఏవం' ఈవిధముగానే

‘విద్యాన్’ ఏవిద్యాంసుడు, ‘ఏతత్త్రయమ్’ ఈ మూడింటిని, ‘వినిత్వా’ ఎరిగిన వాడై, ‘నాచికేతం’ నచికేత నామాన్ని, ‘చినుతే’ చయనమొనరించునో, ‘సః’ ఆ విద్యాంసుడును, ‘మృత్యు పా శాన్’ మృత్యుపాశములనబడు గాగద్యే సాది అధర్మములను, ‘పురతః’ శరీరత్యాగమునకు పూర్వమే, ‘ప్రణోద్య’ ధిన్న భిన్నమొనర్చి, ‘శోకాతిగః’ శోకాన్ని అతిక్రమణ మొనర్చినవాడై, ‘స్వర్గ లోకే’ స్వర్గలోకములో, ‘మోదతే’ ఆమోదానందములను పొందుచున్నాడు.

త్రి.ణా చి కే తు డు అధ్యాత్మతత్వమును గ్రహించి మృత్యుభయము లేనివాడై జీవించియుండగనే స్వర్గ లో క ము న ఆనందమునుభవించును. జీవన్ముక్తడగును.

పురతః శబ్దప్రయోగముచే స్వర్గమనునది మరణాంతరము లభించు లోకవిశేషము కాదని తెలియుచున్నది. అది ఈ శరీరములోనే సుఖమునుభవించు అపస్థావిశేషమని తెలియుచున్నది. కనుక ‘మోదతే స్వర్గలోకే’ అని చెప్ప బడినది. చనిపోయిన తర్వాత యగుచో ‘పురతః మృత్యుపాశాన్’ ప్రణోద్య’ అనుపాతము నిర్ధక్ మగునుకదా ! ౧౮

“రెండవపరము ఉపనంహర మొనర్చబడుచున్నది”

19 ఏష తేఽగ్నిర్నచికేతః, స్వర్గో యమవృణీథా ద్వితియేన వరేణ | ఏతమగ్నిం తవైవ ప్రవక్ష్యంతి జనాన స్తృతీయం వరం నచికేతో వృణీష్య||౧౧.౧౧౯||

పదవి|| ఏషః, తే, అగ్నిః, నచికేతః, స్వర్గః, యమ, అమృణీథాః, ద్వితియేన, వరేణ, ఏతమ్, అగ్నిం, తవ, ఏవ, ప్రవక్ష్యంతి, జనానః, తృతీయం, వరం, నచికేతః, వృణీష్య||౧౧౯||

౧౯. ‘నచికేతః’ ఓనచికేతా ! ‘స్వర్గః’ స్వర్గస్థానికి సాధనమగు, ‘ఏషః అగ్నిః’ ఈఅగ్ని, ‘తే’ నీకై యుపదేశింపబడినది. నీశేరుతో ప్రసన్న కెక్కినది. ‘యమ్’ దేనినైతే, ‘ద్వితియేన వరేణ’ రెండవ పరము ద్వారా, ‘అమృణీథాః’ నీవు కోరియుంటివో, ‘ఏతమ్ అగ్నిమ్’ అయీఅగ్నిని, ‘తవ ఏవ’ నీదియే అని ‘జనానః’ జనులు, ‘ప్రవక్ష్యంతి’ పలుకుదురు. ‘నచికేతః’ ఓనచికేతసా ! ఇక ‘తృతీయంవరం’ - మూడవదానిని, ‘వృణీష్య’ కోరుము.

పెద్దలు పెట్టిందే పేరు కావున యముడా యగ్నికి నాచికేతమను పేరుపెట్టాడు. నాచికేత శబ్దమిటుల అగ్నికి పర్యాయవాచకమైనది. నాచికేతనుని ప్రోత్సహించుచు సంతోషాతిరేకమున నాచికేతమను పేరు సార్థమగునని యముని దీవన.

నీకుపదేశించిన స్వర్గప్రాప్తికి సాధకమగు ఈ యగ్నిని జనుల నీపేరుతోనే పిలిచెదరు. రెండవ వరము అయి పోయినది, మూడవ వరము గోరుమని యముడనెను. ౧౯

“అధ్యాత్మిక విషయమగు మూడవ వరమును వరించుచున్నాడు.”

20 యేయం ప్రేతే విచికిత్సా మనుష్యేఽస్తి త్యేకే నాయమస్తి తి చైతే
ఏతద్విద్యా మను శిష్టస్త్వయాఽహం వరాణామేష వరస్తృతీయ

||౧.౧.౨౦||

పదవి|| యా, ఇయం, ప్రేతే, విచికిత్సా, మనుష్యే, అస్తి, ఇతి, ఏకే, న ఆయం
అస్తి, ఇతి, ఏకే, ఏతద్, విద్యాం, అనుశిష్టః, త్వయా, ఆహం, వరాణాం
ఏషః, వరః, తృతీయః||౨౦||

౨౦. ‘మనుష్యే’ మనుష్యుని, ‘ప్రేతే’ మరణానంతరము, ‘అయమ్’
గీరస్థమైన ఈ జీవాత్మ. లేక పరమాత్మ ఏదైనా నిత్యముగా, ‘అస్తి’ ఇతి
న్నదని, ‘ఏకే’ కొందరు, ‘న అస్తి’ ఇతి చ’ లేదని, ‘ఏకే’ కొందరు అను
న్నారు - భావించుచున్నారు. ‘యా ఇయం విచికిత్సా’ ఏదైతే ఇటువంటి స
దేశమున్నదో (మనుష్యుని హృదయములో), ‘త్వయా’ నీద్వారా, ‘అనుశిష్టః’
అనుకాసింప బడినవాడనై - ఉపదేశము పొందినవాడనై, ‘ఆహం’ నేను, ‘ఏతత్’
దీనిని, ‘విద్యామ్’ తెలుసు కొందును’ గాక! ‘వరాణాం’ వరములలో, ‘ఏషః’
ఇది, ‘తృతీయః వరః’ - మూడవ వరము.

ఓ యమాచార్యా! చనిపోయినతర్వాత ఏముండును? కొందరు
ఏమీయుండుడదందురు. నిజానికి ఈ శరీరము నశించిన తర్వాత ఉండే తత్వ
మేమిటి? ఏదైనా ఉండునా? ఉండదా? ఇదియే నీవద్దనేను తెలుసు
కొనవలసిన భిషయము. కావున దీనినే మూడవ వరముగ గోరుచున్నాను

(ప్రేతే) ప్రాణులు మరణించిన పిమ్మట, (మనుష్యే) మనుష్యు
హృదయములో విచికిత్స కలుగునని కొందరు అన్వయించిరి.

నచికేతుడడిగిన ఈప్రశ్నలో ఎన్ని యో భావములు - ప్రశ్నలు
 ఇమిడి యున్నవి. ఆత్మ నిత్యత్వాదులు, గుణ స్వరూపాలు, ఆత్మ పరమాత్మల
 అస్తిత్వము-వాని సాధర్మ్య వైధర్మ్యములు, పునర్జన్మ మొదలగు విషయము
 లకు సంబంధించిన ప్రశ్నలన్నియో ఇందిమిడి యున్నవి. తీగె లాగిన జొంకంత
 కడులు నన్నటుల ఒకే ప్రశ్నవలన ఇవన్నియు సమాధేయములే యగును.
 మరణానంతరము ఆత్మయుండునా? ఉండిన శరీరముకంటె భిన్నమైనదా?
 అయితే మరణ సమయమున శరీరాత్మల వియోగ మొనర్చు శక్తి ఏది ము||
 ప్రశ్న పరంపర ఆరంభమగును. ఇదియే ఈ ప్రశ్న యందలి గురుత్వము. వ్యాప్తి
 ధ్యాపక సంబంధముతో నాత్మ పరమాత్మలు రెండును సదా కలిసియే యుం
 డును. నచికేతనుడు మొదట మర్త్యలోక సంబంధమును, తర్వాత స్వర్గ
 లోక సంబంధమును అగు వరముల గోరి మూడవ వరముగా ఆత్మజ్ఞానముచే
 మోక్షమునుగోరెను. ౨౦

“యముడు నచికేతనుని పరీక్షించుటకై ప్రసంగించుచున్నాడు.”

21 దేవై రత్రాపి విచికిత్సితం పురా నహి సువిజ్ఞేయ మణు రేషధర్మః |
 అన్యం వరం నచికేతో వృణీష్య మా మోపరోత్సీరితి (1) మాస్మ
 జైనమ్ ||౧౧.౧.౨౧||

పద వి|| దేవైః, అత్ర, అపి, విచికిత్సితం, పురా, న, హి, సువిజ్ఞేయం, అణుః,
 ఏషః, ధర్మః, అన్యం, వరం, నచికేతః, వృణీష్య, మా, మా, ఉపరోత్సీః,
 ఇతి, మా, సృజ, ఏనమ్||౨౧|| (పా|| (1) రోత్సీరతి.)

౨౧. (నచికేతః) ఓ నచికేతసా ! (అత్ర) నీవడిగిన ఈవిషయము
 నందు, (దేవైః అపి) దేవతలు కూడ, (పురా విచికిత్సితం) పూర్వము సందే
 హపడి యుండిరి. (ఏషః ధర్మః) ఈధర్మము-విషయము, (అణుః)నూత్న
 మైనది. ఆకారణముచే (సువిజ్ఞేయమ్) ఇది సుకరముగ తెలుసుకొందగినది, (నహి)
 కానే కాదు. కావున, (అన్యం వరం వృణీష్య) ఇంకొకవరమును కోరుము.
 (మా) నన్ను, (మా ఉపరోత్సీః)బలవంతపెట్టవద్దు, వత్తిడి చేయవలదు. (ఏనం)
 ఈ ప్రశ్న బాణమును, (మాసృజ) నామీద విడువవలదు. ఇంకొకటి వరించుము.
 అతి(మా)స్మజై నమ్ అనుపాఠాంతరమునకు(మా)నావిషయమున, (అతిసృజ)
 పదలిపెట్టుము అని ఆర్థము.

దేవతలు-విద్వాంసులు ఈ విషయములూ సందేహించిరి. ఇది చాలా సూక్ష్మవిషయము. కనుక సులభముగ తెలుసుకొందగినది కాదు, కావున నన్నీ విషయములూ బలవంతముచేయక ఇంకొక గరమును కొరుకొనుము. అని యముడు నచికేతసుని జిజ్ఞాసను పరీక్షించుటకై పలికెను ౨౧.

“నచికేతసుడు తన దృఢభావమును ప్రకటించుచున్నాడు.”

22 దేవై రత్రాపి విచికిత్సితం కిల త్వం చ మృత్యో యన్మ సువిజ్ఞేయ మాత్థః వక్తా చాస్య త్వాద్భుగన్యో న లభ్యో నాన్యో వరస్తుల్య ఏతస్య కశ్చిత్ ||౧౧.౧.౨౨||

పద వి॥ దేవైః, అత్ర, అపి, విచికిత్సితం, కిల, త్వం, చ, మృత్యో, యత్, న, సువిజ్ఞేయమ్, అత్థః, వక్తా, చ, అస్య, త్వాద్భుగ్, అన్యః, న, లభ్యః, న, అన్యః, వరః, తుల్యః, ఏతస్య, కశ్చిత్ ||౨౨||

౨౨. ‘సుతో’ ఓమృత్యువా! ‘అత్ర’ ఈ విషయమునందు ‘దేవైః’ దేవతలు-విద్వాంసులు, ‘అపి’ కూడ, ‘విచికిత్సితం’ సందేహించియుండిరి. ‘త్వం చ కిల’ నీవును, ‘యత్’ దేనినైతే, ‘సువిజ్ఞేయమ్’ సువిజ్ఞేయము, ‘న’ కాదని, ‘అత్థః’ పలుకుచున్నామో. అటువంటి, ‘అస్య త్వాద్భుగ్’ వక్తా’దీనిని గురించి నీవలె చెప్పవాడు, ‘అన్యః’ ఇంకొకడు ‘నలభ్యః’ లభించజాలడు, ‘ఏతస్య తుల్యః’ దీనికి సమానమైనది, ‘అన్యః’ వరః’ రెండవ వరము, ‘న’ లేనే లేదు.

దేవతలు ఈ విషయములూ వెనుకంజ వేసారు. మీరును నన్నీ విషయములూ ప్రశ్నించ వలదనుచున్నారు. కాని మీరంటి వక్త ఇతరుడెవ్వడులేడు. ఈ వరము వదలిపెట్టెదగినది కాదు. ఈ సమస్యను మీరే తీర్చునిచో నింకెవ్వరు తీర్చుదరు? ఉపాదేయము లందిది శ్రేష్ఠమైనది. నేను దీనిని తప్ప మరొకటి పరించను. అని నచికేతసుడు దృఢముగా పలికెను. ౨౨

“ఈ ప్రశ్ననుండి నచికేతసుని మరలించుటకై మూడు మంత్రములందు స్రగ్వోభనముల జూపుచున్నాడు”

23 శతాయుషః పుత్రౌ పౌత్రాన్ వృణీష్వ బహున్పశూన్తాన్తస్తి హిరణ్య మశ్వాన్! భూమేర్మ హదాయతనం వృణీష్వ స్వయం చ జీవ శరదీ యావదీచ్ఛసి

||౧౧.౧.౨౩||

ప్రథమా పల్లీ

పద వి॥ శతాయుషః, పుత్రపౌత్రాన్, వృణీష్వ, బహూన్, పశూన్, హస్తీ, హిరణ్యం, ఆశ్వాన్, భూమేః, మహద్, ఆయతనం, వృణీష్వ, స్వయం, చ, జీవ, శరదః, యావద్, ఇచ్ఛసి॥౨౩॥

౨౩. 'శతాయుషః' శతవర్షముల ఆయుస్సుగల, 'పుత్రపౌత్రాన్' కొడుకులను, 'బహూన్' పశూన్ 'చాలాపశువులను, 'హస్తీహిరణ్యం' ఏనుగులను, బంగారమును, 'ఆశ్వాన్' గుఱ్ఱములను, 'వృణీష్వ' వరించుము. 'భూమేః' భూమియొక్క, 'మహత్ ఆయతనమ్' గొప్పవైశాల్యమును-మాండలిక రాజ్యమును, 'వృణీష్వ' వరించుము. 'స్వయం చ' స్వయముగ, 'యావత్ శరదః' ఎన్ని శరదృత్సరములు, 'ఇచ్ఛసి' జీవించ కోరుచున్నావో, 'జీవ' జీవించుము.

నూరు వత్సరముల జీవనమును గోరుము. పుత్రపౌత్ర లాభమును గోరుము. పశువులను, ఏనుగులను, గుఱ్ఱములను, బంగారమును, భూఖండాన్ని-రాజ్యాన్ని కోరుము. వీనినన్నిటిని ననుభవించుటకు ఇష్టము వచ్చినంత జీవితమును కోరుము. కాని మృత్యువు తర్వాత యేమి జరుగునో ప్రశ్నించవలదు. ఈవిధముగ బ్రహ్మజ్ఞానప్రాప్తికి బాధకములగు కామనలు-ప్రలోభనములు ఏవి యున్నవో వానిని గూడ యముడుపడేశించ నమకట్టెను. ప్రలోభనముల జూపించి నచికేతసుని పరీక్షించుటయు యముని లక్ష్యమై యుండెను.

భోగానుసార మెవరికేది లభించవలయునో పరమాత్మ లభింపజేయుచు నేయుండును. అధ్యాత్మవాది భోగములకై చింతిల్లడు. రామచంద్రుడు పట్టాభిషేక వార్త విని హర్షించలేదు. ఆ మరుక్షణమే వనవాసార్థి విని శోకించ లేదు. బసక మహారాజుగూడ హర్షశోక రహితుడుగా నుండేవాడు, కనుక సార్థకమగు విదేహ నామమును ధరించెను. కావున భోగ్యవస్తువుల ప్రలోభనము చూపించి నచికేతసుని మనోధైర్యమును-ఈవిద్యను పొందుటకై అతనికున్న యోగ్యతను పరీక్షించ దలచెను. ౨౩

24 ఏతత్పుల్యం యది మన్యసే వరం వృణీష్వ విత్తం చిరజీవికాం చ మహాభూమౌ నచికేతస్త్వమేధి కామానాంత్యా కామభాజం కరోమి

॥౧౦.౧.౨౪॥

పద వి॥ ఏతత్, తుల్యం, యది, మన్యసే, వరం, వృణీష్య, విత్తం, చిరజీవికాం
చ, మహాభూమా, నచికేతః, త్వమ్, ఏధి, కామానాం, త్వా, కామభాజం॥
కరోమి॥౨౪॥

౨౪. 'నచికేతః' ఓనచికేతసా! 'యది' ఒకవేళ, 'ఏతత్తుల్యం' దీనితో సమా
నమైన సుఖభోగ సాధనముగ, 'మన్యసే' భావించుచున్నచో, 'వరం వణిష్య' ఇంకా
ఈ వరములను అడుగుము. 'విత్తం' ధనమును, 'చిరజీవికాం' చ'చిరజీవికను కోరుము.
'మహాభూమా' భూమండలమునందు ప్రతాపవంతుడగు రాజుగా, 'త్వమ్ ఏధి' నీవు
(అధికర్తగా) అగుము. 'త్వాం' నిన్ను, 'కామానాం' సమస్త కామములను, 'కామ
భాజం' ఇష్టసుఖములను అనుభవించువానిగా, 'కరోమి' చేయుచున్నాను. లోకీక
సుఖాదులన్నిటిని సమకూర్చెదను, అనుభవించుము. ౨౪

25 యే యే కామా దుర్లభా మర్త్యలోకే సర్వాన్కామాంశ్చందతః
ప్రార్థయన్స్వ। ఇమా రామాః సరథాః సతూర్యాః సహిదృశా
లంభనీయా మనుష్యైః ఆభిర్మ త్రుత్తాభిః పరిచారయన్స్వ నచి
కేతో మరణం మానుష్యాక్షిః
॥౧౦.౧.౨౫॥

౨౫. యే, యే, కామాః, దుర్లభాః, మర్త్యలోకే, సర్వాన్, కామాన్, శ్చందతః,
ప్రార్థయన్స్వ, ఇమా రామాః, సరథాః, సతూర్యాః, సహి, ఉదృశాః,
లంభనీయాః, మనుష్యైః, ఆభిః, మత్త్రుత్తాభిః, పరిచారయన్స్వ, నచికేతః,
మరణం, మా, అనుష్యాక్షిః॥౨౫॥

౨౫. 'మర్త్యలోకే' మర్త్యలోకమునందు (మనుష్యులకు), 'యేయే
కామాః' - యేయే కామములు - కోరికలు, 'దుర్లభాః' దుర్లభములూ, 'కామాన్
సర్వాన్' ఆకామములన్నిటిని, 'శ్చందతః' స్వేచ్ఛగా, 'ప్రార్థయన్స్వ' కోరుము. 'సర
థాః' సుఖకరయోగములతో సహా, 'సతూర్యాః' వాద్యధ్వనులతోసహా, 'ఇమా
రామాః' ఈసుందరీమణులు సిద్ధముగానున్నారు. వీరిని వరించుము. 'ఈ దృశాః'
ఇటువంటి సుందరయృవతులు, 'మనుష్యైః' మనుష్యులకు, 'సహి లంభనీయాః' లభి
సనే లభించజాలరు. మత్త్రుత్తాభిః ఆభిః' నాచేనాసగబడిన వీరిచే, 'పరిచారయన్స్వ'
చవాశుక్రూపలు చేయుచుకొనుము. కాని 'నచికేతః' నచికేతసా! 'మరణం' మరణ
సేంబంధమైన ఆత్మజ్ఞానమును, 'మా అనుష్యాక్షిః' పొగ్గించ వలదు సుమా!

మంచిస్త్రీలను-ధనమును, దుర్లభమైన కామములు కోరుము మరణ ప్రశ్నను మానుకొనుము. ఇటుల యముడు తన వాక్చతుర్యము ద్వారా నచికేతనుని ప్రశ్నయొక్క యాధిక్యమునే నూచించెను. ఆత్మజ్ఞానమువలన కలుగు సుఖము లౌకిక సుఖాలన్నిటికంటె శ్రేష్ఠమైనదని యముని ప్రలోభములవలననే నిరూపితమగుచున్నది.

నచికేతుడు ప్రేతాధిపతియని తలచబడు యమునివద్దకే వెళ్ళియున్నచో సుముడిటుల అనడు. నచికేతుడు బాలుడైనను ఈ ప్రసంగము జరిగియుండదు. మర్లభాః మర్త్యలోకే యనుశబ్దమునకు స్వర్గలోక. భోగములని కొందఱు భావింతురు. వారిద్వష్ట్రలో అప్పుడు నచికేతుడు యమునిదగ్గర స్వర్గలోకములోనే యుండెను గదా! అతనికక్కడ అవి దుర్లభములు కావుగదా! కనుక యముడు హిరాణికులు తలచు దేవతకాదనియే తోచుచున్నది. ౨౧

“నచికేతనుడు అశలకు లొంగక జవాబిచ్చుచున్నాడు.”

26 శ్వేభావా మర్త్యస్య యదంత కైతత్స ర్వేంద్రియాణాం జరయంతి
తేజః! అపి సర్వం జీవిత మల్పమేవ తవైవ వాహ స్తవ (1) నృత్య
గీతే

॥౧౦.౧,౨౬॥

పద వి॥ శ్వేభావాః, మర్త్యస్య, యద్, అంతక, ఏతత్, సర్వేంద్రియాణాం, జరయంతి, తేజః, అపి, సర్వం, జీవితమ్, అల్పమ్, ఏవ, తవ, ఏవ, వాహః, తవ, నృత్యగీతే॥౨౬॥ (పాఠా (1) నృత్యగీతే)

౨౬. ‘అంతక’ అజ్ఞానాంధకారమును అంతమొనర్చు యమాచార్యా! యత్’ ఏమనగా, ‘శ్వేభావాః’ రేపటివరకే అస్తిత్వముకలవి, రేపటివరకుండునూ కిందవో అను సందేహభావముగల అనిత్యములగు భోగపదార్థములు. ‘మర్త్యస్య’ కనుష్యుని, ‘సర్వేంద్రియాణాం’ సమస్తేంద్రియముల తేజస్సును-బలప్రతాపములను జరయంతి’ జీర్ణశీర్ణ మొనరించుచున్నవి. ‘సర్వం అపి జీవితం’ సమస్త జీవితమును, అల్పం ఏవ’ అత్యల్పమే సుమా! ఆతర్వాత, ‘వాహః తవ ఏవ’ వాహనాదులునీవే, నృత్యగీతే’ నృత్యగీతాలు-ఆమోదప్రమోదాలు అన్నీ, ‘తవ ఏవ’ నీవియే. చనిపోయిన ర్వాత అనుభవించేదెవరు?

భోగములకాశ్వతములు, భోగములవలన ఇంద్రియములు శిథిలములగును వితము బుద్ధుడప్రాయము. కావున ఇవన్నియు కోరదగినవి కావు. వీనివలన

ధర్మము, యశస్సు. ప్రజ్ఞ, లేజస్సు సమస్తము నశించును. “నజాతుకాఘః కామానా ముపభోగేన కామ్యతి” కామము ఉపభోగమువలన శమించదు. ఇంకా వృద్ధిచెందును. అందు ఆత్మశాంతి లభించదు. జీవితమును ఎంతకొరిగినను ప్రళయ తమువరకే గదా కోరగలుగునది. సృష్టి 432 కోట్ల సంవత్సరము లుండును. అట్టి వంటివి ఘమారు 7 లక్షల 20 వేల సృష్టికాలములు గతించినగాని ఒక మోక్షానుకూలము కాజాలదు. కావున మోక్షము ఎదుట యముడు చూపిన ప్రలోభనమెంత కనుకనే నచికేతనుడు మోక్షప్రాప్తికి సాధనమగు ఆత్మజ్ఞానమునే పరింఛెను. ౨౬

“భోగములు తుచ్ఛములనియే నచికేతనుని వాదము.”

27 న విత్తేన తర్పణీయో మనుష్యో లప్స్యమహే విత్తమద్రాక్ష్య చేత్వా జీవిష్యామో యావదీహ్యసి త్వంవరస్తు మే వరణీయః ఏవ
II.౧.౧.౨౩||

పద వి॥ న, విత్తేన, తర్పణీయః, మనుష్యః, లప్స్యమహే విత్తం, అద్రాక్ష్య చేత్వా, జీవిష్యామః, యావద్, ఈహ్యసి, త్వం, వరః, తు, మే, వరణీయః, సః, ఏవ॥౨౩॥

౨౩. ‘విత్తేన’ ఐశ్వర్యముచే, ‘మనుష్యః’ మనుష్యుడు, ‘తర్పణీయః’ తృప్తిపొందతగినవాడు, ‘న’ కాదు. ‘త్వా అద్రాక్ష్య’ నిన్ను చూచిని. నీతో పరిచయమేర్పడినది. ‘చేత్’ కోరిక కలిగినటులయితే నీదయచే, ‘విత్తమ్’ విత్తములను, ‘లప్స్యమహే’ ఎప్పుడైనను పొందగలము. కాని ‘యావత్’ ఎంత వరకు, ‘త్వం ఈహ్యసి’ నీవుకోరెదవో - రక్షకునిగా నుండువో అంతవరకే. ‘జీవిష్యామః’ జీవించెదము. కావున ‘మే’ నాకు, ‘వరణీయః’ పరించదగిన, ‘వరః’ తు’ వరమైతే, ‘సః ఏవ’ అదియే.

ధనముచే నేమనుష్యుడూ సుఖపడడు. నీతోనాకు పరిచయమేర్పడినది ఎప్పుడైనా అవసరముకలిగిన కావలసినపదార్థములను పొంద ప్రయత్నించెదను. జీవితమున కధిపతివి నీవు. నీవు దయచూపినంతవరకే మాజీవితములు. కావున కోరవలసిన వరమే ఇది. దీనిని విడువను. ధనతృప్తికు మితియెక్కడిది? కోట్లది పతియు ఇంకా ధనము కావలయుననియే కోరునుగదా! పొట్టనిండిన తర్వాత ఆకలి కానంతవరకు అన్నముమీద కోరిక యుండకపోవచ్చును. కాని ధనమెంతయు న్నును ఇంకా కావలయుననియే వాంఛ యుండును. కావున ఇవన్నియు హేయములే

గాని ఉపాదేయములుకావు. కావలసినదొక్కటే బ్రహ్మః నము. అని నచికేతనుడు తన దృఢభావమును వెల్లిబుచ్చెను. ౨౩

“నచికేతనుడింకా హేతువుల నుదహరించుచున్నాడు.”

28 అజీర్యతా మమృతానా ముపేత్య జీర్యన్ మర్త్యః క్వధఃస్థః
ప్రజానన్ ఆభిధ్యాయ స్వర్ణ రతి ప్రమోదా నతిదీర్ఘే జీవితే కో
రమేత||౧౦.౧.౨౮||

౨౮. అజీర్యతామ్, అమృతానామ్, ఉపేత్య జీర్యన్, మర్త్యః, క్వధఃస్థః,
ప్రజానన్, ఆభిధ్యాయన్, స్వర్ణ రతి ప్రమోదాన్, అతిదీర్ఘే, జీవితే, కః, రమేత||

౨౮. ‘అజీర్యతాం’ వృద్ధత్వమును పొందని (లేని) వారును, ‘అమృతానాం’ అమృతపదవిని పొందిన జీవన్ముక్తులైనవారి సత్సంగమును, ‘ఉపేత్య’ పొందినవాడును, (అజీర్యతాం, జీర్ణత్వము లేనిదియు, అమృతాం’ వృద్ధిహీనులు లేనిదియు, మృత్యువుగాని నాశనముగాని పొందనిదియు నగు స్థితిని, ‘ఉపేత్య’ పొందినపిమ్మట, తద్వ్యతిరేకముగా అని పాశాంతరపు అర్థము.) ‘స్వర్ణ’ నానాప్రకారములగు రంగులుగలిగి అందముగానున్న స్త్రీలయందును, ‘రతి’ సంభోగాది విషయభోగములందును, ‘ప్రమోదాన్’ కలుగు ప్రమోదములను, ‘ఆభిధ్యాయన్’ (దుఃఖములములని) బాగుగా ధ్యానముతో గమనించినవాడును, క్వధఃస్థః భూమిమీద నికృష్టదశలో నున్నానని భావించువాడును, ‘మర్త్యః’ మరణధర్మము గలవాడును, ‘జీర్యన్’ శరీరము జీర్ణము చెందుచున్నదని గ్రహించినవాడును, అయిన ‘ప్రజానన్’ కః ‘బుద్ధిమంతు డెవడు, ‘అతిదీర్ఘే జీవితే’ చాలా దీర్ఘమైన జీవితమునందు, ‘రమేత’ రమించును ?

జీవన్ముక్తుడగు మహాత్ముని పొంది ఆధ్యాత్మికవిషయములను తెలుసుకొనని మానవుడెవడుండును ? శరీరమూ జీర్ణించిపోవును. రాగ క్రీడాదులవలన కలుగు ఆనందమూ తుణికికము. ఈసత్యమును గుర్తించిన వాడెవడు ఎక్కువకొల్పిన బ్రతుకులకై ఆతురపడును ? మీవంటివారి సత్సంగమును పొంది కోరవలసిన విషయమిదియే గాని వేరొండులేదు. ౨౮

“అడుగవలసిన ముఖ్యప్రశ్ననే నచికేతసుడు నొక్కివక్కాటించుచున్నాడు”

29 యస్మిన్నిదం విచికిత్సంతి మృత్యో యత్సాంపరాయే మహతి
బ్రూహి నస్తత్ | యోఽయం వరో గూఢ మను ప్రవిష్టో నాన్యం
తస్మాన్నచికేతా వృణోతే || ౧.౨౯ ||

౨౯. యస్మిన్, ఇదం, విచికిత్సంతి, మృత్యో, యత్, సాంపరాయే, మహతి, బ్రూహి, నః, తత్, యః, ఆయం, వరః, గూఢం, అనుప్రవిష్టః, న, అన్యం తస్మాత్, నచికేతాః, వృణోతే ||

౨౯. ‘మృత్యో’ ఓ మృత్యువా! ‘యస్మిన్’ దేనివిషయమున, ‘ఇదమ్’ ఈఆత్మ ఉన్నదా? లేదా? ఉండినచో మరణించిన తర్వాత ఏమగును? అని, ‘విచికిత్సంతి’ సందేహించుచున్నారో, మరియు ‘మహతి సాంపరాయే’ గొప్పదగు మోక్షదశకుసంబంధించిన, ‘యత్’ ఏజ్ఞానమున్నచో (‘యస్మిన్ సాంపరాయే’ ఏమోక్షస్థితియందు, ‘యదిదం విచికిత్సంతి’ ఇదియదియని సందేహించుచున్నారో అనియు అన్వయము చేయవచ్చును.) ‘తత్’ ఆజ్ఞానమునంతయు, ‘నః’ మాకు, ‘బ్రూహి’ పలుకుము. ‘ఆయం వరః’ ఈవరము, ‘గూఢమ్’ గూఢమైనది. ‘అనుప్రవిష్టః’ నామనస్సులో చక్కగా చొచ్చినది, అనుసంబంధించినది అయియున్నది. ‘తస్మాత్’ దానికంటె, ‘అన్యమ్’ వేరే వరము, ‘నచికేతాః’ నచికేతసుడు, ‘న వృణోతే’ వరించజాలడు.

పరమాత్మ ఉన్నదా? లేదా? ఉండిన ఎక్కడ ఉన్నాడు? అతనిని కనుగొనేది ఎటుల? లేదనినచో లోకమంతా ఆతనిని ఒప్పుకొనుచున్నదే? అతడెటులుండును? అతను సంయోగజన్మదా? పరిచ్ఛిన్నదా? అపరిచ్ఛిన్నదా? ఇచ్ఛాపూర్వకముగజేయు కర్తయా? స్వభావముచే చేయు కర్తయా? మొదలైన ఆత్మవిషయకములైన సందేహములన్నియూ ఉన్నవి. మరణించినతర్వాత ఆత్మ ఉండునది లేనిది నీవే నాకు బోధించాలి. ఈవరము గాఢమైనది. అయినను నామనసునకు నచ్చినది, పట్టినది ఇదే. కావున నేనిక వేరువరమును కోరను.

—: ఇతి ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమాపత్తి. :—

కృష్ణామండలాంతర్గత ముదునూరు నికాయులైన శ్రీ అన్నే పున్నమ్మ నాగయ్య దంపతుల జ్యేష్ఠ కుమారుడగు కేశవార్య శాస్త్రిచే వ్రాయబడిన కరోపనిషదార్యభాష్యములో ప్రథమ పత్తి సమాప్తము.

౧:- అథ ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయా వల్లీ:-

“నవికేతసుని బ్రహ్మజ్ఞానాధికారిగా భావించి యముడు శ్రేయఃప్రేయో
మార్గముల బోధించసాగెను.”

30 అన్యచ్ఛేయోఽన్యదుతైవ ప్రేయ సై ఉభే నానార్థే పురుషగం
సినీతః। తయోః శ్రేయ ఆదదానన్య సాధు భవతి హేయతేఽర్థాద్య
ఉ ప్రేయో వృణోతే॥౧.౨౧॥

30. అన్యత్, శ్రేయః అన్యత్, ఉత్, ఏవ, ప్రేయః తే, ఉభే, నానార్థే,
పురుషగం, సినీతః, తయోః, శ్రేయః, ఆదదానన్య, సాధు, భవతి, హేయతే
అర్థాత్, యః, ఉ, ప్రేయః, వృణోతే॥

30. ‘శ్రేయః’ కశ్యాణకరమగు ‘మోక్షసాధనకర్మ, ‘అన్యః’ వేరు
దానికంటె, ‘ప్రేయః’ సాంసారిక సుఖముల లభింపజేయు ప్రయత్నకర్మ, ‘అన్యత్’
ఏవ’ భిన్నమే. ‘తే ఉభే’ ఆరెండును, ‘నానార్థ’ భిన్న భిన్న ప్రయోజనములు
గలవై, ‘పురుషం’ పురుషున్ని, ‘సినీతః’ బంధించుచున్నవి. ‘తయోః’ ఆరెం
టిలో, ‘శ్రేయః’ శ్రేయోమార్గమును, ‘ఆదదానన్య’ గ్రహించు వానికి, ‘సాధు’
శుభము, ‘భవతి’ అగుచున్నది. ‘యః ఉ’ ఎవడైతే, ‘ప్రేయః’ ప్రేయోమార్
గమును, ‘వృణోతే’ వరించునో వాడు, ‘అర్థాత్’ అర్థమునుండి-పురుషార్థము
నుండి- ఉద్దేశ్యమునుండి, ‘హేయతే’ ప్రస్తుతమగుచున్నాడు.

భోకములో మనుష్యుని సమ్యుఖమునలగు రెండు లక్ష్యములున్నవి.
ఒకటి శ్రేయస్సు (విద్య). రెండవది ప్రేయస్సు (ఆవిద్య) శ్రేయోమార్గ మున
లంభించిన మానవునకు కశ్యాణమునమకూరును. ప్రేయోమార్గము నుండి ఆకస్మి
చును, రమణీయముగా నుండును. కాని చివరకు దుఃఖము కలిగించును. కావున
మనుష్యుడు ఆరంభమున కష్టములనుభవించ వలసి వచ్చినను శ్రేయోమార్గమునే
వరించవలయును. 30

“ప్రేయస్సుని ఆశించని ధీరుని వర్ణించుచున్నాడు.”

31 శ్రేయశ్చ ప్రయశ్చ మనుష్య మేతస్తా సంపరీత్య వివినక్తి ధీరః।
శ్రేయో హి ధీరోఽభిప్రేయసో వృణోతే ప్రేయో మందో
యోగక్షమౌ వృణోతే॥౧.౨౨॥

పద వి॥ శ్రేయః, చ, ప్రియః, చ, మనుష్యమ్, ఏతః, సంపరీత్య, వివినక్తి, ధీః
శ్రేయః, హి, ధీరః, అభిప్రేయనః, వృణోతే, ప్రియః, మందః, యో
క్షమా, వృణోతే॥ 30

30. 'శ్రేయః' శ్రేయోమార్గము, 'ప్రియః' మనుష్యుని ప్రియముగా
లోచే శ్రేయోమార్గము, 'చ' రెండును, 'మనుష్యమ్' మనుష్యుని, 'ఏతః'
సమాపించును. 'కాని ధీరః' ధీరుడు, 'తౌ సంపరీత్య' ఆరెంటిని పరీక్షించి, 'వి
వినక్తి' వివేకముతో వేరువేరుగ గ్రహించును. 'ధీరః' ధీరుడు, 'ప్రియః' శ్రే
యోమార్గము-ప్రవృత్తి మార్గముకంటె, 'శ్రేయః హి' శ్రేయస్సునే, 'అభివృణోతే'
వాంఛించును. 'మందః' మందబుద్ధివాడు, 'యోగక్షమాత్' యోగక్షమభ్యా
ముచే-ధనోపార్జన రక్షణ భావములచే వశీభూతుడై, 'ప్రియః' శ్రేయోమార్గ
మును, 'వృణోతే' వరించును.

శ్రేయము ప్రేయము రెండును మనుష్యుని ఎల్లప్పుడు వెన్నంటియే
యుండును. అవివేకి అప్రాప్తమును పొందాలి - సంపాదించవలయును. ప్రాప్తి
చినదానిని రక్షించాలి అనే అలోచనలోపడి ప్రేయస్సును వరించును. 'కాని ధీరు
డటులగాక ప్రేయమును వదిలి సాతకరమగు శ్రేయమునే చేపట్టును. 30

“నచికేతనుని మనోనియమనమును స్తుతించుచున్నాడు.”

32. సత్త్వం ప్రియాన్ ప్రియరూపాం శ్చ కామానభి ధ్యాయన్నచి
కేతోఽత్య సాక్షీః । నైతాం సృజాం విత్తమయీ మవాప్తో
యస్యాం మజ్జన్తి బహవో మనుష్యాః ॥ 1. 2. 3 ॥

32. సః, త్వమ్, ప్రియాన్, ప్రియరూపాన్, చ, 'కామాన్, అభిధ్యాయన్,
నచికేతః, అత్యసాక్షీః, న, ఏతాం, సృంకాం, విత్తమయీం, అవాప్తః, యస్యాం,
మజ్జన్తి, బహవః, మనుష్యాః ॥

32. 'నచికేతః' నచికేతసా! 'సః త్వమ్' నేనెంత ప్రలోభింప జేసి
చను లొంగక శ్రేయోమార్గమును గ్రహించనున్న నీవు, 'ప్రియాన్' ప్రియమైన
పుత్ర పౌత్రాదులను, 'ప్రియరూపాన్' ప్రియరూపములగు కళత్రాదులను,
'కామాన్' కామభోగములను, 'అభిధ్యాయన్' చక్కగా విచారించి-గమ
నించి, 'అత్యసాక్షీః' త్యజించితివి. 'యస్యాం' ఏసంకెలలో, 'బహవః' చాలా

మండ్రి, 'మనుష్యాః' మానవులు, 'మజ్జన్తి' చిక్కుపడి మునకలు వేయుచు మగ్గుతై యుండురో అటువంటి, 'ఏతాం విత్తమయాం స్థంకాం' విత్తమయమగు ఈసంకలన, 'న అవాప్తః' పొందని వాడవైతివి. ఈబంధనములో చిక్కువడక పోతివి.

నచికేతసా ! నీవు లోకులవంటి వాడవు కావు. లోకము భార్య-బిడ్డలు-ధనము మొ॥ కామములో మునిగి మునకలు వేయుచున్నది. కాని నీవు వాని నన్నిటిని బాగుగా ఆలోచించి-తృణపాయములుగ భావించి త్యజించితివి. వాని జోలిక పోకుంటివి. నీ మనోబయము పొగడ దగినది. నీవు ఆత్మజ్ఞానము పొందుట కధికారివి. 3.౨

33. దూరమేతే విపరీతే విమూచీ అవిద్యా యా చ విద్యేతి జ్ఞాతా
విద్యాభీప్సినం నచికేతసం మన్యే న త్వా కామా బహవో॥
లోలుపంత॥ 1. 2. 4॥

33. దూరం, ఏతే, విపరీతే, విమూచీ, అవిద్యా, యా, చ, విద్యా ఇతి, జ్ఞాతా, విద్యాభీప్సినం, నచికేతసం, మన్యే, న, త్వా, కామాః, బహవః, లోలుపంత॥ పా॥ (1) (బహవో-లోలుపంత).

33. 'ఏతే' పైజెప్పిన శ్రేయః ప్రయోమూర్ఖములు గెండు, 'విమూచీ' విరుద్ధ ప్రయోజనములను-భావాలను సూచించునవియు, 'మూలం' పరస్పరము అత్యంత దూరమును, 'విపరీతే' పగలు రాత్రివలె పరస్పర విరుద్ధములును ఆయు యున్నవి. 'యా' ఏని, 'అవిద్యా' అవిద్య, 'చ' మరియు, 'విద్యా' ఏని విద్య, 'ఇతి' అని, 'జ్ఞాతా' విద్వాంసులచే నిర్ణయించ బడినదో ఆ సర్వమును నీవు గ్రహించితివి. 'కావున, 'నచికేతసం' నిన్ను నచికేతసుని, 'విద్యాభీప్సినం' విద్యను అభిలషించు వానినిగా, 'మన్యే' భావించుచున్నాను. ఏలయన, 'త్వా' నిన్ను, 'బహవః కామాః' వివిధ కామవాసనలు, 'న లోలుపంత' లోబడుకొన జాలక పోయినవి.

శ్రేయము ప్రేయము ఒకదానితో నొకటి కలియని విరుద్ధ విషయములు. ఒకదానికొకటి మిక్కిలి దూరము. ఒకటి విద్య గెడపది అవిద్య అని జ్ఞానులు నిరూపించిరి. నీవు అవిద్యకు సంబంధించిన ప్రలోభనముల నన్నిటిని పరిత్యజించితివి. నీవు విద్వానురಾಗಿవి. నిన్ను కామములెవ్వయు మోహపరచ జాలక పోయినవి.

అవిద్య యన మాయ యని కొందరి మతము. కాని యోగశాస్త్రమనండు
 “అనిత్యాశుచి దుఃఖానాత్మసు నిత్యశుచి సుఖాత్మ ఖ్యాతి రవిద్యా” అని.
 అనిత్యమును నిత్యమనియు, అశుచిని శుచియనియు; దుఃఖమును సుఖమనియు,
 అనాత్మను ఆత్మయనియు భావించు విపరీత జ్ఞానమే అవిద్యయని నిర్వచించబడినది.
 అశుభోదర్శమును ఆరంభమున మనోహరమును అగు ప్రేయోమార్గమే అవిద్య.
 విద్య శుభోదర్శమైనది. 33

“అవిద్య యందుండు పురుషుల గతిని వివరించుచున్నాడు.”

34. అవిద్యాయా మంతరే వర్తమానాః స్వయం ధీరాః పండితమ్మన్య
 మానాః । దంద్రమ్యమాణాః పరియన్తి మూఢా అంధే నైవ
 నీయమానా యథాంధాః ॥ 1. 2. 5 ॥

34. అవిద్యాయామ్, అంతరే, వర్తమానాః, స్వయం, ధీరాః, పండితమ్మన్య
 మానాః, దంద్రమ్యమాణాః, పరియన్తి, మూఢాః, అంధేన, ఏవ, నీయమానాః,
 యథా, అంధాః ॥ 34 ॥

34. ‘అవిద్యాయాం అంతరే’ అవిద్యయందు- అంధకారములో, ‘వర్త
 మానాః’ స్థితులై, ‘స్వయం’ తమంతట తాము, ‘ధీరాః’ శాస్త్రవిచార శీలరమని,
 ‘పండిత మ్మన్యమానాః’ తామే పండితులమని భావించువారు, ‘మూఢాః’ మూ
 ఢులై, ‘దంద్రమ్యమాణాః’ చుట్టుదారిలోపడి తిరుగుచు ఉండురు. ‘యథా’
 ఎటులనగా, ‘అంధేన ఏవ’ గ్రుడ్డివానిచేతనే, ‘నీయమానాః’ తీసుకొనిపోబడు,
 ‘అంధాః’ గ్రుడ్డివారు, ‘పరియన్తి’ ఎటుల పరిభ్రమించుదురో.

అవిద్యలో మునిగి యుండి అహమ్మన్యులై తామే పండితులమని భావించి
 విజ్ఞప్తిగూ మూర్ఖులు గ్రుడ్డివాని నూతగొన్న గుడ్డివానివలె ఎప్పుడును భ్రమలోనే
 పడి తిరుగుచుండురు. వారికి మార్గము లభించదు. అవిద్య ఎన్నటికి ముక్తి నివ్వ
 నేరదు. అవిద్యలో సున్నవాడు-అంధకారములో మునిగియుండువాడు ఇతరులకు
 మార్గదర్శి కాజాలడు. 34

“ఇటువంటి పురుషులకు లభించు ఫలములను తెలియజెప్పచున్నాడు.”

35. న సాంపరాయః ప్రతిభాతి బాలం ప్రమాద్యంతం విత్తమోహేన
 మూఢమ్ । ఆయం లోకో నాస్తి పర ఇతి మానీ పునః పునర్వ
 మాపద్యతే మే ॥ 1. 2. 6 ॥

౩౫. న, సాంపరాయః, పృథివీతి, బాలం, పృమాద్యంతం, విత్తమోహేన, మూఢమ్, ఆయం, లోకః, న, అస్తి, పరః, ఇతి, మానీ, పునః, పునః, వశమ్, అపద్యతే, మే || ౩౫ ||

౩౫. 'విత్తమోహేన' విత్తాదుల మోహముచే, 'మూఢమ్' మూఢుడును, 'ప్రమాదమ్' మదమెక్కి పారపాటు లొనర్చుచున్నవాడును అగు, 'బాలం' బాలునితో సమానమైన అవివేకికి, 'సాంపరాయః' సర్వశ్రేష్ఠ విషయమగు మోక్షము-పరలోకవిచారణ-పరమార్థ సాధనమును అగు బ్రహ్మచర్యము, ఆస్తికత్వము, యమనియమాదులు; 'న ప్రతిభాతి' మంచిదిగా తోచదు. 'అయమ్-ఈ, లోకః' కనబడుచున్న కాంతాకనకాన్న పానాధికారాది లోకమే లోకమనియు, 'పరః' అన్యలోకము-జన్మమెద్దియు, 'నాస్తి' లేదనియు, 'ఇతి మానీ' తలచువాడు, 'మే' నాయొక్క, 'నశే' వశమునందు, 'పునః పునః' మూటి మూటికి, 'అపద్యతే' చిక్కునుకొనుచున్నాడు.

ధనాదుల మోహముచే మదమెక్కి వివేకహీనులుగ ప్రవర్తించు వారికి పరలోకము గుర్తుకొరదు. వారి సంసారమునే అనంతసుఖముల కాటకపట్టని భావించి మోక్షము పొందజాలక పోవుటచే మూటిమూటికి జనన మరణములు పొందుచుందురు. అతను పాపములచరించుటకు వెనుకంజ వేయడు. కావున జనన మరణములలోనే పడి పరమేశ్వరుని దండవిధానమునకు గురియగుచుండును. ప్రేయములోనే సుఖమున్నదని భావించి చివరకు దుఃఖభాగులైన వారెందరో యున్నారు. శ్రేయమును సర్వశ్రేష్ఠముగ తలచినప్పుడే ప్రేయము ప్రయోజనకారి కాగలదా ఆయం లోకఃనాస్తి-జగన్మిథ్య, పరః ఐత-బ్రహ్మసత్యము అని, మానీ-తలచువా! అనియు అర్థాంతర మొనర్చవచ్చును. ౩౫

“నచికేతుడడిగిన దానిని చెప్పుచున్నాడు.”

36. శ్రవణాయాపి బహుభిర్యో నలభ్యః శృణ్వంతేఽపి బహవేద
నవిద్యుః | ఆశ్చర్యోఽన్య వక్తా (1) కుశలోఽన్య లబ్ధాఽశ్చరీ
జ్ఞాతా కుశలాను శిష్టః || 1. 2. 7 ||

3౬. శ్రవణాయ, అపి, బహుభిః, యః, న, లభ్యః, శృణ్వంతః, అ, బహవః, యం, న, విద్యుః, ఆశ్చర్యః, అన్య, వక్తా, కుశలః, అన్య, లబ్ధా, ఆశ్చర్యః, జ్ఞాతా, కుశలానుశిష్టః || 3౬ || (పా|| (1) ఆశ్చర్యో వక్తా)

3౬. 'బహుభిః' చాలామందికి, 'యః' ఏపరమాత్మ-అత్యజ్ఞానము, 'అజ్ఞాయ అపి' వినుటకు కూడ, 'న లభ్యః' లభ్యము కావో, 'శృణ్వంతః' వి

న్నవారయ్యను, 'బహవః' అనేకమంది, 'యమ్' ఎవనిని, 'న, విద్యుః' ఎరుగరో, 'ఆస్య' అటువంటి ఈ ఆత్మనుగురించి, 'వక్తా' బోధించువాడు, 'ఆత్మర్శః' నూటికి కోటికి ఒక్కడుగా, అద్భుత స్వరూపవంతుడుగా నుండును. 'ఆస్య' ఆ పరమేశుని, 'లబ్ధా' పొందినవాడు, 'కుశలః' ప్రవీణుడగును, 'కుశలానుశిష్టః' కుశలుని చే శిష్యగర్వబడిన, 'జ్ఞాతా' జ్ఞానియు, 'ఆత్మర్శః' ఎవడో ఒకడుండును, కాని అందరు కాజాలరు.

కొందరు సాంసారిక కార్యములందు నిమగ్నులై యాధ్యాత్మికోపదేశములు వినుటకే వేళ్లజాలరు. శమమమాది మట్కు-సంపత్తి లేనివారగుటచే ననేకులు బ్రహ్మవిద్యకు అధికారులును గారు. అధికారులైనవారు కూడా వినియు తత్త్వమును గ్రహించజాలరు. ఆధ్యాత్మ విద్యను బోధించువారు అరుదు. ఎరుగవలె నన్నను ఎక్కువమంది గ్రహించ జాలరు. 3౭

“బ్రహ్మవిద్య యెరుగనివాని యుపదేశము నిష్ఫలమని నిర్దేశించుచున్నాడు.”

37. న నరేణావరేణ ప్రోక్త ఏష సువిజ్ఞేయో బహుధా చిన్త్యమానః ।
అనన్యప్రోక్తే గతిరత్ర నాస్త్యణీయా వ్యతర్క్య మణు పృమా
ణాత్ ॥ 1. 2 8॥

32. న, నరేణ, అవరేణ, ప్రోక్తః, ఏషః, సువిజ్ఞేయః, బహుధా, చిన్త్యమానః, అనన్యప్రోక్తే, గతిః, అత్ర, న, అస్తి. అణీయాన్, హి, ఆతర్క్యం అణుపృమాణాత్ ॥

32. 'అవరేణ' వర (శ్రేష్ఠ) ము కానటువంటి, పరమార్థి కానటువంటి సాధారణమైన, 'నరేణ' మనుష్యునిద్వారా, 'ప్రోక్తః' ఉపదేశింప బడినదై, 'బహుధా' అనేకసారులు, అన్నివిధముల, 'చిన్త్యమానః' నిధి ధ్యాసన మొనర్చబడి నప్పటికి, 'ఏషః' ఈఆత్మ, 'సువిజ్ఞేయః' తేలికగా తెలుసుకొన దగిది, 'న' కాజాలదు. 'అత్ర' ఈవిషయములో, 'అనన్య ప్రోక్తే' అట్లదర్శింపెన స్థామాన్యవ్యక్తి ఉపదేశించినను, 'గతిః' జ్ఞానము, 'నాస్తి' ఉండడు-కలుగదు. 'అణుప్రమాణాత్' అణుప్రమాణము కంటెను, 'అణీయాన్' అలెను-త్రుమైనదగుటచే, 'హి' నిశ్చయముగ, 'ఆతర్క్యమ్' తర్కించ వీలుకానిది.

(అనన్యప్రోక్తే అత్ర-ఈశ్వరునికి అనన్య భక్తుడగు ఆచార్య పురుషుడు ఈవిషయమునం దుపదేశించుచో, 'గతిః'- చంచలత్వము-సందేహము, 'నాస్తి'-ఉండ

దని పేరొకరు అగ్రము వ్రాసెను. ఈ మంత్రమునందు పేర్కొనబడిన ఆవరణ నరణా, అవరుడే, అనన్యడు, అవరునకు అన్యడుకానివాడు-అతనే ఆ అవరుడే అని మరొకరి యర్థము. ఆ + అన్య + ప్రోక్తే అని విడదీసి ఇతరజ్ఞానిచే ఉపదేశించ బడక పోవుచో ఏమనుష్యునకు నిందు గతి-జ్ఞానము-ప్రవేశము కలుగదని కొందరి ప్రతిపత్తి.)

బ్రహ్మవేత్త కానివాడు ప్రేయోమార్గానుయాయు యగుటచే నెంత విచారించినను బ్రహ్మను పొందజాలడు. బ్రహ్మ నూక్ష్యాలిసూక్ష్ముడును, తర్కిం చుటకుకానివాడును అగుటచే నీవిషయమున సామాన్యల యుపదేశము నిరుప యోగము. 3౮

“ ఆత్మ తత్వము తర్కమున కగమ్యమని వినిపించుచున్నాడు.”

38. నైషా తర్కేణ మతిరాపనేయా పోక్తాన్యేనైవ సుజ్ఞానాయ ప్రేష్ఠాయాం త్వమాపః సత్యధృతి ర్భూతాని త్వాద్భుత్వా భూయా న్నచికేతః ప్రస్తా || 1. 2. 9 ||

3౮. న, ఏషా, తర్కేణ, మతిః, అపనేయా, ప్రోక్తా, అన్యేన, ఏవ, సుజ్ఞా నాయ, ప్రేష్ఠ, యాం, త్వమ, ఆపః, సత్యధృతిః, బుత, అని, త్వాద్భుత్, నో, భూయాత్, నచికేతః || 3౮ ||

3౮. ‘నచికేతః’ నచికేతసా ! ‘సత్యధృతిః’ సత్యధృతివై, ‘త్వమ్’ నీవు, ‘యామ్’ ఏమితిని, ‘ఆపః’ పొంది యుంటివో, ‘ఏషా మతిః’ ఆయా మతి-మంత వ్యము-బుద్ధి. ‘తర్కేణ’ తర్క వితర్కములచే, ‘న అపనేయా’ పొందతగినది కాదు, (పాఠాంతరము :—న అపనీయా—(బుద్ధి) చెడగొట్టుకో తగినది కాదు.) ‘ప్రేష్ఠ’ ఆత్మంత ప్రియమైన శిష్యా ! ‘అన్యేన ఏవ’ ఇతర వేదవేత్తయగు అత్మవిదుని ద్వారా, ‘పోక్తా’ ప్రవచింపబడిన మతి, ‘సుజ్ఞానాయ’ అత్మజ్ఞానార్థ ముపయోగ కరమైనదగును. ‘బుత’ (ప్రేమాధిక్యమును సూచించు నవ్యయము.) ‘శిష్య ! ముద్దుగుఱ్ఱ ! ‘నః’ నాకు, ‘త్వాద్భుత్ ప్రస్తా’ నీబోటి ప్రశ్నకర్త, ‘భూయాత్’ కలుగునటుల పరమాత్మ యనుగ్రహించుగాత !

నః శబ్దమును ‘నో’ అను అవ్యయముగా భావించినచో నీబోటి ప్రశ్న కర్త ఉండబోజాలడను భావమువచ్చును. న ఆ + అపనేయా అని విభజించి నేనొ

సగిన 'ఏషామతిః' ఈబుద్ధి, తర్క-ముతో న + ఆ + అపనేయా-వదలి-పట్ట-తగినది కాదు అనియు అగ్ధ మొనర్చ వచ్చును.

యముడు సచికేతసునితో నిట్లనెను. ఏమి జెప్పును? బ్రహ్మ విషయపు బుద్ధి తర్క-ముతో తెలుసుకో దగినదికాదు. వేదవేత్తయగు ఆచార్యుని ఉపదేశము వలననే లభించగలదు. దీనిని అడుగుటకు నీయంతటి ధైర్యముగల జ్ఞానువు మహా కడు లేడు. ౩౮

“సచికేతసుని వైరాగ్యము తన వైరాగ్యముకంటె మిన్నయని చెప్పుచున్నాడు”

39. జానామ్యహం శేవధి రిత్య నిత్యం న హ్యద్రువైః ప్రాప్యతే హి ద్రువం తత్ తతో మయా (1) నాచికేతశ్చిత్తేఽగ్ని రనిత్యైర్ద్యవ్యైః ప్రాప్తవానస్మి నిత్యమ్ || 1. 2. 10 ||

౩౯. జానామి, అహమ్, శేవధిః, ఇతి, అనిత్యం, న, హి, అద్రువైః, ప్రాప్యతే, హి, ద్రువం, తత్, తతో, మయా, నాచికేతః, చిత్తః, అగ్నిః అనిత్యైః ద్యవ్యైః ప్రాప్తివాన్, అస్మి, నిత్యమ్ || ౩౯ || (ప్రా|| 1) సచికేతశ్చిత్తే)

౩౯. (శేవధిః). ధన్వైశ్వర్యములు-కర్మఫల జన్యనిధులు, (అనిత్యమ్) అనిత్యములు, (ఇతి) అని, (అహం జానామి) నేనెరుగు చున్నాను. (అద్రువైః) ద్రువములుకాని ద్రవ్యధనాదులచే, (హి) నిశ్చయముగ, (తత్ ద్రువమ్) ద్రువమైన ఆ నిశ్చలపదము-బ్రహ్మ, (నహి ప్రాప్యతే) పొందబడజాలదు. (తతో) తన పట్టికిని, (మయా) నాచే, (నాచికేతః అగ్నిః) సచికేతసునికి సంబంధించిన అగ్ని-యజ్ఞ కార్యము, (చిత్తః) నిష్కామ భావముతో నిరంతరము చయనమొనర్చబడినది. దానివలన, (అనిత్యైః ద్రవ్యైః) అనిత్యములగు శరీరేంద్రియ ఘృతాదిద్రవ్యముల ద్వారా, (నిత్యమ్) నిత్యవస్తువును, (ప్రాప్తవాన్) పొందినవాడనై, (అస్మి) ఉన్నాను.

సాకారములగు నింద్రియముల ద్వారా చేయబడు కర్మలు అనంతములు కాజాలవు. వాని ఫలితములును సీమాబద్ధములుగనే ఉండును. అయినను యమాచార్యుడు, సచికేతసునికి బోధించిన అగ్నివిధానమును చయనమొనర్చి నిత్యమగు బ్రహ్మను పొందినానని చెప్పుటచే సచికేతసు డడిగిన రెండవ పరమునకే సమానమైన దగుచున్నది. సచికేతసుడు సాంసారిక భోగములన్నిటిని త్యజించి మూడవ పరము గోరి ఇంకొక యడుగు ముందుకు వేసినాడు.

నచికేతసుడు సాంసారిక పదార్థములను లెక్కగొన లేదు. యముడు కామ్యయజ్ఞము లాచరించి ఆచార్యపదవిని పొందెను. సకామయజ్ఞ మనిత్య ఫల మునిచ్చును. ఆదియే నిష్కామమగుచో భగవత్ప్రాప్తి సాధనములలో నొకటగును. ధనాదులవలన పరమాత్మ లభించదు. నిష్కామ భావముతో పరోపకారార్థమై యాగాదులందు ధనాదుల సుపయోగించుచో పరకేతప్రాప్తి లభించగలదు. 3F

“యముడు నచికేతసుని పోగడు చున్నాడు.”

40. కామస్యాప్తిం జగతం ప్రతిష్ఠాం క్రతోరనన్త్య మభయస్యపారమ్ |
స్తోమ (1) మహదురుగాయం పృతిష్ఠాం దృష్ట్వా ధృత్యా ధీరో
నచికేతోఽత్యస్రాషీః || 1. 2. 11 ||

౪౦. కామస్య, అప్తిం, జగతః, ప్రతిష్ఠాం, క్రతోః, అనన్త్యం, అభయస్య పారమ్, స్తోమమహత్, ఉరుగాయమ్, పృతిష్ఠాం, దృష్ట్వా, ధృత్యా, ధీరః, నచికేతః, అత్యస్రాషీః || ౪౦ || (ప్రా (1) స్తోమం మహదు)

౪౦. (నచికేతః) నచికేతసా ! (ధీరః) ధీరుడైన నీవు, (కామస్య జగతః) కామమయమైన జగత్తుయొక్క, (పృతిష్ఠాం) స్థితిగతులను, (అప్తిమ్) పొందుట (అభయస్య) నిర్భయముయొక్క, (పారమ్-అంతును) అవధిని, (క్రోతోః) రాజగూయాని క్రతువుల యొక్క, (అనంత్యమ్) అంతులేనిదగు, (స్తోమమహత్) స్తోమమును, (ఉరుగాయమ్ పృతిష్ఠామ్) మిక్కిలి కీర్తించబడదగు ప్రతిష్ఠను, వీనినన్నిటిని, (ధృత్యా) ధృతితో, (దృష్ట్వా) మంచిచెడులను గమనించి, (అత్యస్రాషీః) త్యాజ్యములని- పరిణామ దుఃఖములని భావించి త్యజించితివి.

(కామస్య అప్తిం; జగతః పృతిష్ఠామ్; అభయస్యక్రతోః అనన్త్యం పారమ్; స్తోమం మహత్ ఉరుగాయం ప్రతిష్ఠాం; అనియు అన్వయము చేయవచ్చును.)

ధీరుడైన నచికేతసుడు లౌకిక కామములను-ప్రతిష్ఠా మర్యాదలను బాగుగా పరిశీలించి వాని లభ్యమును గ్రహించి శాశ్వత సుఖశాంతులనే ఆభిలషించిన, వాడై తుణిక సుఖకరములగు నిహలోక భోగ్యపదార్థములను వదలి శాశ్వతానంద ప్రియముగు పరమాత్మ జ్ఞానమునే వరించెను. ౪౦

“నచికేతను డడిగిన ఆత్మతత్వమును బోధించసాగెను.”

41. తం దుర్దర్శం గూఢ మను ప్రవిష్టం గుహాహితం గహ్వరేష్టం
పురాణమ్ । అధ్యాత్మ యోగాధి గమేన దేవం మత్వా ధీరో హర్ష
శోకౌ జహతి॥ 1. 2. 12 ॥

౪౧. తం, దుర్దర్శం, గూఢం, అనుప్రవిష్టం, గుహాహితం, గహ్వరేష్టం,
పురాణమ్, అధ్యాత్మ యోగాధిగమేన, దేవం, మత్వా, ధీరః, హర్షశోకౌ, జహతి॥౪౧॥

౪౧. (ధీరః) ధీరుడు, (అధ్యాత్మ యోగాధిగమేన) అధ్యాత్మ పరమా
త్మ విషయక యోగప్రాప్తిచే, (తమ్ దుర్దర్శమ్) కష్టతరముగ తెలుసుకొనదగినవానిని,
(గూఢమ్) ఇంద్రియముల కందక గుప్తముగా నుండువానిని, (అనుప్రవిష్టమ్) అంతః
కరణమందు జీవాత్మయందు వ్యాప్తమై యున్నవానిని, (గుహాహితమ్) బుద్ధిలోన్మి
తమై యున్నవానిని, (గహ్వరేష్టమ్) అతిగహనముగు గహ్వరమందు స్థితమైయున్న
వానిని, (పురాణం) అతి సనాతనమైన వానిని, (దేవం) దేవుని-ప్రకాశస్వరూపుని,
(మత్వా) గ్రహించి-ఎఱిగి, (హర్షశోకౌ) హర్షశోకములను, (జహతి) త్యజించు
చున్నాడు.

ఆత్మ పరమాత్మలు రెండును కష్టముగ దెలుసుకొన దగినవి. సనాతన
ములైనవి. అధ్యాత్మిక విషయముచేతనే గ్రహించదగినవి. వానిని దెలుసుకొనియే
దుర్దర్శ హర్షశోకములను వదలగలడు. వానిని తెలుసుకొననిచే శాంతి లభించదు.
హర్షశోకములు వీడవు.

పై విశేషణములతో కూడిన పురుషుని ధీరః, అధ్యాత్మ యోగాధి
గమేన, మత్వా, హర్షశోకౌ, జహతి అనియు అన్వయించు కొనవచ్చును. ౪౧

“యముడధ్దానినే సరళముగా బోధించు చున్నాడు.”

2. ఏతచ్ఛ్రుత్వా సంపరిగృహ్య మర్త్యః పృవృహ్య ధర్మ మణు
మేత మాప్య । స మోదతే మోదనీయగ్ం హిలబ్ధ్యా వివృతగ్ం
సద్మ నచికేతనం మన్యే॥ 1. 2. 13 ॥

౪౨. ఏతత్, శ్రుత్వా, సంపరిగృహ్య, మర్త్యః, ప్రవృహ్య, ధర్మం,
మణు, ఏతం, అప్య, స, మోదతే. మోదనీయం, హి, లబ్ధ్యా, వివృతం, సద్మ,
5 చికేతనం, మన్యే॥౪౨॥

౪౨. (మర్త్యః) మనుష్యుడు, (ఏతత్) దీనిని (చెప్పబోయేదానిని) (శ్రుత్వా) విని, (సంపరిగృహ్య) బాగుగాగ్రహించి, (ధర్మ్యమ్) ధర్మమునకు భిన్నముగాకపోవుటయే గాక ధర్మముచే గ్రహించనగు పరమాత్మను, (ప్రవృహ్య) ఆత్మయందనుభవమొనర్చుకొని - నిధిధ్యాసన మొనర్చి, (ఏతం అణుం) ఈసూక్ష్మముగు ఆత్మను, (ఆప్య) పొంది, మరియు (మోదనీయమ్) ఆజ్ఞానసారముగా ప్రవర్తించి పునర్న మొనర్చు దగినవాడును, పునర్న స్వరూపుడును అగు పరమాత్మను, (లబ్ధ్వా) పొంది, (హి) నిశ్చయముగా, (సః మోదతే) అతను ప్రమోదించుచున్నాడు. (నచికేతసం) నచికేతసుని, (వివృతమ్) బ్రహ్మజ్ఞానమునకై తెరిచబడిన-విశాలమైన (సద్గు) ఇల్లు-పాత్రముగ; (మన్యే) భావించుచున్నాను.

(మర్త్యః, ఏతత్, శ్రుత్వా, సంపరిగృహ్య, పువృహ్య, ఏతం, ధర్మ్యం, అణుం, ఆప్య, మోదనీయం, లబ్ధ్వా, హి, సః, మోదతే, అనియు అన్వయించ వచ్చును.)

ఆత్మతత్త్వమును తెలుసుకొనుటకు నచికేతసుడు యోగ్యుడని భావించి తాను చెప్పబోవు బ్రహ్మజ్ఞానము సావధానముగ విని అనందము పొందవలసినదని యముడు నూచించెను. ఆత్మ పరమాత్మల రెంటిని తెలిసికొన్నప్పుడే అనందము పొందగలడు. ఇందు “ఆత్మ”కు అణుకొద్ది ముపయోగించబడినది. దాని సూక్ష్మత్వము బోధించుటకు అణువని యనెను. అణువన సూక్ష్మాతినూక్ష్మమై మరల ఖండింపబడకుండునదని మహర్షి దయానందుల మంతవ్యము. కారణరూపముగు ప్రకృతియు అణురూపములో నుండుననియు, ఆ కారణరూప ప్రకృతియే నిత్యమనియు సిద్ధాంతము. ప్రకృతి కార్యరూపమును పొందుచుండును. ఆత్మమాత్రము ఎన్నడు కార్యరూపము వహించదు. సదా కారణరూపముగు అణువుగానే ఉండునని ఊహించవలయును. ప్రకృతియొక్క అణువు జడము, ఆత్మరూపాణువు చేతనము, ఇదియే ఆరెంటికి భేదము-వైధర్మ్యము. ౪౨

“నచికేతసుడు ధర్మాదర్శముల కశీతుడగు పరమాత్ముని గుఱించి మఱిల పోషించుచున్నాడు.”

3. అన్యత్ర ధర్మా దన్యత్రాధర్మా దన్యత్రాస్మా త్కృతా కృతాత్ ।
అన్యత్ర భూతాచ్చ భవ్యాచ్చ యత్తత్సక్యసి తద్వద ॥ 1. 2.14॥

౪౩. అన్యత్వ, ధర్మాత్, అన్యత్వ, అధర్మాత్, అన్యత్ర, అస్మాత్, కృతాత్, అన్యత్ర, భూతాత్, చ, బివ్యాత్, చ, యత్, పశ్యసి, తత్, వద ॥౪౩॥

౪౩. సచికేతనుని వాక్యము:- ఓ గురువర్యా! (ధర్మాత్) ధర్మము కంటె, (అన్యత్ర) భిన్నమైనదియు, (అధర్మాత్) ధర్మేతరము కంటెను, (అన్యత్ర) భిన్నమును, (అస్మాత్ కృతాత్) కార్య కారణరూపములలో నున్న ఈ ప్రకృతికంటెను, (అన్యత్ర) భిన్నమైనదియు, (భూతాత్) భూతకాలము, (భవ్యాత్) భవిష్యత్కాలము, (చ) మఱియు వర్తమానకాలము అను వ్యవహారములకంటెను, (అన్యత్ర) భిన్నమైనదియు అని, (యత్) దెనినైతే, (పశ్యసి) చూచుచున్నావో, (తత్) ఆవస్తువును, (వద) చెప్పము.

ఓ గురువర్యా! ధర్మమునకు, అధర్మమునకు, కార్యకారణములకు భిన్నమై-అతీతమై, కాలత్రయా బాధితమై యున్నదానిని నీ వెరుగుదువు. కావున నాకుపదేశింపుము. అని సచికేతనుడు యమాచార్యుని మరొక పర్యాయము ప్రార్థించెను. ౪౩

“పార్థితుడైన యముడు పరమార్థ వస్తువగు ‘ఓం’ ను గురించి సంగ్రహముగ ప్యవచించుచున్నాడు.”

44. సర్వేవేదా యత్పుదమా మనన్తి తపాగ్ంసి సర్వాణి చ యద్ వదంతి|యదిచ్ఛంతే బ్రహ్మచర్యంచరంతి తత్తేపదం సంగ్రహేణ బ్రవీ మ్యామిత్యేతత్ ॥ 1. 2. 15 ॥

౪౪. సర్వే, వేదాః, యత్పుదమ్, అమనన్తి, తపాంసి, సర్వాణి, చ, యత్, వదన్తి, యత్, ఇచ్ఛన్తి, బ్రహ్మచర్యం, చరన్తి, తత్, తే, పదం, సంగ్రహేణ, బ్రవీమి, ఓమ్, ఇతి, ఏతత్ ॥౪౪॥

౪౪. యముని ప్రత్యుత్తరము :- (ఓమ్ ఇతి) ఓమ్ అను, (యత్ పదమ్) ఏకబ్జమును-ఏప్రాపణీయ పదమును, (సర్వే వేదాః) సమస్త వేదములు, (అమనంతి) మనన (కథన) మొనర్చుచున్నవో; (సర్వాణి తపాంసి చ) అన్ని విధముల తపములు కూడ, (యత్) ఏబ్రహ్మ పదపాప్తి విషయమున, (వదంతి) పలుకుచున్నవో, (యత్) దేనిని, (ఇచ్ఛంతః) పొందగోరుచు ముముక్షువులు, (బ్రహ్మచర్యం చరంతి) బ్రహ్మచర్య ప్రతాన్ని అనుష్ఠించుచున్నారో, (తత్ ఏతత్ పదమ్) ఆవాచ్య

వాచక రూపముగు ఒకేపదమును “ఓమ్ ఇతి” (తే) నీకు, (సంగ్రహేణ) సంక్షేపముగ, (బ్రీవీమి) చెప్పుచున్నాను.

పేదములన్నియు ఏపదమును ఉద్ఘోషించుచున్నవో, సమస్తతపము ఎవరి ప్రాప్తికై ఆచరింప బడుచున్నవో; బ్రహ్మచర్యవ్రత మెద్దాని నభిలషించి యనుష్ఠింప బడుచున్నదో, ఆపదము ‘ఓం’ అని సంగ్రహముగ ఉపదేశించుచున్నాను.

“ఓంకారము నర్వశేక్ష్మమని రెండు మంత్రములలో నుపదేశించుచున్నాడు.”

45. ఏతద్ధ్యేవాక్షరం బ్రహ్మ (1) ఏ తద్ధ్యేవాక్షరం పరమ్।

ఏతద్ధ్యేవాక్షరం జ్ఞాత్వా యోయదిచ్ఛతి తస్య తత్ ॥ 1. 2. 16 ॥

౪౫. ఏతత్, హి, ఏవ, అక్షరం, బ్రహ్మ, ఏతత్, హి, ఏవ, అక్షరమ్, పరమ్, ఏతత్, హి, ఏవ, అక్షరం, జ్ఞాత్వా, యః, యన్, ఇచ్ఛతి, తస్య, తత్, ॥౪౫॥ (పా॥ (1) హ్యేత దేవాక్షరం, లేక ఏతదేవాక్షరం)

౪౫. ‘ఏతత్ హి ఏవ’ నిశ్చయముగ ఓంకారమే, ‘అక్షరమ్’ ష్టరము కానటువంటిదియు, అవినాశియు నగు అక్షరమును, ‘బ్రహ్మ’ బ్రహ్మయును అయి యున్నది. ‘ఏతత్ హి ఏవ అక్షరమ్’ ఈ ఓంకారమే, ‘పరమ్’ సర్వోత్తమ మైనది. ‘ఏతత్ హి ఏవ అక్షరమ్’ ఈ అక్షరమునే, ‘జ్ఞాత్వా’ తెలుసుకొని, ‘యః’ ఎవడు, ‘యత్’ చేసిని, ‘ఇచ్ఛతి’ కోరునో, ‘తత్’ అది, ‘తస్య’ అతనిది యగుచున్నది. అతనికది సిద్ధించును..

ఓంకార మనునది అవినాశమైన పరబ్రహ్మము. ఓంకారమును సర్వ శ్రేష్ఠమైనదిగా భావించి యుపాసించు సుపానకుడు కోరు కామములన్నియు సిద్ధింపను.

మాయావాదు లీమంత్రార్థమునందు పరశబ్దమునకు తోడుగా నపరశబ్దమును అరువు తీసుకవచ్చి పరమనగా నిర్గుణ బ్రహ్మయనియు, అపరమనగా హిరణ్యగర్భాత్మకమగు సగుణ బ్రహ్మయనియు విచిత్రముగ వ్యాఖ్యానింతురే. వారి వ్యాఖ్యలకు మూలముగాని ఇతర ప్రమాణములు గాని మృగ్యము.

ఓం వాచకము, బ్రహ్మవాచ్యము, శబ్దార్థ సంబంధమువలన గలుగు జ్ఞానము కూడ ఓమ్. శబ్ద-అర్థ-జ్ఞానములకు సంబంధించి ఓం ఒకేరూపముగ నున్నది.

ఈ మాటిని అర్థమే శబ్దమని, శబ్దమునే అర్థమని, ఆ రెంటినే జ్ఞానమని యేకాకారముగ చింతనమొనర్చుట ఇతరతరాధ్యాస మనబడును. ఇందు 'హి' 'ఏవ' అను రెండు నిశ్చయార్థ కావ్యయ లుచ్చరించబడినవి. దీనివలన ఓం కంటె భిన్నమయిన బ్రహ్మలేదని రూఢిపరచబడినది. ౪౫

“ఓంకారమే సర్వశ్రేష్ఠమైన అలంబనమని నుడువుచున్నాడు.”

46. ఏతదాలంబనగ్ం శ్రేష్ఠ మేతదాలంబనం పరమ్ ।

ఏతదాలంబనం జ్ఞాత్వా బ్రహ్మలోకే మహియతే ॥ 1. 2. 17 ॥

౪౬. ఏతత్, అలంబనం, శ్రేష్ఠం, ఏతత్, అలంబనం, పరమ్, ఏతత్, అలంబనం, జ్ఞాత్వా, బ్రహ్మలోకే, మహియతే ॥ ౪౬ ॥

౪౬. 'ఏతత్' ఇది (ఈ ఉపాసన), 'అలంబనమ్' ఊత (సాధనము) 'శ్రేష్ఠమ్' శ్రేష్ఠమయినది- మిక్కిలి ప్రశస్థమయినది. 'ఏతత్ అలంబనమ్' ఈ అలంబనమే, 'పరమ్' పరమార్థ సుఖమును సాధించుటకు అన్నిటికంటె పరమశ్రేష్ఠమయినది. 'ఏతత్ అలంబనమ్' ఈ సాధనమునే, 'జ్ఞాత్వా' తెలుసుకొని, 'బ్రహ్మ' లోకే బ్రాహ్మణులమధ్య-జ్ఞానులగు విద్వాంసుల లోకములో-జ్ఞేయమగు బ్రహ్మమధ్య, 'మహియతే' పూజింపబడుచున్నాడు. మహిమను పొందుచున్నాడు. శాంతి సుఖముల పొందుచున్నాడు.

కర్మజ్ఞానోపాసనల యందనేక సాధనములున్నను, ఓం నామముద్వారా ఆధ్యాత్మ చింతనమొనర్చుటయే సర్వోత్తమ మనియు అటువంటివానికి సర్వార్థ సిద్ధి లభించుననియు భావార్థము. ఓంకారమే ఏక మాత్రాలంబనముగా వర్ణించబడినప్పుడు ప్రతీకోపాసనకు అవకాశ మెక్కడిది? విగ్రహసాధనకు విలువ మేమున్నది? ౪౬

“అత్మకు జన్మ మరణాదులు లేవని బోధించుచున్నాడు.”

7. నజాయతే మియతే వా విపశ్చిన్నాయం కుతశ్చిన్న బభూవ కశ్చిత్ । అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥ 1. 2. 18 ॥

౪౭. న, జాయతే, మ్రియతే, వా, విపశ్చితే, న, ఆయం, కుతశ్చితే, న, బభూవ, కశ్చితే, అజః, నిత్యః, శాశ్వతః, ఆయం, పురాణః, ,న హన్యతే, హన్యమానే, శరీరే ||౪౭||

౪౭. 'అయమ్' ఇది, 'విపశ్చితే' జ్ఞా (చేత) న స్వరూపముగు ఆత్మ (జీవాత్మ పరమాత్మలలో నేడైనను) 'న జాయతే' జన్మించునదికాదు, 'వా' లేక, 'న మ్రియతే' మరణించునదియు కాదు. 'కుతశ్చితే' ఏ ఉపాదాన కారణము నుండియు, 'న బభూవ' ఉత్పన్నము కాలేదు. 'కశ్చితే' కార్యరూపములోనున్న మతొద్దియు దీనినుండి. 'న బభూవ' పుట్టి యుండలేదు. 'అయం' లేక 'అజః' జన్మ (ఎత్త) నిది, 'నిత్యః' నిర్వికారము, నిత్యము. 'శాశ్వతః' అనాది, సనాతనము, 'పురాణః' ప్రాచీన కాలములో గూడ క్రొత్తవై ఏకరసముగ నుండినది. 'శరీరే' శరీరము, 'హన్యమానే' నాశనమొనర్చబడినప్పటికి, 'న హన్యతే' నష్టము కావండును. నశించదు.

నచికేతసుడు మరణించిన పిమ్మట ఏమయినా ఉండునా ఉండదా యని ప్రశ్నద్వారా మూడవ పదమును గోరియుండెను. అందాత్మ పరమాత్మలు రెండును అనుబంధించియున్నవి. అటులనే యనుచార్యుడు మూడు ముంత్రములచే బ్రహ్మ స్వరూపమును వర్ణించెను. తదుపరి ఈ రెండు మంత్రములచే ఆత్మ పరమాత్మల రెంటి స్వరూపమును బోధించుచున్నాడు.

విపశ్చితే అనుశబ్దముచే జ్ఞానరూపులగు నిరువురు గ్రహించ బడుదురు. శరీరము పుట్టినను గిట్టినను దానితో నిరువురకేమియు సంబంధములేదు. ఈ రెండు ఏ యుపాదాన కారణము నుండియు జన్మించినవి కావు. జీవాత్మను ఉపాదాన కారణముగ జేసుకొని పుత్రతాదులు పుట్టియుండలేదు. పరమాత్మను ఉపాదాన కారణముగ జేసుకొని (మాయా వాదులీ వాచ్యమును గ్రహించాలి.) జీవ సంసారాదులు బుత్పన్నములు కాలేదు. ఇది అజము. అవినాశి. పరిణామ రహితము. నిర్వికారి, శాశ్వతము, పురాణము, శరీరాదులు నశించినను, సృష్ట్యాదులు ప్రళయములో విలీనములై పోయినను వీనికి నాశనములేదు. చనిపోయిన తర్వాత యేముందును ? అను నచికేతసుని గంభీరప్రశ్న గమనించబడిన తర్వాత ప్రత్యుత్తరము సరళముగ బోధపడగలదు.

48. హస్తా చేన్మన్యతే హస్తుం హత శ్చేన్మన్యతే హతమ్ ।

ఉభౌ తౌ న విజానీతో నాయం హస్తి న హన్యతే ॥ 1. 2. 19 ॥

౪౮. అస్తా, చేత్, మన్యతే, హస్తుం, హతః, చేత్, మన్యతే, హతమ్, ఉభౌ, తౌ, న, విజానీతః, న, అయం, హస్తి, న, హన్యతే ॥ ౪౮ ॥

౪౯. 'హస్తా' చంపువాడెవడైనా, 'హస్తుం' చంపుటకు, 'మన్యతేచేత్' భావించుచున్నట్లెత్తే; 'చ' మరియు, 'హతః' హతమొనర్చబడినవాడెవడైనా, 'హతమ్' (పరమాత్మచే) చంపబడినవానినిగా, 'మన్యతే చేత్' భావించుచున్నట్లెత్తే, 'ఉభౌ' అటుల భావించు ఆ ఇరువురు, 'న విజానీతః' ఏమియు తెలుగనివారై యున్నారు. ఏలయున, 'అయం' ఈ ఆత్మ; 'న హంతి' చంపుటలేదు. పూర్వకర్మ నిమత్తము లేనిదే మరణము సంభవించదు. 'న హన్యతే' ఏప్రాణియు కర్మవిపాకము కానిదే చంపబడుటయులేదు.

చంపువాడు, చనిపోవువాడు ఒకడు లేడని అర్థం చేయుచో హింస పాపమని భావించుట దుర్బలము. పూర్వకర్మవిపాకము లేనిదే యెవరును చంపబాలరు, చావరు. కనుక ఈ క్రియలన్నిటిని చేయువాడు పరమాత్మ యనియు భావించకూడదు. అతనినర్చనదియు కర్మానుసారమే. జననమరణములు శరీరధర్మములు. ఆత్మవికాపు. ఆత్మకు జనన మరణములులేవు. అది చనిపోవునది కాదు. చంపునదియుకాదు. ఆత్మ పరమాత్మలు రెండును సాధర్మ్యముచే నిందు వర్ణించబడినవి.

ఇందు అజ్ఞాదని కీర్తించబడుటచే పరమాత్మకు జననమరణము లంటగట్టు శవతారవాదుల మంతవ్యము నిరాదరణీయ మగుచున్నది. జీవాత్మ ఛేదించుటకు ఛేదించుటకువీలుకానంత సూక్ష్మమైనది. పరమాత్మ అంతకంటెను సూక్ష్మము. ౪౯

“పరమాత్ముని సూక్ష్మత్వము విశదీకరించు చున్నాడు.”

49. అజోరణీయాన్ మహతో మహీయా నాత్మాన్య జంతో ర్నిహితో గుహాయాం తమకృతుః పశ్యతి వీతశోకో ధాతు (1) ప్రసాదా న్మహిమాన మాత్మనః ॥ 1. 2. 20 ॥

౪౯ అజోః, అజీయాన్, మహతః, మహీయాన్, అత్మా, అన్య, జంతో, హితః, గుహాయాం, తమ్, అకృతుః పశ్యతి, వీతశోకః, ధాతు ప్రసాదాత్, మహిమానమ్, ఆత్మనః ॥ ౪౯ ॥ (ప్రా॥ (1) ధాతుః పృసా)

॥ ౪౯. 'అణో' అణువుకంటె, 'అణీయాన్' ఇంద్రియగోచరము కానం
తటి అత్యంత నూత్నమైనవాడును, 'మహతః' అకాశాది మహాభూతములకంటె,
'మహీయాన్' చాలా గొప్పవాడును, 'ఆత్మా' వ్యాపకుడును అయిన పరమాత్మ,
'అస్యజంతోః' ఆత్మయను ఈజునువుయొక్క, 'గుహయామ్' హృదయము. బుద్ధి
ఆమ గుహలో, 'నిహితః' స్థితమై యున్నవాడు. 'తమ్' అతనిని, 'అక్రతుః'
నిష్కామకర్త, 'వీతశోకః' శోకాదిరహితుడై, 'ధాతుప్రసాదాత్' సర్వవిషయముల
ధారణ మొనగ్గు బుద్ధ్యాది ధాతువుల ప్రసన్నతవలన-పరమాత్మ ప్రసన్నతవలన,
'అత్మనః' ఆత్మయొక్క, 'మహిమానమ్' మహాత్మ్యమును, 'పశ్యతి' కాంచు
చున్నాడు.

ధారణార్థక ధా ధాతువునకు ఔజాదిక ప్రత్యయ మగు 'తున్' రాగా
'ధాతు' శబ్దము సిద్ధించుచున్నది. ధీయతే సర్వమస్మిన్ దధాతి సర్వం వేతి ధాతుః
సమస్తము అతనిని ఆశ్రయించుక ఉన్నది. సర్వమును అతడు ధరించుచున్నాడు.
అని వ్యుత్పత్త్యర్థముండుటచే పరమాత్మయనియు, శరీరస్య ధారణాత్-మన
ఆవీని కరణాని ధాతవః అని ఇంద్రియములనియు రెండర్థములు చేయవచ్చును.
ధాతుః అను పాఠాంతరమున ఋకారాంత ధాతృ శబ్దపు షష్ఠీ విభక్తి రూపమగు
టచే సృష్టికర్తయొక్క అని అర్థమువచ్చును.

ప్రకృతి కంటెను-జీవముకంటెను పరమాత్మ నూత్నుడు. అతనితో
సమానుడు, అతనికింటె సధికుడు ఎవరునులేరు. సర్వవ్యాపకుడగుటచే నాత్మలోను
వ్యాపించియున్నాడు. కావున జలేంద్రియమై-అంతర్బుద్ధియై పవిత్రబుద్ధిచే ధ్యా
నించువాడు పరమాత్ముని మహిమను గాంచగలుగును. ఇందు కేవలము పరమా
త్మనే వర్ణించెను.

అవతారవాదులు ముందుకెప్పుబోవు ౫౦, ౫౧ మంత్రములను అర్థము
చేసుకొనకుండ అవతార మెత్తనప్పుడు అణువుకంటె సతి నూత్నుడనియు, అవతార
మెత్తనప్పుడు 'మహతః మహీయాన్'గా మారననియు నీమంత్రమున కర్థమొనర్చి
పరిహాస పాత్రులగుచున్నారు.

“విరోధాభాసాలంకారమున బరమాత్మను బ్రస్తుతించు చున్నాడు”

50. ఆసీనోదూరం వ్రజతి శయానో యాతి సర్వతః ।

కస్తం మదా మదం దేవం మదన్యో జ్ఞాతువ

౫౦. ఆసీనః, దూరం, వృజతి, శయానః, యాతి, సర్వతః కః, తం, మదామదం, దేవం, మత్, ఆన్యః జ్ఞాతుం, అర్హతి || ౫౦ ||

౫౦. పరమాత్మ సర్వవ్యాపకుడైనందువలన, (ఆసీనః) కూర్చొని యుండినను, (దూరం) అత్యంతదూరము, (వృజతి) వెళ్లుచున్నాడు. (శయానః) విభురూపముగ నుండుటచే శయనించి యుండియు, (సర్వతః) అన్నిదిక్కుల, (యాతి) సంచరించుచున్నాడు. (మ దేవమ్) ఆదేవుని-ప్రకాశస్వరూపుని. (మదామదమ్) ఆనందస్వరూపుని, (మదన్యః) నాకంటె నితరుడు, (కః) ఎవరు, (జ్ఞాతుం) తెలుసుకొనుటకు, (అర్హతి) అర్హుడు అగుచున్నాడు?

ఈశ్వరుడు సర్వవ్యాపకుడగుటచే అచలుడయ్యును దూరమును అధిగమించును. జీవముకూడా శరీరస్థయయ్యు నిద్రించునప్పుడు మనః ప్రేరణచే సంస్కారవశిభూతయై సర్వత్ర ద్రిమ్మరుచున్నటుల గోచరించును. అటులనే ఆనందస్వరూపుడగుటచే బరమాత్మ 'మదామదం దేవం' అయియున్నాడు. ఆనందస్వరూపుడగుటచే మదుడును, లోకకానందమునకు భిన్నుడగుటచే అమదుడును అయియున్నాడు. జీవాత్మయు ఇష్టానిష్ట వస్తుప్రాప్తి సమయములందు హర్షాహర్షముల బొందును. విశ్వరూపుల మదముచే, అమదమ్-ఉన్మత్తుడు కాని దేవుని అని కొందరగ్గ మొనర్చిరి. ఇటుల ఓతపోతమై యున్న ఆత్మ పరమాత్మల రెంటిని విభజించి గ్రహించుట దుష్కరమే అయినను యముడు నిర్భయముగా నేను ఎరుగుదునని దృఢముగా చాటించుచున్నాడు.

తన కథనము నందు నచికేతనునికి శ్రద్ధావిశ్వాసములు కల్పించుటకై మదన్యః కః జ్ఞాతుమ్ అర్హతి? అని యముగాత్రోత్కర్షమును బ్రకటించెను. ౫౦

“పరమాత్ముని నిర్విశేషరూపమును స్పష్టమొనర్చు చున్నాడు.”

51. ఆశరీరగ్ం శరీరేష్వ నవస్తే ష్వవస్థితమ్ ।

మహాంతం విభుమాత్మానం మత్త్వా ధీరో న శోచతి || 1. 2. 22 ||

౫౧. ఆశరీరం, శరీరేషు, అనవస్తేషు, అవస్థితమ్, మహాంతం, విభుమ్ అత్మానం, మత్త్వా, ధీరః, న, శోచతి || ౫౧ ||

౫౧. (శరీరేషు) శరీరములందు, (అశరీరేషు) స్థూల సూక్ష్మాది శరీరము లేవియు లేకుండ ఉన్నవానిని, (అనవస్తేషు) ఆస్థిర పదార్థములందు, (అవస్థితమ్)

ఒకేవిధముగ-ఏకరసముగ-నిర్వికారముగ నున్నవానిని, (మహాంతమ్) అనంతమగు-
గొప్పవానిని, (విభుమ్) సర్వవ్యాపకుని, (ఆత్మానమ్) పరమాత్మను, (మత్వా)
ఎరిగి, (ధీరిః) సంజీకును, (స హోచతి) శోకించుడు.

పరమాత్మ శరీరములందుండియు శరీరములు నశించినను నాశనమున,
జెందడు. మనసుయిం అన్యముల నే ప్రతినిధియు కాన్పించును. ఆశుద్ధ దర్శనములతో
కాన్పించును. అటులేనే ధీర్బుడైన వానితో విభవడగు పరమాత్మ గోచరించును.

అనవశ్యేష శరీరేషు ఆశరీరేషు అనస్థితమ్ అని అన్వయించుచో పరమా
త్మ జడపదార్థములతో గూడ వ్యాపకుడై యున్నను, అతను లభించునది శరీరము
లందే యను సూక్ష్మాత్మకము ప్రతిస్పందించ గలదు. సర్వవ్యాపకుడగుటచే నొక-చోట
యందును నింకొక-చోట యుండడని భావించుటకు తావు లేదు. కావున ఆసీన
శయాన శబ్దములు వాడి యెరిని యచటత్వము-ఏకరసత్వము ప్రకటించబడినది. ౫౧

“పరమాత్మ పాప్తిక ఉపాయము చెప్పచున్నాడు.”

52. నాయమాత్మా ప్రపచనేన లభ్యో న మేధయా న బహునా
శృతేన! యమైవైష వృణుతే తేన లభ్యస్తస్యైష ఆత్మా
(1) విపృణుతే తనూగం స్వామ్ ॥ 1. 2. 23.

౧౨. న, ఆయం, ఆత్మా, ప్రపచనేన, లభ్యః, న, మేధయా, న, బహునా
శృతేన, యం, ఏష, ఏషః, వృణుతే, తేన, లభ్యః, తస్య, ఏషః, ఆత్మా, విపృ
ణుతే, తనూం, స్వామ్ ॥౧౨॥ (పా॥ (1) ఆత్మా వృణుతే.)

౧౩. (అయమ్ ఆత్మా) ఈ పరమాత్మ, (ప్రపచనేన)పఠన పాఠన-ఉప
దేశాది ప్రవచనములచేత, (నలభ్యః) లభించలేనినది! కాదు. (మేధయా) శాస్త్రసిద్ధాం
తముల ననగాహన మొనర్చగల పవిత్రబుద్ధిచేతను, (న) లభ్యముకాదు. (బహునా)
ఎక్కువగా, (శృతేన) శాస్త్రశ్రవణ మొనర్చినను, (న) లభించదు.

(ఏషః) సర్వవాపకుడైన యీ పరమాత్మ, (యమ్ ఏష) ఎవనిని,
(వృణుతే) ఏకాగ్రచిత్తుడై అన్నివిధముల నుపాసించుటచే నెవనిని అధికారి యని,
పరించునో-స్వీకరించునో (తేన) ఆమనుష్యునకు-ఆత్మకు, (లభ్యః) లభించ లేనివాడు.

(‘ఏమః’ జిజ్ఞాసగల ఈ జనుడు, ‘యమ్ ఏవ’ ఏ ఆత్మ తత్త్వమును. పరమాత్మను, ‘వృణుతే’ నిశ్చల భక్తిశ్రద్ధలచే స్వీకరించునూ, శ్రవణమునన నిధిధ్యాసాదులచే నేవించునూ, ‘తేన’ ఆ జిజ్ఞాసువు ఆ యాత్మతత్త్వముచే పరమాత్మను, ‘లభ్యః’ పొందగలడనియు సమన్వయము చేసుకొనవచ్చును.)

‘ఏమః’ అటుల లభించిన ఈ పరమాత్మ, ‘తస్య’ (చతుర్థ్యర్థేషష్ఠీ) ఆ జిజ్ఞాసువునకు, ‘స్వామ్’ తన, ‘తనూం’ శరీరమును-యథార్థస్వరూపమును-ఆత్మతత్త్వమును, ‘వివృణుతే’ వివరించి గోచరింపజేయును.

నేదాది శాస్త్రము లెంత జదివినను, ఉపదేశకులబులైనంత మాత్రముచే తను బరమాత్మను గ్రహించ జాలరు వానిచే లోకభ్యాత్రి మాత్రము పొందవచ్చును. ఈశ్వరుని పొందవలయు నన్న అనన్యచిత్తుడై యాశనిని నుపాసించవలయును. అప్పుడే ఆత్మజ్ఞానమువలన కలుగు నుభయమును పొందుట కధికారి యగును. నూర్చుని పకాశము లేకుండినచో నేత్ర మేరస్తువును గాంచజాలదు. అటులనే పరమాత్మ హయములేనిదే ఆత్మ పరమాత్మను కనుగొనజాలదని భావార్థము. ౨౨

“ పరమాత్మ యెవరికి లభింపడో తెలియ పరచుచున్నాడు. ”

53. నావిరతే దుశ్చరితా న్నాకాన్తే నా సమాహతః ।

నాకాన్త (1) మనసో వాపి పృజ్ఞానేనైవ మాప్నుయాత్ ॥ 2-24 ॥

౫౩. న, అవిరతః, దుశ్చరితాత్, న, అకాన్తః, న, అసమాహతః, న, అకాన్త మనసః, వా, అపి, పృజ్ఞానేన, ఏనం, అప్నుయాత్ ॥ ౫౩ ॥ (పా॥ (1) అకాన్త మానసః)

౫౩. (దుశ్చరితాత్) పాపాది దురాచరణముల నుండి, (అవిరతః) విరక్తుడు కానివాడు-తొలగనివాడు. (ఏనమ్) దీనిని, (స) పొందజాలడు, (అకాన్తః) శాంతిలేనివాడును, (స) పొందజాలడు. (అసమాహతః) సమాహితుడు కానివాడు-సమాధానము పొందనివాడును-సంశయయుక్తుడును-విక్షిప్త హృదయము గలవాడును, (స) పొందజాలడు. (అకాన్తమనసః) అణిమాదుల ఆశచే మనశ్శాంతిలేనివాడు (అపి) కూడ, (పృజ్ఞానేన) లౌకిక జ్ఞానముచే-బుద్ధిమాత్రముచే, (ఏనమ్) ఈ ఆత్మను, (స అప్నుయాత్) పొందలేడు. (‘అకాన్తమనసః’ ధ్యాననిష్ఠుడై యుండియు దురాశలచే మనశ్శాంతి లేనివాడు, (ఏనమ్) ఈ పరమాత్మను, (అపి) కూడ, (స)

పాండవేడు. (పరిష్కారేణ) మౌనము చేతనే; (అప్పుడత) పాండవలడు అనియు అన్వయించు వచ్చును.)

ఇంద్రియముల చాంచల్య ముందుచో హృదయము శాంతించదు. శాంత మైన మనస్సు లేనప్పుడు సమాహిత చిత్త మెచ్చుట కిది అటవంటి వానికి దుష్కర్మవిరమణముగాని, అస్థి కావిత్యము గాని ఏదియు కుదరదు. అటువంటివాని కీ యాత్మ తత్వము తెలియదు. ఎటువంటి ఉపశాంతి యొనను వ్యభిచారాది దుష్కర్మల వలనక ఇంద్రియములకు యుండిన పరమాత్మ సాక్షాత్కారము లభించదు. “శయ్యానన స్థానైః పథి ప్రాణన్ వా స్వస్థః పరిషేణ వితర్కచాలః సంపాద లీజ శ్చయ మితిహూయః స్వాస్థ్యైశ్చ ముక్తామృతభోగభాగీ.” అని యోగదర్శన భాష్యమందు వ్యాసమని పేర్కొనెను. అటులనే సర్వకాల సర్వావస్థలయందు స్వస్థుడై పరశఃఖ్యానము నందే లీనుడై యున్నవాడే ఉపాసనాఫలితమును పాండవలడని ఇందును తిప్పబడినది.

“దురాచారికి భయపడుటైన పరమాత్మను పర్వించుచున్నాడు.”

54. యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రం చ ఉభే భవతః (1) ఓదనః ।
మృత్యు ర్మస్త్యోపసేచనం క ఇత్థా వేద యత్య సః ॥ 1-2-25.

౫౪. యస్య, బ్రహ్మ, చ, క్షత్రం, చ, ఉభే, భవతః, ఓదనః, మృత్యుః, యస్య, ఉపసేచనం, కః, ఇత్థా, వేద, యత్య, సః ॥ ౫౪ ॥ (పా॥ (1) ఓదనః)

౫౪. (యస్య) ఏ పరమాత్మను, (బ్రహ్మ) జ్ఞానశక్తి ప్రధానుడైన బ్రాహ్మణుడు, (క్ష) మరియు, (క్షత్రం చ) త్వాత్మశక్తి ప్రధానుడైన క్షత్రియుడు, (ఉభే) ఈ ఇద్దరిను, (ఓదనః) ప్రశంసామయమున భజ్యున్నము వలె ఓదనముగా, (భవతః) అగుదున్నాడో, (యస్య) ఎవనికి, (మృత్యుః) మరణశక్తి-మృత్యువు, (ఉపసేచనం) నెయ్యి-కుర మొదలగు ఉపసేచనముల నంటిదో, (సః యత్ర) అటువంటి సరమాత్మ ఉన్నచోటు, (ఇత్థా) ఈప్రకారముగ ఉన్నదని నిరూపించుటకు, (కః) ఎవడు, (వేద) ఎరుగును?

“కః” శబ్దమునకు దుఃఖిలోకాదుల వీడి సుఖస్వరూపుడైన జీవన్ముక్తుడగు ఆత్మ అని యర్థముచేసి, అతడొక్కడే ఆ పరమాత్మను, (వేద) ఎరుగుననియు అన్వయ మొనర్చవచ్చును.

సమస్త జగత్తు బ్రహ్మయందే ప్రళయకాలమున లీనమగును. కావున అతడు వానిని ఓదనమువలె కబళించు చున్నాడని ఉత్పేక్షించ బడినది. మృత్యువు ప్రళయకాలములో ఎక్కడ ఎటులుండును? కావున దానిని శాకప్రాయముగ వర్ణించుటయు జరిగినది. శక్తులు జ్ఞాన-క్షాత్ర-విద్యాశములని త్రివిధములు. భగవంతుడే శక్తులకు లాంగువాడుకాడు. అనియే అతని యాధీనములై యుండును.

మృత్యుసమయమున పరమాత్ముని లీల గోచరించును. ఎంత నాస్తికుడైనను మృత్యు సమయమున పరమాత్ముని భావముల దలచి భయభీతుడుకంపితుడగును. సర్వత్ర నిండియున్న పరమాత్మ అపరిచ్ఛిన్నుడు. కనుక అతడెక్కడో ఉన్నాడని ఏదో స్థలవిశేషమును భావించుచు అతనిని కనుగొన యత్నించుటయు ఆకాశ కుసుమ సదృశము. ౫౪

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయా వల్లి.

కృష్ణామండలాంతర్గత ముదునూరు నికాయులైన శ్రీ అన్నే పున్నమ్మ నాగయ్య దంపతుల జ్యేష్ఠ కుమారుడగు కేశవార్య శాస్త్రిచే వ్రాయబడిన కరోపనిషదార్యభాష్యములో ద్వితీయ వల్లి సమాప్తము.

—: అథ ప్రథమాధ్యాయే తృతీయా వల్లీ :—

“ జీవాత్మ పరమాత్మలకున్న భేదమును వినిపించుచున్నాడు ”

15. ఋతం పిబంతౌ సుకృతస్య లోకే గుహం పృవిష్టౌ పరమే పరాధేః ఛాయాతపా బ్రహ్మవిదో వదన్తి పంచాగ్నయో యే చ త్రిణాచికేతాః ॥ 1- 3. 1 ॥

౧౫. ఋతం, పిబంతౌ, సుకృతస్య, లోకే, గుహం, పృవిష్టౌ, పరమే, పరాధేః, ఛాయాతపా, బ్రహ్మవిదో, వదన్తి, పంచాగ్నయో, యే, చ, త్రిణాచికేతాః ॥ ౧౫ ॥

౧౫. ‘పరమే’ సర్వోత్తమమగు, ‘పరాధే’ హృదయాకాశమందు, ‘గుహం’ గుప్తఫలమగు బుద్ధిలోను, ‘పృవిష్టౌ’ స్థితులైయున్న (ఆత్మపరమాత్మ), ‘సుకృతస్య’ (పా. స్వకృతస్య) తమ తమ కర్మఫలవలనలభించిన, ‘లోకే’ లోకములందు-గోరారాదులగు, ‘ఋతం’ తత్త్వజ్ఞానమగు సత్యవిచారమును-కర్మఫలమును, ‘పిబంతౌ’ భోగింప జేయువాడును భోగించువాడును, ‘ఛాయాతపా’ ఎండనీడలవలన వేరువేరుగా నున్న ఆత్మ పరమాత్మల రెంటిని గురించి, ‘యే’ ఎవరైతే, ‘బ్రహ్మవిదో’ బ్రహ్మజేత్తులును, ‘త్రిణాచికేతాః’ మూడుసారులు నాచికేతాగ్నిని చయనమొనర్చిన వారును- మనోబుద్ధి చిత్తములను నిరోధించిన వారును, ‘పంచాగ్నయో’ పంచాగ్నయలమధ్య తప మొనర్చు వారును-పంచమహాయజ్ఞములను చేయువాడును-సంఘేదియములను జయించినవారును అయి యున్నారో వారు, ‘వదన్తి’ చెప్పుదురు.

ద్యు-స్వస్య-పృథివి-పురుష-యోషిత్తు లందగ్ని దృష్టికలవాడు పంచాగ్ని యనబడును. మూత్ర, పిత, ఆచార్యుడు, అతిథి, పరమాత్మ అను నైదుగురిని ఆగ్ని రూపులను, తేజోధారులను నేవించిన వానప్రస్థియు పంచాగ్నియే.

జీవాత్మ పరమాత్మలలో జీవాత్మ సుఖ దుఃఖములను భోగించును. పరమాత్మ సాక్షిరూపముగ నుండి సుఖ దుఃఖముల భోగింపక జీవాత్మకు కర్మఫలమును భోగింపజేయును. జీవాత్మ బ్రహ్మకు భిన్నుడు-స్వతంత్రుడు, నిఘ్నుడు, అల్పజ్ఞుడు, సుఖ దుఃఖభోగి. బ్రహ్మ అటలగాదు. కావుననే ‘ఛాయా తపా’

అను శబ్దముచే భేదము నిరూపించ బడినది. మాయావాదు లీ సత్యమును గ్రహించ వలయును. లేనిచో ఉపాస్య-ఉపాసులందు భేదమే యుండక పోవుచో ఉపా సనా ప్రతిపాదకములగు వేదమంత్రములు నిరర్థకములగును.

నీడలో కూడ వెలుతురుండును. ఆలాగుననే జీవాత్మలోనున్న ఆ (ఎ) జ్ఞానాదులు పరమాత్ముని ఛాయయే యని మాయావాదులు వాదించ వచ్చును. నిత్య శుద్ధ బుద్ధ ముక్త స్వభావుడగు పరమాత్మునికీ బంధనాదులెటుల ప్రాప్తిం చును? ప్రాప్తించవు. వృక్షాదుల ఛాయ యందు బ్రకాశము సన్నిభితమై యు న్నది. అటులనే పరమాత్మ సర్వాంతర్యామియై జీవాత్మలోను వ్యాపిం చి యున్నాడని భావము. జీవ బ్రహ్మలకు దేశకృత కాలకృత దూరములేదు. మనః ప్రవృత్తులను అంతర్బుధములుగ చేసుకొనిన గుహయందే గాంచదగును. ౫౫

“కర్మ జ్ఞానముల రెంటిని కలిపి వర్ణించుచున్నాడు.”

56. యః సేతు రీజానానా మక్షరం బ్రహ్మ యత్ పరమ్ ।

అభయం తిత్తిర్దతాం పారం నాచికేతగ్ం శకేమహి॥ 1. 3. 2 ॥

౫౬. యః, సేతుః, ఈజానానాం, అక్షరం, బ్రహ్మ, యత్, పరమ్, అభ యం, తిత్తిర్దతాం, పారం, నాచికేతగ్ం, శకేమహి ॥౫౬॥

౫౬. ‘యః’ ఎవరైతే, ‘ఈజానానాం’ యజ్ఞాగ్నిద్వారా యజనము వస్తు కర్మనిష్ఠులకు, ‘సేతుః’ సేతువుతో సమానమో, ‘నాచికేతమ్’ జ్ఞానస్వరూపు డగు ఆ యాత్మను-ఆనాత్మప్రవృత్తి రహితమైన యాత్మభావమును. (చికేతం జ్ఞానం, తద్రహితం వస్తు అచికేతం జడమ్, తద్విరుద్ధం నాచికేతం జ్ఞానస్వరూపం జీవాత్మానమ్.) లేక (‘యః ఈజానానాం సేతుః’ ఏయగ్ని యజ్ఞశీలులకు సేతువో, ‘నాచికేతం’ ఆ నాచికేతాగ్నిని,) ‘శకేమహి’ మేమెరుగగలము. ‘యత్’ ఏ పర మాత్మ, ‘పారమ్’ దుఃఖముల కతీతుడో, ‘తిత్తిర్దతామ్’ తిత్తిర్గువులకు, ‘అభయం’ నిర్భయ స్వరూపుడు-ప్రియుడో, ‘అక్షరమ్’ అవినాశియో, ‘పరమ్’ సర్వోత్త ముడో, ‘బ్రహ్మ’ అనంతముగా నున్నాడో, అతనిని-ఆ పరమాత్మను మేమెరుగ గలము.

కౌమక్రోధాదులకు లోనై ఆత్మకు విరుద్ధముగ నాచరించకూడదు. ఆత్మకు బంధువు ఆత్మ. దుఃఖ నాశనమునకై పరమాత్ముని జ్ఞానము పొందవల

మగువో సరియైన సారథిలేని బండి ప్రమాదములకు గురియైనటుల నీచయోగులందు జన్మ లభించును. మనస్సు కల్గెను. దీనిని సారథి స్వాధీనము నందుంచనిచో తురగములు సరిగా నడువజాలవు. ఆత్మను రథికునితోను శరీరము రథముతోను బోల్చి మానవజీవిత లక్ష్యమును గమ్యస్థానమును చేరుకొనవలయునని ఉద్బోధించెను.

‘రూపకాలంకారముచే మరల వర్ణించుచున్నాడు.’

58. ఇంద్రియాణి హయానాహు ర్విషయాంస్తేషు గోచరాన్ ।

అత్యేంద్రియ మనోయుక్తం భోక్తే త్యాహుర్మనీషిణః ॥ 1-3-4.1,

౫౮. ఇంద్రియాణి, హయాన్, అహుః, విషయాన్, తేషు, గోచరాన్ ।
అత్యేంద్రియ మనోయుక్తం, భోక్తా, ఇతి, అహుః, మనీషిణః ॥౫౮॥

౫౮. ‘మనీషిణః’ మనస్సును వశమొనర్చిన విద్వాంసులు, ‘ఇంద్రియాణి’ పంచజ్ఞానేంద్రియములను; పంచకర్మేంద్రియములను, ‘హయాన్ అహుః’ గుఱ్ఱము వి యందురు. ‘తేషు’ వానిలో, ‘విషయాన్’ రూపరసాదులగు ఇంద్రియములకు సంబంధించిన విషయములను, ‘గోచరాన్’ మార్గములని యనుచున్నారు. ‘అత్యేంద్రియ మనోయుక్తం’ మనస్సుద్వారా ఇంద్రియములతోగూడి పనిచేయు జీవాత్మను; ‘భోక్తా’ ఇతి అహుః’ భోక్త అని చెప్పుదురు.

కామరూప రసాదులను నింద్రియ విషయములం దింద్రియములను గుఱ్ఱములు తిరుగాడుచుండును. జీవాత్మ ఇంద్రియమనోయుక్తమైనప్పుడే సుఖ దుఃఖులను భోగించును. ఈ ఉపమానమును బాగుగ గ్రహించుచో మానవుడు లక్ష్యరూపికి సమర్థుడగును. సారథి గుఱ్ఱములను బాగుగామేపి ఆకర్షణీయములుగాంచుటకు ప్రయత్నించునటుల బుద్ధియు దంభమును గోరి ఇంద్రియసావ్యవమునే యుద్ధో లక్ష్యసిద్ధి కాజాలదు.

బ్రహ్మచర్యాది వ్రతముల నొనర్చి శరీరమును నారోగ్యముగను, అభ్యుపదార్థములను త్యజించి బుద్ధిని శుద్ధముగను, సత్య పాలనాదుల ననుష్ఠించి మనస్సును నిర్మలముగను నుంచుచు నింద్రియములను వశమొనర్చుకొన్న ధీరుడే లక్ష్యము నందుకొగలడని యాశయము. ౫౮

“నంయమరహత పురుషుని వర్ణించు చున్నాడు.”

59. యస్త్య విజ్ఞానవాన్ భవత్యయు క్షేన మనసా నదా ।

తస్యైంద్రియాణాం బాహ్యశ్చాని దుష్టాశ్చ ఇవ సారథేః ॥ 1. 3. 5. ॥

౫౯. యః, తు, అవిజ్ఞానవాన్, భవతి, అయుక్తేన, మనసా, నదా, తస్య, ఇంద్రియాణాం, అవశ్యాని, దుష్టాశ్చాని, ఇవ, సారథేః ॥ ౫౯ ॥

౫౯. ‘యః’ అనాత్మ, ‘అవిజ్ఞానవాన్’ విజ్ఞానరహితుడుగ-బుద్ధిరహితుడుగ-విషయాలపరిణామగ- ఉండునో, మరియు, ‘అయుక్తేన’ అనిగృహీతము-అసమాహితము-నందలము అయిన, ‘మనసా’ మనస్సుతోగూడి, ‘నదా’ ఎల్లప్పుడు, ‘భవతి’ ఉండునో, ‘తస్య ఇంద్రియాణాం’ అతని ఇంద్రియములు, ‘సారథేః’ సారథి యొక్క, ‘దుష్టాశ్చాని ఇవ’ చెడ్డగుట్టములవలె, ‘అవశ్యాని’ వశ్యములు గాకుండ నుండును.

మనస్సు నియమము నందుంచునచో నింద్రియములు కూడ క్రమమైనమార్గమున నుండువు. “కొ”వున మనస్సును చలించునంద నుంచుటకై బుద్ధి పవిత్రముగ నుండవలయును. శమచక్షూషి నలనస్సుడుగుట ముఖ్యము. ౫౯

“నంయమ శీలుని స్తుతించు చున్నాడు,”

60. యస్త్య విజ్ఞానవాన్ భవతి యుక్తేన మనసా నదా ।

తస్యైంద్రియాణాం బాహ్యశ్చాని సదశ్చ ఇవ సారథేః ॥ 1. 3. 6. ॥

౬౦. ‘యః, తు, విజ్ఞానవాన్, భవతి, యుక్తేన, మనసా, నదా, తస్య, ఇంద్రియాణాం, బాహ్యశ్చాని, సదశ్చాని, ఇవ, సారథేః ॥ ౬౦ ॥

౬౦. ‘యః’ అనాత్మ, ‘విజ్ఞానవాన్’ యోగాభ్యసాచలతో-వైరాగ్యముతో కూడిన, ‘మనసా’ మనస్సుతో, ‘నదా’ ఎల్లప్పుడు, ‘విజ్ఞానవాన్’ శమచక్షూషి నలనస్సుడు-విజ్ఞాననందుడు-వివేకశీలుడు, ‘భవతి’ అగుచున్నాడో, ‘ఇంద్రియాణాం’ ఇంద్రియములు, ‘సారథేః’ సదశ్చాని ఇవ సారథికి మంచిగుట్టములవలె, ‘తస్య’ అతనికి, ‘వశ్యాని’ వశ్యములై యుండును.

శశితములు సాధువులు నగు తురంగములు రథమును అనర్థములకు, అపాయములకు గురికొనీయకుండ గమ్యస్థానమునకు చేర్చును. అటులనే విజ్ఞాన

వంతుడు ఇంద్రియములను సుశిక్షిత మొనర్చును. అతనికి విజ్ఞానమే-విద్యయే అంత
ర్భాష్య శత్రువులనుండి రక్షించును. ధనాదులు రక్షించ జాలవు. ఇంద్రియములు
వశిభూతములగుటచే ననర్థములు దరికిరావు. ౬౦

“నంయమ రహితునికి సంసారమే గతియని తెలుపుచున్నాడు.”

61. యస్త్య విజ్ఞానవాన్ భవత్య మనస్కః సదా శుచిః ।

స స తత్త్వ మాప్నోతి సంసారం చాధి గచ్ఛతి ॥ 1. 3. 7 ॥

౬౧. యః, తు, అవిజ్ఞానవాన్, భవతి, అమనస్కః, సదా, అశుచిః, న,
నః, తత్త్వం, ఆప్నోతి, సంసారం, చ, ఆధిగచ్ఛతి ॥ ౬౧ ॥

౬౧. ‘యః తు’ ఎవడైతే, ‘సదా’ అశుచిః’ ఎల్లప్పుడు ఛలకపటాది,
దోషరూప మలములతో కూడినవాడై శుచిరహితుడుగ, ‘అమనస్కః’ మనస్సు నిల
కడ లేనివాడుగ-వ్యాకుల చిత్తుడుగ, ‘అవిజ్ఞానవాన్’ విజ్ఞానరహితుడుగ-విద్యా
హీనుడుగ, ‘భవతి’ ఉండుచున్నాడో, ‘సః’ అతను, ‘తత్’ పదం ‘ఆ అవినాయు’
ఓంకారవాచ్యుడు నగు బ్రహ్మను, ‘స ఆప్నోతి’ పొందలేడు. ‘సంసారమ్ చ’
జన్మ మరణ ప్రవాహ రూపముగు లోకాన్ని, ‘ఆధిగచ్ఛతి’ పొందుచున్నాడు.

మనస్సు వశము నందుండనిచో భావములు మలినములగును. మలినా
త్ముడు పరమాత్మను పొందజాలక పోవుటయేగాక సంసార చక్రమున నధిష్ఠితుడై
జనన మరణముల బొందుచుండును. ౬౧

“నంయమ శీలునకు కలుగు గతిని వివరించు చున్నాడు.”

62. యస్తు విజ్ఞానవాన్ భవతి సమనస్కః సదా శుచిః ।

స తు తత్త్వ మాప్నోతి యస్మాద్ భూయో న జాయతే ॥ 1. 3. 8. ॥

౬౨. యః, తు, విజ్ఞానవాన్, భవతి, సమనస్కః, సదా, శుచిః, నః, తు,
తత్త్వం, ఆప్నోతి, యస్మాద్, భూయః న, జాయతే ॥ ౬౨ ॥

౬౨. ‘యః తు’ ఎవడైతే, ‘సదా’ నిరతము, ‘శుచిః’ శుచిగా, ‘సమ
నస్కః’ మనస్సును నిరోధించి జయించినవాడుగ, ‘విజ్ఞానవాన్’ వివేక శీలుడుగ,
‘భవతి’ ఉండుచున్నాడో, ‘సః తు’ నిశ్చయముగ వాడు, ‘యస్మాత్’ దేనినుండి,

భూయః మరల, 'న జాయతే' అనందకాలమునకు మోక్షానందము పొందుచు జన్మించుకొనుచున్నట్లును పొందుకొనుచున్నట్లును. అటువంటి, 'తత్ పదమ్' ఆ పరమ పదమును, 'అప్నోతి' పొందుచున్నాడు.

మనస్సును శత్రువుగాకొను శుద్ధభావములు కల వివేకవంతుడు పరమాత్ముని పొంది జన్మ మరణములనుండి విముక్తుడై మోక్షావస్థను పొందును.

మాయావాదులు జీవము బ్రహ్మ అయిపోయి మరల జన్మించదని భావించెదరు. కాని వారు శుద్ధస్వరూపమున బ్రహ్మ మాయాబద్ధుడై జీవరూపమును నపించినాడని సిద్ధాంతీకరించెదరు. అయితే ముక్తిపొంది బ్రహ్మరూపము జేరిన జీవము మరల అగాధుననే ఎంచును జన్మించవో విచారించి యుండనవో తమ వాదములోని దుర్బలమును గ్రహించి యుండవలె. ౬౦

“జ్ఞాని బ్రహ్మసదము లభించునని చెప్పుచున్నాడు.”

63. విజ్ఞాన సారథిర్యస్తు మనః పృగ్గహవాన్ నరః ।

సోఽధ్యక్షః పారమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమం పదమ్ ॥ 1.3.9 ॥

౬3. విజ్ఞాన సారథిః, యః, తు, మనః, పృగ్గహవాన్, నరః, నః, అధ్యక్షః, పారం, అప్నోతి, తత్, విష్ణోః, పరమం, పదమ్ ॥౬౩॥

౬3. 'యః తు నరః' ఏమనుష్యుడైతే, 'విజ్ఞాన సారథిః' విజ్ఞానమే-వేదజ్ఞానముచే బరిష్కృతమైన బుద్ధియే సారథిగ గలవాడుగను, 'మనః ప్రగ్రహవాన్' మనస్సు అను కల్గెమును నశమునందుంచిన వాడుగను ఉండునో, 'సః' వాడు, 'అధ్యక్షః' రాకపోకల కధికరణమైన జన్మ మరణములను మార్గముయొక్క, 'పారమ్' పారమును-అంటును సాగిన (తరించిన) తర్వాత, 'విష్ణోః' వ్యాపక బ్రహ్మయొక్క, 'పరమమ్' సర్వోత్తమమైన, 'తత్ పదమ్' అనందరూప మోక్ష పదమును, 'అప్నోతి' పొందుచున్నాడు.

శుద్ధబుద్ధి సారథిగను, శుద్ధమనము కల్గెముగను గల నరుడు సంసార మార్గమును తరించి పరమాత్ముని పరమపదమును పొందగలడు. ౬3

“రెండు మంత్రములచే పరమపదమును వర్ణించుచున్నాడు.”

64. ఇంద్రియేభ్యః పరాహ్మర్థాః ఆర్థేభ్యశ్చ పరం మహాః ।

మనసస్తు(1) పరాబుద్ధిః రూపద్వై రాత్మా మహాన్ పరః ॥ 1. 3. 10 ॥

౬౪. ఇంద్రియేభ్యః, పరాః, హ, ఆర్థాః, ఆర్థేభ్యః, చ, పరం, మహాః మనసః, తు, పరా, బుద్ధిః, బుద్ధేః, ఆత్మా, మహాన్, పరః ॥౬౪॥ (పా॥ (1) మనసశ్చ)

౬౪. ‘ఇంద్రియేభ్యః’ ఇంద్రియములకంటె, ‘హి’ నిశ్చయముగ, ‘ఆర్థాః’ గంధాదులగు తన్మాత్రాలను ఇంద్రియాన్తములు, ‘పరాః’ సూక్ష్మములు, ‘ఆర్థేభ్యః’ విషయములకంటె, ‘మహాః’ మనస్సు, ‘పరమ్’ అతిసూక్ష్మమైనది. ‘చ’ మరియు, ‘మనసః’ అంతఃకరణముగు మనస్సుకంటె, ‘బుద్ధిః’ నిశ్చయాత్మక బుద్ధి, ‘పరా’ సూక్ష్మమైనది. ‘బుద్ధేః’ బుద్ధికంటె, ‘ఆత్మా’ వ్యాపించియున్న, ‘మహాన్’ మహత్తత్వము, (1సమిష్టి జగత్త్రయొక్క-మనస్సు-2 పిండములో చిత్తము) ‘పరః’ సూక్ష్మము.

పరశబ్దమునకు శ్రేష్ఠమనియు కొందరన్వయించిరి. ఇందు పంచకోశముల సూక్ష్మత్వము క్రమముగా వర్ణించబడినది.

బ్రహ్మవిద్యోపలబ్ధికై బ్రహ్మను వర్ణించుచు ఆతనివైపుకు మరలుడని నిర్దేశమొనర్పబడినది. స్థూలమైన బాహ్యజగత్తు - కార్యరూపప్రకృతి ఇంద్రియ గ్రాహ్యమైయున్నది. ఆస్మిలోపల సూక్ష్మబ్రహ్మ వ్యాపించి యున్నాడు. కావున బాహ్యవృత్తులగు ఇంద్రియములనుండి యారంభించి క్రమక్రమముగ సూక్ష్మములను వర్ణించెను. పరంపరముగ పరమాత్ముని సూక్ష్మత్వమును గ్రహించుట కొరకీటుల ఉపదేశించెను. ౬౪

65. మహతః పరమ వ్యక్త మవ్యక్తాత్ పురుషః పరః ।

పురుషాన్న పరం కించిత్సా కాష్ఠా సా పరాగతిః ॥ 1. 3. 11 ॥

౬౫. మహతః, పరం, అవ్యక్తమ్, అవ్యక్తాత్, పురుషః, పరః, పురుషాత్, న, పరం, కించిత్, సా, కాష్ఠా, సా, పరా, గతిః ॥౬౫॥

౬౫. (మహతః) మహత్తత్వముకంటె, (అవ్యక్తమ్) ఈరూపముగ నుండునని వ్యక్తపరచుటకు పీలుకాని ప్రకృతి, (పరమ్) సూక్ష్మమైనది. (పిండములో

చిత్తముకంటె అహంకారము నూత్నమైనది. (అహంకారం) ఆ అహంకార ప్రకృతి కంటె, (పురుషుడు) (పురుషుని బ్రహ్మకంటె వాటితో పురుషుడు జీవాత్మయు, బ్రహ్మయు) పురుషుడు, (పరమ) నూత్నమైనది. (సింహమునా అహంకారముకంటె అత్త నూత్నము.) (పురుషుని) పురుషునికంటె, (పరమ) నూత్నమైనది, (కించిత్) ఏనియు, (న) లేదు. కాని, (సా) అని, (కాస్తా) స్థితికి-మానవలక్ష్యము నకు అంతిమసీమ. (సా) అని, (సరాగతి) పొందవలసిన అంతిమావధి, అంతకంటె నూత్నమైనది మరొకటియులేదు.

బ్రహ్మయే అన్నిటికి-మానవ పురుషార్థమునకు అంతిమస్థితి-ఆధారమని (సాకాస్తా) చెప్పబడినది. బ్రహ్మకంటె నూత్నమును, ప్రాప్త్యమును మరెదియు లేదు. గతిశబ్దము జ్ఞానగమన ప్రాప్తి అర్థములంగన్పది. కావున పరాగతి యనుటచే దానికి మించిన జ్ఞేయము-గంతుల్యము-ప్రాప్త్యము ఏదియు లేదని గ్రహించవలయును.

అత్తకు బ్రహ్మప్రాప్తి కావలయును. కావున ఆత్మాతిరిక్తములగు ద్రవ్యముల నూత్నత్వమును వర్ణించుచు బ్రహ్మనరకు వచ్చెను. జీవాత్మయు ప్రకృతి కంటె నూత్నమైనది యను భావమును వెల్లడించుటకే శబ్దముగు పురుష శబ్దము వాడబడినది. రెండవసారి వాడబడిన పురుష శబ్దమునకు 'న పరం కించిత్' అనుటచే బ్రహ్మముకంటె గ్రహించబడును. ౬౦

“పరమ నూత్నమగు పరమాత్మను తెలుసుకొను విధానమును చెప్పచున్నాడు.”

66. విష సర్వేషు భూతేషు గూఢాత్మా (1) న పృకాశతే.

దృశ్యతే త్వగ్గ్యయా బుద్ధ్యానూత్మయా నూత్నదర్శిభిః॥1.3.12॥

౬౬ విషః, సర్వేషు, భూతేషు. గూఢాత్మా, న, పృకాశతే, దృశ్యతే, తు, అగ్గయా, బుద్ధ్యా నూత్మయా, నూత్నదర్శిభిః ॥౬౬॥ (పా॥ (1) గూఢాత్మా.)

౬౬. (విష) ఈపరమాత్మ, (సర్వేషు భూతేషు) సమస్త భూతములందు, (గూఢాత్మా) గుప్తముగా-అలభ్యముగా నుండిన నూత్నమగునాత్మ, (న పృకాశతే) విషయాసక్తములై ఇంద్రియములను లోనైన బుద్ధికి ప్రకాశమానము కాదు. (తు) కాని, (అగ్గయా) వేదవిషయములగు, కుశాగ్రమువలె తీవ్రమును, (నూత్మయా) పూర్వోక్తక్రమముగ నూత్నములను గ్రహించ గలుగునదియు

నను, (బుద్ధ్యా) నూత్నబుద్ధి ద్వారా, (నూత్నదర్శిభిః) నూత్నదర్శులగు జనులచే, (వృశ్యతే) చూడ బడుచున్నది.

ఈ వల్లి యందలి 10, 11 మంత్రములలో వర్ణించబడిన నూత్న పురుషుని ఇంద్రియములద్వారా స్థూలపదార్థములందు గాంచజాలడు. నూత్నదర్శియగు జిజ్ఞాసువు అంతర్ముఖ వృత్తిని ఆలవరచుకొని బుద్ధిని నూత్నముగను, నిర్మలముగను ఒనర్చుకొనినచో బ్రహ్మను సాక్షాత్కరించగలడని ఈమంత్రాశయము. ౬౬

“ పరమాత్మను దర్శించు నుపాయముచు జూపుచున్నాడు. ”

67. యచ్చేద్ వాక్మనసి (1) పాజ్ఞస్తద్యచ్చే జ్ఞాన ఆత్మని
జ్ఞాన మాత్మని మహతి నియచ్చే తద్యచ్చే చ్చాస్త ఆత్మని || 1.3.13. ||

౬౭. యచ్చేత్, వాక్, మనసి, పాజ్ఞః, తత్ యచ్చేత్, జ్ఞానే, ఆత్మని, జ్ఞానమి ఆత్మని, మహతి, నియచ్చేత్, తత్, యచ్చేత్, చాస్తే, ఆత్మని || ౬౭ ||
(పా|| 1) మనసి)

౬౭. (ప్రాజ్ఞః) అతిశయ ప్రజ్ఞగల జిజ్ఞాసువు, (మనసి) మనస్సునందు, (వాక్) వాక్కును-ఇంద్రియ వ్యాపారములను, (యచ్చేత్) నియమన మొనర్చువలెను. (తత్) ఆమనస్సును, (ఆత్మని) ఆత్మరూపమును (ఆతలి సతతం మన ఆదీని ఇంద్రియాణి ప్రాప్నోతి ఇతి ఆత్మ) (జ్ఞానే) బుద్ధియందు, (యచ్చేత్) ఉపరమింపజేయవలయును. (ఆత్మని జ్ఞానే వ్యక్తకరణే సప్తమ్యా, ఆత్మని వర్తమానే నే నియచ్చేదిత్యర్థః, వ్యక్తకరణ సప్తమీ విభక్తులుగా భావించి ఆత్మలో వర్తనమును జ్ఞానమందు బుద్ధిని రమింపజేయవలయునని కొందరర్థ మొనర్చిరి.) (జ్ఞాన) బుద్ధిని, (మహతి ఆత్మని) మహత్తత్త్వరూపమును ఆత్మయందు- పరిశుద్ధ మనస్సునందు, (నియచ్చేత్) శమియింప జేయవలయును. (తత్) ఆమహత్తత్త్వమును, (చాస్తే ఆత్మని) ప్రకాంత స్వరూపుడైన పరమాత్మయందు, (యచ్చేత్) నియత మొనర్చవలయును. (మనసి యను పాఠాంతరమున ఛాందస దీర్ఘము.)

విషయములనుండి మరల్చి కస్మేంద్రియములను జ్ఞానేంద్రియములందు లీన మొనర్చవలయును. జ్ఞానేంద్రియములను అహంకారములో నిరోధించవలయును, అధికార (ప్రాప్త) మనకు మించి యేమియు ఆభిలషించకూడదు. మనస్సును శాంతిస్వరూపుడగు పరమాత్మకు విరుద్ధముగ పోనివ్వకూడదు. ఇటులానర్చు నూత్న

ద్యుయే పరమాత్మను చూడగలడు. ఇందు ప్రయోగించబడిన ఆత్మ శబ్దమునకు జీవాత్మయని యర్థముకాదు. ఏలయన ఇచ్చట గృహీత, ధ్యాత జీవాత్మయే. అతను కరణములను తనలోనే లీనమొనర్చుకొనుచో పరమాత్మ జ్ఞానమెటుల లభించగలదు? కనుక ఆత్మశబ్దపు యోగి కాగ్ధమును (బుద్ధి ర్మిత మన అది కరణా న్యా ప్నాతీత్యాత్మా) గ్రహించి విశేషణముగ అన్వయించు కొనవలయును. ౬౭.

“పరమాత్మ పాప్తి పురుషార్థ సాధ్యమని హెచ్చరించు చున్నాడు”

68. ఉత్తిష్ఠత బాగృత పాప్య వరాన్ని బోధత । కురస్య ధారా నిశితా దురత్యయా దుర్గం పథస్తత్కవయో వదన్తి ॥౧.౩.౧౪।

౬౮. ఉత్తిష్ఠత, బాగృత. ప్రాప్య, వరాన్, నిబోధత, కురస్య, ధారా నిశితా, దురత్యయా, దుర్గం, పథః, తత్, కవయః, వదన్తి ॥౬౮॥

౬౮. మునుష్యులారా ! (ఉత్తిష్ఠత) లేండు, (బాగృత) మేలుకొనుడు, (వరాన్ ప్రాప్య) శ్రేష్ఠులతో సంగతమొనర్చి-శ్రేష్ఠభావములను పొంది, (నిబోధత) తత్త్వ (జ్ఞాన) మార్గమును గ్రహించుడు. (కురస్య ధారా) కత్తివాయి, (నిశితా) పదునైనది, (దురత్యయా) దాటుటకు-కాటుచుటకు అశక్యమైనది. ఆరాగుననే, (తత్ పథః) ఆమార్గమును, (దుర్గమ్) దుర్గమమని-అతికష్టముతో తరించుటకు వీలగునదని, (కవయః) కవులు-విద్వాంసులు-సూక్ష్మదర్శులు, (వదన్తి) చెప్పుచున్నారు

అవిద్యా ప్రమాదాలస్యములను నిద్రనుండి మేలుకొనుడు. అన్వేషించి బ్రహ్మజేత్యయగు గురువును సమీపించుడు. గురువుద్వారా తత్త్వజ్ఞానమును సుకరముగ గ్రహించవచ్చును. ఈమార్గము తీక్షణుగు కత్తిపదునుకంటె సూక్ష్మమైనది. దీనివీడ నడువబాలరు. బ్రహ్మజ్ఞానులు ఈమార్గమందు కాలిడుట మహాకఠినమని యనుచున్నారు. ౬౮

“పరమాత్మ జ్ఞానముచే మృత్యువునుండి నివృత్తి కలుగునని చెప్పుచున్నాడు.”

69. అశబ్ద మస్పర్శ మరూప మవ్యయం తథా౭రసం నిత్యమగంధ వచ్చయత్ । ఆనాద్యనంతం మహతః పరం ధ్రువం నిచాయ్య తస్మైత్య ముఖాత్ ప్రముచ్యతే ॥ ౧. ౩. ౧౫ ॥

౬౯. ఆశబ్దం, అన్నర్పం, అరూపం, అవ్యయం, తథా, అరసం, నిత్యమ్, అగంధవత్, చ, యత్, అనాది, అనంతం, మహతః, పరం, ధృవం, నిచాయ్య, తత్, మృత్యుముఖాత్, ప్రముచ్యతే || ౬౯ ||

౬౯. (యత్) పరమాత్మ, (ఆశబ్దమ్) శబ్దగుణమైన ఆకాశము కంటె విలక్షణుడైనవాడు, (అన్నర్పమ్) స్పర్శగుణముచే గ్రాహ్యము కానివాడు, (అరూపమ్) రూపగుణముగ అగ్నికి భిన్నుడు. తథా అటలనే, (అరసమ్) జలగుణముగ రసమున కతీతుడు. (అగంధవత్) గంధగుణము లేనివాడు, కనుకనే, (అవ్యయమ్) అవినాశ-వికారరహితుడు, (నిత్యమ్) సదా ఏకరసస్వరూపుడు, (అనాది) ఆది-కారణము లేనివాడు, అసత్పున్నుడు, (అనంతమ్) అనంతుడు- దేనికిని ఉపాదాన-కారణము కానివాడు, (మహతఃపరమ్) మహత్త్వముకంటె అత్యంతనూత్నుడు- గొప్పదానికంటెను గొప్పవాడునునై యున్నాడో (తత్) ఆపరబ్రహ్మను, (నిచాయ్య) ఎరిగి (నవాడు), (మృత్యుముఖాత్) మృత్యుముఖమునుండి, (ప్రముచ్యతే) విడుదల పొందుచున్నాడు.

ఈశ్వరుడు కణ్ణేంద్రియమునకు జ్ఞేయముగ శబ్దముకాడు. త్వగ్రాహ్యమును కాదు. నేత్రగ్రాహ్యముగ రూపమును కాదు. ఉత్పత్తినాశములు హాని వృద్ధులు లేనివాడు. రసనేంద్రియము అతనిని కనుగొనజాలదు. అతను అనాది, అనంతుడు. అతనిని ఎరిగిన విద్వాంసులే-జ్ఞానులే మృత్యువు బారిపడరు.

నిర్గుణోపాసన- సగుణోపాసన యని ఉపాసన ద్వివిధము. రూపరసాదులని వ్యవహరించబడు చతుర్వింశతి గుణములలో భగవంతునియందేయే గుణములు లేకున్నవో అవిలేని వాడని యతనిని వర్ణించుచు ధ్యానించుట నిర్గుణోపాసన, ఏయే గుణములున్నవో వానిసహితముగ ధ్యానించుట సగుణోపాసన, వీనినిగురించి ప్రజలలో నున్న భ్రమను తొలగించుచు మహర్షి దయానందుడిట్లు వ్యాఖ్యానించెను.

ప్రశ్న:- పరమేశ్వరుడు సగుణుడా నిర్గుణుడా?

ఉత్తరము:- రెండుప్రకారముల నున్నాడు.

ప్రశ్న:- ఒకయెడల రెండుకత్తు లెన్నదేని యుండగలుగునా? ఒకటే పదార్థమందు సగుణనిర్గుణత్వము లెట్లుండగలుగును?

ఉత్తరము:- ఎట్లు జడమందు రూపాది గుణములుండి జ్ఞానాది చేతన గుణములుండవో అట్లే చేతనమందు ఇచ్ఛాది గుణములుండి రూపాదిజడ గుణము

“రెండు స్థానములచే ఉపాఖ్యానం పునరుత్పత్తి కథనముతో బాటు అధ్యాయము పసంహరించబడు చున్నది.”

70. నాచికేత ముపాఖ్యానం మృత్యుప్రోక్షం సనాతనమ్ । ఉత్సా
శ్రుత్వా చ మేధావీ బ్రహ్మలోకే మహాయతే ॥ ౧. 3. ౧౬ ॥

౭౦. నాచికేతం, ఉపాఖ్యానం, మృత్యుప్రోక్షం, సనాతనం, ఉత్సా, శ్రుత్వా, చ, మేధావీ, బ్రహ్మలోకే, మహాయతే ॥ ౭౦ ॥

౭౦. (నాచికేతమ్) నాచికేతసునికి సంబంధించినదియు, నాచికేతసుని ద్వారా పొందబడినదియు, (మృత్యుప్రోక్షమ్) మృత్యువను ఆచార్యునిచే జెప్పబడినదియు, (సనాతనమ్) సనాతనమును- నేదామహాలయును అగు, (ఉపాఖ్యానమ్) గురుశిష్యసంబంధముగ నీకథను, (ఉత్సా) భక్తులను వినిపించియు, (శ్రుత్వా) ఆచార్యుని ద్వారా వినియు, (మేధావీ) వివేకి యగు విద్వాంసుడు జ్ఞాని (బ్రహ్మలోకే) విద్వాంసుల యుండును- జ్ఞానస్థితిలో గలవను బ్రహ్మయందును, (బ్రహ్మైవ లోకో లోక్యస్తస్మిన్) బ్రహ్మలోకీ, (మహాయతే) సంతుష్టస్థైర్యములచే మహిమమాను ఉను చున్నాడు. మహిమూర్నితుడు- ప్రతిష్ఠితుడు అగు చున్నాడు.

గురుశిష్య సంవాద రూపముగ నున్న ఈ కథ ఋషియునుల పరిపరమ బట్టి సనాతనమే యున్నది. బుద్ధిమంతుడైన నాచికేత పరిచి న బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందగలడు. ౭౦.

71. య ఇమం పరమం గుహ్యం శ్వాపయేత్ బ్రహ్మసంసది ।

ప్రయతః శ్వాద్ధకాలే వా తదానన్తాయ కల్పతే,

తదానన్తాయకల్పత ఇతి ॥ ౧. 3. ౧౭ ॥

౭౧. యః, ఇమమ్, పరమమ్, గుహ్యమ్, శ్వాపయేత్, బ్రహ్మసంసది, ప్రయతః, శ్వాద్ధకాలే, వా, తత్, అనంతాయ, కల్పతే, తద్, అనంతాయ, కల్పతే ఇతి ॥ ౭౧ ॥

౭౧. (యః) ఎవడు, (ఇమమ్) శుద్ధశాంతేంద్రియములు గలవాడు, (ఇమమ్ పరమమ్ గుహ్యమ్) అత్యంతగుహ్యమగు బ్రహ్మజ్ఞానమును, (బ్రహ్మసంసది) బ్రహ్మచేతల సభలో- వైదికసమాజములో, (వా) తత్, (శ్వాద్ధకాలే) శ్రద్ధాపూర్వక

—: అథ ద్వితీయాధ్యాయే ప్రథమా వల్లీ:—

“ఇంద్రియములు బహిర్ముఖములని ప్రకారంతరముగ భోధించుచున్నాడు.”

72. పరాజ్ఞా ఖాని వ్యతృణత్ స్వయంభూ తస్మాత్ పరాజ్ పశ్యతి
నాస్తరాత్మన్ । కశ్చిద్ధీరః పృత్యగాత్మాన మైక్షదావృత్త చక్షు
రమృతత్వ మిచ్ఛన్ ॥ ౨-౧-౧ ॥

౭౨. పరాజ్ఞా, ఖాని, వ్యతృణత్, స్వయంభూః, తస్మాత్, పరాజ్, పశ్యతి, న, అస్తరాత్మన్, కశ్చిత్, ధీరః, పృత్యగాత్మానం, ఐక్షత్, అమృతచక్షుః, అమృతత్వమ్, ఇచ్ఛన్, ॥ ౭౨ ॥

౭౨. (స్వయంభూః) స్వయంభువు, (ఖాని) నేత్రాదీంద్రియములను, (పరాని) పరములును-బాహ్యములును అగు రూపాదుల నర్పించునవిగా-అంచించునవిగా, బహిర్ముఖములుగా (అంచుగతి పూజనయోః ఆనుభాతువు), (వ్యతృణత్) సృష్టించెను. (తస్మాత్) ఆకారణముచే మనుష్యుడు, (పరాజ్) బాహ్యవిషయములనే, (పశ్యతి) కాంచుచున్నాడు. (అంతరాత్మన్) అంతరాత్మవైపున-అంతర్యామియగు పరమాత్మవైపున, (న) చూడజాలకున్నాడు. (అమృతచక్షుః) ధ్యాన నిష్ఠుడై కన్నులు మూసుకొన్న-అంతర్ద్వష్టికల, (కశ్చిత్ ధీరః) ఒకానొక ధీరుడు, (అమృతత్వమ్) మోక్షమును, (ఇచ్ఛన్) కోరుచు, (ప్రత్యగాత్మానం) అంతః కరణములో వ్యాప్తుడగు పరమాత్మను, (ఐక్షత్) ధ్యానదృష్టిచే గాంచగలుగుచున్నాడు.

నేత్రశ్రోత్రాదీంద్రియములు రూపశబ్దాది విషయముల వైపున పరుగులిడును. అది వాని స్వభావము. అత్మ మనస్సుతో కూడి ఇంద్రియములతో సంబంధముంచినప్పుడే ఆయావిషయముల జ్ఞానము లభించుచున్నది. ముముక్షువు ఇంద్రియముల యీవ్యాపారమును నిరోధించి అంతర్ద్వష్టి చేసుకొనవలయును. అప్పుడతని బుద్ధి మెఱుగెక్కును. అంతర్ద్వష్టిగల ధీరుడే పరమాత్మను సందర్శించగలడు.

ఈప్రకరణమంతా జీవేశ్వరుల భేదము వర్ణించబడినది. మాయావాదులు అహంబ్రహ్మస్మియని గ్రహించినప్పుడు బ్రహ్మరూపమును పొందునని అర్థము చేసుకొనెదరు. ఇదివారి దుస్సాహసము. సమంజసము కాని విషయమిది. ౭౨

“ ధీరాధీరులకుండు అంతరము వివరించుచున్నాడు. ”

73. పరాచః కామా ననురుతి బాలాస్తే మృత్యోర్యన్తి వితతస్య
పాశమ్ । అథ ధీరా అమృతత్వం విదిత్వా ధ్రువ మధ్యువేష్య
హ స ప్రార్థయన్తే ॥ ౨. ౧. ౨. ॥

౭౩. పరాచః, కామాన్, అనురుంతి, బాలాః, మృత్యోః, యన్తి, విత
తస్య, పాశమ్, అథ, ధీరాః, అమృతత్వం, విదిత్వా, ధ్రువం, అధ్యువేష్య, హస,
స, ప్రార్థయన్తే, ॥ ౭౩ ॥

౭౩. (యే బాలాః) అజ్ఞానులగు ఏబాలురు, (పరాచః) బాహ్యవస్తువునకు
సంబంధించిన, (కామాన్) విషయభోగ సంకల్పములవెంట, (అనురుంతి) పరుగు
లిడుచున్నారో, (తే) వారు, (వితతస్య) ప్రాణులన్నిటిలో వ్యాపించియున్న,
(మృత్యోః) నృత్యపుయొక్క, (పాశమ్) బంధనసోతువగు పాశమును, (యన్తి)
పొందుచున్నారు. (అథ) తర్వాత, (ధీరాః) ధీరులును విషయభోగోపరశులును
ఆగు విద్వాంసులు, (ధ్రువమ్) ధ్రువమును, (అమృతత్వమ్) ముక్తి సుఖమును,
(వినిత్వా) ఎరిగినవారై, (అధ్రువేష్య) ధ్రువములు కానట్లునంటి సాంసారిక భోగ్య
వస్తువులందు, (ధ్రువమ్) ధ్రువత్వమును, (సప్రార్థయన్తే) భావించుచు, వాంఛిం
చు, యాచించుచు.

విషయసుఖములందు మునిగియున్న వారు మోక్షసుఖమును గ్రహించజా
లక పోవుటచే మూర్ఖులతో సమానులు. వారు నిరతము దుఃఖముయందును జననమరణ
బంధములందే తగులుకొని యుందురు. విద్వాంసుడైన ధీరుడు మోక్షాసందమును
స్థానీవులకన్నాయముగ గ్రహించి క్షణిక విషయ సుఖములను వాంఛించడు. ౭౩

“ జీవాత్మకు వర్ణించుచున్నాడు. ”

74. యేన రూపం రసం గంధం శబ్దాన్ స్పర్శాన్శ్చ మైకునాన్ ।
ఏతేనైవ విబానాతి కిమత్ర పరిశిష్యతే । ఏతద్వై తత్ ॥ ౨. ౧. ౩

౭౪. యేన, రూపం, రసం, గంధం, శబ్దాన్, స్పర్శాన్, చ, మైకునాన్
ఏతేన, ఏవ, విబానాతి, కిమ్, అత్ర, పరిశిష్యతే, ఏతత్, వై, తత్, ॥ ౭౪ ॥

౭౪. (యేన ఏతేన ఏవ) ఏ యీయాత్మ యుండుటవలన దాని ప్రేరణ
మానవుడు, (శబ్దాన్) శబ్దములను, (రూపం) రూపమును, (రసమ్) రసమును, (

భమ్) గంధమును, (చ) మరియు, (మైఘనాన్) మైఘన జన్యసుఖములను, (విజానాతి) ఎరుగగలుగుచున్నాడో, అది శరీరమునుండి నిష్క్రమించిన తర్వాత, (మత్ర శిష్యతే) ఇక్కడ-ఈదేశమున మిగులన దేయన్నది? పరశేషమేముండును? ఏమియుండదు. అంతయు దాని ప్రేరణముచేతనే జరుగబడును. (ఏతత్) ఇదియే, (నై) నిశ్చయముగ, (తత్) నీవడిగినవిషయము. దేవతలు సంచేహించినదియునిదియే.

నేత్రము రూపమును గ్రహించును. అది ఆత్మనుసస్సంయోగములేనిదే. భగవన్నిర్మిత సూర్యప్రకాశము లేనిదే ఏమియు గ్రహించనేరదు. అటులనే ఆత్మ పరమాత్మ లుండుటవలననే ఇంద్రియములు ఆయా వ్యాపారములందు ప్రవృత్తము లగుచున్నవి. అందు ఆత్మశరీరమును విడచిన తర్వాత జగుగుసదేమియు నుండదు. పరమాత్మ నిర్లిప్తుడు, సర్వవ్యాపకుడు. అతనికి ఆత్మకార్యములతో సంబంధముండదు. పుణ్య పాపములూనర్పుటకు నొనర్చకపోవుటకు ఆత్మస్వతంత్రము. అయినను పరమాత్మగాని పరమాత్మ సృష్టిగాని లేనిచో ఆత్మ ఏమియు చేయజాలదు. అతని సత్తాలేనిదే జీవాత్మకుపయోగపడు వస్తువెదియునులేదు, అతను నిమిత్తమాత్రుడు. ఈమంత్రములో మరణించిన తర్వాత కూడ ఉండునది కావున ఆత్మ 'సత్' అనియు, నుఖదుఃఖాదుల ననుభవించునది కావున 'చిత్' అనియు గుర్తించ బడినది. ౭౪

“ పరమాత్మను వర్ణించు చున్నాడు. ”

75. స్వప్నాంతం జాగరితాంతం చోభౌ యేనానుపశ్యతి ।

మహాంతం విభుమాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి ॥౨౧.౪.॥

౭౫. స్వప్నాంతం, జాగరితాంతం, చ, ఉభౌ, యేన, అను పశ్యతి, మహాంతం, విభుం, ఆత్మానం, మత్వా, ధీరః, న, శోచతి॥

౭౫. (స్వప్నాంతం) స్వప్నసమాప్తి (జాగరితాంతం-ఉదయము) (చ) మరియు, (జాగరితాంతమ్) జాగరిత సమాప్తి (స్వప్నము-రాత్రి), (ఉభౌ) ఈ రెంటిని, (ఈ రెండువేళల) (యేన) ఆత్మజ్ఞానముతోపాటు, (అనుపశ్యతి) ఎవడు అనుభవమునందు పరమాత్మ జ్ఞానముకూడ గ్రహించుచున్నాడో, (ధీరః) ఆధీరుడు, (ఆత్మానమ్) ఈశ్వరుని, (మహాంతమ్) సర్వోత్కృష్టునిగ, (విభుమ్) వ్యాపకునిగ, (మత్వా) ఎరిగి, (న శోచతి) శోకవ్యాకులుడుగాడు.

(‘స్వప్నః’అంతో నిష్క్రమ్య తత్త్వం యస్య తత్ స్వప్నాంతం జగత్’ నగా జడజగత్తు, ఇటులనే జాగరితాంత మనగా ప్రాణిజగత్తు; ఈరెంటిని,

యేన-పరమేశ్వరునితో పాటు, కీరణ-ప కీరుడు, అనువర్తించి-సాక్షివలె నూచు చున్నాడో, నిర్విఘ్నమై వ్యవహరించు చున్నాడో, అతనికి శోకమిక్కడిది? అని కొందరి యన్వయము.)

నవ్వు జాగ్రత్తవృత్తయందు పరమాత్ముని ధ్యానించు ధ్యానతత్త్వముని దరికి దుఃస్వప్నములు గాని దుఃఖములుకాని చేరవు. పరమాత్మ నర్వవ్యాపకమని భావించువాడెన్నడును శోకాతురుడు కాజాలడు. అతను దుఃఖములను అన్వర్త్యములను కుక్కుర్త్యములను అనుచుచును. మనస్సులో కూడ భావించును. త్యాగభావముతో సృష్టియందు విచరించును. అతనికి శోకమిటుల ప్రాప్తించును?

మాయావాదులు వివక్షవాదానుకూలముగ విభుశబ్దమునకు అనేకరూపములు ధరించువాడనియు, అటులనే ఆత్మానందనకుతాను గ్రహించినపుడు అనియు అర్థమొనర్చెను. విభుశబ్దము జీవాత్మను సెందును. దానికి విశేష్యము పరమాత్మయే యగును కావున ఆత్మశబ్దమున కిచ్చట ఈర్ష్యయనెనియె అర్థమొనర్చుట సంగతి. ౭౦

— ❦ —

“పరమాత్మ జ్ఞానముచే గలుగు ఫలమును చెప్పుచున్నాడు.”

76. య ఇమం మధ్వదం వేద ఆత్మానం జీవ మన్తికాత్ ।

ఈశానం భూత భవ్యస్య న తతో విజుగుప్సతే ।

ఏతద్వై తత్ ॥ ౨, ౧, ౫ ॥

౭౬. యః, ఇమం, మధ్వదం, వేద, ఆత్మానం, జీవం, అన్తికాత్, ఈశానం, భూత భవ్యస్య, న, తతో, విజుగుప్సతే, ఏతద్, వై, తత్ ॥

౭౬. (యః) ఎవడైతే, (మధ్వదమ్) మధురఫలముల భోక్తయు, (జీవమ్) ప్రాణధారకమును అగు, (ఇమమ్ ఆత్మానమ్) ఈజీవాత్మను, (వేద) ఎరుగు చున్నాడో, (అంతికాత్) చాలాదగ్గరగా నుండి, (భూతభవ్యస్య) భూతమును భవిష్యత్తును అయిన ఈజగత్తంతటికి, (ఈశానమ్) అధిస్థాతయగు పరమాత్మును ఎరుగునో అతను, (తతో) ఆ ఎఱుకవలన, (న విజుగుప్సతే) దూషితుడు-గాడు, గ్లాని నిందలను పొందడు. (ఏతత్ వై తత్) నీవడిగిన తత్త్వము-అతని జ్ఞానఫలముఇదియే.

(మధ్వదమ్-కర్మఫలముల ననుభవించజేయువానిని, జీవమ్ అంతికాత్-జీవాత్మకుసమీపముననుండు, ఆత్మానం-పరమాత్మును అనియు నర్థముచేయవచ్చును.)

జీవుడు కర్మ ఫలములను అనుభవించును. అనుభవింపజేయు నియంత పరమాత్మ. ఈవిషయమును ఎరిగినజ్ఞాని దుష్కృత్యముల నెన్నడాచరించడు. దుఃఖములకు లోనుగాడు. గ్లానిని పొందడు.

ఇందాత్మ పరమాత్మల రెంటికిని భేదము ప్రతిపాదించబడినది. అభేదము చెప్పబడియుండలేదు. జీవబ్రహ్మలకు భేదమును సూచించుటకై అంతికాత్, భూతభవ్యస్య ఈశానః అను శబ్దములు వాడబడినవి. ఈశబ్దముల గూఢార్థము స్వామి స్వామ్యభావమును మననమైనప్పుచో నద్వైతభావము విశ్వసించబడదు. 2౬

“ప్రకారాంతరముగ పరమాత్మను వర్ణించు చున్నాడు.”

77. యః పూర్వం తపసో జాత మద్భ్యః పూర్వ మజాయతః ।

గుహం పృవిశ్య తిష్ఠంతం యో భూతేభి ర్యవశ్యత ।

ఏతద్వైయ తత్ ॥ ౨. ౧. ౬. ॥

22. యః, పూర్వం, తపసః జాతం, అద్భ్యః, పూర్వం, అజాయత, గుహం, పృవిశ్య, తిష్ఠంతం, యః, భూతేభిః, వ్యవశ్యత ఏతత్, వై, తత్ ॥22॥

22. (యః) ఏముచుత్తువు (జీవాత్మ), (అద్భ్యః) ప్రకృతియొక్క ప్రథమ వికారభావముకంటె- (“ఆపోవై ప్రాణాః” అని శతపథము నందుండుటచే) ప్రాణములకంటె, కార్యరూపములోనున్న పంచభూతములకంటె, (పూర్వం) పూర్వము, (అజాయత) ప్రకటితుడై-విద్యమాచుడై మరియు, (తపసః) తేజః స్వరూప ప్రకాశముకంటె, జ్ఞానవంతుడగు జీవాత్మయొక్క శరీరభావముకంటె, చరాచర జగచ్ఛేష్ఠకంటె (పూర్వమ్) ముందు, (జాతమ్) వర్తమానుడైయున్న పరమేశ్వరుని, (వ్యవశ్యత) విశేషముగ చూచుచున్నాడో, మరియు (యః) ఏ ముచుత్తువు [జీవాత్మ] (గుహం) హృదయగుహలో-బుద్ధిలో, (పృవిశ్య) ప్రవేశించి తిష్ఠంతమ్] స్థితుడైన పరమాత్ముని, (భూతేభిః) పంచభూతమయ శరీరదులందు ర్వాప్తుడై [తిష్ఠంతమ్] ఉన్నవానిని, (వ్యవశ్యత) విశేషన మొనర్చి ధ్యానించుచున్నాడో, (ఏతత్ వై తత్) ఇదియే నీవడిగిన బ్రహ్మ. విద్వాంసులెరిగిన బ్రహ్మ ఇదియే.

సృష్టికి పూర్వము మహాప్రళయమందు అగమ్యమగు ఘోరాంధకార ముండును. పరమాత్మ సృష్టించవలయునని ఈశించినప్పుడు ప్రకాశము-అకాశము

ఉద్భవించును. పా)జానులు లేకపోయినను జీవాత్మ విద్యమైన మై యుండును. ఈశ్వరుడు ముందే యుండెను. సృష్టిజరిగిన తర్వాత అంతర్వామియు ప్రకటింపబడి యున్నాడు. ఇదియే విద్వాంసులెరిగిన తత్త్వము. అంతః కరణములో నీస్థితిని గమనించవలయును. 22

“పరమాత్మపాపి కర్తమైన బుద్ధి దేవతారూపమని చెప్పుచున్నాడు.”

78. యా ప్రాణైస సంభవ త్యదితి దేవతామయీ । గుహం ప్రవిశ్య తిష్ఠంతీం యా భూతేభి ర్వ్యబాయత । ఏతద్వైతత్ ॥ ౨౧-౭. ॥

౭౮. యా, ప్రాణైస, సంభవతి, అభితిః, దేవతామయీ, గుహం, ప్రవిశ్య, తిష్ఠంతీం, యా, భూతేభిః, వ్యబాయత, ఏతత్, వై, తత్, ॥౭౮॥

౭౯. ‘యా’ ఏదైతే, ‘దేవతా మయీ’ దేవతామయమును-ప్రకాశయు క్తమును, ‘అభితిః’ అభివృద్ధియును-అనిద్యను నాశనమైనప్పుడదియు-త్రాధారూపమును నగు సూక్ష్మబుద్ధి, ‘ప్రాణైస’ ప్రాణాయామముచే, ‘సంభవతి’ కలుగుచున్నదో-ప్రకటితమగుచున్నదో, ‘యా’ ఏబుద్ధి, ‘భూతేభిః’ భూతేశరీరముతోపాటు, ‘వ్యబాయతి’ ప్రకటితమగుచున్నదో, ‘గుహం’ అంతఃకరణమును గుహలో, ‘ప్రవిశ్య’ ప్రవేశించి, ‘తిష్ఠంతీమ్’ ఏది ఉండుచున్నదో దానిని విద్వాంసుడు నేనించును, ‘ఏతత్ వై తత్’ అదియే బ్రహ్మజ్ఞానమును సాధించు బుద్ధియగును.

ప్రాణాయామమువలన ఇంద్రియముల దోషములు నశించును, భస్మమై పోవును. దీనివలన సత్వగుణ విశిష్టమైన సూక్ష్మబుద్ధి జనించును. అంతః కరణస్థమయిన బుద్ధిని ఇటుల సుస్కరించుటకు స్రవయత్నించు విద్వాంసుడే పరబ్రహ్మను ఎరుగగలడు. ౭౯

“సాపమానముగ నర్వవ్యాపక పరమాత్మను ఉపాసించువిధిని బోధించుచున్నాడు.”

79 అరణ్యో నిహితో జాతవేదా గర్భ ఇవ సుభృతో గర్భిణీభిః ।
దివే దివ ఈడ్యో జాగృవద్భి ర్మ విమృద్భి ర్మనుష్యేభి రగ్నిః ।
ఏతద్వై తత్ ॥ ౨౧-౮. ॥

౮౦. అరణ్యో, నిహితః, జాతవేదాః, గర్భః, ఇవ, సుభృతః, గర్భిణీభిః, దివే, దివే, ఈడ్యః, జాగృవద్భిః, మనుష్యేభిః, అగ్నిః, ఏతద్, వై, తత్, ॥౮౦॥

౭౯. 'ఆరణ్యోః' రెండుకొయ్యలలో, 'నిహితః' దాగియున్న, 'జాతవేదాః' అగ్నివలె (ఋషోపమాలంకారము), 'గర్భణీభిః' గర్భపరులచే, 'సుభృతః' చక్కగాధరించబడిన, 'గర్భః ఇవ' గర్భమువలె, 'జాగ్రవద్భిః' వైదిక కర్మలందు జాగరణము వహించు జ్ఞానులు, సత్త్వగుణస్థితులు, 'హవిష్పృద్భిః' ధ్యానభావనా తత్పరులు-కర్మకాండపరులునగు, 'మనుష్యేభిః' మనుష్యులచేత, 'దివే దివే' ప్రతిదినము వేదమంత్రములద్వారా, 'అగ్నిః' ప్రకాశస్వరూపుడగు పరబ్రహ్మ, 'హృద్యః' ప్రప నీయుడైయున్నాడు. 'ఏతత్' ఇదియే నీవడిగిన పరతత్వము. ఇతడే నీవు తెలుసు కొనదగిన బ్రహ్మ.

అగ్ని జాతవేద శబ్దముల రెంటికి భౌతికాగ్ని-పరమాత్మయని రెండర్థములు గలవు. కావున ఆరణ్యోః నిహితః అగ్నిః అని అన్వయించినప్పుడు జాతవేదావేదము లెవనినండి యుత్పన్నములైనవో ఆ పరమాత్మ అని అర్థమొనర్చవలెను.

ఉత్తరారణి అధరారణి రెంటి గవిధలయందగ్ని వ్యాపించియుండినను మధించనిదే ప్రకటితము కాజాలదు. అదేవిధముగ అంతఃకరణములో వ్యాప్తుడై యున్న పరమేశ్వరుడు యోగాభ్యాసముచే నెఱుగనగినవాడు స్త్రీలు కంటిలో చూడకపోయినను గర్భాశయములోని గర్భమును గ్రహించి దాని రక్షణకై తగిన ప్రయత్నము లొనర్చును. అటులనే ధ్యానతత్పరులు హృదయస్థిత పరమాత్మను గ్రహించి స్మరించుచుండవలయును. ఈమంత్రము సామవేదములోను, కొద్ది పాఠ భేదముతో ఋగ్వేదములోను వచ్చినది. ౭౯

“నూర్యాది దేవతలందరు ఆతనిలోనే ఉన్నారని వక్కాణించుచున్నారు.”

80. యతశ్చోదేతి సూర్యోఽస్తం యత్ర చ గచ్ఛతి । తం దేవాః సర్వే
ఆర్పితాస్తదు నాత్యేతి కశ్చన । ఏతద్వై తత్ ॥ ౨. ౧. ౯ ॥

౮౦. యతః, చ, ఉదేతి, సూర్యః, అస్తం, యత్ర, చ, గచ్ఛతి, తం, దేవాః, సర్వే, ఆర్పితాః తత్, ఉ, న, అత్యేతి, కశ్చన, ఏతత్, వై, తత్ ॥౮౦॥

౮౦. 'సూర్యః' సూర్యుడు, 'యతః' ఎవరిచ్చిన ప్రకాశమువలన, ఎవరి నియంత్రణమువలన, ఎక్కడినుండి, 'ఉదేతి' ఉదయించుచున్నాడో, 'యత్ర చ' ప్రళయసమయమున ఎవనియందు, ఎక్కడ, 'అస్తం గచ్ఛతి' అస్తమించుచున్నాడో,

శ్రమ' అతనినే, 'సర్వేదేవా' అగ్నిని దేవతలందఱు, 'అర్చితా' ఆక్రితులై అర్చింపబడి యున్నారు, 'ఉ' నిశ్చయముగ, 'తత్' ఆబ్రహ్మను, 'కశ్చన' ఎవరును, 'స అత్యేతి' ఉల్లంఘించజాలరు. 'ఏతత్ వై తత్' నీవడిగిన పరబ్రహ్మమిదియే.

సూర్యాది లోకముల సృష్ట, నియంత, బ్రహ్మయే. అతని యాశ్రయము వలననే జడచేతనములన్నియు నియమబద్ధములై చరించుచున్నవి. ఆ బ్రహ్మనే నీవు తెలుసుకొనవలసి యున్నది. పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతం దివి. యజు 21. 3 అని యనినట్లు చరాచర జగత్తంతయు అతనిలో నేకజేషీయము అతనియెదుట అతిస్వల్పము. ౮౦

“బ్రహ్మను గురించి నానాత్వమును నిషేధించు చున్నాడు.”

81. యదే వేహ తదముత్యం యదముత్య తదన్వితం ।

మృత్యోః స మృత్యు మాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి॥

॥ ౨. ౧. ౧౦. ॥

౮౧. యత్, ఏవ, ఇహ, తత్, అముత్యం యత్, అముత్యం, తత్, అను, ఇహ, మృత్యోః, సః, మృత్యుం, ఆప్నోతి, యః ఇహ, నానా, ఇవ, పశ్యతి ॥౮౧॥

౮౧. 'యద్' ఏబ్రహ్మ, 'ఏవ ఇహ' ఈలోకమున మనకర్మల నియంతయై సమస్తమున కౌధారభూతుడై ఉన్నాడో, 'తత్' ఆబ్రహ్మ, 'అముత్య' జన్మాంతరమునందును పరలోకమునందును నియంతయైయున్నాడు. 'యత్' ఎవడు, 'అముత్య' జన్మాంతరమున సహకారియో, 'తత్' అతనే, 'అనుఇహ' ఇక్కడను అనుకూలుడే. 'యః' ఎవడు, 'ఇహ' ఈబ్రహ్మ విషయమున-ఈలోకమున, 'నానా ఇవ' భిన్నభావముగ, 'పశ్యతి' చూచుచున్నాడో, 'సః' వాడు, 'మృత్యోః' మృత్యువు తర్వాత, 'మృత్యుమ్' మృత్యువును-అనేక జన్మలను, 'ఆప్నోతి' పొందుచున్నాడు.

నానాత్వము జడపదార్థముల ధర్మము. కాని ఆనానాత్వముగ నున్న జడపదార్థము లన్నిటిలో ఏకరసముగ పరమాత్మ వ్యాపించియున్నాడు. అయినను అతనియందు నానాత్వము లేదు. అటులెవరైనా భావించుచో మోక్షము లభించదు. బ్రహ్మ ఈయాలోకము లన్నిటిలో ఒక్కడే. లోకము భిన్నమైనను

౭౯. 'ఆరణ్యోః' రెండుకొయ్యలలో, 'నిహితః' దాగియున్న, 'జావేదాః' అగ్నివలె (బుప్తోపమాలంకారము), 'గర్భణీభిః' గర్భవతులచే, 'సుభృశ్చ' చక్కగాధరించబడిన, 'గర్భః' ఇవ' గర్భమువలె, 'జాగృవద్భిః' వైదిక కర్మలందు జాగరణము వహించు జ్ఞానులు, సత్వగుణస్థితులు, 'హవిష్మద్భిః' ధ్యానసభావన తత్పరులు - కర్మ కాండపరులునగు, 'మనుష్యేభిః' మనుష్యులచేత, 'దివే నివే' ప్రతిదినము వేదమంత్రములద్వారా, 'అగ్నిః' ప్రకాశస్వరూపుడగు పరబ్రహ్మ, 'తాద్యః' స్తవ నీయుడైయున్నాడు. 'ఏతత్' ఇదియే నీవడిగిన పరతత్వము. ఇదిదే నీవు తెలుసుకొనదగిన బ్రహ్మ.

అగ్ని జాతవేద శబ్దముల రెంటికి భౌతికాగ్ని - పరమాత్మయని రెండు ములు గలవు. కావున ఆరణ్యోః నిహితః అగ్నిః అని అన్వయించినప్పుడు జాలవేద వేదము లెవనినుండి యుత్పన్నములై నవో ఆ పరమాత్మ అని అర్థమునర్చవలెను.

ఉత్తరారణి అధరారణి రెంటి సమిధలయందగ్ని వ్యాపించియుండినపి మధించనిదే ప్రకటితము కాజాలదు. అదేవిధముగ అంతఃకరణములో వ్యాప్తుడై యున్న పరమేశ్వరుడు యోగాభ్యాసముచే నెఱుగదగినవాడు స్త్రీలు కంటికి చూడకపోయినను గర్భాశయములోని గర్భమును గ్రహించి దాని రక్షణకై తన - పయత్నము లొనర్చుదురు. అటులనే ధ్యానతత్పరులు హృదయస్థిత పరమాత్మను గ్రహించి స్మరించుచుండవలయును. ఈమంత్రము సామవేదములోను, కొద్ది పాశ్చేపముతో ఋగ్వేదములోను వచ్చినది. ౭౯

“సూర్యాది దేవతలందరు ఆతనిలోనే ఉన్నారని వక్కాణించుచున్నారు.”

౦. యతశ్చోదేతి సూర్యోఽస్తం యత్యచ గచ్ఛతి । తం దేవాః సర్వే
ఆర్పితాస్తదు నాత్యేతి కశ్చన । ఏతద్వై తత్ ॥ ౨. ౧. ౯. ॥

౧౦. యతః, చ, ఉదేతి, సూర్యః, అస్తం, యత్య, చ, గచ్ఛతి, తం, వాః, సర్వే, ఆర్పితాః తత్, ఉ, న, అత్యేతి, కశ్చన, ఏతత్, వై, తత్ ॥ ౧౦ ॥

౧౦. 'సూర్యః' సూర్యుడు, 'యతః' ఎవరిచ్చిన ప్రకాశమువలన, 'ఎవరి మంత్రణమువలన, ఎక్కడినుండి, 'ఉదేతి' ఉదయించుచున్నాడో, 'యత్ర' న' శయనముయమున ఎవనియందు, ఎక్కడ, 'అస్తం గచ్ఛతి' అస్తమించుచున్నాడో,

అతనియందు భేదమేమియులేదు. అతను శుద్ధుడు. తద్వ్యతిరేకముగ అతను శక్తి మును ధరించి అవస్థాభేదముచే భిన్నరూపములు గలవాడగుచున్నాడని భావించు వాడు మృత్యువువారే బడుచుండును. జననమరణములనుండి ముక్తుడు కాజాలడు, మోక్షము పొందజాలడు.

ఇందు 'ఇవ' శబ్దప్రయోగమువలన ఉపాధి భేదముచే గల్గింపబడ్డ భేద మును కూడ బ్రహ్మయందేనని భావించువాడు అవివృత్తమునిగి యున్నాడని ధ్వనించుచున్నది. కావున ఆత్మ పరమాత్మలకు అభిన్నత్వ ముగోపింపబడు మాయావాస మంతవ్యము నిరసన మొనర్చబడుచున్నది. ౮౧

“ ఏకత్వమును దర్శించు విధానమును చెప్పుచున్నాడు.”

82. మనసై వేదమాప్తవ్యం నేహ నానా స్తి కించన । మృత్యోః స
మృత్యుం గచ్ఛతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి ॥ ౨. ౧. ౧౧. ॥

౮౨. మనసా, ఏవ, ఇదమ్, ఆప్తవ్యమ్, న, ఇహ, నానా, అస్తి, కించన, మృత్యోః, సః, మృత్యుమ్, గచ్ఛతి, యః, ఇహ, నానా, ఇవ, పశ్యతి ॥౮౨॥

౮౨. 'ఇదమ్' ఈబ్రహ్మ, 'మనసా ఏవ' శుద్ధమనస్సు చేతనే, నూత్న బుద్ధిచేతనే, 'ఆప్తవ్యమ్' పొందవగినవాడు, 'ఇహ' ఈ బ్రహ్మజ్ఞానవిషయములో, 'కించన' ఏమాత్రమును, 'నానా' భిన్నభిన్నభావములు, 'నాస్తి' లేవు. 'యః' ఎవడు, 'ఇహ' ఈ (బ్రహ్మ) విషయమున, 'నానా ఇవ' అనేకమువలె, 'పశ్యతి' చూచునో, 'సః' వాడు వరుసగా, 'మృత్యోః మృత్యుం' మృత్యువు తరువాత మృత్యువును, 'గచ్ఛతి' పొందుచున్నాడు.

ఇచ్చట మనశ్శబ్దార్థము సంకల్ప వికల్పాత్మక మైనదని కాదు, బుద్ధి యని గ్రంథకర్తయొక్క యాశయము. బ్రహ్మను తెలుసుకొనుటకు బుద్ధియే ఏక మాత్ర సాధనము. అటులకొకుండ అనేక సాధనము లున్నవనిగాని-బ్రహ్మ యనేకవిధములుగా నున్నాడనిగాని భావించువాడెన్నడు తత్వమును ఎరుగజాలడు. అతను జననమరణ చక్రములోనే తిరుగాడుచుండును. మోక్షమును పొందజాలడు, మనస్సుచే నెఱుగదగినవాడని చెప్పబడుటచే జీవబ్రహ్మల భేదము స్పష్టపరచబడు చున్నది. మాయావాదులు బ్రహ్మకంటె ఈజగత్తు భిన్నమైనదికాదు. కనుక వీని నన్నిటిని నానాత్వముగ-బ్రహ్మకు భిన్నముగ భావించువాడు తరించజాలడని అన్వయ

మొనరించెను. 'భూతభవ్యస్య ఈశానః' అని చెప్పబడుటచే 'ఈశ-ఈశిత్యభావము, నియాన్య నియామకత్వ భావము, భేదములోనే యుండును కాని ఆభేదములో నుండజాలనని పాదు గ్రహించవలయును. ౮౨

— శంకరాచార్య —

“వరమాత్మ చిత్తుని హృదయములో వ్యాపించియున్నాడు.”

83. అంగుష్ఠ మాత్రః పురుషో మధ్య ఆత్మని తిష్ఠతి । ఈశానో భూత భవ్యస్య న తతో విజగుప్తుతే । ఏతద్వై తత్ ॥ ౮౧. ౧౨ ॥

౮౩. అంగుష్ఠమాత్రః, పురుషః మధ్యే, ఆత్మని, తిష్ఠతి, ఈశానః, భూత భవ్యస్య, న, తతో విజగుప్తుతే, ఏతత్, వై, తత్ ॥౮౩॥

౮౩. (అంగుష్ఠమాత్రః) చాట్టనవేలంత సరిమాణముగల హృదయములో (లింగనిరీతములో నీవనుండ చోట) స్థితుడవు, (పురుషః) శరీరమున వ్యాపించి యున్న సర్వాత్మగుడు (ఆత్మని మధ్యే) శరీరమధ్యమున, (తిష్ఠతి) విరాజమానుడై యున్నాడు. [పురుషః] నిర్వికారి మంతయు వ్యాపించియున్న సరమాత్మ, (ఆత్మనిమధ్యే) బీవాత్మమధ్యమున, (అంగుష్ఠమాత్రః) బీవాత్మ యుండుచోటనే గమ్యమానుడగుటచే బ్రహ్మయు అంగుష్ఠమాత్రుడై, (తిష్ఠతి) విరాజిల్లుచున్నాడు అతను (భూతభవ్యస్య) భూతభవ్యస్తులలో కలుగు పదార్థములన్నిటికి, (ఈశానః) అధిపతి, (తతో) ఇటుల గ్రహించిన తర్వాత, ఆతనికినుకూలాలాచరణ మొనర్చువాడు, (న విజగుప్తుతే) గ్లాని పొందడు. (ఏతత్ వై తత్) నీవడిగిన బ్రహ్మ విషయమిదియే.

నిర్మలాంతః కరణముందు సరమాత్మను తెలుసుకొన వలయునని పదేపదే ఉపదేశించబడినది. అతనే భూతభవ్యస్యత్కాలములందు సర్వమున కీకుడు. అతను అంతర్యామియై శుభకార్యారంభ సమయములందుత్సాహము, అశుభకార్యారంభమున భయంకరాచారములను కలిగించుచున్నాడు. అతనిని గుర్తించి చరించు వాడె న్నడును గ్లానిని పొందడు. దుఃఖాకులుడు కొజాలడు. సర్వదా ఆనంద మన్నుడుగా నుండును. సవికేతుడు జిజ్ఞాస యొనర్చిన బ్రహ్మతత్త్వమిదియే. ౮౩

శంకరభాష్యమున శరీరమని యర్థ మొనర్చబడినది.

“పరమాత్మ స్వరూపము నిరుపాధికమని చెప్పచున్నాడు.”

84. అంగుష్ఠమాత్రః పురుషో జ్యోతిరివా ధూమకః । శశానోభూత
భవ్యస్య స ఏవాద్య స ఉ శ్వః । ఏత ద్వై తత్ ॥ ౨. ౧. ౧౩ ॥

౮౪. అంగుష్ఠమాత్రః, పురుషః, జ్యోతిః, ఇవ, అధూమకః, శశానః
భూతభవ్యస్య, సః, ఏవ, అద్య, సః, ఉ, శ్వః, ఏతత్, వై, తత్ ॥౮౪॥

౮౪. ‘అంగుష్ఠమాత్రః’ అంగుష్ఠమాత్రమగు హృదయాకాశమున పొంద
తగిన, ‘పురుషః’ బ్రహ్మ, ‘అధూమకః’ పొగలేని నిర్మలమగు, ‘జ్యోతిః, ఇవ’
జ్యోతివలె జ్ఞానస్వరూపుడు, ‘భూతభవ్యస్య’ భూతభవిష్యత్తులకు, ‘శశానః’ స్వామి,
‘సః ఏవ అద్య’ అతడే నేడందరికి అధ్యక్షుడు, సాక్షాత్కరణీయుడు. ‘సః ఉ
శ్వః’ వాడే రేపును ఉండును. ‘ఏతత్ వై తత్’ నీవడిగిన బ్రహ్మయే ఇతడు.
ఇదియే మర్మము.

లోకములో రాజులు స్థిరముగా శాసనానుశంఖులు కాజాలరు. వారి
దులచే నోడింపబడినప్పుడును, లోకాంతర గతులైనప్పుడును మారుచుందురు. కాని
పరమాత్మ అటలగాదు. అంతకంటె గొప్పవాడులేడు. అతని యధికారమును
లాగుకొను సమర్థుడెవ్వరైనాడులేడు. అతను ఎల్లప్పుడు ఏకరసమై, భూతభవ్యస్య
ఈశానుడై, సర్వజగన్నియంతయై ఒక్కడే యలరారుచుండును. అధూమకః
జ్యోతిరివయనుటచే పరమాత్మ ఏవిధముగను సోపాధికుడు కాజాలడని మాయా
వాదులు మననమొనర్చి గ్రహించవలయును. ౮౪

“నిత్య శుద్ధ బుద్ధము క్త స్వరూపుడగు పరమాత్మయే ఉపాస్యుడు.”

85. యథోదకం దుర్గే వృష్టం పర్వతేషు విధావతి । ఏవం ధర్మాన్
పృథక్ పశ్యం స్తానేవాను విధావతి ॥ ౨. ౧. ౧౪ ॥

౮౫. యథా, ఉదకమ్, దుర్గే, వృష్టమ్, పర్వతేషు, విధావతి, ఏవం,
ధర్మాన్, పృథక్, పశ్యన్, ఏవ, అనువిధావతి ॥౮౫॥

౮౫. ‘యథా’ ఎటుల, ‘పర్వతేషు’ విషమప్రదేశములందు, ‘వృష్టమ్’
వర్షించిన, ‘ఉదకమ్’ నీరు, ‘దుర్గే’ దుర్గనీయములగు నిమ్నప్రదేశములలో,
‘విధావతి’ పరుగులిడునో, ‘ఏవం’ ఈవిధముగానే పురుషుడు, ‘ధర్మాన్’ గుణము
లను గుణి (ద్రవ్యముల) కంటె, ‘పృథక్’ వేరుగా, ‘పశ్యన్’ చూచువాడు-ఈశ్వ

రుని చూడనివాడగుటచే, (తాన్ ఏవ) ఆధర్మ [గుణ] ములనే, (అను విధావతి) అనుసరించి పరుగిడుచున్నాడు. [(దుర్గ) విషమస్థానములందు: (పర్వతేషా) నిమ్న స్థానములందనియు కొందరు అర్థమొనర్చెదరు.]

గుణముల వెంటాడువాడు గుణిని గ్రహించజాలడు. ఈశ్వరవిషయమున నానాత్వవాదము భావించువాడు పర్వత వృష్టివలె చెల్లాచెదలై ప్రవహించును. గుణి గుణములకు సమవాయ సంబంధము. గుణమును గమనించిన తర్వాత గుణిని యెరుగకపోవుట ఆశ్చర్యము. గుణముల ననుసరించువాడు సంసార చక్రములోబడి తిరుగాడుచుండును గాని మోక్షమును పొందజాలడు. గుణములతో పాటు గుణిని కూడ గ్రహించవలయును. ౮౫

౮౬. యథోదకం శుద్ధే శుద్ధ మాసిక్తం తాదృగేవ భవతి ।

ఏవం మునేర్విజానత ఆత్మా భవతి గౌతమ ॥ ౨. ౧. ౧౫ ॥

౮౬. యథా, ఉదకమ్, శుద్ధే, శుద్ధమ్, అసిక్తమ్, తాదృక్, ఏవ, భవతి, ఏవం, మునేః, విజానతః, ఆత్మా, భవతి, గౌతమ ॥ ౮౬ ॥

౮౬. (గౌతమ) గౌతమ వంశోత్పన్నుడవైన నచికేతా ! (యథా) ఎట్లు లైతే, (శుద్ధే) శుద్ధ ప్రదేశమందు, (అసిక్తమ్) బాగుగా తడుపబడిన, (శుద్ధమ్ ఉదకమ్) పరిశుద్ధమైన జలము, [(శుద్ధే) శుద్ధజలమందు, (అసిక్తం) పోయబడిన, (శుద్ధం) శుద్ధ జలము అనియు అర్థమొనర్చవచ్చును.] (తాదృక్ ఏవ) ఆమాధిరిగానే, (భవతి) ఉండుచున్నదో, (ఏవమ్) ఇదేషిషముగ, (విజానతః) విజ్ఞానవంతుడును, (మునేః) అల్పభాషియు, మననశీలుడును అగు మునియొక్క, (ఆత్మ) ఆత్మయు, శుద్ధమైనదిగ-పవిత్రమైనదిగ (భవతి) అగుచున్నది.

పవిత్రమైన జలము పరిశుద్ధ పాత్రలందుంచబడిన చెడిపోతుంటుయేగాక ఎక్కువగా శోభించును. తత్తదాకారమునను గోచరించును. మురికి పాత్రలందు పోయబడిన నీరు చెడిపోవును. ఇటులనే దివ్య పరమాత్మను ఉపాసించు ఆత్మ దివ్యగుణములచే ప్రికాశించును. ఈశ్వరస్తుతి పార్థనా-ఉపాసనలయొక్క ఫలితము తానును ఆ పవిత్రగుణముల ధారణమొనర్చుటయే అని మహర్షి దయానంద సరస్వతి చెప్పెను. ఉపాసకుడు ఉపాస్యుని పవిత్రగుణములను ధరించవలయును, ఆప్సడే ఉపాసన సఫలమైనదగును. ఆత్మకు కర్మలంటవు అని భావించి అపవ

త్రాంతః కరణములో మునుగుచు నుండిన ఆత్మ పరిశుద్ధమయ్యును- నిర్మలమయ్యును
ఆపవిత్రజలములో మునిగిన పరిశుద్ధవస్తువు ఆశుద్ధ మగునటుల మలయుక్త మగునని
జిజ్ఞాసువులు గ్రహించవలయును. ౮౭

ఇతి ద్వివీర్యాధ్యాయే ప్రథమావల్లి.

(ఆదితః చతుర్థవల్లి)

కృష్ణామండలాంతర్గత ముదునూరు నికాయులైన శ్రీ అన్నే పున్నమ్మ
నాగయ్య దంపతుల జ్యేష్ఠ కుమారుడగు కేశవార్య శాస్త్రిచే వ్రాయబడిన
కరోపనిషదార్యభాష్యములో చతుర్థవల్లి సమాప్తము.

—: అథ ద్వితియాధ్యాయే ద్వితియా వల్లీ:—

“బంధనమును-బంధన నివృత్తిని వర్ణించుచున్నాడు”

37. పురమేకాదశద్వార మజస్యా వక్రచేతనః । అనుష్ఠాయ న
శోచతి విముక్తశ్చ విముచ్యతే । ఏతద్వై తత్ ॥ ౨. ౨. ౧ ॥

౮౭. పురమ్, ఏకాదశద్వారమ్, అజస్య, అవక్రచేతనః, అనుష్ఠాయ,
శోచతి, విముక్తః, చ, విముచ్యతే, ఏతత్, వై, తత్ ॥ ౮౭ ॥

౮౭. (అవక్రచేతనః) వంకరయు కుటిలమునునగు మనస్సు లేనిదియు.
సరళచిత్తము గలదియు, ఏకారరహితమును నగు చేతనస్వరూపమైన, (అజస్య)
పుట్టుక లేనిదగు జీవాత్మయొక్క, (ఏకాదశద్వారమ్) పదునొకండు ద్వారములు
దశేంద్రియములు, మనస్సు కార్యసాధకములగుటచే ద్వారములు, లేక రెండుకళ్ళు,
రెండు చెవులు, రెండు ముక్కులు. నోరు, నాభి, గుదము, లింగము, బ్రహ్మరంధ్రమును
ఏకాదశద్వారములు [స్త్రీలకు జనవేదియ ద్వారమొకటి, యొక్క-వగా
నుండును.] గలిగియున్న, (పురమ్) పట్టణమును-శరీరమును, (అనుష్ఠాయ) అనుష్ఠానముని
భావించి వర్ణాశ్రమధర్మములను నియమముగ నేవించి, (నశోచతి) శోకిం
చుడు. (విముక్తఃచ) మూడుబుణములనుండి తత్త్వజ్ఞానము ద్వారా ముక్తు
(విముచ్యతే) శరీర బంధనమునుండి విడిపోవుచున్నాడు. (ఏతత్ వై తత్) ఇది
బ్రహ్మజ్ఞానమునకు ఫలము.

ఈశరీరము పదునొకండు ద్వారములు గల పట్టణము. స్త్రీల జనవేది
యమునందు రెండు ద్వారములుండును. ఒకటి శిశువు నిష్క్రమించునది, రెండో
మూత్రము వెడలునది. ఇందు పదునొకంటిని పేర్కొనుట సామాన్య కథనమే
భావించవలయును. ఇందు జీవుడు బంధించబడి యుండుట మహదాశ్చర్యమే
జీవాత్మ ఇందుండియు బ్రహ్మజ్ఞానముచే విముక్తునితో సమానముగ నుండును.
పోయినను మోక్షమునుపొంది జననమరణ బంధనములనుండి విముక్తి పొందెను.
అందులకై మనోబుద్ధిచిత్తములు సరళముగ-పవిత్రముగ-శుద్ధములు గడండవలయు.
బ్రహ్మజ్ఞానమువలన కలుగు ఫలమిదియే.

జీవుడు నిత్యముక్తుడయ్యు భ్రమచే బంధనములో జిక్కుకొనుచు నుండు
నియు బ్రహ్మయను జ్ఞానము కలుగుచో ముక్తి పొందిన వాడగుచున్నాడని

యావాచుల కథనము. వైదిక సిద్ధాంత మందఱులకాదు. ముక్తి నిత్యప్రాప్తి
ను. జ్ఞానానుష్ఠానములవలన లభించు అనస్థావిశేషమే ముక్తి. ౮౭

“ జీవమయే యోనులందు జన్మించునో విశదీకరించుచున్నాడు. ”

హాగంసః శుచిషద్ వసుర వరిక్ష పద్ధతా వేదిషదతిథి ర్దురోణసత్ ।
నృషద్ వరసదృతనద్ వ్యోమనదబ్జా గోజా ఋతజా అదిగ్జా
ఋతం బృహత్ ॥ ౨. ౨. ౨ ॥

౮౮. హంసః, శుచిషత్, వసుః, అవరిక్షనత్, హాతా, వేదిషత్, అతిథిః
'ఋనత్, నృషద్, వరసద్, ఋతనద్, వ్యోమనద్, ఆబ్జాః, గోజాః, ఋతజాః,
,జాః, ఋతం, బృహత్ ॥ ౮౮ ॥

౮౮. జీవాత్మ 'హంసః' అవిద్యను హననమొనర్చునది. (హంతా శరీ
శరీరాంతరం గచ్ఛతీతి హంసః) ఒకశరీరమునుండి మరొకశరీరమునకు పోవు
కొవున జీవాత్మ హంస, 'శుచిషత్' పవిత్రములగు యోనులందు, స్థలములందు,
గాత్మనియందు స్థితుడు. 'వసుః' మనుష్యాది యోనులందు వసించువాడు,
'రిక్షనత్' హదయమును అంతరిక్షమునందుండువాడు, ముక్తుడై అంతరిక్షము
విహరించువాడు, 'హాతా' యోగాగ్నిని సేవించువాడును, 'వేదిషత్' శరీర
ముగుటచే పృథ్వియందుండువాడు (వేదములో ' ఇయంవేదిః ' అని పృథ్వి
యలో వేది శబ్దము వాడబడినది.) 'అతిథిః' ఏశరీరములోను స్థిరముగా నుం
డు, రాకపోకలకు తిథినిర్ణయము లేనివాడు, 'దురోణసత్' దురోణమునందు
శ్రమముగు శరీరరూప కుట్రాదులందుండువాడు, 'నృషత్' మానవజాతిరముల
క మొనర్చువాడును, 'వరసత్' శ్రేష్ఠశరీరములందుండు వాడు, 'ఋతజాః'
వాదులందు సత్యనియమము లందుండువాడు, 'వ్యోమసత్' నూత్న శరీర ధారియై
కమునందుండువాడు, 'ఆబ్జాః' జలచరములందుండువాడు. 'గోజాః' వృక్ష
తులందు పృథ్వియందుండువాడు, 'ఋతజాః' ఉడకజుడు, స్వాభావికౌశ
నియమములందు సత్యమునందు స్థితుడైయుండువాడు, 'అదిగ్జాః' పర్వతీయ
వుల రూపములో నుండువాడు, 'ఋతజాః' సత్యస్వరూపుడు, సచ్చిద్రూపుడు,
స్వరూపముచే ఏకరసముగా నుండువాడు, 'బృహత్' గంభీరవిచారముగల
, అచేతన పదార్థములలో గొప్పవాడును అయియున్నాడు.

శుచిషత్ కావున హంసయనియు, అంతరిక్షసత్ అగుటచే వసుననియు వేదిషత్ అగుటచే హోతయనియు, దుగోణసత్ అగుటచే అతిథియనియు గొందరి యన్వయము.

జీవాత్మ తానుచేసిన కర్మలనునరించి స్థలచర, వాయుచర, జలచర యోనులందు జన్మపొందును. జన్మపొందువరకు ఆకాశములోను ననన్విత్యాగులను ఆశ్రయించియు నుండును. ఈ జీవమును హంస సక్రస్తిబ్రహ్మలు పొలునలవలె కలిసి యుండగా బ్రహ్మను విడదీసి గ్రహించును కనుక వరమహంస అనబడును.

ఇది జీవాత్మ ప్రకరణము కావున దీనిని బ్రహ్మపరముగ అర్థమొనర్చుట సంగతముగాదు. జీవముండు శరీరరూప పురము మొదటి శ్లోకములో వర్ణించబడి యున్నది. ఇందు జీవాత్మ శరీరముకంటె భిన్నమైనదని నిరూపించబడినది.

హంసః శుచిషత్, వసుః అంతరిక్షసత్, హోతా వేదిషత్, అతిథిః దుగోణసత్, అను నాలుగు వాక్యాంశములను నృపత్, వరసత్, ఋతసత్, వ్యోమ సత్ అను నాలుగింటితో అన్వయమొనరించి క్రమాత్తర శ్రేష్ఠ్యమును ఆశ్రమవ్యవస్థను స్వీకరించవచ్చును. ఇందు త్తరము క్రమవికాసము గోచరమగును. నృపత్ సరదేహము తర్వాత వరసత్ వరదేహము, అతర్వాత ఋతసత్, దానితర్వాత వ్యోమసత్ వ్యోమదేహములూ ఆత్మ వసించును.

హంసః శుచిషత్తు అయినవాడే నృపత్తు కాగలడు. అంతకంటె హిను లగుచో పశుతుల్యులే. ఇదియే బ్రహ్మచర్యావస్థ.

వసుః అంతరిక్షసత్తు అయినవాడే వరసత్తు అగును. అతన్మ వసించుటయే గాక వసంపజేయును. ఇది గృహశ్రమావస్థ.

హోతా వేదిషత్తుయే ఋతసత్తు అగును. ఈమూడవస్థితీలూ శాశ్వతములు త్యజించి ఋతమునే బ్రహ్మమునే ఆశ్రయించును, ఇది వానప్రస్థావస్థ.

అతిథిః దుగోణసత్తుయే వ్యోమసత్తు గును. అందరికంటె మిన్నయై మెలగును. ఇదియే సంన్యాసావస్థ.

ఈమంత్రము యజుర్వేదములో నిటులనే యున్నది. మహర్షి దయానందులు 12వ అధ్యాయపు 14వ మంత్రమును దీనికిటుల భావ్యమొనరించెను.

“అత్మ పరమాత్మల లక్షణముల జెప్పచున్నాడు.”

ఓ పృజాపురుషులారా! మీరు:—

హంసః-దుష్టకర్మహంతా, (దుష్కర్మల నాశకుడు.) శుచిషత్ శుచిషా
విలేషేషు వ్యవహారేషు వర్తమానః (పవిత్రవ్యవహారములలో వ్యవహరించువాడు.)
సః సజ్జనేషు నివస్తా తేషాం నివాసయితా వా. (సజ్జనులలో నివసించువాడు
సజ్జనులను నివసింపజేయువాడు.) అన్తరిక్షసత్ యో ధర్మావకాశే సీదతి.
ధర్మపు అవకాశములో స్థితుడు) హోతా సత్యస్య గ్రహీతా గ్రాహయితా వా
సత్యమును గ్రహించువాడును-గ్రహింపజేయువాడును.) వేదిపత్ యో వేద్యాం
గత్యాం యజ్ఞశాలాయాం వా సీదతి, (సమస్త పృథివిమీద లేక యజ్ఞవేది
మందు స్థితుడును.) అతిథిః అవిద్యమానా తిథిర్యస్య స రాజ్యరక్షణాయ యథా
మయం భ్రమణకర్తా, (రాజ్యరక్షణకై యథోచిత సమయములందు భ్రమణమొన
ర్చువాడును.) దురోజసత్-యో దురోజే సర్వర్తు సుఖప్రాపకే గృహే సీదతి సః
అన్ని ఋతువులలో సుఖమొసగు నాకాశములో వ్యాప్తుడు. లేక గృహములో
ండువాడు.) నృపత్ యో నామకేషు సీదతి సః (సేనాది నాయకుల కదిస్తాత)
రసత్ య ఉత్తమేషు విద్యత్సు సీదతి (ఉత్తమవిద్వాంసుల యజ్ఞలో స్థితుడు)
మితసత్ య ఋతే సత్యే సంస్థితః (సత్వాచరణములందా రూఢుడు) వ్యోమ
త్ యో వ్యోమవద్ వ్యాపకే పరమేశ్వరే సీదతి. (ఆకాశమువలె సర్వవ్యా
ప్తుడగు ఈశ్వరుని యందు స్థితుడు.) అబ్జాః యో అపః ప్రాణాన్ జనయతి
ః (ప్రాణములను పృకటింపజేయువాడు.) గోజాః యో గావ ఇంద్రియాణి
శూన్ వా జనయతి. (ఇంద్రియములను లేక పశువులను ప్రసేద్యియొనర్చువాడు)
మితజాః యః ఋతం సత్యం జ్ఞానం జనయతి సః (సత్యవిజ్ఞానము సుత్యెన్న
యనర్చువాడు.) అద్రిజాః యో-ద్రీన్ మేఘాన్ జనయతి (మేఘముల వర్షింప
యు విద్వాంసుడు.) ఋతమ్ సత్యమ్ (సత్యస్వరూపుడు.) బృహత్ మహత్
అనంత బ్రహ్మను, జీవమును ఎరిగినవాడు)ను అగు పురుషుని సభకు స్వామిగా-
జాగా చేసి నిరంతరము ఆనందములో ముందురుగాక!

అన్వయము:—హే ప్రజాజనా యూయం యో హంసః శుచిషద్ వ.
రంతరిక్ష సద్ధోతా వేదిపదతిథి ర్దురోజసన్నుపదవ్యర సదృతసద్ వ్యోమ సదబ్జా
జా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్ బ్రహ్మ జీవశ్చాస్తి. యస్తా జానీయాత్
సభాధీశం రాజానం కృత్వా సతత మనందత.

భావార్థము. — య ఈశ్వర వత్స్రజాః పాలయితుం సుఖయితుం శక్ను యాత్ స ఏవ రాజా భవితుం యోగ్యః స్వాన్న రాజ్ఞా వినా ప్రజాః సుఖిన్యో భవతు మర్హంతి. (ఈశ్వరుని తో సమానముగ ప్రజలను పాలించుటకు సుఖ మెనగూర్చుటకు సమర్థుడగు పురుషుడే రాజగుటకు యోగ్యుడు. ఇటువంటి రాజు లేకుండ ప్రజలకు సుఖము లభించజాలదు.)

మహర్షి దయానందుడు వేదములోని ప్రకరణము ననుసరించి ఇటుల యర్థమొనరించెను. దీనికి ఆత్మ పరమాత్మల పరముగా అర్థమొనర్చు వచ్చునుకాని ఉపనిషత్తులోని ప్రకరణము ననుసరించి జీవాత్మ పరముగనే వ్యాఖ్యానించుట సమంజసము. ౮౮

(ఇచ్చట మహర్షి దయానందుల భావ్యములోని హిందీకిఁగ్రానువాదమొనర్చబడినది. సంస్కృతము అటులనే ఉంచబడినది. ఈవిధముగ అచిరకాలములో వారి యజుర్వేదభావ్యము ఆంధ్రీకరించబడి ప్రకటించుటకు తగు ఏర్పాటులు జరుగుచున్నవి.)

“ శరీరములో నుండు జీవాత్మయొక్క స్థితిని వర్ణించుచున్నాడు. ”

89. ఊర్ధ్వం పాణిమున్నయ త్యపానం ప్రత్యగస్యతి । మధ్యే వామన మాసీనం విశ్వే దేవా ఉపాసతే ॥ ౨. ౨. 3 ॥

౮౯. ఊర్ధ్వమ్, పాణిమ్, ఉన్నయతి, అపానమ్, ప్రత్యక్, అన్యతి మధ్యే, వామనమ్, ఆసీనమ్, విశ్వే, దేవాః, ఉపాసతే ॥ ౮౯ ॥

౮౯. (పాణిమ్) పాణివాయువును, (ఊర్ధ్వం) పై బ్రహ్మాండమునకు, (ఉన్నయతి) ఆకర్షణ మొనర్చుచున్నది. (అపానమ్) గుడముగుండ నడచువాయువును, (ప్రత్యక్) పైదానికి వ్యతిరేకముగా కడుపులోనికి, (అన్యతి) విసరివేయుచున్నది. (మధ్యే) నాభి కంఠముల మధ్య (ఆసీనమ్) స్థితమైన, (వామనమ్) ప్రశస్తమైనదియు, పరిచ్ఛిన్నమును, నేవనీయుడును అయిన జీవాత్మను, (విశ్వేదేవాః) సర్వేంద్రియములు, (ఉపాసతే) నేమించుచున్నవి.

ప్రాణ-అపాన-ఉదాన-వాగ-సమాన-నాగ-మూర్త - కృకల-దేవదత్త-ధనంజయుములను దశవిధవాయువుల ద్వారా జీవాత్మ ఆయాంధ్రియములచే నాయాపనులు చేయును. అది శరీరములో నొకచోటనే ఉండి యన్నియంద్రియ

ములతో భుజించుచును. అది లేనిచో నేపనియు జరుగదు. వామనశబ్దము జీవాత్మ పరిచ్ఛిన్నమని స్థూచించుచున్నది కావున ఆత్మ విభువు కాజాలదు.

‘ప్రాణము’ రేచకము, ‘అపానము’ పూరకము, ‘సమానము’ శరీరమంతటికి రసమును అందజేయునది. ‘ఉదానము’ కంఠమునుండి అన్న పానీయముల నాకర్షించునది. ‘వ్యానము’ రక్తసంచార మొనరింపజేయునది. ‘నాగము’ అనిశ్చితములగు వాంతి విరేచనాదుల నొనర్చునది. ‘కూర్మము’ కనురెప్ప వేయుచునది. ‘కృకలము’ ఆకలిదప్పలను గలిగించునది. ‘దేవదత్తము’ ఆవులింతలకు కారణమైనది. ‘ధనంజయము’ మూర్ఛ, స్పృహతప్పట, గురుపెట్టుట మొదలగువానికి కారణము.

నాగ కూర్మ కృకర దేవదత్త ధనంజయ రూపాః పంచవాయవః ।

ఏతేషాం కర్మాణి చ యథాకృమం ఉదగారోన్మీలన క్షుధాజనన విజృంభన మోహరూపాణి ॥ సంగీతధర్మణి, ఆధ్యాం. క్లే ౪౩. ॥ ౮౯

“జీవాత్మయొక్క ఉత్కృంతిని వర్ణించుచున్నాడు.”

అస్య విస్రంస మానస్య శరీరస్థస్య దేహినః । దేహీ ద్విముచ్య మానస్య కిమత్య పరిశిష్యతే । ఏత ద్వై తత్ ॥ ౨. ౨. ౪. ॥

౯౦. అస్య, విస్రంస మానస్య, శరీరస్థస్య, దేహినః, దేహీ, విముచ్య మానస్య, కిమే, అత్య, పరిశిష్యతే, ఏతద్, వై, తత్ ॥ ౯౦॥

౯౦. (అస్య శరీరస్థస్య) వామనరూపముగ శరీరములోనున్న, (దేహీ) శరీరములో నుండగోరక దేహమునుండి, (విస్రంసమానస్య) వేరగు చున్నవాడును, (విముచ్య మానస్య) ముక్తుడును అగు, (అస్య దేహినః) ఈఆత్మకు, (అత్య) ఈశరీరములో, (కిమే) ఏ చిహ్నము, (పరిశిష్యతే) కేషింబి యుండుచున్నది? ఏగుత్తును విహించున తర్వాత శరీరములో నుండదు. (ఏతద్ వై తత్) నీవుకొనిన జ్ఞానము త్వవిషయము ఇదియే.

జీవాత్మ శరీరములో నుండగా చేయు క్రియలను పై మంత్రములో వర్ణించెను. ఆక్రియలే కర్తయును జీవాత్మను స్థూచించును. జీవాత్మ శరీరమువదలిన తర్వాత ధాని గుర్తులుగాని-క్రియలుగాని శరీరములో ఉండనే ఉండవు. చనిపోయిన తర్వాత జీవాత్మమాత్రము శరీరములో నుండదు. ఇందు జీవాత్మయొక్క

ఉత్క్రాంతి వర్ణించబడుటచే జీవుడు అణువనియు విభువు కాదనియు స్పష్టమగు చున్నది. విభువురండు త్క్రాంతి జరుగనే జరుగ నేరదు. ౯౦

“పైభావమునే నృప్తపరచుచున్నాడు.”

91. న ప్రియోన నాపానేన మర్త్యో జీవతి కశ్చన । ఇతరేణ తు
జీవన్తి యస్మిన్నే తా పుపాశ్శితౌ ॥ ౨. ౨. ౫. ॥

౯౧. న, ప్రియోన, న, అపానేన, మర్త్యః, జీవతి, కశ్చన, ఇతరేణ, తు,
జీవన్తి, యస్మిన్, ఏతౌ, ఉపాశ్శితౌ ॥ ౯౧ ॥

౯౧. (కశ్చన మర్త్యః) ఏమనుజుడు, (ప్రియోన) ప్రాణముతో, (న) జీవిం
చుడు, (అపానేన న జీవతి) అపానముచేతను జీవించుడు. (యస్మిన్) [అంతరాత్మని] ఏ
అంతరాత్మయందు, (ఏతౌ) ఈ ప్రాణాపానములు, (ఉపాశ్శితౌ) ఉపాశ్రయించి
యున్నవో, (ఇతరేణ) ఇతరమగు నాయాత్మవలన, (జీవన్తి) జీవించుచున్నార.

శరీరమునకున్న చలనశక్తి ప్రాణాపానములే యని కొందరు భావింశ్చ
దరు. శరీరకాస్త్రిజ్ఞులు గూడ హృదయము ఆగినచో మరణించెదరని చెప్పెదరు
గుండెలి కిరుప్రక్కలనున్న కండరములు ముడుచుకొనుచు, తెరచుకొనుచు నుండుటచే
నూపిరితిత్తులలోనికి గాలి వచ్చుచు పోవుచు నుండునని ప్రవచించెదరు. కాని త
మంత్రములూ వీనిమీద జీవితమాధారపడి యుండలేదనియు, ఈరెండు క్రియలున
ఇంకొకదానిమీద ఆధారపడి యున్నవనియు, అదియే ఆత్మయనియు పేర్కొ
బడినది. ౯౧

“జీవబ్రహ్మలను ప్రకారాంతరముగ ప్రకాశపరచుచున్నాడు.”

92. హస్త! త ఇదం ప్రవక్ష్యామి గుహ్యం బ్రహ్మ సనాతనమ్ ।
యథా చ మరణం పాప్య ఆత్మా భవతి గౌతమ ॥ ౨. ౨. ౬. ॥

౯౨. హస్త, తే, ఇదమ్, ప్రవక్ష్యామి, గుహ్యమ్, బ్రహ్మ, సనాతనమ్
యథా, చ, మరణం, పాప్య, ఆత్మా, భవతి, గౌతమ ॥ ౯౨ ॥

౯౨. ‘గౌతమ’ గౌతమ కులోద్భవా! ‘హంత’ అబ్బాయా! ‘తే
సీక్త, ఇదమ్ సనాతనమ్’ ఈ సనాతనమును, ‘గుహ్యమ్’ గుహ్యమైనదియ

ఏకాంతమునం దుపదేశించ తగినదియు నగు, 'బ్రహ్మ' బ్రహ్మను, 'ప్రపక్ష్యామి' ప్రసవించెదను. 'చ' మరియు, మరణమ్' మరణమును, 'ప్రాప్య' పొంది శరీరము నుండి శరీరాంతరమునకు పోవు, 'ఆత్మా' ఆత్మ, 'యథా భవతి' ఎటులుండునో చెప్పెదను వినుము.

నచికేతసుడు ఆత్మ పరమాత్మల రెంటిని గురించి ప్రశ్నించి యుండెను. ఆరెంటిని తెలుసుకొననిదే సందేహానివృత్తి కాజాలదు. కావున ఇంత వ్యాఖ్యాన మొనర్చిన తర్వాత నచికేతసుడడిగిన బ్రహ్మనుగురించియు జీవమును గురించియు చెప్పుచున్నానని యముడారంభించెను. ఆత్మత్వము-ఆత్మవిద్యయొరుగని వానికిని గుహ్యము. బ్రహ్మ జననమరణములు లేనివాడు. జీవమునకు జననమరణములున్నవి. ఇదియే ఆత్మ పరమాత్మలకున్న ముఖ్య భేదము. పండితపామరులు గ్రహించవలసిన మూలభేదమిందు ప్రస్తావించబడినది. ౯౨

“మరణానంతరము జీవాత్మయొక్క గతిని విశదీకరించుచున్నాడు.”

93. యోని మన్యే పృ పద్యంతే శరీరత్వాయ దేహినః । స్థాణు మన్యేఽను సంయంతి యథాకర్మ యథాశ్రుతమ్ ॥ ౨. ౨. ౩. ॥

౯౩. యోనిమ్, అన్యే, పృపద్యంతే, శరీరత్వాయ, దేహినః, స్థాణుమ్, అన్యే, అనుసంయంతి, యథాకర్మ, యథాశ్రుతమ్ ॥ ౯౩ ॥

౯౩. 'అన్యే' కొన్ని, 'దేహినః' ఆత్మలు, 'యథాకర్మ' అవి చేసుకొన్న కర్మల ననుసరించి, 'యథాశ్రుతమ్' పొందిన శాస్త్రజ్ఞానము ననుసరించి, 'శరీరత్వాయ' మనుష్యుని పాణిణుల శరీరమును ధారణమొనర్చుటకై అండజ జరాయు కాది యోనులను, 'ప్రపద్యంతే' పొందుచున్నవి. 'అన్యే' అంతకంటె నిక్కువమైన కొన్ని ఆత్మలు, 'స్థాణుం' జడములగు వృక్షాది స్థావర యోనులను, 'అను సంయంతి' మరణాంతరమున అనేక సారులు వరుసగ పొందుచున్నవి.

దీనివలన యాత్మ పురాణముల కథల ననుసరించి యమలోకమో స్వర్గ లోకమో వెళ్లునని తలచుట సత్యదూరమనియు, ఆ భావము ననుసరించి మృతకశ్రాద్ధ మొనర్చుటయు వివేకదూరమనియుఁ స్పష్టమగుచున్నది. ఇది ఆధ్యాత్మిక గ్రంథము కావున ఆత్మవిషయమున ఇదియే ప్రామాణికము. పురాణములు మాత్రము పామరజాతిములు గాజాలవు. ౯౩

“జీవాత్మయొక్క నియంతయగు బ్రహ్మను వర్ణించుచున్నాడు.”

94. య ఏష సుప్తేషు బాగ ర్రి కామం కామం పురుషో నిర్మిమాణః ।
తదేవ శుక్రం తద్బ్రహ్మ తదేవామృతముచ్యతే । తస్మిన్ లోకాః
శ్శితాః సర్వే తదు నాత్యేతి కశ్చన ఏత ద్వై తత్ ॥ ౨. ౨. ౯. ॥

౯౪. యః, ఏషః సుప్తేషు, బాగ ర్రి, కామం కామమ్, పురుషః, నిర్మిమాణః
తత్, ఏవ, శుక్రం, తత్, బ్రహ్మ, తత్, ఏవ, అమృతమ్, ఉచ్యతే, తస్మిన్, లోకాః
శ్శితాః, సర్వే, తత్, ఉ, స, అత్యేతి, కశ్చన, ఏతత్, వై, తత్ ॥ ౯౪ ॥

౯౪. ‘యః ఏషః పురుషః’ బ్రహ్మాండశాయి యగు ఏ యాపురుషుడు,
‘కామం కామం’ మాటి మాటికి-యథేచ్ఛగా కామనానుసారముగా నభీష్టసృష్టిని,
‘నిర్మిమాణః’ బ్రహ్మాండములోని సదాగ్రములను సృష్టించుచు, ‘సుప్తేషు’ స్రమా
దాస్యములందు జిక్కు-కొన్న యజ్ఞానాన్యత జీవులలో, ‘బాగ ర్రి’ మేలుకొను
చున్నాడో, ‘తత్ ఏవ’ అతనే, ‘శుక్రమ్’ శుద్ధుడు, ‘తత్ బ్రహ్మ’ అతడే పెద్ద,
‘తత్ ఏవ అమృతమ్’ అతడే అమరుడు అని, ‘ఉచ్యతే’ చెప్పబడుచున్నాడు.
‘తస్మిన్’ ఆబ్రహ్మలో, ‘సర్వేలోకాః’ పృథివ్యాది లోకములు, ‘స్థి (త్ర) తాః’
స్థిర (అశ్రిత) ములై యున్నవి. ‘తత్ ఉ’ అతనిని నిశ్చయముగ, ‘కశ్చన’ ఎవ
డును, ‘న అత్యేతి’ అతిక్రమించజాలడు. ‘ఏ తత్ నై తత్’ నీవడిగిన బ్రహ్మయే
యితడు.

ఈశ్వరుడనవుడు. జీవుల కర్మల ననుసరించి యనేక యోగులు సృజింప
బడును. అతనియందు సృజించు శక్తియున్నది. కావున ప్రతి సృష్టిని నతనే రచిం
చును. ఇది అతని స్వభావము. బ్రహ్మాండమంతయు నతనిలోనే యిమిడియున్నది.
అతను మాత్రమందు లిప్తుడుకాడు. అతనిని నెవరును లంఘించజాలరు. అతను
శుక్రుడు, శుద్ధుడు, బ్రహ్మ, అమరుడు. ప్రాణులన్నిటికి సుఖు ప్తిని కలిగింపజేసి
యానంద మనుభవించజేయుచున్న దయామయుడు. ౯౪

“బ్రహ్మ వ్యాపకత్వమును సోపమానముగ వివరించుచున్నాడు.”

95. అగ్నిర్యథైకో భువనం ప్రవిష్టో రూపం రూపం ప్రతిరూపోబభూవ ।
ఏకస్తథా సర్వభూతాంతరాత్మా రూపం రూపంప్రతిరూపో బహిశ్చ ॥

౯౫. అగ్నిః, యథా, ఏకః, భువనం, ప్రవిష్టః, రూపం, రూపం, ప్రతి
రూపః, బభూవ, ఏకః, తథా, సర్వభూతాంతరాత్మ, రూపం, రూపం, ప్రతిరూపః,
బహిః, చ ॥ ౯౫ ॥ (౨. ౨. ౯)

౯౫. (యథా) ఏవిధముగ, (ఏకః అగ్నిః) విద్యుత్తురూపమును నీయగ్ని,
(భువనమ్) లోకములో, (ప్రవిష్టః) ప్రవేశించి. (రూపం రూపం) వస్తురూపము
లన్నింటిలో, (ప్రతిరూపః) ప్రతిరూపమై వ్యక్తపరచునదిగా, (బభూవ) ఉండునో,
(తథా) అదేవిధముగ, (ఏకః సర్వ భూతాంతరాత్మ) సమస్త జడచేతనములకు
అంతరాత్మగానున్న పరమాత్మ, (రూపం రూపం) రూపముగల ప్రతి ప్రదార్థము
నందు, (ప్రతిరూపః) ప్రతిరూపమై వ్యక్తమొనర్చువాడై గోచరించుచున్నాడు.
(చ) మరియు, (బహిః) ఆయావస్తువులకు బయటకూడ- విడిగా వ్యాపించి
యున్నాడు.

పరమాత్మ యందరిలోపల బయట సర్వత్ర వ్యాపించియున్నాడు. ఇం
చుల కగ్ని యుపమానముగ చెప్పబడినది. రూపగుణము అగ్నిది. రూపముగల
ప్రతివస్తువు నందగ్ని దాగియున్నది. దానికి వానియందు ప్రత్యేక రూపములేదు.
అతిసూక్ష్మముగా నుండి ప్రత్యేకముగా గుర్తించ వీలులేకుండును, దాని యుష్ణదా
హకర్తృ గుణములు అన్నిటిలో స్రవకాశమానములు కావు. అటులనే ఈశ్వరుడును
నిరాకారుడై వ్యాపించియున్నాడు. ౯౫

“ఇంకొక దృష్టాంతముతో దానిని బలపరచుచున్నాడు.”

96. వాయుర్వధైకో భువనం ప్రవిష్టో రూపం రూపం ప్రతిరూపో
బభూవ । ఏకస్తథా సర్వభూతాంతరాత్మా రూపం రూపం
ప్రతిరూపో బహిశ్చ ॥ ౨. ౨. ౧౦. ॥

౯౬. వాయుః, యథా, ఏకః, భువనమ్, ప్రవిష్టః, రూపం రూపం, ప్రతి
రూపః, బభూవ, ఏకః, తథా, సర్వభూతాంతరాత్మా, రూపం రూపం, ప్రతిరూపః,
బహిః, చ, ॥ ౯౬ ॥

౯౬. (యథా) ఏవిధముగా, (ఏకః వాయుః) ఒకే వాయువు, (భువనం
ప్రవిష్టః) లోకములో ప్రవేశించినదై, (రూపం రూపం ప్రతిరూపః) ఆయా రూప
ముల నభివర్తించి తత్తదాకారముగ, (బభూవ) అయ్యెనో, (తథా) అవిధముగనే,

(ఏకః సర్వభూతాంతరాత్మా) సర్వభూతాంతరాత్మయగు పరమాత్మ (రూపం రూపం ప్రతిరూపః) ప్రతిరూపమునందు గోచరించుచు, (బహిః) బాహ్యమున గూడ సూత్రాత్మగా వ్యాపించియున్నాడు.

ఈశ్వరుడు సర్వవ్యాపకుడు. నిరాకారమైన వాయువు లోకమంతట వ్యాపించియున్నది. అటులనే పరమాత్మయు నంతట వ్యాపించియున్నాడు.

ఈగెండు శ్లోకములు జీవబ్రహ్మల కభేదము తెలియజేయుచున్నవని కొందరు భ్రమించుచున్నారు. ఈదృష్టాంతముల ఉపమానముల యభిప్రాయమనికాదు. లేనిచో ముందుశ్లోకములో సూర్యుని ఉపమానమిచ్చి పరమాత్మ నిర్మలుడని చెప్పి యుండడు. ౯౬

“సర్వవ్యాపకుడయ్యు పరమాత్మ నిర్లేప్తుడని నిరూపించుచున్నాడు.”

97. సూర్యో యథా సర్వలోకస్య చక్షుర్న లిప్యతే చాక్షుషై ర్బాహ్య దోషైః । ఏకస్తథా సర్వభూతాంతరాత్మా న లిప్యతే లోకదుఃఖేన బాహ్యః ॥ ౨. ౨. ౧౦. ॥

౯౭. సూర్యః, యథా, సర్వలోకస్య, చక్షుః, న, లిప్యతే, చాక్షుషైః, బాహ్య దోషైః, ఏకః, తథా, సర్వభూతాంతరాత్మా, న, లిప్యతే, లోకదుఃఖేన, బాహ్యః ॥ ౯౭ ॥

౯౭- (యథా) ఏవిధముగా, (సర్వలోకస్య): సంసారమంతటికి, (చక్షుః) చూచుటకు సాధనముగ, (సూర్యః) సూర్యుడు, (చాక్షుషైః) చక్షుస్సంబంధములగు, (బాహ్యదోషైః) బాహ్యదోషములచే, (న లిప్యతే) లిప్తుడుకాదు. (తథా) అవిధముగానే, సర్వభూతాంతరాత్మ, (ఏకః) ఒక్కఁడు, (బాహ్యః) వ్యాప్యవస్తువుల కంటనివాడై-బాహ్యుడై, (లోకదుఃఖేన) లోకదుఃఖములచే, (న లిప్యతే) లిప్యమానుడుగాడు.

కర్మలూనదించునది జీవుడు. వాని ఫలితములగు సుఖదుఃఖములను అనుభవించునది జీవుడు. ఈశ్వరుడు సర్వాంతర్యామియై అన్నిజీవములలో మున్నను అవిచేయు కర్మలకుగాని, పొందుసుఖ దుఃఖములకు గావి కర్తయు భర్తయుగాడు. అతడు సాక్షిమాత్రుడు. కర్మఫలముల ననుభవింపజేయును గాని యనుభవించువాడు కాడు. అతడు నిర్వికారుడు, నిర్లిప్తుడు. సూర్యునివలెస్వాభావికకక్తిచే సర్వజీవుల కృత్యములను ప్రకాశింపజేయుచు జీవుల శుభాశుభ కర్మలతో సంబంధుడుకాడు.

జీవమునకు భిన్నమైనవాడు. బ్రహ్మ జీవభావము కాజాలదనియు, వేరనియు ఈమె
త్రమువలన తెలియుచున్నది.

95, 96 మంత్రములలో ఈశ్వరుని సర్వవ్యాపకత్వ బోధనమొనర్చు
బడినదే కాని సర్వరూపబోధనము కాదని నూర్యుని దృష్టాంతములచే స్పష్టమగు
చున్నది. F2

“పరమాత్మ దర్శనముచే నిరంతర సుఖిష్టాపి కలుగుననుచున్నాడు.”

98. ఏకోవశీ సర్వభూతాంతరాత్మా ఏకం రూపం బహుధా యః కరోతి |
తమాత్మస్థం యేననుపశ్యన్తి ధీరాస్తేషాం సుఖం శాశ్వతం
నేతరేషామ్ || ౨. ౨. ౧౨. ||

F౩. ఏకః, వశీ, సర్వభూతాంతరాత్మా, ఏకమ్, రూపమ్, బహుధా, యః
కరోతి, తమ్, ఆత్మస్థమ్, యే, అనుపశ్యన్తి, ధీరాః, తేషాం, సుఖమ్, శాశ్వతమ్,
న, ఇతరేషామ్ || F౩ ||

F౪. ‘సర్వభూతాంతరాత్మా’ సర్వాంతర్యామి యగు పరబ్రహ్మ,
‘ఏకః’ ఒక్కడు, ‘వశీ’ స్థావరజంగమము లన్నిటిని వశమందుంచువాడు. ‘యః’
ఎవడు, ‘ఏకమ్ రూపమ్’ ప్రళయమందు భేదజ్ఞానశూన్యముగ నుండి యొకేరూప
ముగ గోచరించు ప్రకృతియను కారణమును, ‘బహుధా’ అనేక కార్యరూపము
లుగ, ‘కరోతి’ చేయుచున్నాడో, ‘ఆత్మస్థమ్’ జీవాత్మలోనున్న, ‘తమ్’ అతనిని
‘యే ధీరాః’ ధ్యానశీలురగు ధీరపండితులు, ‘అనుపశ్యన్తి’ గురూపదేశానంతరము
చూడగలుగుచున్నారు. ‘తేషాం’ అటువంటివారికి, ‘శాశ్వతమ్’ శాశ్వతమైన,
‘సుఖమ్’ సుఖము, ‘న ఇతరేషాం’ ఇతరులకులేదు.

ప్రకృతిని దేవుడు కార్యరూపముగ చేయుచున్నాడని చెప్పబడుటచే
అతను కర్తనిమిత్తకారణము అగును కాని మాయావాదులు భావించునటుల అభి
న్న నిమిత్తోపాదాన కారణము మాత్రము కాజాలడు. గుళ్లలో తీర్థాలలో నున్న
దేవుని పూజించువారికి శాశ్వతసుఖము చేకూరదనియు ఆత్మలోనున్న దేవుని
తెలుసుకొనువారికి చేకూరుననియు నొక్కివక్కాణింప బడుటచే విగ్రహారాధనా
దుల వలన అత్యోన్నతి జరుగదని తెలియుచున్నది. జీవుడొనన స్వరూపుడు
కాడు. సచ్చిత్స్విరూపుడు. సచ్చిదానంద స్వరూపుడగు పరమాత్మ జ్ఞానముచే

శాశ్వతసుఖము ఆత్మకు లభించగలదు. ఉపాస్య-ఉపాసక భేదముచే జీవబ్రహ్మలు వేరనియు సూచితమగుచున్నది. ౯౮

“చిత్తు అచిత్తులకంటె బ్రహ్మము భిన్నమని ప్రతిపాదించు చున్నాడు.”

99. నిత్యో (1) నిత్యానాం చేతనశ్చేతనానా మేకో బహూనాం యో విదధాతి కామాన్ । తమాత్మస్థం యేఽను పశ్యన్తి ధీరాస్తేషాం శాన్తిః శాశ్వతీ నేతరేషామ్ ॥ ౨. ౨. ౧౩ ॥

౯౯. నిత్యః, నిత్యానామ్, చేతనః, చేతనానామ్, ఏకః, బహూనామ్, యః, విదధాతి, కామాన్, తమ్, ఆత్మస్థమ్, యే, అనుపశ్యన్తి, ధీరాః, తేషామ్, శాన్తిః, శాశ్వతీ, న, ఇతరేషామ్ ॥ ౯౯ ॥

౯౯. (నిత్యానామ్) నిత్యములందు, (నిత్యః) నిత్యుడు [పాఠాః:- అని త్యానాం-అనిత్యములందు నిత్యుడు] (చేతనానాం) చేతనములందు, (చేతనః) చేతన స్వరూపుడు, లేక చేతనములకు చేతన మిచ్చువాడు.)బహూనామ్) అనేకములలో (ఏకః) ఒక్కఁడు, (యః) ఎవడు, (కామాన్) జీవులకై కామములను-కర్మఫలము లను, (విదధాతి) సమకూర్చుచున్నాడో, (తం ఆత్మస్థమ్) ఆత్మ స్థితమగు ఆ పరమాత్మను, (యే ధీరాః) వీధీరులు, (అనుపశ్యన్తి) విన్నదానివలె మననమొనర్చి చూచు చున్నారో, (తేషామ్) వారికి, (శాశ్వతీ శాంతిః) శాశ్వతమైన శాంతికలుగును. (న ఇతరేషామ్) ఇతరులకు కలుగదు.

పరమాత్మ యనిత్యమగు కార్యరూపజడ జగత్తుకంటెను, నిత్యమగు కారణ రూప ప్రకృతికంటెను, చైతన్యరూపమగు జీవాత్మలకంటెను భిన్నుడు. ధీరులుతప్ప ఇతరులు ప్రకృతి-జీవ-పరమాత్మలకున్న వైధర్మ్యమును గ్రహింపజాలరు. వాని కున్న సాధర్మ్య వైధర్మ్యముల నెరిగి పరమాత్మను గ్రహించినవాడే సుఖమును పొందగలడు. ఈ రెండు మంత్రములలో సగుణోపాసన, 1-3-15 లో నిర్గుణోపాసన ప్రతిపాదించబడినది. ఉపాస్య ఉపాసక భేదమిందును ప్రదర్శించబడినది. ౯౯

“నచికేతసుడు అనిర్దేశ్యుని గురించి తన సందేహమును, వినిపించు చున్నాడు.”

100. తదే తదితి మన్యంతేఽనిర్దేశ్యం పరమం సుఖమ్ । కథం ను
తద్విజానీయాం కింషు భాతి విభాతివా ॥ ౨. ౨. ౧౪. ॥

౧౦౦. తత్, ఏతత్, ఇతి, మన్యంతే, అనిర్దేశ్యమ్, పరమమ్, సుఖమ్,
కథం, ను, తద్, విజానీయామ్, కిం, ఉ, భాతి, విభాతి, వా ॥ ౧౦౦ ॥

౧౦౦. నచికేతసుడు :- (పరమమ్ సుఖమ్) సర్వోత్తమ సుఖస్వరూప
బ్రహ్మ, (తత్ ఏతత్) అది ఇది యని, (అనిర్దేశ్యమ్) నిర్దేశించుటకు పీలుకానివాడు
అని, (మన్యంతే) మీబోటి విద్వాంసులందరు భావించుచున్నారు. (తత్) అది,
(కిమ్ ఉ భాతి) స్వస్వరూపమున విరాజమానమై ప్రకాశించుచున్నదా? ప్రకాశ
మునకు హేతుభూత మగుచున్నదా? (వా) లేక, (విభాతి) ప్రకాశింపజేయు
వస్తువా? (కథం ను) ఎటుల, విజానీయామ్ శే నే నెరుగఁగలను?

బ్రహ్మసంబంధమైన యుపదేశము బిన్నతర్వాత్ నచికేతసునికే ఇది యది
యని నిర్దేశించుటకు బ్రహ్మ పీలుగా లేనప్పుడు తెలుసుకొనుట గాని ఒప్పుకొనుట
గాని పీలుల యని? సందేహము తట్టినది. కావున మరల ప్రశ్నించెను.

కొందరు దీనిని యముని కథనముగానే భావించిరి. ౧౦౦

“న్వయంప్రకాశుడగు నతనియెదుట సూర్యాది జ్యోతిర్గ్రహములు ప్రతిభా
హినములని నుడువుచున్నాడు.”

101. న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్ర తారకం నేమా విద్యుతో
భాతి కుతోఽయమగ్నిః । తమేవ భాంత మనుభాతి సర్వం
తస్యభాసా సర్వమిదం విభాతి ॥ ౨. ౨. ౧౫. ॥

౧౦౧. న, తత్ర, సూర్యః, భాతి, న, చంద్ర తారకమ్, న, ఇమాః,
విద్యుతః, భాన్తి, కుతః, అయమ్, అగ్నిః, తమ్, ఏవ, భాన్తమ్, అనుభాతి, సర్వమ్,
తస్య, భాసా, సర్వమ్, ఇదమ్, విభాతి ॥ ౧౦౧ ॥

౧౦౧. ‘తత్ర’ అబ్రహ్మలో, ‘సూర్యః’ సూర్యుడు, ‘న భాతి’ ప్రకా
శించుడు. ‘న చంద్రతారకం’ చంద్రుడుకాని నక్షత్రములుగాని పృథాశించవు.

‘ఇమాః విద్యుతః’ ఈ విద్యుత్తులును, ‘న భాంతి’ భాసిల్లవు. ‘అయం అగ్నిః’ ఇక ఈ భాంతికాగ్ని, ‘మతః’ ఎంతటిది? ‘తమేవ భాంతమ్’ స్వయంప్రకాశమైన యతనినే యనుసరించి, ‘సర్వమ్’ సర్వము, ‘అనుభాతి’ అనుభాసించును. ‘తస్య భాసా’ అతని దీప్తివలన, ‘ఇదమ్ సర్వమ్’ ఈసర్వము, ‘విభాతి’ ప్రకాశించుచున్నది.

బ్రహ్మ స్వయంప్రకాశుడు, అతనియెదుట సూర్య చంద్ర తారాగణములు తేజోహీనములు. అతని ప్రకాశముచేతనే యివన్నియు ప్రకాశితములు. అతనిచే నివ్వబడిన ప్రకాశముగల సూర్యాదుల ప్రకాశముచే నతనిని ఎటులగాంచగలము? ప్రకాశములు ఆత్మలో నొరజాలవు. పాని సహాయము భౌతిక ద్రవ్యముల గాంచుటకగును. పరమాత్మ దర్శనము లభించు నాత్మయందవి నిరుపయోగములు. నిత్యములలో నిత్యుడై, చేతనములలో చేతనుడై యన్నిటికి ప్రకాశకుడై బ్రహ్మ స్వస్వరూపముచే సదా విరాజమానుడై యున్నాడు. ౧౦౧

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే ద్వితీయావల్లి (పంచమీ వల్లి)

కృష్ణామండలాంతర్గత ముదునూరు నికాయులైన శిశు అన్నే పున్నమ్మ నాగయ్య దంపతుల జ్యేష్ఠ కుమారుడగు కేశవార్య శాస్త్రిచే వ్యాయబిడిన కతోపనిషదార్యభాష్యములో పంచమీ వల్లి నమాప్తము.

అథ ద్వితీయాధ్యాయే తృతీయా వల్లీ

“ఈశ్వరుడు నిమిత్త కారణమని చెప్పుచున్నాడు.”

102. ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్యాఖ ఏషోఽశ్వత్థః సనాతనః తదేవ శుక్రం తద్బ్రహ్మ తదేవామృత ముచ్యతే । తస్మిం లోకాః శ్రితాః సర్వే తదు నాత్యేతి కశ్చన । ఏతద్వై తత్ ॥ ౨. 3. ౧. ॥

౧౦౨. ఊర్ధ్వ మూలః, అవాక్యాఖః, ఏషః, అశ్వత్థః, సనాతనః, తద్, ఏవ, శుక్రమ్, తద్, బ్రహ్మ, తద్, ఏవ, అమృతమ్, ఉచ్యతే, తస్మిన్, లోకాః, శ్రితాః, సర్వే, తత్, ఉ, న, అత్యేతి, కశ్చన, ఏతత్, వై, తత్ ॥ ౧౦౨ ॥

౧౦౨. ‘ఊర్ధ్వ మూలః’ వేళ్లుపైకి కలిగిన, ‘అవాక్ కాఖః’ కొమ్మలు క్రిందను ఉన్న, ‘ఏషః’ ఈప్రత్యక్ష మనుష్య శరీరము, ‘సనాతనః’ సనాతనమైనది. ‘అశ్వత్థః’ రేపటి స్థితియందు సందేహము కలది, రేపటి కుండనిది, నశ్వరమైనది. దీని స్రవ్యయగు పరమాత్మ యటులగాదు. తద్ ఏవ అతడే, శుక్రమ్ శుద్ధుడు-నిష్కళంకుడు-నిర్మలుడు అయియున్నాడు. తత్ ఉ బ్రహ్మ అతనే బ్రహ్మ-మైనది, తత్ ఏవ అమృతమ్ అతనే అమృతము-అవినాశి యని, ఉచ్యతే చెప్పబడుచున్నాడు. తస్మిన్ ఆ బ్రహ్మలో, సర్వేలోకాః సమస్త లోకములు, ఆశ్రితాః ఆశ్రయించియున్నవి. తత్ ఆబ్రహ్మను, కశ్చన ఎవరను, న అత్యేతి ఉల్లంఘించరు. ఏతత్ వై తత్ అతనే నీవడిగిన బ్రహ్మ. ఇది సత్య సిద్ధాంతము.

(న శ్వ స్థితితీతి అశ్వత్థః) రేపటివరకు నిలువనిది-ఉండనిది యశ్వత్థము-అనిత్యము అగు నీ సంసార మహిమము, (సనాతనః) ప్రవాహ రూపముగ ననాదియై యున్నది. ఇటువంటి వృక్ష మెవని యాధారముమీద నిలబడియున్నదో యాబ్రహ్మ శుక్రము, అమృతము అనియు నర్థమొనర్చవచ్చును.

వృక్షమున కాహారమును గ్రహించు వేళ్లు క్రింద భూమిలో నుండును. కొమ్మలు పైకియుండును. కాని శరీరమున వృక్షమున కాహారమును తీసుకొను సాధనమును నోరు పైన తలలోనుండుటచే నూర్ధ్వమాలమనియు, గొమ్మలనుబోలు చేతులు, కాళ్లు క్రిందివైపున కుండుటచే నవాక్యాఖమనియు శ్లేషార్థముగల అశ్వత్థ

వాచ్యముతో పోల్చబడినది. శిర్దాసన సమయమున శరీరరూప వృక్షమును గ్రహించవచ్చును.

శరీరరూప వృక్షము స్వరూపముతో ననిత్యమైనను సృష్టిప్రవాహ రూపమున నిత్యమైయున్నది. ఈ విలక్షణ కార్యమును విరచించు విధాత యిందే యిమిడి యున్నాడు. ౧౦౨

“బ్రహ్మజ్ఞానముచే నమృతపదము ప్యాపించునని చెప్పుచున్నాడు.”

103 యదిదం కిచ్చా జగత్సర్వం ప్రాణ ఏజతి నిఃసృతమ్ ।
మహద్భయం వజ్రముద్యతం య ఏతద్విదు
రమృతాస్తే భవన్తి ॥ ౨. ౩. ౨. ॥

౧౦౩. యత్, ఇహమ్, కిమ్, చ, జగత్, సర్వమ్, ప్యాణే, ఏజతి, నిఃసృతమ్, మహద్భయమ్, వజ్రమ్, ఉద్యతమ్, యే, ఏతత్, విదుః, అమృతాః, తే, భవన్తి ॥ ౧౦౩ ॥

౧౦౩. (నిఃసృతమ్) వెలువడిన-ఉత్పన్నమైన. (యత్ ఇదమ్ కిం చ జగత్ సర్వమ్) ఈ కనబడుచున్న జగత్తంతయు, (ప్యాణే) పాణిలకు ప్రాణ రూపముగనున్న పరమాత్మయందు, (ఏజతి) చేష్టచేయుచున్నది-స్వకర్మలందు ప్రవృత్తమగుచున్నది. అపరమాత్మ, (మహద్భయమ్) వివేకులకు భయముగొల్పువాడు, (వజ్రమ్) వజ్రమువలె పీడను-భాధను కలిగించువాడు, (ఉద్యతమ్) జన్మమరణ రూపప్రవృత్తికి హేతువును నగు, (ఏతత్) ఈ రహస్యమును, (యే) ఎవరు, (విదుః) ఎరుగుదురో, (తే) వారు, (అమృతాః) ముక్తులు, (భవన్తి) అగుదురు.

పాణిణాయ నమో యస్య సర్వమిదం వశే (11-4-1) అను యథర్వశేద వచనానుసారము, భూరితి వై ప్రాణః అను వైదిక ప్రమాణమునుబట్టి ప్రాణమున ఈశ్వరుడు. దురాచారులైన పురుషులకు, ఉద్యతమ్ వజ్రమ్=చేత ధరించబడిన శస్త్రమువలె, మహద్భయమ్=గొప్పభయంకరుడు. అతనియందు వృద్ధిజేందువున్న యీ జగత్తంతయు నతనినుండియే, నిఃసృతమ్=ఉత్పన్నమై యున్నది. అతనిని తెలుసుకొనియే మోక్షము పొందగలడు. (ఉద్యతం వజ్రమ్-రూపకాలంకారము.)

ఈశ్వరుడు ప్రాణమువలె ప్రియమయినవాడు. అందరికి కర్మఫలములను అనుభవింప జేయువాడు. కావున దుష్కర్మల ఫలముగు దుఃఖమును కూడ అతనే

కల్పించును. ఈ భావపెరిగిన వివేకులును సామ్యములు ఇరువురుకూడ యతనికి భయపడుచుందురు. అప్పుడే దుష్కర్మలను వదలి ముచికర్మలను చేయుదురు. అటుల ఈశ్వరుని కర్మఫల ప్రచారకగు-సృష్టికర్తగను భావించు జ్ఞాని ముక్తుమకాగలడు.

కంటిలోబడ్డ నలుగు ఎంతయో బాధపెట్టును. అదియే దేహముమీద పడిన బాధ యేమియు నుండదు. అదేవిధముగా సాంసారికములగు ఆత్మలు దుఃఖములను జూచి వివేకవంతుడగు పురుషును మిక్కిలముగ వ్యభజింపదును. వైరాగ్యమును పొందును. ౧౦౩.

“పరమాత్ముని భయంకర రక్షణమును వర్ణించుచున్నాడు.”

104. భయాదస్మాద్భయతపతి భయాత్తపతి సూర్యః । భయాచిచ్ఛ్రోశ్చ వాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతి పశ్చాదుః ॥ ౨ 3. 3 ॥

౧౦౪. భయాత్, ఆస్మి, ఆగ్నిః, తపతి, భయాత్, తపతి, సూర్యః, భయాత్, ఇచ్ఛ, చ, వాయుః, చ, మృత్యుః, ధావతి, పశ్చాదుః ॥ ౧౦౪ ॥

౧౦౪. (ఆస్మి) ఈజహ్మయొక్క, (భయాత్) భయమువలన, (ఆగ్నిః) ఆగ్ని, (తపతి) మండుచున్నది, (భయాత్ సూర్యః తపతి) భయమువలన సూర్యుడు తపన మొనర్చుచున్నాడు. (భయాత్ చ) అతని భయమువలననే, (ఇచ్ఛ) విద్యుత్తు మెరయుచున్నది. (వాయుః) వాయువు వీచుచున్నది. (సంచమః మృత్యుః) విదన దగు మృత్యువుకూడా, (ధావతి) ఇటునటు పరుగిడి ప్రాణులను చంపుచున్నది.

సూర్యుడు, ఆగ్ని, వాయువు, మొదలైనవన్నీ పరమాత్ముని నియమముల నల్లంఘించ జాలవు. రాజుగారి యజ్ఞును రాజపురుషులెంత భయముతో బాలించెదనో యంతకంటె నెక్కువగా పరమాత్ముని నియమములు పాలించబడుచున్నవి. సూర్యోదయాదిండు కుదాహరణములు. ఇంతయేల సర్వప్రాణులకు భయంకరమైన మృత్యువుకూడ అతని భయముచేతనే సంచరించును. భగవంతుడెవ్వని మృత్యువు సచ్చగించడో వానికి దూరముగానే మృత్యువు పారిపోవును. అతనిని సమీపించ జాలదు. ౧౦౪

“ బుచ్చు జ్ఞానులకు నుత్తమ జ్ఞానము లభించునని చెప్పచున్నాడు.”

105. ఇహ చేదశకత్ బద్ధుఁ ప్రాక్ శరీరస్య విప్రసః । తతః సర్గము
లోకేషు శరీరత్వాయ కల్పతే ॥ ౨ 3. ౪ ॥

౧౦౫. ఇహ, చేత్, అశకత్, బద్ధుఁ, ప్రాక్, శరీరస్య, విప్రసః, తతః,
సర్గము, లోకేషు, శరీరత్వాయ, కల్పతే ॥ ౧౦౫ ॥

౧౦౫. (శరీరస్య) శరీరము (విప్రసః) విప్రసముగుటకు, (ప్రాక్)
పూర్వము, (ఇహ) ఈజన్మలో-ఈలోకములో, (బద్ధుఁ) ఆపరమాత్మను ఎరుగు
టకు, (అశకత్ చేత్) శక్తిగలవాడగుచో [మంచిది. ఎరుగనిచో] (తతః) ఆయజ్ఞా
నమువలన, (సర్గము లోకేషు శరీరత్వాయ) గెండవసారి రచించబడు పృథివ్యాదు
లందు, భిన్నభిన్న శరీర గ్రహణార్థము, (కల్పతే) సంస్థితమైయుండుచున్నాడు.

ఇక్కడ. “మంచిది ఎరుగనిచో” అను శబ్దముల నధ్యాహారముగ
తీసుకొనకుండుచో నుత్తరార్థమున కర్థమిటులుండును. “తతః=అజ్ఞానమువలన
సర్గము లోకేషు=పృథ్విలో రచించబడు నమై ఘన సృష్టిలో, శరీరత్వాయ=మాన
వశరీర గ్రహణార్థము, కల్పతే=సంస్థితమగుచున్నాడు.”

అద్వైతవాదము ముక్తినుండి పునరావృత్తిని స్వీకరించదు. వేదములు
చెప్పటలేదు. ముక్తికాలము ముగిసిన తర్వాత ముక్తాత్మ యమైఘన సృష్టిలో
జన్మించి మరల తరించుననియ జీవుడు-దేవుడు ఎన్నడు ఒకరు కారనియు, ఎంత
పరమపదము పొందినను జీవుడు బ్రహ్మలో నైక్యముచేందడనియువైదిక సాహిత్యము
చెప్పుచున్నది. అద్వైతులు బ్రహ్మజ్ఞానులు కౌనివారు బ్రహ్మను కాజాలరు.
వారికి పునర్జన్మ లభించునను సృసిద్ధాంత పోషణ వ్యామోహముచే “మంచి, ఎరుగ
నిచో” అనుశబ్దములను అధ్యాహారముగ తీసుకొని సంతృప్తులయ్యెదరు. వైదికులు
అట్లుగాదు. మోక్షకాలము చాలాపెద్దదికనుక అంతకాలమువరకే జననమరణ
ములు లేకుండ యుండుననియు, తర్వాత మోక్షమునుండి తిరిగి రావలసియే
యుండుననియు నుడివెదరు. కావున వారికి రెండర్థములు ఇష్టపత్తురే. ౧౦౫

“ఆత్మదర్శన క్రమములను వివరించుచున్నాడు.”

106. యథాదర్శే తథాత్మని యథా స్వప్నే తథా పితృలోకే ।
యథాప్సు పరివ దదృశే తథా గంధర్వలోకే చాయా తపయో
రివ బ్రహ్మలోకే ॥ ౨. ౩. ౫ ॥

౧౦౬. యథా, ఆదర్శే, తథా, ఆత్మని, యథా, స్వప్నే, తథా, పితృలోకే,
యథా, అప్సు, పరి, ఇవ, దదృశే, తథా, గంధర్వలోకే, చాయాతపయోః, ఇవ,
బ్రహ్మలోకే ॥ ౧౦౬ ॥

౧౦౬. (ఆత్మని) శుద్ధమనస్సు గలవారి మనోవృత్తిలో-గర్మల బుద్ధి
యందు ధ్యానయోగముచే నాత్మ (యథా, ఆదర్శే) ఎటుల అర్థములో కనబడునో,
అటుల కనబడును. (పితృలోకే) కర్మిష్టులగు శితరులనుండి పొందిన యువదేశము
వలన-బద్ధధ్యానము ద్వారా యాత్మ, (యథా స్వప్నే) స్వప్నములో జాగృత
సంస్కారములవలన పదార్థములతో సంబంధము లేకుండగనే ఎటుల కనబడునో,
(తథా) అటులనే గోచరించును. (గంధర్వలోకే) గాయకులద్వారా పొందిన
ధ్యానముచే నాత్మ, (యథా అప్సు తథా పరివ దదృశే) నీటిలో శరీరము
అస్పృష్టముగ కనబడునటుల, అభాసస్పృయముగ ప్రతీతమగును. (చాయాతపయోః
ఇవ) నీడ-ఎండలవలె, (బ్రహ్మలోకే) బ్రహ్మాండపు మూర్ధమునను స్తకములో-
బ్రహ్మజ్ఞానుల యవస్థలో, నిర్వికల్ప సమాధిద్వారా బుద్ధికి పురుషునకునున్న స్పృష్ట
భేదము గాంచనగును.

అర్థములో ప్రతిబింబమును చూచుచున్నాము. కలలో వస్తువులను
పిచిత్రరూపములో గాంచుచున్నాము. నీటిలోనున్న పదార్థములను అస్పృష్టముగ
నవలోకించుచున్నాము. అటులనే ఇతరసాధనముల ద్వారా ఆత్మ స్పృష్టముగ
తెలుసుకొనబడ జాలదు. ఆత్మ పరమాత్మలు కలిసి మెలసి యున్నవి. వేర్వేరు
వస్తువులైనను రెంటికి స్థానాంతరముండదు. వాప్యవ్యాపకులుగా కలిసి మెలసి
యున్నవి. జ్ఞానము వలననే-సమాధిద్వారానే వాని యదార్థరూపమును తెలుసు
కొనగలము. ౧౦౬

“ ఇంద్రియముల స్వరూపమును ఎరిగిన ధీరుడు శోకించడు.”

107. ఇంద్రియాణాం పృథగ్భవ ముదయాస్త మయౌ చ యత్ ।

పృథగుత్పద్య మానానాం మత్వా ధీరో న శోచతి ॥౨. ౩. ౬॥

౧౦౭. ఇంద్రియాణామ్, పృథక్, భావమ్, ఉదయాస్తమయౌ, చ, యత్, పృథక్, ఉత్పద్యమానానామ్, మత్వా, ధీరః, న, శోచతి ॥ ౧౦౭ ॥

౧౦౭. (పృథగుత్పద్యమానానామ్) వేరువేరు తత్వముల నుండి పుట్టుచున్న, (ఇంద్రియాణామ్) ఇంద్రియములయొక్క, (పృథగ్భవమ్) ఆత్మకు భిన్న త్వము, (చ) మరియు, (యత్) ఏదైతే, (ఉదయాస్తమయౌ) ఉత్పత్తిప్రళయములు-జాగ్రదవస్థలో నుత్పత్తి-నిద్రావస్థలో ప్రళయము మొ॥ ఇంద్రియ-ధర్మములు చైతన్యశక్తికంటె, (పృథక్) వేరని, (మత్వా) తలచి, (ధీరః) ధీరుడు, (న శోచతి) శోకించడు.

ఇంద్రియములు బహిర్ముఖములు. వానిని ననుసరించితే వానిద్వారా వాని విషయములగు రూప రస గంధాదులనే పొందును. పరమాత్మ చింతనగలవాడు ఇంద్రియములు నశ్వరములని- వానిద్వారా పొందబడు సుఖములు క్షణికములని భావించును. అటువంటి ధీరుడు శోకించడు. ఇంద్రియములతో పరమాత్మ సంయుక్తుడుగాడు. జీవునకు సంబంధముండును. కావున శరీరేంద్రియములకంటె ఆత్మ పరమాత్మలు భిన్నులని చెప్పబడినది. ౧౦౭

రెండు మంత్రములచే బరమాత్ముని సూక్ష్మత్వమును వర్ణించుచున్నాడు,”

108. ఇంద్రియేభ్యః పరం మనో మనసః సత్త్వ ముత్తమమ్ । సత్త్వాదధి

మహానాత్మా మహతోఽవ్యక్త ముత్తమమ్ ॥ ౨. ౩. ౮. ॥

౧౦౮. ఇంద్రియేభ్యః, పరం, మనః, మనసః, సత్త్వమ్, ఉత్తమమ్, సత్త్వాత్, అధి, మహాన్, ఆత్మా, మహతః, ఆవ్యక్తమ్, ఉత్తమమ్ ॥ ౧౦౮ ॥

౧౦౮. ‘ఇంద్రియేభ్యః’ ఇంద్రియములకంటె-వాని యర్థములంటె, ‘మనః’ మనస్సు, ‘పరమ్’ సూక్ష్మమైనది, ‘మనసః’ మనస్సుకంటె, ‘సత్త్వమ్’ సత్త్వగుణ విశిష్టగుణ బుద్ధి, సమిష్టిలో అహంకారవికారము, ‘ఉత్తమమ్’ శ్రేష్ఠమైనది. ‘సత్త్వాత్’ బుద్ధికంటె, ‘అధి’ గొప్పది-సూక్ష్మము అయినది. ‘మహాన్ ఆత్మా’ మహత్త్వము, వ్యష్టిలో చిత్తము, సమిష్టిలో మహత్తత్త్వము. ‘మహతః’ మహత్తత్త్వము

కంటే, 'అవ్యక్తమ్' అవ్యాకృతి-ప్రకృతియను పేరులుగల ప్రకటితముగాని కారణము; వ్యష్టిలో నహంకారము-సమిష్టిలో ప్రకృతి, 'ఉత్తమమ్' నూత్నమయినది-నిర్మలమయినది.

మనుష్యుడు తన ధ్యేయమగు బ్రహ్మను ప్రత్యక్షమొనర్చుకొనుటకై యింద్రియ విషయములను వదలి యంతర్ముఖుడు కావలయును. అందుకై క్రమక్రమముగా సంతః కరణాది తత్త్వములు వర్ణించబడినవి. ౧౦౮.

“మరల పరమాత్ముని నూక్ష్యత్వమును చెప్పచున్నాడు.

109. అవ్యక్తాత్తు పరః పురుషో వ్యాపకోఽలిఙ్ వివచ । యం జ్ఞాత్వా ముచ్యతే జన్తు రమృతత్వం చ గచ్ఛతి ॥ ౨. 3. ౮. ॥

౧౦౯. అవ్యక్తాత్, తు, పరః, పురుషః, వ్యాపకః, అలిఙ్, వివ, చ, యం, జ్ఞాత్వా, ముచ్యతే, జన్తుః, అమృతత్వమ్, చ, గచ్ఛతి ॥ ౧౦౯ ॥

౧౦౯. 'అవ్యక్తాత్' తు' ఉపాదానకారణమగు ప్రకృతికంటే నిశ్చయముగ, 'పురుషః' పరమాత్మ, 'వ్యాపకః' వ్యాపకుడు, 'చ' మరియు, 'అలింగః' యంగరహితుడు, 'పరః' నూత్నుడు-శుద్ధుడు, 'వివ' అయియున్నాడు. 'యం' ఎవనిని, 'జ్ఞాత్వా' ఎరిగి, 'జన్తుః' (జీవము) మనుష్యుడు, 'ముచ్యతే' అవిద్యానిహితులగు నుండి విడివడి, 'అమృతత్వమ్' అమరత్వమును-మోక్షమును, 'గచ్ఛతి' గాంచుచున్నాడు.

మాడవ వల్లిలో చెప్పిన భావములను పరమాత్మ స్వరూపము అతి నూత్నమగుటచే విశేష వివరణార్హమని మరల నిచ్చట యల్లెఱిచెను. ౧౦౯

“పరమాత్మ జ్ఞానమే ముక్తికి సాధనమని చెప్పచున్నాడు.”

10. న సంవృశే తిష్ఠతి రూపమస్య న చక్షుషా పశ్యతి కశ్చనైనమ్ । హృదా మనీషా మనసాభిక్ ప్రో య ఏతద్విదుర మృతాస్తే భవన్తి ॥ ౨. 3. 9. ॥

న, సంవృశే, తిష్ఠతి, రూపం, అన్య, న, చక్షుషా, పశ్యతి, కశ్చన, ఏనమ్, హృదా, మనీషా, మనసా, అభిక్రీప్తః, యే, ఏతత్, విదుః, అమృతాః, తే, భవన్తి

౧౧౦. (సంవృతే) ఎగుటా కెట్టినను, (అన్యకానామ్) మనసేర్పరని రూపమెద్దియును, (సత్త్విక) లేదు. (వైశామ్) ఇంద్రుని. (సత్త్విక) ఎగుటను. (చతుర సు) చతురరాద్రీంద్రులములతో, (సత్త్విక) మూడుబాగాడు. (అన్యకా) మూడు యధమగు, (మనసా) మనస్సుయొక్క. సంకల్ప రేఖలవలనను నీయమన మనంబులను బుద్ధియొక్క, (మనసా) మనన సామగ్ధ్యముతో, (అన్యకానామ్) అన్యకల వ్యాపించి యున్న పరమాత్మ గ్రహించబడుచున్నాడు. (యే) ఎగుటతో, (వైశామ్) విశామ్ ఈ పరమాత్మను ఎరుగుదురో, (లే) వారు, (అన్యతాః భవంతి) ఇతర మరలనులనుండి ముక్తులగుదురు. ౧౧౦

“ముక్తి స్వరూపమును ముచ్చటించు చున్నాడు.”

111. యదా పఞ్చావ త్త్విస్తే బ్జానాని మనసా సహ । బుద్ధిర్చ స విచేష్టతి తామాహుః పరమాం గతిమ్ ॥ ౨. ౩. ౧౦. ॥

౧౧౧. యదా, పఞ్చ, అవత్త్విస్తే, బ్జానాని, మనసా, సహ, బుద్ధిః, చ, స, విచేష్టతి, తామ్, ఆహుః, పరమామ్, గతిమ్ ॥ ౧౧౧ ॥

౧౧౧. ‘యదా’ ఎప్పుడైతే, ‘పంచజ్ఞానాని’ పంచజ్ఞానేంద్రియములు ‘మనసా సహ’ మనస్సుతో సహా, ‘అవత్త్విస్తే’, చంచలము లేకుండా స్థిరముగా నుండుచున్నవో, ‘చ’ మరియు, ‘బుద్ధిః’ సత్త్వికములతో నుండు బుద్ధియు, ‘స విచేష్టతే’ విగుణ చేష్టలు చేయవో, ‘తామ్’ ఆయనగ్ధను విద్వాంసులు, ‘పర మాం గతిం ఆహుః’ జీవన్ముక్తస్వరూపి చెప్పగురు. ౧౧౧

“యోగవర్థను వర్ణించుచున్నాడు.”

112. తాం యోగమితి మన్యస్తే స్థిరా మిన్ద్రియ ధారణామ్ । అప్రమత్త స్తదా భవతి యోగో హి ప్రథవాప్యయౌ ॥ ౨. ౩. ౧౧

౧౧౨. తామ్, యోగమ్, ఇతి, మన్యస్తే, స్థిరామ్, ఇన్ద్రియధారణామ్, అప్రమత్తః, తదా, భవతి, యోగః హి, ప్రథవాప్యయౌ ॥ ౧౧౨ ॥

౧౧౨. ‘తాం స్థిరాం ఇంద్రియ ధారణామ్’ అటువంటి స్థిరమైన, అభ్యంతరేంద్రియముగు బుద్ధియొక్క ధారణమును, ‘యోగమ్ ఇతి’ యోగసిద్ధియని

‘మన్యంతే’ తలచుచున్నారు. ‘తదా’ అప్పుడు యోగి, ‘అప్రమత్తః భవతి’ ప్రమాదరహితుడగు చున్నాడు. ‘హి’ ఏలయనగా, ‘యోగః’ యోగమే, ‘ప్రవాప్యయా’ సద్గణోత్పత్తి, దుష్టసంస్కారముల నాశనము జరుపును. ౧౧౨

“రెండు మంత్రములచే యోగగమ్యుడగు పరమాత్మను నిరూపించుచున్నాడు.”

113. నైవ వాచా న మనసా ప్రాప్తుం శక్యో న చక్షుషా । అస్తితి
బ్రువతోఽన్యత్ర కథం తదుపలభ్యతే ॥ ౨. 3. ౧౨. ॥

౧౧౩. న, ఏవ, వాచా. న, మనసా, ప్రాప్తుమ్, శక్యః, న, చక్షుషా, అస్తి
ఇతి, బ్రువతః, అన్యత్ర, కథమ్, తత్, ఉపలభ్యతే ॥ ౧౧౩ ॥

౧౧౩. (న ఏవ వాచా ప్రాప్తుం శక్యః) వాణితోనైతే పాండవీలులే
వాడు, (న మనసా) మనసుతో పాండవశక్యము కానివాడు. (న చక్షుషా) కంటితోను గ్రహించుటకు వీలుకానివాడు. అటులైనప్పుడు, (అస్తితి బ్రువతః) శేష
లము ఉన్నాడని చెప్పటకంటె, (తత్ అన్యత్ర) ఇంకొక విధముగ, (కథమ్ ఉ
పలభ్యతే) అనిర్వాచ్యుడైన అతను ఎటుల లభించగలడు?

పరమాత్మ యింద్రియములచే గ్రహించబడు శబ్దాది విషయములలో
నొకటి కాకుండుటచే నింద్రియ గోచరుడుకాడు. సాంసారిక వస్తువులలో న్యూ
నాధిక భావములు కనబడుచున్నవి. ఈ హెచ్చుతగ్గులకు సమాప్తి-అవధి ఒకటి
యుండి తీరవలయును. అదియే పరబ్రహ్మమని యాస్తికుల కథనము. సృష్టి పై
త్ర్యమును, రచనాచతుర్యమును వీక్షించి జగత్కర్త ఈశ్వరుడున్నాడని మనసునిలో
నిశ్చయించుకొనవలసినదే కాని మాటలతో చిత్రించుటకు శక్యముకాదు. (ఇది
నచిక్షేతనుని వాక్యమని యొకరన్వయించిరి.) ౧౧౩

114. అస్తిత్యే వోపలబ్ధవ్య తత్త్వ భావేన చోభయోః । అస్తిత్యే వోపల
బ్ధవ్య తత్త్వ భావః ప్రసీదతి ॥ ౨. 3. ౧౩. ॥

౧౧౪. అస్తి, ఇతి, ఏవ, ఉపలబ్ధవ్యః, తత్త్వభావేన, చ, ఉభయోః,
అస్తి, ఇతి, ఏవ, ఉపలబ్ధవ్య, తత్త్వభావః, ప్రసీదతి ॥ ౧౧౪ ॥

౧౧౪. ‘ఉభయోః’ ఉన్నది-లేదు అను రెండింటిలో, ‘తత్త్వభావేన’
అకాశాది పంచతత్త్వ సంబంధములైన కార్యములతో, ‘చ’ మరియు, సూక్ష్మబుద్ధి

తోను, 'అస్తి ఇతి ఏవ ఉపలబ్ధవ్యః' కనబడని నియంత-పరమాత్మ ఉన్నాడనియే ఉపలబ్ధమొనర్చవలయును. లేనిచో ఏనియంత లేకుండగనే పంచతత్త్వములు నియమపూర్వకముగ నెటులుండగలుగును? 'అస్తి ఇతి ఏవ ఉపలబ్ధవ్యః' ఉన్నాడనే నమ్మకముతో నుపలబ్ధమొనర్చు మనుష్యుని, తత్త్వభావః శరీరేంద్రియాత్మకముదాయము, 'ప్రసీదతి' ప్రసన్నమగుచున్నది. అనందమును అనుభవించును.

('ఉభయోః' పరమాత్మను ఒప్పుకొను వారేగాని ఒప్పుకొనని వారేగాని ఇద్దరికి, 'తత్త్వభావేన' వాస్తవముగా, 'అస్తి ఇతి ఏవ ఉపలబ్ధవ్యః' ఉన్నాడు అనియే ఆపరమాత్మ ఉపలబ్ధ మొనరించ తగినవాడు. ఏలయనగా, 'అస్తి ఇతి ఏవ ఉపలబ్ధవ్యః' ఉన్నాడని నిశ్చయముగా నుపలబ్ధ మొనర్చువాని యొక్క తత్త్వభావము, సత్యజిజ్ఞాస, 'ప్రసీదతి' వికసితమగుచున్నది. అనియు అన్వయించుచును.) ౧౧౪

“పరమాత్మ సాక్షాత్కారముచే గలుగు ఫలమును చెప్పచున్నాడు.”

115. యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే కామా యేఽన్య హృది శ్రితాః ।

అథ మర్త్యైః మృతో భవత్ప్రత బ్రహ్మ సమశ్నుతే ॥౨.౩.౧౪।

౧౧౪. యదా, సర్వే, ప్రముచ్యంతే, కామాః, యే, అన్య, హృది, శ్రితాః, అథ, మర్త్యైః, అమృతః, భవతి, అతః, బ్రహ్మ, సమశ్నుతే ॥ ౧౧౪ ॥

౧౧౪. (హృది శ్రితాః యే కామాః సర్వే) హృదయ [అంతఃకరణ]ము నందు ఆశ్రితములైయున్న కామవాసనలన్నియు, (ప్రముచ్యంతే) వైరాగ్యముచే దూరమైస్వదగునొ, (అథ) అప్పుడే-అకేసునెంటనే, (మర్త్యైః అమృతః భవతి) మనుష్యుడు ముక్తిదగు చున్నాడు. (అత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుతే) ఈ ముక్తిదశలో బ్రహ్మనందమును అనుభవించుచున్నాడు.

చిత్తవృత్తులు-కామవాసనలు నశించినచో నిష్కాముడగుచున్నాడు- అప్పుడతను మృత్యుబంధనముల నుండి ముక్తుడై యీశ్వరుని పొందగలుగు చున్నాడు. ౧౧౪

“ శాస్త్రముయొక్క యంతిమ ప్రయోజనమును నూచించుచున్నాడు. ”

116. యదా సర్వే ప్రభిద్యంతే హృదయస్సేహ గ్రంథయః । ఆథ మర్త్యైః మృతౌ భవత్యే తావద్ధ్యను (1) శాననమ్ ॥ ౨ 3. ౧౧.

౧౧౬. యదా, సర్వే, ప్రభిద్యంతే, హృదయస్సే, ఇహ, గ్రంథయః, ఆథ, మర్త్యః, అమృతః, భవతి, ఏతావత్, హ, అనుశాననమ్ ॥ (1. చదనుశాననమ్)

౧౧౬. ‘యదా ఇహ హృదయస్య సర్వే గ్రంథయః ప్రభిద్యంతే’ ఎప్పుడైతే ఈలోకములో హృదయముయొక్క అక్షేప వాసనాది రూపములగు గ్రంథములు చిన్నభిన్నములై విడిపోవునో, ‘ఆథ మర్త్యః అమృతః భవతి’ అప్పుడే మమహృదు అమృతు (మృతు) దగుచున్నాడు. ‘ఏతావత్ హి అనుశాననమ్’ ఇంతమాత్రమే అనుగత శిక్షణము పరిపరిముగా వచ్చినశాననము-శాస్త్రముయొక్క శిక్ష-ఉపదేశము.

శాస్త్రముపదేశించున నింతమాత్రమే. జిజ్ఞాసువు ఈశ్వరుని పొందుటకై పురుషార్థమునర్చనలయును. విశేషముల సహాయము పొంది జిజ్ఞాసువు ఈశ్వరఃపాప్తికై ప్రయత్నించవలయును, అశ్యంపించవలయును, ఉపాయములొనిచలయును. శాస్త్రమింతకంటె మించి చెప్పనది లేదనేభావముతో ‘ఏతావత్ హి న శాననమ్’ అని చెప్పబడినది.

బాల్య కామార యౌవన వార్ధక్యదశలను భావించుట, కుంటి, గ్రుడ్డి, అవిటి, స్త్రీ పురుష నపుంసకములు అని భావించుట; ఈకార్యము నేర వేరినది; కార్యము కౌవలసియున్నది; ఒకరిని చంపెదను, ఇంకొకరిని కొట్టెదను మొదలు గాగల దలపులే గ్రంథము. ఈ ముడులు విడిపోయినతప్పు పరిశుద్ధజ్ఞానము బ్రధించదు. ౧౧౬

“ జీవముయొక్క ఉత్కృంతిని వర్ణించుచున్నాడు. ”

17. శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్యస్తాసాం మూర్ధాన మభ్యుజ్జి నిఃస్ఫుతైకా ! తయోర్ధ్వమాయ స్సమృతత్వ మేతి విషన్యా ఉత్క్రమవే (1) భవతి ॥ ౨. 3. ౧౬. ॥

౧౧౭. శశమ్, చ, ఏకా, చ, హృదయశ్య, నాద్యః, తాసామ్, మూర్ధానమ్, అధినిఃపుతా, ఏకా, తయా, ఊర్ధ్వమ్, ఆయుః, అమృతత్వమ్, ఏతి, విష్వజ్ అన్యః, ఉత్క్రమతే, భవతి (I. పా||భవద్రి)

౧౧౭. 'హృదయశ్య ఇతిమ్ చ ఏకా చ నాద్యః' హృదయమణా నూటబిక్క- నాడులున్నవి. 'తాసాం ఏకా మూర్ధానమ్ అథి నిఃపుతా' అందులో సుషుమ్నసువచన మొకటి. బ్రహ్మరంద్రములోకి వెళ్ళినది. 'తయా' అనాడి ద్వారా, 'ఉర్ధ్వమ్' బ్రహ్మరంద్రం ద్వారా పైకి, 'ఆయుః' ప్రయాణమొనర్చు- శరీరమును పరిపక్వము చేసాత్మ, 'అమృతత్వమ్ ఏతి' ముక్తిని పొందుచున్నది. 'అన్యః' అనాడికిన్న మిగతా ౧౦౦ నాడులు, 'ఉత్క్రమతే' వివరీత శలము లిచ్చుచువియు. 'విష్వజ్' అనేకరకముల శరీరధారణకు హేతువులును, 'భవతి' అగుచున్నది.

జ్ఞానముతో బాటు కర్మము గలిగియుంటివఁ బరమపరము లభించును. యోగనిష్ఠులు 'కౌని సామాన్యపురుషులు బ్రహ్మరంద్రమునుండ ప్రాణమును వదల జాలరు. 'కౌవున ముందునుండియే యోగానుష్ఠాన మొనర్చవలయును. సామాన్య జనుల జీవాత్మ యితరరంద్రముల నుండి నిష్క్రమించును. వారికిది బంధనహేతు వగుచున్నది. భోగవిలాసములతో బీభత్సును నెవ్వమొనర్చినవారికి నాత్మ యెరుక వడను. అత్మయెవ్వడున్నా)చుట మొనర్చునది గమనించి జాలరు. 'కౌవున వారు మరణానన్వయమునును నుక్తి యిజాలకపోవుటచే నీమంత్రకథితరహస్యము పలన లాభమేనియు పొందుజాలరు.

మాయావాదులు 'అహం బ్రహ్మస్మి' యను జ్ఞానముపొందినచో ముక్తి లభించునని భావించుచును. 'కౌని యామంత్రములో' బ్రహ్మరంద్రము ద్వారా ప్రాణమును వదలు యోగనిష్ఠ పురుషుడే ముక్తి గాంచగలుగునని స్థిరీక రించబడినది. యోగానుష్ఠాన మొనర్చు సిద్ధుడు 'కౌబాలనిచో' 'అహం బ్రహ్మస్మి' భావము (సత్యమేకానిండు అసత్యమేకానిండు) నిరుపయోగమని (మాత్రము) మాయావాదులు గ్రహించవలసి యున్నది. ౧౧౭

పంచకోశములకు ఆత్మ భిన్నమైనదని నూచించుటకుగాను శరీరము ముంజగడ్డితో నుపమించబడినది. బ్రహ్మ యవిద్యా ప్రభావముచే పరిచ్ఛిన్నస్వరూపుడై జీవాత్మగా-అంగుష్ఠమాత్రుడుగా మారుచున్నాడనియు, పుడకను విడచి యుట బ్రహ్మను తెలుసుకొనుటయే యనియు మాయావాదులు వాదించెదరు. నిజానికి వారిదృష్టిలో జగన్నిధ్యయనుటచే శరీరమా లేదు. బ్రహ్మయే జీవమయ్యెననుటచే జీవమూలేదు. ఇక ముంజగడ్డి యుపమానము సరిపోవుటకు రెండువస్తువులెక్కడయుండును? ఇది యుపసంహారము మిథ్యా భూత వ్యవహారముతో నిచట బనిలేదు. కావున మాయావాద కల్పన మసంగతము.

జీవున కత్యంత ప్రియమైనది శరీరము. ఇందు జన్మజన్మాంతరముల నుండి అనాదికాలమునుండి సుఖము లనుభవించుచు వచ్చినది. కావున దీనియందు దానికి రాగమున్నది. దీనిని సామాన్యముగ వదలగోరదు. తప్పనిసరిగ వదలిపెట్టవలసినచ్చిన చాలా భేదపడును. ఇదియే గ్రంథి. కావున యోగి స్వేచ్ఛగా మరణమును ప్రేమించవలయును. శరీరధారణమున్న యేవగింపు జనించవలెను. కనుకనే ముంజగడ్డితో పోల్చబడినది. ౧౧౮

‘నచికేతసుని కథను ఉపసంహర మొనర్చుచు ఫలశ్రుతిని పేర్కొనుచున్నాడు.’

119. మృత్యుప్రాక్తాం నచికేతోఽథ లబ్ధ్వా విద్యామేతాం యోగ విధిం చ కృత్స్నం । బ్రహ్మ ప్రాప్తో విరజోఽభూద్వి మృత్యు రన్యోఽప్యేవం యో విదధ్యాత్మమేవ ॥ ౨. 3. ౧౮. ॥

౧౧౯. మృత్యు ప్రాక్తామ్, నచికేతః, అథ, లబ్ధ్వా, విద్యామ్, ఏతామ్, యోగవిధిమ్, చ, కృత్స్నమ్, బ్రహ్మప్రాప్తః, విరజః అభూత్, వి మృత్యుః, అన్యః, అపి, ఏవమ్, యః విత్, అధ్యాత్మమ్, ఏవ ॥ ౧౧౯ ॥

౧౧౯. ‘అథ మృత్యుప్రాక్తామ్’ అలంకారికముగ మృత్యువుచే జెప్పబడినది-బోధించబడినది-యమాచార్యుడు చెప్పినది. ‘ఏతాం విద్యాం’ ఈ బ్రహ్మవ్యయ, ‘చ కృత్స్నమ్ యోగవిధిమ్’ మరియు సంపూర్ణమైన యోగవిధానాన్ని, ‘నచికేతః’ నచికేతసుడు, ‘లబ్ధ్వా’ గురువునుండి పొంది, ‘బ్రహ్మప్రాప్తః’ బ్రహ్మను గాంచినవాడై, ‘విరజః’ విరక్తుడును, రజోగుణ దోషరహితుడును, ‘విమృత్యుః’ విస్మృక్తుడును, మృత్యుభయ రహితుడును, ‘అభూత్’ అయ్యెను. ‘అన్యః అపి

యః, ఇతరులు కూడ యెవరైన, 'ఏవం విత్' ఈవిధముగ నెరిగినవాడైతే, 'అధ్యాత్మ మేవ' అధ్యాత్మవిద్యనే పొంది విముక్తులగుదురు. ('అన్యః ఆపి యః అధ్యాత్మం ఏవం విత్' ఏవ' ఇతరుడు కూడ ఎవడైనా అధ్యాత్మ విద్యను ఈవిధముగా ఎరిగి యున్నటులయిన నిశ్చయముగ అతను మోక్షమును పొందును.)

ఇందు “బ్రహ్మ పాప్తః” అని చెప్పబడియుండుటచే బ్రహ్మ వేద నియు, బ్రహ్మను పొందినవాడు వేదనియు, గోచరమగుచున్నది. కనుక జీవమెన్నటికి బ్రహ్మకౌజాలదని యుపనిషత్కారుని మంతవ్యము. బ్రహ్మయొక్క గుణములను ధరించుటయే బ్రహ్మభావమును పొందుట యగునుగాని బ్రహ్మయగుట మాత్రము కాదు. బ్రహ్మయే యగునని యుపనిషత్కారుని యభిమతమగుచో నటులనే ‘బ్రహ్మైవ భవతి’ బ్రహ్మయే యగునని ప్రయోగించి యుండెడివాడు. ‘బ్రహ్మ ప్రాప్తః’ అని వాడియుండెడివాడుకాదు.

కొందరికథను ఆలంకారికమనియు, కొందరు జరిగినదనియు భావింతురు. పాతకులు తమ మనశక్తి ననుసరించి యుభయవిధముల జ్ఞానమును పొందవచ్చును. సర్వజ్ఞ సుగ్రాహ్యమైనది కథాపద్ధతియే, ౧౧౯

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే తృతీయావల్లీ. (పట్టివల్లీ)

సమాప్తా యజుర్వేదీయేయ ముపనిషత్.

ఉపనిషత్తుయొక్క శ్రవణాంతమున గురుశిష్యు లిరువురు పరమాత్ముని నుపాసించుచు శాంతిపాఠ మొనర్చెదరు.

ఓం సహనా వహతు-సహనౌ భువకు
సహవీర్యం కరవావహై
తేజస్వి నా వధిత మస్తు
మా విద్విషా వహై ॥

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

కృష్ణమండలాంతర్గత ముమూూూూ గ్రామవాని యగు అన్నే చలమన్నగారి జ్యేష్ఠపుతుడగు నాగయ్యగారికి జ్యేష్ఠ తనూజుడగు కేశవార్య శాస్త్రిచే రచించబడిన కథోపనిషదార్యభాష్యము సమాప్తము.

ఆధ్యాత్మిక ప్రశ్నోత్తర

(కరోపనిషదార్య భాష్యము నందాయా తావులందు కలుగు సందేహములు - వానికి సమాధానములు.)

ప్ర:- దానములలో గోదానము సర్వశ్రేష్ఠమని భావించబడగా నచికేతనుడు పాపమని భావించి దెందులకు?

ఉ:- కారణమచ్చటనే చెప్పబడినది. పాలిచ్చి లాభము చేకూర్చుచున్నంతవరకు పాలిచ్చి, స్వాధ్యయమునకు యోగపడనంతటి ముగిలిన పోయినప్పుడు దానము చేయటో పరులకంటగట్టుట కృతఘ్నత క్రిందకు వచ్చును.

ప్ర:- కృతఘ్నత పాపమా?

ఉ:- కృతఘ్నత పెద్దపాపము. ఉపకారమునకు ప్రత్యుపకారముకూడ జరుగక పోవుటయేగాక అపకారమే జరుగుచో తామును ఉపకార మొనర్చిన ఇటువంటి పాటలకే గురియగుదు మేమో యని ప్రజలు ఉపకార మొనర్చరు, ఉపకారమనిన భయ పడుదురు. ఇటుల కృతఘ్నత ఉపకారము చేయనీయక, పరోపకార కార్యముల సట్లు ఉదాసీనతను, విముఖత్వమును కలిగించుచున్నది కావున మహా పాపకార్యమగుచున్నది.

ప్ర:- మనుష్యులను దానమొనర్చుట సభ్యతయే లేక ధర్మమా?

ఉ:- తండ్రికి కలుగ బోవు అనర్థముల నూహించి పితృభక్తుడైన నచికేతనుడు పసికిరాని కస్తువులతోపాటు తానును దానమివ్వబడుచో తండ్రికి కలుగు దోషము పరిహరింపబడునని యూహించి యటులాసర్యము. మనుష్యుని జడకన్నువువలె దానమిచ్చుట పాపగదు. కావున తండ్రియు విద్యావిజ్ఞాన సంపాదనార్థము గురువున కర్పించుటయే సంగతముగ భావించి మృత్యువన శ్లేష శల్లమును వాడి ఆచార్యున కప్పగించెను. ఇది ధర్మమని భావించబడు దానము క్రిందకు రాదు.

ప్ర:- తండ్రి కఠినముగ శిక్షించినను నచికేతనుడు యమునితో మొదటి వరము

ఁకాస్త సంకల్పము ౧.౧.౧౦. అని యొందులకు కోరెను?

ఉ:- నచికేతనుడు పితృభక్తి పరాయణుడు. కావున కాశ్యపశాస్త్రి పొందగోరి

సర్వజిద్యజ్ఞ మాచరించిన తండ్రి కింకా శ్రోధము శశమించక పోవుట శ్రేయము కాదని భావించి ముందు వరమునే ఆటలు కోరెను. దీని వలన ననియదాత్త పితృభక్తి కారణంతో కలదు చన్నది.

ప్ర:- మహాత్ముడని యెవరి నందరు?

ఉ:- ఇది బుద్ధి శ్లోవహారము మీద నాధారపడియున్నది. పరిచ్ఛిన్నమగు జీవాత్మ మహాత్ముడు కాజూడు. కాని ప్రాకృత వస్తువుల మీద బుద్ధి యుంచక పరమాత్ముని యందుంచి తదనుగుణముగ శ్లోవహరించు వాని గుణములు మహంతము లగుటచే నతడు మహాత్ముడని బడును.

ప్ర:- అవిద్యవలన దుఃఖములెట్లు కలుగును?

ఉ:- అవిద్యవలన రాగ ద్వేషమలందు పృవృత్తి జనించును. పృవృత్తిచే పుణ్య పాపకర్మ లాచరించగా వాని సంస్కారములంటు కొనును. వానివలన మహాదుఃఖములగు జన్మమరణములు సంభవించును.

ప్ర:- సాంసారిక వస్తువులను బుద్ధిమంతుడు బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రాప్తికి ప్రతిబంధ కముని యెందులకు భావించును?

ఉ:- సాంసారిక పదార్థముల శరీరమున కుపయోగించునవే కాని నేరుగా ఆత్మ కుపయోగ పడునవి గావు. ఆత్మ సంసర్కములేని పునీ, గులిమి, మలము, ఉమ్మి, చీమిడి మొదలైనవన్నియు శరీరజన్యములయ్యును దుర్గంధయంతములను, అపవిత్రములను నై యుండుచున్నవి. కావున బుద్ధిమంతుడు సాంసారిక పదార్థములను హేయములుగ దలచును.

ప్ర:- పాపమెనర్పు పరిస్థితులెవ్వి?

ఉ:- 1. పరమాత్ముడు ఉన్నాడనే నమ్మకము లేకుండుట. 2. పరమాత్ముడు సర్వవ్యాపకడు కాదని భావించుట, అతడు పరిచ్ఛిన్నుడు, ఏక దేశీయుడు అను నిశ్చయము కలిగియుండుట. 3. పాపములొనరించి ను వానినుండి రక్షించు శక్తి యొకటి యున్నదని నమ్మక మేర్పడుట. ఈ మూడు పరిస్థితులలో పాప ప్రీతి జనించును. పాపకార్యములొనర్చును.

ప్ర:- అనిత్య దృశ్యములతో యమద శ్లోమము నెట్లు పొందగలిగెను?

ఉ:- ధనాదుల వలన పరమాత్మ లభించదు. కావున వానియందు తగుల్కొనక వానిని మహామోహమొనర్చుచో నత్ఫలితము కలుగును. దీనివలన అంతః

కరణము దూషితము గాకపోవుటయేగాక ఇందిరియములు వశము నందండును. యముడటులానర్చి జీతేంద్రియమై బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రాప్తి కర్తుడయ్యెను.

ప్ర:- విభూత్యాం కత్వా ధీరో న శోచతి (౨-౧-౪) ఎటుల?

ఉ:- లోకములో నేరములు, తిప్పలు చేసి దానిములనుభవించుచున్నారు. పట్టుబడినను లెప్పించుకొనుటకు రాజ పురుషుడగు గడ్డి తినిపింప ప్రయత్నించుదురు, కాని పరమాత్మ సర్వవ్యాపకుడగుటచే నతని కశ్వలో నెవరును దుమ్ము కొట్టజాలరు. సుజ్ఞాడగుటచే సరిగా కర్మల ననుసరించి నుఖ దాఖముల ననుభవింపజేయును. ఈ దండన విధానమును అగ్రం చేసుకొన్న ధీరుడు శోకముల పొందే కార్యముల నెందుకొనరును? అసలు ఆ పరిస్థితినే తెచ్చివెట్టు కొనడు గదా!

ప్ర:- ఉత్తామ్యత్వాచ మేధావీ బ్రహ్మలోకే జహీయతే యగుచో నితర సాధనములతో బనియేమి?

ఉ:- ఉపనిషత్కరుడు మేధావియను శబ్దమును వాడి సమాధాన మొసగియున్నాడు. జ్ఞానములేకుండగను, మనోమాలిన్యములు మాసిపోకుండగను మేధాబుద్ధి వీగబడదు. మేధాబుద్ధి కలవానికి విజ్ఞాన మొకటియే గావలసియుండును. ఈ కథను వినిన తర్వాత నదియు లభించును. కావున మేధాబుద్ధి కలవాడీ కథను వినినను చెప్పినను బ్రహ్మలోకమును పొందుట కర్హుడే యగును.

ప్ర:- ప్రాణముల వాపిగంత మాత్రమున నిందిరియములు వశము లెట్లుగను?

ఉ:- ఇందిరియములు మనస్సున కాధీనములు, మనస్సు వాని నేకార్యములందు వినియోగించునో దానినే చేయును, రుధిర సంచారముచే మనస్సు గతి యొనర్చును, రక్త సంచారము లేకున్నచో మనస్సు పని చేయదు. ప్రాణములు కూడ స్తంభించును. ప్రాణము గతి యొనర్చునిచో శరీరము నందేచేష్టయు కనిపించదు.

ప్ర:- కొందరు గురువులు సిద్ధయోగులని చెప్పబడుదురు. వారిని గురించి మీ అభిప్రాయమేమిటి?

ఉ:- అసాధులు దొడ్డుదియోగులని యనచు యమనియమాలు గ్రంథములేక నీ లింగజీగునను. గాని యిది, ప్రాణాయామ మేకేనోపాయోగం

ద్వారానో ఉపదేశాదుల ద్వారానో ప్రఖ్యాతి సంపాదించ శక్యును. నిజానికి అష్టవింశై ధురములను త్యజించనివాడు - స్త్రైబుడై సంచించు వాడు-పరిగ్రహమును త్యజించని వాడు, నిత్యము సినిమాల్నకై తిహతహలాడు వాడు యోగి ఎటులగును? జితేంద్రియుడెటులగును? ఆతనికేసిద్ధి సిద్ధిం చును? కావున గురువుకు తగ్గ శిష్యులకు తగ్గ గురువులు జతయగుచో బూటకపు ప్రచారమునకు - మహాశిష్యమునకు అంతయుండదుగదా?

ప్ర:- శ్రేయఃప్రేయో మార్గము లెటులుండిను?

ఉ:- ముందు కష్టముగానుండి సుఖమైన ఫలితమిచ్చునది శ్రేయము. ధాన్యము విత్తి వ్యయప్రయాసలతోర్పుచో పండి వందల రెట్లు వృద్ధియగును. శ్రేయ మిటులుండును. ఆధాన్యమునే యాహారమున కుపయోగించుచో మలముగా తయారై నశించుచున్నది. ఇటులనే ఆంభమునందు సుఖప్రదముగ గోచరించి చివరకు వినాశనముగ పరిణమించునది ప్రేయో మార్గము.

ప్ర:- లోకము విషయ వాంఛలందెంతకు ప్రవృత్తి మగుచున్నది?

ఉ:- దుస్సంగతి వలనన, జ్ఞానము తక్కువగా నుండుట వలనన, ఆత్మబలము లేకుండుట వలనను వరమాత్మగలందు దృఢమైన జ్ఞానము విశ్వాసము కలుగదు. కావున భౌతిక విషయములు సుఖకరములుగా కనబడుచు టుచే నావైపునకే మొగ్గును. సరాస కామాననయంతి బాలాః ౨.౧.౨. అని యుపనిషత్కారుడు చెప్పియే యుండెను.

పూర్వము జనకాది మహారాజు లైశ్వర్య వంతులయ్యును జ్ఞానుని ప్రిసిద్ధి కక్కిరిగదా?

ప్ర:- విత్తైషణివేరు, విత్తవంతుడగుట వేరు. ధనముండుట బ్రహ్మజ్ఞానమునకు ప్రతి బంధకముగాదు, ధనము భోగాన సాగము వికృతనక్షనను లభించును. కావున ధనవాంఛ - విత్తైషణి బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రతి బంధకమగును, అయినను వైరాగ్యమునకు ప్రాప్తవీత్తవద్దురాదు, కనుకనే జనకాదులు విదేశములన బడునంత జ్ఞానులైరి.

ప్ర:- మనువు యస్తర్కేణానుసంధత్తే స ధర్మం వేద సేతరః అని చెప్పగా యముడు నైషా తర్కేణ మతిరాపనేయా యని విపరీతముగ నుడివెను? మనువు ధర్మము - కర్తవ్యమును గురించి చెప్పెను. యముడు విజ్ఞానమును గురించి వివరించెను. కావున రెండును అవిరోధములే.

ప్ర:- ఋషులలో మత భేద ముండదా?

ఉ:- ఉండదు. ఉండినచో వారు ఋషులు గాజాలరు. స్థిరబుద్ధిలేని వారు, సత్యము పలుకివారు ఋషులెటు లగుదురు? కావున ఋషులనబడు వారిలో మత భేదముండదు.

ప్ర:- దీనిని గుహ్యమ్ (71-11) అని యెందులకంటె?

ఉ:- మూర్ఖుడీ జ్ఞానవహిమను హించజాలడు. కావున అతనికి దీనివలన హితమేమియు చేకూరదు. అతనికిది గుహ్యమే ఇప్పటి నేదాంతులు బ్రహ్మను ఎరుగకుండగనే బ్రహ్మజ్ఞానోపదేశ మొనర్చెదరు. శిష్యులనుండి దమ్మిడిలతో నహా ధనమును స్వీకరించుదురు. ధర్మముపేర నిష్టమొచ్చినటుల ధర్మ విరుద్ధముగ వాచరింతురు గృహస్థులకు జగన్మిత్ర్య యని యుపదేశ మిచ్చెదరు. తాము తైరాగులు సన్యాసులు అయియుండియు పీతాధిపతులు మాతాధిపతులునునై గ్రామాధిపతులుగను జమిందారులగునొడుచుకొనుదురు. కావున అటువంటి మూర్ఖునకీ శాస్త్రము గుహ్యముగ నుండవలసినదే

ప్ర:- ఇది సనాతనమై యుండియు గుహ్యమెటుల?

ఉ:- జీవాత్మ స్వరూపమును నె గి:వారే చనిపోయిన తర్వాత కేమనో ఎరుగలరు జీవాత్మ ద్రవ్యమా? గుణమా? సంయోగజమా? అజమా? జ్ఞానమా? జ్ఞానియా? నిత్యమా? అనిత్యమా? స్వాభావికముగ ముక్తమా? బద్ధమా? అను ప్రశ్నలందేమియు తెరుగని వానికివిద్య గుహ్యమే కదా!

ప్ర:- శ్రావయేద్ బ్రహ్మ సంసరి ౧ 3. ౧2. అని యెందుకు చెప్పబడెను?

ఉ:- నేటి బాధ గురువులైన బోధగురువులు దీనిని గుహ్యమను వంతో చాటుగా మూర్ఖుల చెవులలో నుపదేశించి ప్రతిష్ఠను పొందుచున్నారు. జ్ఞానుల సభలో నుపదేశించిన వారి బిందారము బయటపడును. లోకజ్ఞాన మెరుగని యమాయకుని చేతిలో చెల్లని రూపాయి పెట్టి చెల్లినటుల చేయవచ్చును, కాని ఎరిగిన వానిని మగపించలేరుగదా! అటులనే జ్ఞానుల సమాజములో నుపదేశించ బడినప్పుడే దాని మహిమ - సత్యము బయటపడును. కావున నిది మూర్ఖులకే గుహ్యము, జ్ఞానులకైతే బహిరంగమేనని యుపనిషత్కారుడు వచించెను.

ప్ర:- ఉపాదేయ మన నేమి?

ఉ:- దోషములను తొలగించి లోటులను పూర్తిచేయు వస్తువులు ఉపాదేయములగును. జీవాత్మలో అబ్బిజ్ఞత, ఆనందాభావములన్నవి. వీనిని పూర్తిచేయునది పరమాత్మ యొక్కదే. అతను సర్వజ్ఞుడు, ఆనంద స్వరూపుడు. అని నుపాసించియే జీవాత్మ యదార్థ జ్ఞానము, ఆనందమును పొందును. కనుక జీవాత్మ ఉపాదేయము పరమాత్మ.

[ప్ర:- హేయమని దేని నందురు?

ఉ:- దోషములను కలిగించుచేయుటచే ద్వేషించ తగినది హేయము. ప్రాకృతిక పదార్థములు అబ్బిజ్ఞతను - అకాంతిని వెంచునేగాని శమింపజేయజాలవు కనుక ప్రకృత్యపాసనచే అజ్ఞానవృద్ధి, ఆనందాభావము సంభవించును. జీవాత్మది హేయము. దీనిని అనివార్యముగ త్యజించవలయును.

[ప్ర:- ఉత్తమమన నెఱుంగు?

ఉ:- ఉపాదేయ హేయములకు భిన్నముగ నుండునది ఉపేక్ష్యములు. బ్రహ్మ విద్యా విషయమన మాఃపున కితరజీవు లుపేక్షణీయములు. శరీరయాత్ర కుచయోగపడినను అధ్యాత్మిక జ్ఞానమున కుపకరించవు.

ప్ర:- భక్తులు పరమాత్మును దర్శించజాలరా?

ఉ:- చక్ర చక్రువులచే కన్నడు దర్శించుట సంభవించదు. జ్ఞానోపార్జనము వలన మనస్సును శుద్ధమొనర్చుకొని, ఆహంకారావరణమును తొలగించిన వాడే బ్రహ్మను ఎరిగ గలుగును. జ్ఞానకూన్యమగు మూఢ భక్తివలన పరమాత్మును నెరుగుట యసంభవము.

కలలో కనబడెనని ముఖాముఖిగ మాటలాడెనని చెప్పుదురే! అదంతయు నబద్ధమేనా?

ఇంతేయు నసంభవము. గంజాయి మత్తులో ప్రేలుపలుకులు. పరమాత్మ సర్వవ్యాపకడు. ఆత్మయతని దర్శనము తానున్నచోటున అనగా తనలోనే గాంచవలయును గాని యన్యత్ర గాంచనేరదు. కావున పై మాటలు మంత్రవ్యములు గావు.

[ప్ర:- సర్వభూతాంతరాత్మను పరిగ్రహించ లేని కారణ మేమిటి?

ఉ:- అత్యంత సమీప వస్తువు గోచరమగుటకు ౧. అద్దము ౨. నెలతురు ౩. అద్దము శుద్ధమగువాండుట, ౪. అద్దము కదుల కుండుట. ౫. వస్తువునకు అద్దమానకు మధ్య కేమియు అడ్డంకులు

అను నైగు. కారణములుండవలయును. ఇచ్చట ౧. మనస్సు అను దగ్గణము. ౨. వేదజ్ఞానము అను ప్రకాశము. ౩. అంతఃకరణశుద్ధి. ౪. మనోనిశ్చలత్వము. ౫. అజ్ఞానావగణము లేకుండుట; ఇవన్నియు ఉండి ఆశ్రమములను క్రమముగా నేవించుట వలనగాని అభ్యాస వైరాగ్యముల వలనగాని బ్రహ్మజ్ఞానము లభించును.

ప్ర:- మరణించుటకు ముందే యీ శరీరములో బ్రహ్మజ్ఞానము పొందవలయు ననుటలో ఓకేషనేమిటి?

ఉ:- అన్నిజన్మలలో మానవ జన్మ శ్రేష్టమైనది. మోక్షప్రాప్తికిది యంతిమ సోపానము. ఇందు మేల్కొననిచో నభవతనమే. ప్రకృతి ఆత్మకెప్పుడు సహకారి కాబాలదు. ప్రకృతి స్థూలము ఆత్మనూక్ష్మము కావున ప్రకృతి యందు తగుల్కొనకూడదు. పరమాత్మయే గమ్యము. కనుక మరణించుటకు ముందే ప్రసించుచో నేదైనా కర్తవ్య మాచరింపగలదు.

ప్ర:- మృత్యువన ద్వేషమెందులకు?

ఉ:- అనుభవించని వస్తువులందు ప్రేమగాని ద్వేషముగా ని జనించదు. ఆత్మమృత్యువును ద్వేషించుచున్నదనగా సంతతి పూర్వము దానిని భోగించి యుండవలయును. అజ్ఞాన లీభావమును స్వీకరిండు. కావున వారు బాహ్య వస్తువులందు జిక్కునడి మాటిమాటికి మృత్యువు వాతలడెదరు. కాని ఆత్మజ్ఞానాభిలాషి మృత్యువును ద్వేషించును. దానిని తరించ దలచును.

ప్ర:- బ్రహ్మజ్ఞానము పొందుటచే మృత్యు ముఖమునుండి విముక్తులెటులగుదురు?

ఉ:- మృత్యుభయము లేకుండునరే మృత్యుముఖమునుండి విముక్తులగుట. ఆవిద్యచే శరీరమునే ఆత్మగా భావించువారు మృత్యువనిన భయపడెదరు. మృత్యువు శరీర భగ్గుముగాని ఆత్మ భగ్గుము కాదు. ఆత్మనిత్యము, అమరము. ఇటు లాత్మ తత్వమును తెరిగిన వానికి భయముండదు కదా! బ్రహ్మజ్ఞానమునకు ముందే ఆత్మజ్ఞానము కలగవలసి యుండును.

ప్ర:- స్వగ్రహాప్తి కర్మఫలముకదా! అయితే అదిక్షీణించును. ఇక అమృతత్వ ప్రాప్తి యెటుల చేకూరును?

ఉ:- నిజమే క్షీణించును. సాధారణముగ నెక్కువ కాలముండు దానిని “అమరము” అమృతము అని అందురు. ఈ దృష్టితో దీర్ఘ కాలమునభ

వించెదరనే భావముతో 'అమృతత్వం భజన్తే' అని చెప్పబడింది.

ప్ర:- పునరావృత్తి (పునర్జన్మ) యగుచో ముక్తి మహాత్యమేమున్నది?

జ్ఞ:- ముక్తి యనగా విడుదల - ముందు బద్ధుడై యుండినానే ముక్తి సంభవము. అదే విధముగ బద్ధుడవడగును? ముక్తుడేకదా! కావున ముక్తి బంధములు రేడును సాపేక్షికములు. అట్లుగాక ముక్తుడుబద్ధుడు కాడనియే భావించుచో బంధమును స్వాభావికమని స్వీకరించవలసియుండును. అప్పుడు ముక్తి ప్రసక్తియే యుండదు. ఇటుల శబ్దములే పునరావృత్తన సిద్ధాంతమును బలపరుచుచున్నవి.

ప్ర:- ముక్తి అమృతత్వమని యేల చెప్పబడె?

జ్ఞ:- జీవాత్మకు సంభవించు నవస్థలు రెండే ఒకదాని యంతయు మృత్యువు అనగా జన్మ; రెండవదాని యంతయు జన్మ అనగా మృత్యువు. జన్మ మరణములిటుల సాపేక్షికములు సుఖానందమునందు శరీరము సాధనము. దానియంతయు మృత్యువు. మృతశబ్దమునకు వ్యతిరేకము అమృతము అనగా జన్మ. ముక్తిలో మృత్యువును పొందు శరీరముండదు శరీరము లేకుండగానే ఆనందమనుభవించును. దానికి అతము జన్మయే - అమృతమే కాని మృత్యువుకాదు. కావున ముక్తి తర్వాత జన్మ భించునని తెలియుచున్నది. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో 'న చ పునరావృత్తే' అను వాక్యపు శంకరభాష్యము మీద స్వామి ఆనందగిరిజీవీ వ్రాయుచు నీ కల్పములో తిరిగిరాడు అని వ్రాసెను. అనగా రెండవ కల్పములో జనించుననియే వారి మంతవ్యము.

పరమ పదము పొందిన జీవునకు బ్రహ్మకు భేదమేమైనా నుండునా? అప్పుడు జీవము జీవమే. దాని యల్పజ్ఞత దూరము గాదు.

జీవుల యల్పజ్ఞత్వ మెందులకు నశించదు?

జీవుడు పరిచ్ఛిన్నుడు. పరిచ్ఛిన్నుని గుణములనంతయు రేటులగును? భూమి కంటె నూర్చుడు 18 అక్షల పెద్దవాడయ్యిన రాత్రులందు ప్రకాశమును సవ్యజాలడు. అశని శక్తి పరిమితము. అగ్ని సంయోగముచే లోహమెట్లుండి ప్రకాశకత్వ దాహకత్వగుణముల పొందిన పొందకన్నులు గాని తన భార గుణమును వీడి యగ్నివలె భారరహితము కాజాలదు కదా! అటులనే జీవాత్మ యొక్క అల్పజ్ఞత నశించదు.

ప్ర:- శ్చరస్య భారా నిశితా దురస్య మా గుర్గం పథః ౧. 3. ౧౪. యగువో దానిని కాంక్షించుటెందులకు ?

ఉ:- పొట్టకూటికై కూలివాడేదిగనన కాదినమే శ్రమ పడుచున్నాడు. రైతు ఇంకా కొంతపాటుపడి ఎక్కువ కాలమున కొకసారియే తగినంత ఫలము కూతుజెట్టు కొనుచున్నాడు. ఇటులనే కష్టసాధ్యమగు సీమార్దమున నడచుటచే (432 కోట్లు వర్ష పరిమితిగలది సృష్టి అంతయే ప్రళయము, ఈరెండు ఒక బ్రహ్మాదిగము, ఆ లెక్కప్రకారము కల్పము అనగా ౧౦౦వర్షములు, 432 కోట్లు $432 \times 360 \times 100 = 31104000000000$ మనవ వ్షములగును.) కల్ప పర్యంతము జీవాత్మ మోక్షానందమనుభవించును. అకలి దప్పికలుండవు. ఇది సామాన్యమా?

ప్ర:- పంచకోశములన నెవ్వరి ?

ఉ:- ౧ అన్నమయ కోశము. త్వష్క్ మొదలుకొని యశ్ఠిపర్యంతమునున్న పృథివీమయ సముదాయము.

౨. ప్రాణమయకోశము. ప్రాణాపానోదాన వ్యాన సహానాదులు అను వాయువుల సముదాయము.

౩. మనోమయకోశము:- మనస్సు, అహంకారము, వాక్పాణి పాద పాయూపస్థములను పంచకర్మేంద్రియముల సముదాయము.

౪. విజ్ఞానమయ కోశము:- బుద్ధి, చిత్తము, పంచజ్ఞానేంద్రియములసమూహము. జీవము దీనిచే జ్ఞానాది వ్యవహారము లొనర్చును.

౫. ఆనందమయకోశము:- ప్రీతి, ప్రసన్నిత, మృదాభికానందము అందును. దీనికాధారము కాగణ రూప ప్రకృతి.

ఈ కోశములగులననే జీవము జ్ఞాన కర్మోపాసనల ననుష్ఠించును.

ప్ర:- సర్వవ్యాపకుడగుటచే పరమాత్మ లోపల బయట నుండగ లోపలనే చూడ వలయునని యుపదేశమెందుల కివ్వబడినది?

ఉ:- బయట ప్రకృతిలో పరమాత్మ వ్యాపించి యున్నాడు. ప్రకృతి స్థూలము కావున స్థూలమే ముందు గ్రహించబడును. సువ్యులలో నూనె వ్యాపించి యున్నను నూనెను చూడలేము సువ్యులనే చూచుచుము. అటులనే ఆత్మ కంటె ప్రకృతి స్థూలమైనది. కావున జీవములో ప్రకృతి యుండజాలదు. జీవములో బ్రహ్మయే వ్యాపించి యుండును. కావున సాధకు డాత్మలోపల నీక్షించుచో బ్రహ్మను గాంచ గలుగును గాని బయట గాంచ జాలడు.

సుషూప్తి సమాధి మోక్షేషు బ్రహ్మరూపతా యని కపిలుడు బౌద్ధ్య జగత్తుతో సంబంధమును వదలిన పరిస్థితులగు సుషూప్తి - సమాధి - మోక్ష ములందే బ్రహ్మరూపమును గాంచ గలుగునని చెప్పియుండెను. ఇందు సుషూప్తి దృష్టాంతము, సమాధి సాధనము, ముక్తి సాధ్యమని గ్రహింప వలయును.

సుషూప్తి యందు బౌద్ధ్య వస్తువులతో సంబంధముండదు. ఇంద్రియ ములు పని చేయవు. నిద్రలేచిన తర్వాత ఆనందముగా - హాయిగా నిద్రా సోయితిని భావించును. కారణమేమిటి? ఇంద్రియములు బౌద్ధ్యవస్తువు లతో సంబంధముచక పోవుటయే కదా! ఈ రహస్యమును తెలుసు కొన్న జ్ఞాని సుషూప్తి చెందఁజేయే ఇంద్రియములను బౌద్ధ్య ప్రవృత్తుల నుండి నివృత్త మొనర్చుకొన ప్రియత్నించును. అదియే సమాధి. సతతము సమాధిని ఆధరించు చుండుటచే మోక్షము లభించును.

ప్ర:- పరమాత్మ జీవాత్మలోనే కనబడున దెటుల? అంతట నిండి యుండి నప్పుడు ప్రకృతిలో గూడ గాంచవచ్చును గదా? అట్లు గాంచుటకు వీలులేనిచో ఉన్నాడనటకు ప్రమాణమేమి?

జ్ఞ:- ప్రకృతిలో నియమ బద్ధముగ సంయోగ వియోగములు జరుగుచుండుట యే బరమాత్మ యున్నాడనుటకు ప్రమాణము. సంయోగ విభాగములు పరస్పర విరుద్ధ కార్యములు. కావున నివి రెండు దేనికి స్వాభావికములు కాజాలవు. ఇవి నైమిత్తికములు. పరమాణువులను పట్టుకొను నూత్నసాధ నములేదు. కావున వానిలో గతి కలిగించు శక్తి లోపలనే ఉండి తీరాలి. అందు ప్రాణముండే అవకాశము లేదు కావున గతి జరుగుచున్నదనుట తగు వీలులేదు. ఆర్షణ వికర్షణములు కూడ పరస్పర విరుద్ధములు కావున వాని రెండును గతి సంభవించదు. కావున వానిలో గతి సర్వాంతర్యామి యగు పరమాత్ముని వలననే కలుగుచున్నదని భావించవలయును.

ప్రకృతి నుంచి వస్తువు, కనుక దానియందు బరమాత్మ ప్రకాశించదు. దర్శనము కాజాలదు. నూర్చుని ప్రకాశించు భూమి మీద పడినా దన లోనుచున్నదా? అట్లులే పరమాత్ముని స్వరూపు ప్రకృతిలో గానము. అప్పుడనే కాగలదు.

ప్ర:- జగత్తుకు పరమాత్మ గతి కల్పించు చున్నదని భావించుటెటుల?

శ్రీ:- శరీరమునందు కూడ గతి కలుగునది ఆత్మవలననే కాని యది గోచరమగునా? అటులనే పరమాత్మయు నూడ్చుడగుటచే సర్వాంతర్యామియై ప్రకృతి యందు గతి కలిగించు చున్నాడు.

ప్ర:- శరీరముతో గతి రుధిగసంచారము వలనను, సంసారములో గతి ఆకర్షణ వికర్షణ శక్తి వలనను కలుగుచున్నవని యాధునికులను చున్నారే?

శ్రీ:- వా యూహ ఏకదేశము. గతి యనునది 1. చేయుట 2. చేయక పోవుట 3. విరుద్ధముగ నొనర్చుట అని త్రివిధముగా నుండును. రక్త సంచారముచే నివియన్నియు కలుగవు. సంసారముతోగూడ సృష్టి స్థితి ప్రళయములను త్రివిధగతులన్నవి. అవి యాకర్షణ వికర్షణములచే గలుగజాలవు. ఇవన్నియు నియమకర్త యొకడుండి జరుపునప్పుడే జరుగ గలవు. అతనే ఈశ్వరుడు. కావున వై గతులు ఆత్మ పరమాత్మల వలననే గలుగుచున్నవను సిద్ధాంతము స్వీకార్యము.

ప్ర:- పరమాత్మ వలననే విద్యుత్తు, మృత్యువు నడచుచున్నవా?

శ్రీ:- ఇంజనీయరు విద్యుత్తు నుత్పన్న మొనర్చి సంచార మొనరించుచున్నాడు. కాని యతను కూడ పరమాత్మ యే యేవస్తువులలో విద్యుత్తు నుంచెనో వాని నుండియే సంగ్రహించి వాని ద్వారానే సంచార మొనరించగలుగుచు న్నాడు. మృత్యువును కర్మవిపాకము కానిదే - పరమాత్ముని నియంత్రణము లేనిదే జరుగదు. ఆకస్మికముగ జనులు మరణించుచున్నను, యుద్ధాదులందు మరణించుటకు బలవత్తరమగు కారణములు కనిపించు చుండినను మరణించకుండ నుండుటయు గమనించుచున్నాము. ఇదియంతయు నతని యేర్పాటు ప్రకారమే జరుగుచున్నదని బ్రహ్మజేతల మంతివ్యము.

ప్ర:- ఏక రసముగా నుండుటనగా నేమి?

శ్రీ:- ఆత్మ పరమాత్మలు స్వస్వవిషయమున ఏక రసములుగా వికార రహితములుగా నుండును వికారములారు విధములు:- 1. ఉత్పత్తి 2. సత్తా 3. విప రిణామము-ఆకారపరివర్తనము, 4. వృద్ధి 5. అపక్షయము 6. వినాశము. ఈవికారములేవియు నారెంటియందుండక పోవుటయే ఏకరసముగ నుండుట. జీవ బ్రహ్మలు వేనికి నుపాదాన కారణములు గావు. వానికి నుపాదానకారణములు కూడ లేవు. కావున వానిలో సంయోగ వియోగములు జరుగవు. ఉత్పత్తి మొ॥ వడ్వీకారములు వాని యందు ప్రివర్తించవు.

ప్ర:- శరీర నాశము తర్వాత బ్రహ్మయేముందునని చాలా మంది యందురే ?

ఉ:- నశ్వరమగు ప్రతి పదార్థము నశించిన తర్వాత బ్రహ్మయే కేషించును. ఉత్పన్నమైనది వినాశము చెందితీరును. జీవ బ్రహ్మలు రెండు నిత్యములు. రెండు శరీరము నశించిన తర్వాత ఉండును. కేవలము బ్రహ్మయే మిగులుననుట. జీవముండ దనుట పొసగదు.

ప్ర:- అతని నియమముల నెవరు ఉల్లంఘించ జాలరని ఉపనిషత్కారుడు చెప్పెను గదా ! లోకములో నెవరో ఉల్లంఘించి పాపకార్యము లొనరించుచున్నారు గదా !

ఉ:- పరమాత్ముని నియమములు, పరమాత్ముని ఆదేశములు. రెండు భిన్నములు. కంటితో చూచుట, చెవితో వినుట; ముక్కుతో వాసన చూచుట అగ్ని జ్వాల, వైకెగయుట, శీతకాలమున రాత్రి స్నానము పెద్దవగుట మొదలైనవి పరమాత్ముని నియమములు. వీనిని ఎవరూ మార్చలేరు. ఆదేశములు ఉల్లంఘించ బడవచ్చును. దానికి గాను శిక్షయు లభించును. ఆదేశాలు పాటించుటకు, పాటించక పోవుటకు జీవము స్వతంత్రము. ఆదేశాన్ని సరించి నడిచిన సుఖమును విరుదాచరణ మొనర్చిన దుఃఖమును పొందును. ఇందాత్ముడు స్వతంత్రుడు.

ప్ర:- పరమాత్మ ఆదేశాలను పాటించుట కెందులకు వివర మొక్కడు?

ఉ:- ఆదేశములను పాటించి ను పాటించకపోయినను హాని లాభములు జీవాత్మకే సంభవించును. కావున ఈశ్వరుడు జీవాత్మను వివర మొనర్చెను. కష్ట లొనర్చుటయందు జీవులన్నియు స్వతంత్రములు వానికి స్వతంత్రముండగా వత్తిడి చేయుట అన్యాయ మగును.

“రూపం రూపం ప్రతి రూపో బభూవ” అయి యుండి యుండును కూడ యున్నాడని ఎటుల భావింపవలెను ?

పరమాత్మ కేవలము బ్రహ్మాండము లోపలనే యుండును అన్నిటి కంటె “మహాన్” కాశాలడు. వ్యాప్య వ్యాపకము లందు వ్యాపక మెప్పుడు వ్యాప్యమును ఆతిక్రమించియే యుండును. అన్ని యినుములలోను ఉన్నది. దానికి బయటను ఉన్నది వాయువును అంతియే. వాన బ్రహ్మ వానివలె ప్రతిరూపుడై యున్నాడే గాని ఆరూపమునే కెంది

యుండలేదు. ఆరూపమును జెందియుండలేదను భావమును దృష్టాంతములు బలపరచుటయే గాక “బహిశ్చ” శబ్దము కూడ ప్రత్యేకముగ బలపరచుచున్నది. పరమాత్మ నూన్ముడగుటచే అన్నిటిలోనూ సర్వభూతాంతరాత్మ్యగున, “మహాన్” అగుటచే అన్నిటికీ బయటను వ్యాపించియున్నాడు.

బహిశ్చ శబ్దప్రయోగముచే నాత్మకమైన పరమాత్మభిన్నుడని స్పష్టమగుచున్నది. పిపిలికాది గజ పగయంతము సమస ప్రాణులందు ఆత్మ జనించును. శరీరకారమును బట్టి ఆత్మయందే మార్పును కలుగదు. కనుక ఆత్మను గురించి వేదములో వర్ణించుచు రూపం గ్రహింపబడిన బ్రహ్మ బ్రు||6.47.18. అని చెప్పబడినది. ఆత్మ శరీరమునకు బయట నుండదు. కావున బహిశ్చ శబ్దప్రయోగము వలన నిచటపరమాత్మ విషయముని గ్రహించవలయును.

ప్ర:- పరమాత్మ కార్యజగత్తును సుపాదాన కారణము గాడా?

ఉ:- అన్యత్ర కృతాకృతాత్ ౧.౨.౧౪. అని కృతము కార్యరూప జగత్తు, అకృతము కారణరూప ప్రకృతి, రెంటికి భిన్నముగా చెప్పబడి యుండుటచే సుపాదాన కారణము కాజాలదు. ఉపధాన కారణ గుణములు (మట్టిని ఉండలో కనబడునటులు) కాగ్యములో కనబడవలెను. అటుల లేదు కావున పరమాత్మ యకృతముగ బరిగణించ బడలేదు.

ప్ర:- పరమాత్మను ఎరిగినంత మాత్రముచే దుఃఖికోకములు దూరములెటులగును?

ఉ:- పరమాత్మ నెరిగినవారు మృత్యువు పరమాత్మని యాధీనములో నున్నదని గట్టిగా నమ్మెదరు. న్యాయము, దయ తప్పడనియు గ్రహించెదరు. ఇక వారెందులకు దుఃఖించెదరు? శోకించెదరు? దయ, న్యాయము రెండు మంచివే గాని చెడ్డని గావు.

ఈ విషయమున పాఠకుల యుపయోగార్థమై మహర్షి దయాశంకుల వారి మంతవ్యమును ఉదహరించుచున్నాను.

ప్ర:- పగమేశ్వరుడు దయాళువును, న్యాయకారియును అగునా? కాదా?

ఉ:- అవును.

ప్ర:- ఈ రెండు గుణములు పరస్పర విరద్ధములు. న్యాయము చేసేసేని దయయు, దయజూపేసేని న్యాయమును దృష్టిపోవును. ఏల యనగా గర్మల ననుసరించి ఎక్కువ దక్కవలు లేక శుఖదుఃఖముల నిచ్చుట న్యాయము, అపరాధిని దండించక వదలి పెట్టుట దయ యనబడును.

ఉ:- న్యాయమునకును దయకును నామమాత్రమే భేదము. ఏల యనగా న్యాయ ముచే సిద్ధమగు ప్రయోజ. మే దయ చేతను సిద్ధమగుచున్నది. మనుష్యుడు అపరాధమును చేయుటను వదలి దుఃఖమును బొందకుండవలయు నను టయే కద దండించుట వలన కలుగు ప్రయోజనము. కాబట్టి యితరు లకు దుఃఖము నుండి వదలించుటయే దయ. న్యాయమునకు మీరు చేసిన యర్థము సరియే కాని అపరాధిని దండింపకుండిన దయ నాశనమయి పోవును. ఒక అపరాధియగు బందిపోటు దొంగను వదలిపెట్టుట యనగా వేలకొలది ధర్మాత్ములకు దుఃఖము కలిగించుటయై యున్నది. ఒకనిని వదలుట వేలకొలది జనులకు దుఃఖమును గలిగించుట నది యెట్లు దయ కాగలదు? ఆ దొంగను జంపుటవలన వేలకొలది మనుష్యులపై దయ ప్రకాశపరుచుట యగుచున్నది. ఇదియే దయ.

ఈశ్వరుని యొక్క సంపూర్ణమగు దయను జూడుడు. అతను సమస్త జీవులయొక్క ప్రయోజనము సఫలమగుటకు జగత్తునందు సకల పదార్థములను సృష్టించి దానము చేసి యున్నాడు. దీనికంటె గొప్పదయ మతీయేమి యుండును? ఒక న్యాయము యొక్క ఫలమో ప్రత్యక్షముగా జూచుచున్నాము. ఎక్కువ తప్పువలగు శుఖ దుఃఖముల వ్యవస్థయే న్యాయము యొక్క బలమును బ్రకాశ పఱచుచున్నది. దయ న్యాయములందు భేదమేమనగా:- మ-స్సులో నందఱికి శుఖము కలుగ వలయుననియు దుఃఖము దూరము కావలయునని గోరి పని చేయుట దయ. బాహ్యచేమల చేత అనగా బంధన భేదనాదుల చేత దగినట్లు దండించుట న్యాయము. అందఱిని బాపములనుండియు దుఃఖములనుండియు దూరము చేయవలయు ననుటయే యీ రెంటి యొక్క ప్రయోజనము. (ద్వితీ య ముద్రాణము సప్తమసముల్లాసము, 233-234 పుటలు.)

:- పొగడిన పరమాత్మ యుభిషోవునా!

ఉ:- స్తుతియన నిచ్చకము లాడుట కాదు. ఇంద్రుడని పొందుట కాదు. గుణముల: ఉన్నవి యున్నట్లు తెలుసుకొని చెప్పట స్తుతి. గుణములన విరిగిన గణితులందు ప్రీతి జనించును. పరమాత్ముని జ్ఞానము కలుగుట, అతని యందు ప్రీతి జనించుటయే స్తుతి యొక్క ఫలితము.

[ప్ర:- ప్రార్థన యెందుకు చేయువాయును? కోరిన కోరిక పరమాత్మ నెరవేర్చునా? అట్లుకానిచో ప్రార్థన నిష్ఫలము-నిర్వృత్తము గదా?

ఉ:- ప్రార్థనకు మూడు ఫలితము లున్నవి. 1. అభిమానము నశించుట. 2. ఇష్టమును గురుతించుట. 3. ఇష్ట ప్రాప్తికి సాధన మూహించుట. ఈ మూడ ప్రయోజనములుండగా ప్రార్థన నిష్ఫలమోయోజన మెట్లుగును?

[ప్ర:- ప్రార్థించుటచే వభిమాన మెటుల నశించును?

ఉ:- ప్రార్థన యనగా యాచించుట. గట్టిగా వస్తువు లభించునని యాయుండినచో నెవరు ప్రార్థించరు. అభీష్పిత వస్తువు లభించుట తన సాధ్యమనకు మించినదని గ్రహించిననాడే యాచించ సంకల్పించును. తన సాధ్యమర్థమను గురుతించిన తర్వాత అభిమాన మెటులుండును?

[ప్ర:- ఉపాసనా ఫలమేమిటి?

ఉ:- లోకమెవరి గుణముల బొందగోరిన వారిని నుపాసించును. చల్లదన గోరువారు చల్లని నీటిని, వడిమిని కోరువారు అగ్నిని నుపాసించెదరు. ఉపాసనా శబ్దమునకు దగ్గర కూర్చుండుట యని యర్థము. దగ్గరనన వాని గుణములు సంపర్కముచే నుంటుకొనును. ఆనంద స్వరూపుడైన పరమాత్ముని యానందగుణమును పొందుటకు నతనిని నుపాసించవలయు.

పరిశిష్టము 1.

—: ఉపనిషద్విచారధార:—

ఉపని అను రెండుపద్యలతో కూడిన “మద్య విశరణ అనుభాతువునకు కృదంత ప్రత్యయమును క్విప్ చేర్చబడగా “శబ్దమేర్పడుచున్నది.

“సర్వేంద్రా ఉపనిషీదంత్యస్యామిత్య పనిషత్ ” అని మిడి యుండుటచే నుపనిషత్తనబడుచున్నది. సద్య ధాత్వర్థముల అవసాదములు. ఉపనిషచ్చట్టి వాచ్యమును విద్యను బ్రహ్మ విద్యను గ్రహించిన వానిని దుఃఖోత్పాదకములగు వాసనలు సడిచును కావున విశరణార్థమును, ఈ విద్య నాశ్రయించియే బ్రహ్మను పొందగలుగుదురు గావున గత్వర్థమును, జన్మ జన్మా సంఘతములైన వాసనలను నిర్మూలించునదీ విద్యయే కావున సార్థకములగుచున్నవి. (ఉపసామిష్యేన, సితరాం సీదం పరం బ్రహ్మ యాచా విద్యయా సా ఉపనిషద్) ముముక్షువు భగవత్సన్నిధిని సమీపించుటచే నుపనిషచ్చ్యుము యోగికమై యవిద్యయందే రూఢియైపోయినటుల గోచరించుచున్నది.

కాటిల్యుని యర్థ కాస్త్రములో 14వ అధికరణమునకు బౌప అందు పరఘాత ప్రయోగమును ఆధ్యాత్మములో శత్రువులను ప్రయోగములు, కొన్ని దూర్ణములు-ధూమములు చెప్పబడినవి. అమను అగ్రములో ప్రయోగించబడినది. ఈ కతోపనిషత్తుయు దీని మయుడను వాస్తుపురుషునిచే రచింపబడిన నూర్య సిద్ధాంత జ్యోతిష గ్రంథమందు గోల నిర్మాణమును నిరూపించు జ్యోతిషమున్నది.

—: దశోపనిషత్తులు :—

ఈశ, కేన, కఠ, ఐశ్వ, మండక, మాండూక్య, తైత్తి ఛాందోగ్య, బృహదారణ్యకములని యుపనిషత్తులు పది. శ్వేతా ఏకాదశోపనిషత్తులని కొందరు, మైత్ర్యుప నిషత్తుతో ద్వాదశ

ప్రామాణికముగా స్వీకరించెదరు. అట్లుగా నూటికి మించియు యున్నవి. అలోపనివత్తు పేరుతో న-బ్లీ, ఛాగసీ శబ్దముల సమ్మిశ్రితముచే నొకటి యల్లాసు స్తుతిచునది ప్రచలితమైనదని మహర్షి యానందులు సత్యాగ్రహ ప్రకాశముతో నుల్లేఖించి యుండిరి. ఇటులనే సంప్రదాయములు వెలిగిన కొలది యుపనిషత్తుల సంఖ్యయు పెరుగుచునే పోయినది. అయినను సర్వసంప్రదాయముల వారు దశోపనిషత్తులను కండ్ల కన్నకొనెదరు.

-: ఉప నివత్క్రమము :-

మొదటిది ఈశోపనిషత్తు. ఇది శుక్ల యజుర్వేదములోని యంతిమాధ్యాయము, ఇందు పరమాత్మ నిరూపించబడినది.

కేనశబ్దముతో వారంభించబడుటచే కేనోపనిషత్తు పేరుతో ప్రఖ్యాతిచెందినది రెండవ యుపనిషత్తు:- ఇందు పరమాత్ముని యుపాసన యతని స్వరూప భూమి భావము వలననే బరుగును గాని జడపదార్థముల పూజచే గలుగబోదని విప్రులొకనిచెప్పెను. ఈశోపనిషత్తు మూడవది. ఇందు వైదిక కర్మల పాఠము భ్యము, జీవేశ్వరుల భిన్నత్వము ప్రతిపాదించబడినది.

ప్రథమముదగు నీశోపనిషత్తులో విరోధాభాసాలంకారము వాడబడినది. రెండవదగు కేనోపనిషత్తులో కథారూపములో వాలంకారికముగ విషయము బోధించబడి వి. ఈశోపనిషత్తు నందు గురు శిష్యుల ప్రశ్నోత్తర రూపము స్పష్టముగ నున్నది. దీని తర్వాతి యగు ప్రశ్నోపనిషత్తులు ప్రశ్నోత్తర సంభాషణములు, ఇతివృత్తములు స్పష్టముగ వ్రాయబడినవి. ఇతి వృత్తములతో నిండి యున్న తర్వాత యుపనిషత్తుల రచనా శైలికిది మార్గదర్శకమైనది. కేనోపనిషత్తు కథ లోకిక పురుషులకు వర్తించదు భౌతిక శక్తులకు వర్తించును. ప్రశ్నోత్తరము లేగురుశిష్యుల మధ్య సేకాలమున నడచియుండెనో యగవ్యము. కాని కాలమునందు యమ నచికేతముల సంవాదము స్పష్టముగా స్ఫురించును.

అయా కాలములలోని కవులు, క్రొత్తపంథాను ద్రోక్కి తమమందు వారికి దానిజూపిరి. ఎఱ్ఱాపెక్కిడ ప్రబంధములకు బునాది వేసెను. తిక్కన తెలుగు తేలుకు నీటు దిట్టెను, పురాణముల అనువాద యుగమునుండి స్వతంత్ర ప్రబంధ రచన మొనర్చి యొకరు నూతన మార్గము ద్రోక్కిగా నింకొకరు క్లేవకావ్యములకు దారితీసిరి. ఇటులనే ఈ యుపనిషత్కారుడు మిగతా యుపనిషత్కారు

లకు మార్గదర్శకుడయ్యెను.

∴ కర్మోపనిషత్తు :-

కర్మ చే జెప్పబడిన కఠ బ్రాహ్మణములోనిది. బ్రాహ్మణ గ్రంథము పూర్తిగా లభించుటలేదు కేవలముపనిషద్భాగమే పొందెను. ముహూర్తపుట కిది దృఢ వైరాగ్యమును కలిగించును. ఆత్మజ్ఞానము యొక్క సర్వశ్రేష్ఠత్వ మిందు నిరూపించబడినది.

ఇందు రెండ ధ్యాయములు ఆధ్యాయమునకు మూడేసి వల్లుల చొప్పున నారు వల్లులున్నవి. ఇవి కథకులకు-వితిహాసీకులకు కథా రూపముగను, విచార శీలగురుకు మనీషులకు రూపకముగను గోచరించును. కావున వ్యాఖ్యాతలు పలు తావులందు భ్రాంతిలో బడి సత్యమునకు దూరమైరనుట తథ్యేతరముకావలదు.

∴ ఆఖ్యానము :-

శ్రోతలకు - పాఠకులకునిది యుత్సాహము కలిగించును. విషయము సరళముగా బోధపడును. కావున దీనినే పలువు రనుసరించిరి. వాఙ్మళిననుని కుమారుడు నచికేతనుడు. బౌద్ధాలకి, ఆరుణి, గౌతమ శబ్దములు వాఙ్మళిననునికి వాడబడినవి. నచికేతనుడు గౌతమ శబ్దము పర్యాయ వాచకముగ వాడబడినది. అతడు తండ్రి పయవున యముని దగ్గరకు వెళ్లెను. యమునికి అంతః, మృత్యు, కైవస్యత శబ్దములు పర్యాయ వాచకములుగా వాడబడినవి. ఇక వారిరువురకు జరిగిన సంభాషణయే యీ యుపనిషత్తు.

వాఙ్మళిని కుమారుడు వాఙ్మళిననుడు, అతని పుత్రుడు నచికేతనుడు. తండ్రి నచికేతనుని మృత్యువున కిచ్చెదనని యనగా పుత్రుడు యముని దగ్గరకు వెళ్లుట, మూడు రాత్రుల్లెక్కడ నిరాహారై యుండుట, యముడతనికి మూడు రథము లిచ్చుట, యజ్ఞమొనర్చుట, దక్షిణల సిచ్చుట స్వర్గాది విషయములు ప్రశ్నించుట, సమాధానము లివ్వబడుట, ఇకన్నియు కథగా తలచువారికి గొడ్డుడుచున్నది. ఆలంకారికమని భావించువారీ సందర్భములను సమన్వయ పరచకము.

∴ కథా పక్షములో యముడు :-

కథా పక్షము వారికి మర్యులు సకచవలసిన భారమెక్కువగా నున్నది

యముడన ప్రేతాధి పతిగా చెప్పబడ్డ పౌరాణిక యముడని కొందరు, బ్రహ్మ విద్య నేరిన యాచార్యుడని మఱి కొందరు భావించుచున్నారు. ముందు పౌరాణిక యముని గురించి విచారించుదము.

యముడెవరు?

అంకిత, మృత్యు నైవస్యత శబ్దము లిందు యమునకు పర్యాయ వాచకము లుగా వాడబడినవి. ఆధునిక కోశమగు నమరమనందు యముని నామములలో మృత్యు శబ్దము లేకుండుట గమనార్హము. పౌరాణిక యముడు దక్షిణ దిగధి శుడు, మహిష వాహుడు, కవి కుమారుడు, పాశహస్తుడు, కాలడు, జీవాత్మ యొక్క పాపవిచారముల విచారించి దానికి స్వర్గ నరకముల ప్రాప్తినిపజేయువాడని భావించబడుచున్నాడు. పురాణములందు నసంవగ్న ప్రలాపములు మొందుగా నున్నవి. అందుకొన్ని కథలను ఆలంకారికములుగా ఆన్వయ మొనర్చుకొన్నచో వాని తథ్యము కొంత గోచరించగలదు. ఆన్వయ యది సత్యదూరములు. పై చెప్పబడిన యముని విషయము గూడనింతియే.

యముడను లోకాధిపతి యుండినచో నొకచోట స్థిరముగా నుండవలయునుగదా! అయితే నచికేతసుడు వెల్లినప్పుడింటి వద్ద లేకున్నాడేమి? రాజ్యము భూములు, ఏనుగులు, మత్తె కాశియలను నచికేతసున కిచ్చెదనని యెటులనెను? ఈ ప్రసంగములో నరక శబ్దము వాడ బడలేదు. మృతాత్మలకు కర్మక్షానముల బట్టి జన్మ లభించునని 98 మంత్రమునందు చెప్పబడగా స్వర్గనరకము లనబడు లోకము లందెటులుంచును? కాలడు మొదలగు యముని మిగతా నామములనిందు తర్కొనబడలేదు. కావున నితడు పౌరాణిక యముడు కాదని తోచుచున్నది.

శబ్దార్థ సంబంధము

ఆయా శబ్దములకు - ఆయా యర్థములకు అవిశాబావ సంబంధమున్నది. కాళిదాస మహాకవియు పార్శ్వతీ పరమేశ్వరులను శబ్దార్థముతో బోల్చియుండెను. అయితే యమ శబ్దమునకు పౌరాణిక యముడనే అర్థమెప్పటినుండి కలిగియుండ వచ్చును? శబ్దములన్నియు యాగికములు, పౌరాణిక శబ్దములు లాక్షణికములు, రూఢి శబ్దములు. పౌరాణిక యాగములోనే యమ శబ్దములు వాడబడియుండ వలెను. వర్తమాన సృష్టి 197,29,49,055 సంవత్సరములు వాటిని, సప్తమే

వైవస్వత మవ్యంతరే అష్టా వింశతి తమే కలి యుగే" యను సంకల్ప వాక్యము వలన యాధిగా తెలియుచున్నది. ఇంతకాలపు చరిత్ర ముగియి తముగా నుండ గలుగుట యసంభవము సంవత్సరమున కొక పుటగా గాకపోయినను ఒక పంక్తిగా నైనా వ్రాయుచో గ్రంథాకారము ఊహ కందగు కదా! కావున సమయమును నిర్ణయించ జాలకపోయినను పౌరాణిక యమును పురాణములతోనే వచ్చెను గాని ప్రాచీన నైదిక కాలములో లేదని చెప్పవచ్చును.

: యోగికార్థము :-

70, 92 మంత్రములలో నిది సవాతవమని చెప్పుచు ముందుటచే నాఖ్యాన పక్షము లలహించుచున్నది. ఇది యతి ప్రాచీనమైనదని తెలియుచున్నది కావున యోగికార్థమునే వివరించవలసి యున్నది. "యమయతి వ్యవస్థా యతి ధర్మాధర్మం యః సః యమః" ధర్మాధర్మముల వ్యవస్థాపన మొనరించువాడు యమముడు. లోకములను - ధర్మమును నియమము నంగుండునిగిన బృహచ్చిత్తి పరే శు దొక్కడే. అతడు సద్గాతర సృష్టికర్త అతని యజ్ఞాశ్రేణిదే మృత్యువు కూడ సంభవించదు. జీవులన్నిటికి కర్మఫలములను భోగించేయు దిట్లు. కావున అతను యమము. అతని చేతనే సమస్తలోకములు ప్రళయ సమయమున నుప సంహరించుటకు కావున యతను మృత్యువు మానవుడు. అతనుదుర్మార్గులను శిక్షించి దుర్మార్గులను అంతమొందించును. అతనిని తెలుసుకొనుటవలనను, అతని జ్ఞానమగు వేదమువలనను అజ్ఞాన మతరించును. కనుక అతను అంతకుడు. ప్రజ్ఞాన స్వరూపుడు - ప్రకాశనంతుడు కావున నతడు వివస్వతుడు - వైవస్వతుడు. ఈ యర్థములతోబాటు కొన్ని భావములను - ఘర్షణములను కల్పన మొనర్చి పౌరాణిక యముని సృష్టించిరి. ఆత్మకు పరమాత్మ వైపునండి కొలుకొను - హెచ్చరికలు ఇటుల కథా రూపములో వర్ణించబడినదని కొందరి మతము.

: గ్రంథస్థ యమ శబ్ద ప్రయోగము ;

ఈ యోగికార్థముల ననుసరించియే ఇవన్నియు అచార్యులగు కూడ అనయించును. ఉపదేశించి ప్రజలను ధర్మధర్మాములందు ప్రవృత్త మొనరించుచు ఉపదేశములకు కేంద్రమిందువగు మృత్యు రహస్యమును తెలుసుకొన్న వాడై మృత్యువు పేరుతో నందరిని హెచ్చరించు చుండుటచే మృత్యువుని బుద్ధునిగా

మము కలవాడగుచున్నాడు. శిష్యులను దండిచుటచే నేడును గురువు పిల్లలకు
యముడు - మృత్యు సమానుడేరా! అజ్ఞానమున దూరమొనర్చి నిశ్చిత సిద్ధాంత
మును సీరికరింప జేయుటచే నంతమడనియు వ్యవహరింపబడ తగినవాడు. ఇటుల
ఈ గ్రంథము సందాచార్యుడే యునుడని తార్కిక కథకులు గ్రహించుచున్నారు.

:- పితా పుత్రులు :-

వాజశ్రీవుని కుమారుడు వాజశ్రనినుడని యిరు శబ్దములు అన్వర్తనామము
లుగా గ్రహించబడినవి. భావతాది గ్రంథములలో నుద్దాహరణని చెప్పబడియుండు
టచే స్వామిని తద్ధిశిష్యులను రాగా ప్రజ్ఞుః సాన్న్యమున ప్రజ్ఞః అయినటుల
ఉద్దాలక శబ్దమే బోధింపబడి యునది. అరుణుని యపత్యము అరుణి యగును.
ఉద్దాలకుని యపత్యము బోద్దాలకి యనియు, అరుణుని గోత్రాపత్యము అరుణి
యనియు నటోకి విధముగ వ్యాఖ్యానించవచ్చును. 10వ మంత్రిములో గోతమ
గోతమ యని పాఠాంతములున్నవి. బోద్దాలకి తండ్రి వాజశ్రీవుడనునది అన్వ
ర్తనామము, వాజశ్రీవుని తండ్రి ఉద్దాలకుడు తండ్రిగాజాలడు. వీలయిన భారత
ములో ఉద్దాలక నామమే వచ్చినది కావున సార్థమున ఉద్దితిమని చెప్పవలయును.
అరుణుని తండ్రిగా భావించవలయును. గోతమ శబ్దమునకు గోతమ వంశీకుడ
నియు గోతమ పాఠాంతరము స్వీకరించుచో వాజశ్రీకునినికీ పర్యాయ వాచక
మనియు గ్రహించవలసియుండును. 8 6. 92 మంత్రిములలో నచికేతనునికి
మారుగా గోతమ శబ్దము వాడబడింది. ఇరుతావులకు పితా పుత్రులకొకే శబ్ద
ముండుటచే నిరువురను గోతమ వంశీకులని భావించుటయే సమంజసము.

కథా భాగము ప్రథమ శ్లోకమునే నడచినది. అనియు అతుకుల బొంతగా
నున్నది. అజ్ఞాహించవలసిన భాగమే యెక్కువ. ఒక పరంపరాగా అటు
లూహించుచు వచ్చిరి. శ్రోతల మనస్సున పట్టుటకై ఆగంభము నందుపయోగ
కరముగా కూడ నున్నది. వృద్ధావస్థలో వైరాగ్యో దముమైన తర్వాత వాజశ్రవ
నుడు అజ్ఞు మొనరించెను గదా! అయితే కొడుకు నన్ను వరికిచ్చెదవని ప్రశ్నించి
సంత మాత్రమున తండ్రికింత కోపము రావలయునా? అందులో కన్నకొడు
కును మృత్యువున కిచ్చెదననునా? అంత యపరాధమతడేమి యొనర్చెను? మరల
తండ్రి తనమాటకు పరితాప మొందుకుపడెను? కోపపడనిచో నచికేతనుడు యము
నిచో తండ్రిని గురించి వరమొంగులకు కోరియుండ వచ్చును? నచికేతనుడను
పేరు శరీరముది, అది మృత్యువున కెటుల యివ్వబడును? ఆత్మకు పేరు లింగము

శృకాన వైరాగ్యము జగత్ప్రసిద్ధియే గదా! సాక్షాత్తుగా మృత్యువే అతనికి ఉపదేశించుచున్నటుల పాడగట్టును.

స్వామి బ్రహ్మముని యను పరివ్రాజకోత్తములును, స్వామి వేదానందులను వేదతీర్థులును తమ తమ వ్యాఖ్యానములందు విపులీకరించిన దానిని గూడ యథాశక్తి యథామతి విచారశీలర యుపయోగాగ్ధ మిచ్చట పొందుపరచుచున్నాను.

నచికేతసుడనగా జీవాత్మ. ఆత్మ జ్ఞాన స్వరూపుడు, చైతన్యడు. నిఘంటువులో చికేతతిర్థతి కిగ్మా అనియున్నది. సఖా పూర్వక చికేతధాతువునను అసున్ అను ఛాందసపరిత్యయము రాగా నచికేతన్ శబ్దము సాధువగును. గతి యన చలనము పరిణామము, అదిలేనివాడు నచికేతసుడు. శరీరము నశించును. కాని అందలి జీవాత్మ విసగ్యమును జెందదు. అదియే నచికేతసము. లక్ష్యము నంది యు మంతయు సందేహముంచని దృఢమతియు నచికేతసుడనబడును. శానిమత్తు ప్రబోధనముల సన్నిటిని చూపినను తృప్తియ వరమును విరమించని నచికేతసుని ధీరత్వము క్లాఘునీయమైనది. లక్ష్యమునుండి చ్యుతుడు కాకపోవుటయే గాక సంది యము కూడ జెందలేను. కుమార శబ్దమునకు కుత్సితమారమ్ - దేని మరణముసంభవమో అది కుమారమని యర్థముండుటచే జీవాత్మకు విశేషణమగుచున్నది. అతిథి శబ్దముగూడ యాత్మకే చెల్లును

జీవాత్మకు తండ్రి ప్రాణము. తండ్రి వలన పుత్రుడు ఆభివ్యక్తుడు-ప్రకటితమగును. గావున ప్రాణము జీవాత్మకు తండ్రిగా రూపకమొనర్చబడినది. చనిపోవునమయమున ప్రాణము నానీకాజిహ్వదీప్రియ సంపత్సర్వస్వమును త్యాగమొనర్చును. అందు కొడుకు రూపముగా నున్న జీవాత్మయు గలదు. చనిపోవునపుడు ప్రాణము వలననే జీవాత్మ యింకాయున్నదని గ్రహింపబడును. పోషి పనివత్తు నందింది యములకు ప్రాణమునకు జరిగిన సంభాషణలో ప్రాణమును; పితృత్వం మాతరిత్వము, (ప్ర)శ్న 2. 11) అని తండ్రిగా చెప్పబడెను.

యజుర్వేద భాష్యముగో మహర్షి దయానందులు మాతరిత్వ శబ్దమునకు ఆత్మయని అర్థ మొచ్చెను. అథర్వవేదములో ప్రాణః ప్రాణా అనవస్తే పితా 11-4-10. ప్రాణము పితృ యని చెప్ప బడెను. గావున జీవాత్మకు తండ్రియగు ప్రాణము వాఙ్మతేసాది శబ్దములచే వ్యవరించబడినది. వాని అర్థము లిటుండును.

వాచము-అగ్నిము, శ్రవము-ధ్వనముగా గలది, అన్నమయకోశము, ధనముగాగల

ప్రాణము వాజశ్యము. అతిశయేన గచ్ఛతీతి గోతముః, స్వాత్మేణి గోతముః
ప్రాణః - నిరంతరము నడచుటచే గోతముడు - గోతముడు. అత్మ ప్రాణముల
రెంటికిది అన్వయించును. రుక్-గతా ధాతువు నుండి ఆరుణి శబ్దము పుట్టుచున్నది.

ఆరవతే సమన్తాత్ గచ్ఛతీ శరీరే ఆరుణిః ప్రాణః శరీరమునందంతట
వ్యాపించి పొందియుండుటచే ప్రాణమును ఆరుణియందురు. ఉద్ధాలకుతి
ఉచ్చాయ తిసాసారస్థాన్ పదార్థాన్ ఊద్ధాలకో వాయుస్తస్య పుత్రః ఊద్ధాలః
ప్రాణః లోకములొని పదార్థములను ఎగురగొట్టుచు వాయువు. దాని పుత్రుడు
ప్రాణము.

మృత్యున మరణ మొచ్చువాడు, మరణుడు. తండ్రి మృత్యువున
కిచ్చెదనని యనినప్పుడు యమునికి నాతో నేమిపనియున్నదని నచికేతను డాలోచించి
యుండుటచే మృత్యు శబ్దార్థమునందే యమ శబ్దము వాడబడినదని నిర్ణయించు
కొనుటకు సాదేహించినవారములేదు. మిగతా శబ్దములకు లోగడనే వ్యాఖ్యాన
మొనరించితమి. ఈ యుపనిషత్తులో మృత్యు శబ్దమిటుల ప్రయోగించ బడినది:-

మృత్యు ర్దావతి పంచమః (104) మృత్యుర్వస్వాపనేచవం (54)
మృత్యోః సమృత్యోగచ్ఛతీ (82) మృత్యోః స మృత్యుమాహృతీ (81) స మృ
త్యుపాకాన్ పుత్రః సృణోవ్య (18) తన్నృత్య మఖాత్రిమచ్యతే (69) మొద
లగు చోటులందు సన్యపుష్టుగా మృత్యువు పేర్కొనబడినది. ఈ వాక్యములు
మృత్యువు చెప్పినవే. అలిండియా శేషియోలో వార్తలు చదువుచు, చదివే వ్యక్తి
తనపేరు తానే ఉచ్చరించుకొని ప్రథమ పురుష క్రియను వాడును. అటులే
మృత్యువు తన పేరు తానే చెప్పినటుల కథారచనయు జరిగినది.

మృత్యువే త్వా దదామితి. (4 మం॥) యుండుచే మృత్యువునకే ఇన్వ
డెననియు, పునః పునః పునఃపద్యతే మే (35 మం॥) యని తాను మృత్యువునని
స్వయముగా నిర్దేశించుటచేతను, మృత్యుః పునరేవాహ తున్లుః (15 మం॥) అని
యనుటచేతను సంభాషణలో మాటలాడు వ్యక్తి మృత్యువేయనియు నాచికేత
నుప్రాఖ్యానం మృత్యుప్రాక్త (70) మృత్యుప్రాక్తమ్.....విద్యా మేతాం
(119) అనియుండుటచే ఉపదేశకర్త మృత్యువనియు స్పష్టమగుచున్నది.
తాం దదృశివాన్మృత్యు మఖాత్ ప్రిముక్తమ్ (11) ప్రయోగము శలక వేరే
ఇంకొక మృత్యువున్నదని భావించకూడదు. ఏలయన నచికేతనుడు ఆయా సందర్భ
ములలో గోతమో మాళిమృత్యో (10) మృత్యోః ప్రబూరిహి (18) మృత్యోః

యన్న నువిక్షేయ మాత్థ (22) 'మృత్యో' యత్సంపరాదే సహతిబ్రూహి (29), అని సంబోధించి యుండెను. మృత్యుశబ్ద ప్రయోగ బాహుళ్యము వలన మృత్యువు నుండియే నుసంస్కృతాత్మ పాండు జ్ఞానమిటుల వర్ణించబడినదని నిశ్చయముగా భావించవచ్చును.

మృత్యువు బలీయమైనది. దానికి రాజా పేదా, పండితుడూ-పామరుడూ, బాలుడూ-వృద్ధుడూ, అందరూ ఆహుతి కావలసినదే. కావున మృత్యురీశే ద్విపదాం. మృత్యురీశే చతుష్పదామ్ (అథ. 8. 2. 23.) ద్విపాచ్చతుష్పత్తుల నన్నిటిని కాసింపవచ్చును మృత్యువే యని చెప్పబడినది. ఆచార్యో మృత్యుః (అథ 11. 5. 15. అని మృత్యువు ఆచార్యునిగా గ్రహించబడినది. నిర్వాచన భూతా త్పురుషం యమాయ (అథ. 6. 133. 3.) అని యమశబ్దము ఈ భావములూనే కాదబడినది.

అథర్వవేదములూ "మృత్యోరహం బ్రహ్మచారి య దస్మి (6. 133. 3) నేను మృత్యువునకు బ్రహ్మచారిని అని యుండుటచేతను, ఓం "ప్రాణానాం గ్రంథి రసి మా విప్రసః అంతక! ఇదంతే పరిదదామి అముమ్" (మంత్రత్రా. 1.6. 20) నీవు ప్రాణముల గ్రంథివి. శిథిలత్వము కెందకుము. అంతకా! బాలకుని నీకర్పించుచున్నాను అని ఆచార్యుడు బ్రహ్మచారి కుడిభుజముమీద తన కుడిచేతిని నుంచి యనును. అంతకుడన మృత్యువు. మృత్యు రహస్యమును తెలుసుకొనుమని ఆచార్యుని భావముగా వ్యక్తమగు ముండుటచేతను వై సమన్వయము సమంజసముగా నున్నది

యజుర్వేదీయ సర్వానుక్రమణికలూ ఇషేత్వాది ఖం బ్రహ్మాంతం వివస్వాన్ అపశ్యత్ అనగా యజుర్వేదమంతయు వివస్వంతుడను ఋషి పరిశీలించినాడని. స్యాధ్యాయ మొనరించినాడని ఉన్నది. కావున యజుర్వేదీయమగు నీ యుపనిష ద్రహస్యము కూడ వివస్వంతుని వ్యాఖ్యానముగా భావించవచ్చును. వివస్వంతునినే వైవస్వతుడు అని వ్యవహరించవచ్చును.

ఇటుల ఇందు వాడిన మృత్యు-యమ-వైవస్వత-అంతక శబ్దములను గురువు పరముగానూ, మృత్యువు పరముగానూ, పరాత్పరుని పరముగానో వ్యాఖ్యానిం చుకొని ఉపనిషత్తును మననమొనర్చి చలనీయున్నది. విచారకీలురు మనీషులు ఆయా స్థానములందు మృత్యుశబ్దమునకు ఈశ్వరుడని-మృత్యువు అని రెండర్థములు స్వీకరించుచో అలంకారిక పక్షములూ చక్కని సమన్వయము గ్రహించగలరు. తిరుగిడింతయు సహితమగు యోగుల అంతర్వాణి-అత్మజ్ఞానమని బోధపడును.

కమకనే దీని గ్రంథకర్త ఎవరైనది. ఎప్పుటివాడైనది అనూహ్యముగా నున్నదని భావించవచ్చును. బహుశా ఈ భావముచేతనే కాబోలు పాణిని అష్టాధ్యాయభాగ కర్తనిచే చెప్పబడినదానిని చదువు వారిని కూడ కఠచరకాబ్లక్ (అష్టా 4, 3, 107) అని కఠలనియే చెప్పెను. ఇది సనాతనమగు (కఠ 70,) టచే ఆయన కాలములోనే దీని గ్రంథకర్త నిశ్చయింప బడజాలకపోవుటయు, దానిని చదువు వారందరు అదేనామముచే ప్రసిద్ధులగు చుండుటయు గాంచి ఇది కఠప్రోక్తమే అయినను అధ్యేతలు కూడ కఠలనియే నిర్వచింపబడెను.

జీవాత్మ పృథివ్యంతరిక్ష ద్యౌస్థానములలో గడచుటయే మూడు రాత్రులు క్లుండుట, ఉపనయన సంస్కారములో అచార్యుడు శిష్యుని మూడు రాత్రులు గర్భమునందుంచుకొనునట (ఆచార్య ఉపనయమానో బ్రహ్మచారిణం కృణుతే గర్భముంతః । తం “రాత్రీ స్తినృ” ఉదరే బిభర్తి తం జాశం ద్రష్టుమభి సంయంతి దేవాః అథ. II. 5. 3.) యమేనా వాయునా (బుక్) అను వేద ప్రయోగముచే యమశబ్దమునకు వాయువు అను అర్థమున్నది, కనుక ఆఖ్యానార్థములో జిజ్ఞాసువు గురువుగారివద్దనూ, లేక ఆలంకారికార్థములో వృతాత్మ వాయువులోనూ మూడు దినములుండుట సమంజసముగ గోచరించుచున్నది. వివస్వంతుడన నూర్చుడు. కావున వైవస్వతశబ్దము వాయువు అర్థమును గోచరింపజేయగలడు.

నచికేతను డడిగినది యజ్ఞాన్ని కాదనియు యోగాన్ని యనియు, అనిత్య వస్తువులను కాష్టములుగా నొనర్చి కాల్చి నాచికేతమను అత్యస్వరూపాన్ని వృద్ధి జేయబడినదని కొందరి మంతవ్యము. భగవద్గీతలో జ్ఞానాన్ని సర్వకర్మాణి భస్మ సాత్కురుతే అని చెప్పబడియుండెను. స్వర్గమును నన్నిని నచికేతనుడు యాచించెను. కాని ఆ అన్ని, అనంతలోకాస్తీ మథో...త్వమేతన్ని హితం గుహాయామ్ (14) అని చెప్పబడుటచే హృదయ కుహరములో నుండునది జ్ఞానాన్నియే యనియు లోకాది శబ్దమునకు లోక = రాగద్వేషాది సాంసారిక భావములను, అత్తి = తినునది. నశింపజేయునది యని యర్థముచేయవచ్చుననియు, విద్యామేతాం యోగవిధిమ్ (119) అని స్పష్టముగా గ్రంథకర్తయే పేర్కొని యుండుటచేత, ఇచ్చట యోగాన్నియే అభిప్రేతమనియు ఆలంకారికులు సమన్వయ మొనర్చెదరు.

మృత్యువు నుండి మానవుడు గొప్పశిక్షను పొందుచున్నాడు. బుద్ధమహాత్ముడు మృత్యువు నుండియే వైరాగ్యమును పొందెను. మహర్షి దయానందుడు

శ్లోకములయొక్కయు, పితంబ్రయొక్కయు ముత్త్యను ను జూచి గృహపాత్యాగ మొనర్చెను. మహర్షి దయానందుని మాటలను గమనించుచు మరొకరిని గురుదత్త విద్యాధి ౪౦. ఎ. నాస్తిక ప్రవరుడు అస్తికుడనాడు. ఇంకా ఎందఱో అధర్మాత్ములు పాపాత్ములు ముత్త్యను జూచి సత్ప్రవర్తకులైరి. పెద్దపెద్దవారి ముత్త్య సమాచారములను గాని ఆకస్మిక దుర్బలనల వలన జరిగే ముత్త్యవార్తలను గాని విని నప్పుడు 'అపి సర్వం జీవితమల్పమేవ' (26) 'జీవిష్యామో యావదీష్యసి త్వమ్' (27) అని నచికేతసుడేకాదు అందరూ అనెదరు. వారికా సమయమున జీవనములై నిష్పిహ జనించును. వైరాగ్య తరంగములలో నోలలాడుచురు. ముత్త్యననిన మానవులకే కాదు పశుపక్ష్యులకు కూడ భయమే. దానిముందుందరు వినయము చూపవలసినదే.

ముత్త్యరహస్యమును ఎరుగనివాడు ధీరుడు కాబాలడు. అతడు ఆధ్యాత్మికోపదేశము సామటను, ఇచ్చుటకు అర్హుడు గాబాలడు. ధైర్యపణ-లోక్తపణ, పుత్రిపణ నశించవు. నచికేతసుడంత ధీరుడని ఋషుడైన తర్వాతనే యముడుపడే శించ సమకట్టెను. 'వక్తా చాస్య త్వాద్యగన్యో న' (22) అను నచికేతసుని యభ్యర్థనము వలనను, 'కస్తం మదామదం దేవం మదన్యో జ్ఞాతుమర్హతి (50) అను యముని కథనమువలనను యముని అధికారము కనబడుచున్నది. 'నైతాం స్యంకాం విత్తేనుయీ మవాప్తః' (32) 'విద్యాభీష్టినం నచికేతసం మన్యే' 'న త్వా-కాగూ బహవో లోలుపంత' (33) 'సత్యధృతిర్బ్రతాసి త్వాద్యజ్ఞో భూయా న్నచికేతః ప్రస్థా' (38) ధీనో నచికేతః (40) విద్యతం సద్య నచికేతసం మన్యే (42) మాస్త త ఇదం ప్రవక్ష్యామి గుహ్యం బ్రహ్మ సనాతనమ్ (92) అను వాక్యములవలన శిష్యుని యోగ్యత-అధికారము విదితమగుచున్నది.

అధికారి-అనధికారి పరీక్షకై యముడెటువంటి ప్రయత్నము లొనర్చియుం డెనో ప్రథమ వల్లియందే గాంచవచ్చును. ఆసందర్భమును- పులోభనములను జ్ఞాపకముంచుకొని ప్రతిజ్ఞానువు తానెంతవరకీ విద్యను పొందుట కధికారియో అత్మ నిరీక్షణ చేసుకొనవలసి యుండును.

అత్మప్రం యేన సత్యస్మి ధీరాః

తేషాంశాన్తిః శాశ్వతీ

నేతరేషామ్. 5. 1౪.

ఉపనిషత్తుల మూలము

స్మృతులను, మిగతా ధర్మగ్రంథములను ఎరుగకపోయినను భగవద్గీతను పారాయణ మొనర్చువారు చాలామంది యుందురు. 'పేరె లే వినివారు లేనేలేరు. ఆగీత యుపనిషత్తుల సారమని, సర్వోపనిషద్ గావో దోగ్ధా గోపాల సంధనః' అను శ్లోకముచే కీర్తింపబడుచున్నది. ఇటుల గీతా ప్రామాణ్యమునకై యది యుపనిషత్సారమని చెప్పవలసి వచ్చినది. బహుశా కర్తోపనిషత్తుయే గీతకు మూలమై యుండవచ్చును. అర్జున నచికేతసుల కిరువురకు మృత్యువు వలన కలిగిన సందేహమే తీర్చబడినది. న జాయతే మ్రియతే మో॥ మంత్రములను గీత దీనినుండియే గ్రహించినది. గీతలోని స్థితప్రజ్ఞుడు ఇందలి ధీరుని ననుకరించును.

ఉపనిషత్తులకు కూడా మూలమొకటి యుండెనా లేదా? అవి స్వతఃప్రమాణములా, పరతః ప్రమాణములా? వానికేదైనా మూలమున్నచో నదియేది? అను సందేహము ప్రతివానికి పొడమును. ఈ సంశయ నివారణమునకై యీ పరిశిష్టమునం దుపనిషత్తులకు మూలము వేదములు. వేదశాఖలు అని నిరూపించబడును.

యోగ దర్శన కారుడు 'స పూర్వేషామపి గురుః కాలేనానవచ్ఛేదాత్' (సమాధి. 29) అని అందరికి అదిగురువు పరమాత్మయే యని నూచించియుండెను. ఆ పరమాత్ముని జ్ఞానము-ఉపదేశము వేదము. వేదము సమస్త ధర్మగ్రంథములకు మూలము. కనుకనే మనువు ధర్మం జిజ్ఞాస మానానాం ప్రమాణం పరమం శ్రుతిః (2.13) వేదోఽఖిలో ధర్మమాలమ్ (మను. 2.5) అని వేదముల సర్వమాన్యతను శ్రేష్ఠత్వమును ప్రకటించి యుండెను. వేదవిరుద్ధ మెయ్యదియు ప్రామాణికము గాజాలదు. ఉపనిషత్తులేమి, స్మృతులేమి వేదములకు విరుద్ధము కాకుండ నుండు సంతవరకే ప్రామాణికములు. ఇంతియగాక 'నాస్తికో వేదనిందకః' (2.11) వేదవిరుద్ధవాది నాస్తికుడని నిర్ణయమొనరించబడెను. ఈమూల సిద్ధాంతములను స్వీకరించువారికి నాయీ వ్రాత ఉపయోగించగలదు. శ్రుతి పేరుతో దేనినూ ఉదహరించువారికిది కటువుగా తోచవచ్చును. ఆయినను జిజ్ఞాసువు విచారించి సత్యమార్గమును చేపట్టునను సత్సంకల్పముతో వ్రాయుచున్నాను.

—: మూలము — వేదము. —

కొన్ని గ్రంథములకు మూలము భారతమో, రామాయణమో, భాగవతమో, పురాణములలో ఆయియుండుట కద్దు. కాని దశోపనిషత్తులకు మూలము వేదము. మూలవేద మంత్రములకు ఋషులు వ్యాఖ్యలు వ్రాసియుండిరి. వానిని బ్రాహ్మణములని, ఆరణ్యకములని, వ్యవహరించిరి. ఐతరేయము, ఛాందోగ్యము, బృహదాగణ్యకము లాదులు అటువంటివే. కతోపనిషత్తుకూడ కర్రబ్రాహ్మణములోనిదే. కర్రబ్రాహ్మణము యజుర్వేదశాఖ. ఈశోపనిషత్తు యజుర్వేదములోని యంతిమాధ్యాయము. కొన్ని యుపనిషత్తుల సమాప్తమున నవి యేవేదములశాఖకు చెందినవో ప్రాయబడియుండును. నిర్ణయసాగర ప్రెస్ బొంబాయినుండి వెలువడిన కతోపనిషత్తున కంతమున .. ఇతి యజుర్వేదీయ కతోపనిషత్సమాప్తా' అని యున్నది. మనకు లభించుచున్న బ్రాహ్మణాదులు యజ్ఞ-కర్మపరముగా నున్నవి. ఉపనిషత్తులు ముఖ్యముగా ఆధ్యాత్మిక పరముగ నున్నవి. కనుక బ్రాహ్మణములు మొదటి నుండియు రెండు మార్గములుగా నున్నవనియు, ఆధ్యాత్మిక బ్రాహ్మణములందు కేవలము ఉపనిషద్బాగములే మిగిలియున్నవనియు సూహించవలసి వచ్చుచున్నది.

ఉపనిషత్తు లాయావేదములకు చెందిన శాఖాంతర్గతములైనను, అనేకులు ఉపనిషత్తులనే వేదములని విశ్వసించువారున్నారు. దీనినే సాకుగా తీసుకొని స్పర్ధీయ జి. యస్. బి. సరస్వతీ సాములవారు వేదాధికారముగల కులముల నిర్ణయవిషయమున వజ్రనూచికోపనిషత్తు వాక్యము నుదహరించి సామవేదములోని దని యనిరట. అందుకు ప్రతికక్షులును పెదవి మెదల్పలేదని అస్పద్ధరువర్యులగు పూజ్యపాద శ్రీ పాలడగు శేషచలచార్యులుగారు వినిపించుచుండేవారు.

మూడు 90 సంవత్సరములకు పూర్వము (1869 క్రీ. శ.) జరిగిన మహావారి దయానందులవారి కాశీశాస్త్రాగ్రములలో విశుద్ధానంద, బాలకృష్ణ మొ|| పండి తోత్తములు గృహ్యసూత్రములను, ఉపనిషత్తులను వేదములని అగ్రహపూర్వకముగ పేర్కొనియుండిరి. ఇక సామాన్యుల దేమున్నది? (కాశీశాస్త్రాగ్ర వృత్తాంతము కాశీశాస్త్రాగ్రమునపేర ఒక పుస్తకము వెలువడియున్నది. శ్రీ వీరాస్వామిరెడ్డిగారు సాలెంపాడు పి. ఓ., బోధనుదగ్గర, నిజామాబాదుజిల్లా నుండి పోస్టల్ రైల్వే 0.2-0 పంపి ఉచితముగా పొందవచ్చును.)

మూలసంహితలు తప్ప నితరములు వేదములుగావు. బ్రహ్మమొదలు జైమిని మహర్షి పూర్వంతు మటులనే స్వీకరించి యుండిరి. వైదిక సాహిత్య మారంభించి ప్రబంధ సాహిత్యమువరకు నాలుగు మూల సంహితలు స్వతః ప్రమాణములుగా ప్రస్తుతించ బడినవి. శ్రుతినిగమగమ శబ్దములు మూల సంహిత భాగమునకే ఉపయోగించబడినవి. కాని ఆది శంకర పాదలు మాత్రము పౌరుషేయములగు నుపనిషద్భాష్యముల నుదహరించి అవి ఆపారషేయములను భాష్యముతో ఇతి శ్రుతేయని వానికి తోక తగిలించుటకు వెనుకంజనెయలేదు. శంకరులు వేదములను మధించలేదు. ఉపనిషత్తులు-గీత-బ్రహ్మసూత్రములే వానికి ముఖ్యములు. వారి దృష్టిలో శ్రుతి ఉపనిషత్తు, స్మృతిగీత కనుకనే వారు చేపట్టిన వాదము అవైదిక మగుటచే సత్యము కాజాలకున్నది.

మహర్షి దయానందులు ఉవ్వట సాయణాది భాష్యకర్తల వేదభాష్యము లోని తప్పులను సప్రమాణికముగ నిరూపించి వేదభాష్యమును వ్రాసి సంస్కృత హిందీ భాషలలో వ్రాయబడిన వారి 'ఋగ్వేదాది భాష్యభూమిక' అను ఉద్గ్రంథము అందరకు పఠనయోగ్యము. అందు వేదధర్మాదలను గూచియు, సాయణాదుల భాష్యముల సమాలోచనయు, సవిస్తారముగ చర్చించబడినది. దీనిని తెలుగులో శ్రీ ఎల్లంరాజు నారాయణభట్టుగా రనువదించిరి. శంకరాదుల సిద్ధాంతము అవైదికమని నిరూపించినది ప్రప్రథమము మహర్షి దయానందులే.

బ్రాహ్మణాది గ్రంథములు వేదమంత్రముల నుదహరించి వాని వాని యర్థములను తెలుపు వ్యాఖ్యాన గ్రంథములు. బ్రహ్మ యనగా వేదము. దాని వ్యాఖ్యానము బ్రాహ్మణము. అది ఎటుల వేదమగును? ఉపనిషత్తులలో గురుశిష్యుల ప్రశ్నోత్తరములు-యాజ్ఞవల్క్యు జనకాదుల యితి వృత్తములు గలవు. అవి అనాదీయము తెలులగును? ఆపారషేయములని భావించుటెటుల? ఆయా కథలు వారు జన్మించిన తర్వాతనే రచింప నీలు డునుగాని మున్ముందు వ్రాయబడజాలవు గదా? కావున ఉపనిషత్తు శ్రుతి కాజాలదు. స్వయముగా నీయుపనిషత్తుయే 'సర్వే వేదా యత్సేద మా మంత్ర' (44) యని సమస్త వేదము లేపదమును స్వీకరించినవో దానిని చెప్పచున్నానని యనుటచే నిది వేదము కాదనియు, వేదవ్యాఖ్యాన మనియు తెలియుచున్నది.

దైవియ భక్తు ధోరణియు నిటులనే ఉండును. పెద్ద పెద్ద డిగ్రీలు పొందిన క్రైస్తవ విద్వాంసులు కూడ ఆదాం హవ్వలనుండి క్రీస్తు తర్వాత వారగు పౌలు

శేతుర్ము మొ॥ వారి వరకు గతించిన వారి జీవిత చరిత్రములను, వారివారి యాచారాసాచార వర్ణనలను, వారి యుత్తరములను కలిపి బైబిలు అనుపేరుతో సవిత్ర గ్రంథమనియు: దేవుని పుస్తకమనియు, వైపెచ్చు సత్యవేదమనియు భావించుదురు. వీరందరిని మేలుకొలిపి మహర్షి దయానందులు సత్యమగు వేదమార్గమును జూపిరి.

శంకరుల సిద్ధాంతము ఆయన తర్వాతవచ్చిన సంప్రదాయ కర్తలచే ఖండించబడినది. శంకరుడు “అహంబ్రహ్మస్మి” యను ఉపనిషద్వాక్యమును మూల సిద్ధాంతముగ పెట్టుకొని సంప్రదాయమును సృజించగా రామానుజాచార్యులు ఇంకొకయడుగు ముందుకువేసి ‘అతస్త తనూర్నతదామో అన్నతే’ (ము. 9. 83. 1) యను వేదవాక్యమును చేపట్టి యొడలు కాల్చుకొను స్వసిద్ధాంతమును స్థిరీకరించెను. ఇతనుకూడ వేదముల తథ్యార్థమును గ్రహించలేకపోయెను. సాయణ శంకర రామానుజులు తాము వేదమార్గమునుపట్టి ఇతరులను కూడ పట్టించిరి. మహర్షి దయానందులటులగాదు. ఆయన వైదిక సాహిత్య మంతటిని కూలంకషముగ పర్యలోకించి త్రైకాలాభాధితములగు సత్యసిద్ధాంతములనే వ్యక్తపరచి యుండెను. మరుగుపడిన వైదికమార్గమును మరల చూపించిన యశస్సు మహర్షి దయానందులకే దక్కుచున్నది. జిజ్ఞాసువులు హిందీలో నున్న ఆర్యసమాజ సాహిత్యమును స్వాధ్యాయ మొనర్చుచో తథ్యమును గ్రహించగలరు.

ఒకప్పుడు మూల సంహితా భాగమే యీశ్వరీయ జ్ఞానముగా భావించబడినది. ఇంకొక యుగములో బ్రాహ్మణాది గ్రంథములు వేదములుగా వ్యవహరించబడినవి. అతర్వాత యింకను అంధవిశ్వాసము—అజ్ఞానము ప్రబలగా సంస్కృత వాక్యమే వేదవాక్యముగా విలసిల్లినది. ‘స్త్రీ శూద్రా సాధీయతామ్’ మొదలైన వాక్యములచివర ‘ఇతిశ్రుతే’ అని చేర్చిన సరిపోవుచుండెడిది. అకుసంపూర్ణమహిమ ఉచ్చవర్ణము వారమని భావించుకొను బ్రాహ్మణులలో నేటికిని ప్రబలింబించుచునే యున్నది. ఉపనిషత్తులు వేదములట. వానిని బ్రాహ్మణేతరులు చదవకూడదట, విననకూడదట. శంకరాచార్యులుకూడ వేదాంతదర్శన భాష్యములో ఏస్మృతులలోను గోచరించని ఆదేశమును వేదోచ్ఛారణ మొనర్చిన శూద్రుని జిహ్వ ఛేదించమనియు, వినన చెవులలో నీడము కరగించి పోయమనియు విధించెను. ఆయని, తలపులో ఉపనిషత్తులే శ్రుతులుగదా! ఈ భావములు భారతీయ సభ్యతాసంస్కృతుల కంతయో కళంకమాపాదించ జేయుచున్నవి.

వేదమే స్వయముగ 'యథేమాం వాచం కల్యాణీ మానదాని జనేభ్యః' (యజ 22-6) అందరు వేదము చదువుడని చెప్పుచుండగా 'ఉతత్యః పశ్యన్తు దదర్శ' (బుక్ 10-71-4) అని కన్ను, చెవి, నోరు కలిగిన ప్రతివ్యక్తి వేదమును చదివి తీరవలయుననియు అటులూనర్చకపోవునో ఆయింద్రియములుండియు తనటు గానే భావించవలయుననియు ఆదేశించుచుండగ వేదపఠనమును నిరోధించుట శాస్త్రీయమగునా? ఇటువంటి వాదమే శ్రీ దుగ్గిరాల రాఘవచంద్రయ్య బి. ఎ. గారి (విజయవాడ) పట్ట జైలులో జరుగుటయు, మహర్షి యనబడు శ్రీ బులుసు సాంబమూర్తిగారును ఆవైదిక పక్షమును బలపరచుటయు, తత్ఫలితముగ శ్రీ రాఘవచంద్రయ్యగారు స్వాధ్యాయమొనర్చి 'అష్టాదశ మహాపాపి యగు బ్రాహ్మణుని నిరాకరించవలయును.' 'నల్లనికుక్క తెల్లనగునా?' అను గద్యపద్య గ్రంథములనురచించి సచ్చాస్త్రులగుటయు ఆంధ్రపాఠకలోకమునకు విడితమేగదా! వారి సత్యాన్వేషణ ప్రశంసనీయమైనదియే కాని వారును వేదములను తగురీతిగా గ్రహించజాలనందులకు మేము విచారపడుచున్నాము. విజయవాడలో స్వర్గీయ చయనలుగారి ఆనుచర బృందము కమ్మవారు, కాపులు, రెడ్లు, వైశ్యులు ద్విజులు కారనియుఉపనిషద్గోష్ఠిలో వారు చేరగూడదని విశ్వసించునది వేటికిని ఉన్నది.

ఈ దశాబ్దములోనే కాక పిందూ విశ్వవిద్యాలయపు వేదవిభాగ పండితులు ఆ యూనివర్సిటీలోనే ప్రాఫెసరైన స్వర్గీయ మహేశప్రసాదు మాల్యగారి కుమార్తెకు వేదపాఠము చెప్పమనియు, వేదశాఖలో చేర్చుకోజాలమనియు నిరాకరించిరి. కీ. శే. పం. మదనమోహన మాలవ్యాగారు కూడ ఈవిషయములలో ఏమియు జోక్యము కలిగించుకొన జాలకపోయిరి. యూనివర్సిటీలోగూడ స్త్రీలు శూద్రులు సస్యర వేదపాఠము నేర్వకూడదను వారికి పెత్తనముండుట, పౌరాణిక భావములను ప్రజలలో వ్యాపింపజేసి కులభేదముల కల్పించు పండితబృందము ప్రజాతంత్ర భారతవర్షము నందింకను అవైదికముగ వ్యవహరించుట గర్హ్యము.

పాఠకులారా! విషయమువైపుకు మరలుడు. ఉపనిషత్తులన్నియు గాక కొన్నియే ఆయా వేదీయములని వ్రాయబడుటకు, ఎక్కువ వాటికి వాయబడకుండుటకు కారణమేమిటో శ్చుగ్గము. కఠమైతే యజుర్వేదీయమని పేర్కొనబడినది.

యజుర్వేదము యజ్ఞకాండ మయమని పలువురు భావించెదరు. అయినను ఈశాద్యుపనిషత్తులు యజుర్వేదమునకే చెందియుండుటచే ఒకప్పుడు వేదములకు కర్మకాండ పఠముగను, ఉపాసనాజ్ఞాన కాండల పఠముగను శాఖలు వెలసి

యొండవచ్చును. కావుననే నేడు కొన్ని కాలము ఉపాసనాకాండమున ఉపనిషత్తుల పేరుతో లభించుచున్నది. ఒకరు మరొకదానిని స్మరించకనే తమ తమ విషయములను బలపరచుకొనినటుల గోచరమగుచున్నది. కనుకనే ఉవ్వటాది భాష్యకర్తలు కర్మకాండవాదుల ననుసరించి యశ్చిల్లార్థములతోను, అపార్థములతోను పేద భాష్యములను నింపివేసిరి.

ఈతోపనిషత్తు పూర్తిగా యజుర్వేదపు అంతిమాధ్యాయమైయున్నది. అది ఉపనిషత్తుల కన్నిటికి మకుటాయమానముగ నున్నది. ప్రస్తుత కతోపనిషత్తు అందులోని యొక మంత్రపువ్యాఖ్యగా భావించబడుచున్నది. ఆమంత్రమిది:-

మం॥ వాయురనిల మమృత మథేదం భస్మాంతగ్ం శరీరం ।

ఓమ్ క్రతోస్మర క్లితేస్మర కృతగ్ంస్మర ॥ 40-17. ॥

(వాయుః) బాహ్యవాయువు, (అనిలమ్) అంతరిక వాయువును-ప్రాణ శక్తిని-హృదయస్థిత జీవనశక్తిని ధారణమొనర్చుచున్నది. క్లిది (అమృతమ్) మరణ ధర్మరహితమైన-అమరజీవాత్మను ధారణమొనర్చుచున్నది. (అథ) ఇటుల సంఘటిత వ్యవస్థనుండి యేదైన విఘటితమగుచో, (శరీరమ్) శరీరము; (భస్మాంతం) భస్మముగుటయే - నాశనమగుటయే యంతముగలది, అనగా నశ్వరమైనదగును (క్రతో) కావున క్రియాశీలుడవు, పరిశ్లావంతుడవు అగు ఓజీవుడా! (ఓంస్మర) ఓంకారమును స్మరించుము. (క్లితేస్మరే) స్వసామర్థ్యమునకై స్మరించుము (కృతం స్మర) కర్తవ్యకర్మను స్మరించుము.

బాహ్యవాయువు స్తంభించినను మృత్యువు సంభవించును. అకస్మిక దుష్టతల వలన ప్రాణము-హృదయస్థిత జీవనశక్తి నశించినను మృత్యువు కలుగును. యోగాభ్యాసాదులచే సిద్ధమైన యోగి శరీరాదులను రోసి ఆత్మవియోగ మొనర్చుచున్న. కావున వాయు-అనిల-అమృతము లసంఘటనము మీదనే జీవనమాధారపడియున్నదని బోధించబడినది.

యముడు మూడువరములొచ్చినటులనే 'వాయుః, అనిలమ్, అమృతమ్' అనీ మూడు పదములించుదహరించబడినవి. 'కృతం, క్లితే, ఓం' అను స్మరణీయ విషయములు మూడు ఇందు పేర్కొనబడినవి. ప్రాణము తండ్రియనియు, ఆత్మకుమారుడనియు ఆలంకారిక వాదములో వాఙ్మనస నచికేతస శబ్దముల కన్వయమొనర్చియుంటిమి. మృత్యువు సమీపించినప్పుడు ఇంద్రియములన్నియు శిథిలము.

‘మహతః పరంధ్రువం నిచాయ్య తస్మృత్య ముఖా త్రుముచ్యతే’ (69) అని కతమనుకరించినది.

“హిరణ్యయేన పాతేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖమ్” (యజు. 40-15) అను మంత్రాశయము ప్రకారము నచికేతసుడు కాంతాకనకాధికారాది లోభనముల ద్వారా పరీక్షించబడెను. నచికేతసుడు గూడ ‘తత్ త్వం పూషన్నపా వృణు సత్య ధర్మాయ దృష్టయే’ యను ఉత్తరార్థమును చరితార్థమొనర్చెను. యజుర్వేదములోని ‘అసుర్యా నామతే లోకా అంధేన తమసావృతాః’ (40-3) అనుదాని ననుసరించుచు నిందును ‘అనందానామ తే లోకాః’ (3) అని వర్ణించబడినది. ‘నైనద్దేవా ఆపునన్.’ (40-3) అను మంత్రభావమును ‘పరాంచి ఖాని’ (కఠ. 72) మంత్రము వ్యక్తపరచు చున్నది. ‘తతో న విజుగుప్సతి’ (40-6) ‘కోమోహః కః శోకః’ (40-7) ‘విద్యయాఽమృత మశ్నుతే’ మొ॥ యజుర్వేద వాక్యశయముల ననుకరించు వాక్యములెన్నియో నిందు ఆయా స్థానములందు ప్రయుక్తములైనవి. ‘సుఖరథమ్’ (ఋ. 5. 30-1) ‘ప్రాతారథో’ (ఋ. 2-18-5) ‘సమింద్ర రథే’ (ఋ. 10-59-10) ‘నవం రథమచక్రం’ (10-135-4) అని పలుతావులందు వాడబడిన శరీరరథమిందు ‘ఆత్మానం రథినం విద్ధి’ (57, 58) అను మంత్రములలో రూపకముచే సులభగ్రాహ్యముగ చిత్రించబడినది.

ప్రభువును సంకేతమొనర్చుచు నందరు అతని శాసనానువర్తులు కావలయునని ప్రబోధమొనర్చిన హితోపదేశముతో నీప్రకరణమును ముగించెదను.

ఇహ చేదశకద్ బోధ్యం ప్రాక్ శరీరస్య విప్రసః ।

తతః సర్గేషు లోకేషు శరీరత్వాయ కల్పతే ॥ (కఠ 2-3-4)

ఈ మానవజన్మలోనే బ్రహ్మజ్ఞాన మహిమను గుర్తించిన మోక్షప్రాప్తి కవకాశమున్నది. ఈవిషయమున తలవకార ఋషి వాక్యమును పాఠకులు స్మరణకు తెచ్చుకొందురుగాక !

‘ఇహ చేదవీదధ సత్యమస్తి న చేదిహావేదీన్మహతీ వినష్టిః ।

ఈ జన్మలో బ్రహ్మ విద్యారహస్యమును ఎరిగినచో మంచిది, లేనిచో ‘మహతీ వినష్టి’ సంభవించును సుమా !

ప రి శిష్ట ము. III.

జీవేశ్వరుల చిన్నత్వము

వైదికమును నీ కతోపనిషత్తు నందు జీవేశ్వరుల చిన్నత్వము ప్రతిపాదించబడినది. పాఠకులు ఆయా తావులందు గమనించగలరు. అయినను అనేకులు బ్రహ్మను జగత్తుకు అభిన్న నిమిత్తోపాదాన కారణముగ భావించుదు. వాస్తవము భావము ననుసరించి ఈయుపనిషత్తుకు ఇతర యుపనిషత్తులకు వ్యాఖ్యాన మొనర్చిరి. అని సత్య సిద్ధాంతము కాదు. కావున దాని పుష్టికై అనేక విచిత్ర కల్పనలొనర్చిరి. నూల శబ్దములకు భిన్నమైన అర్థములొనర్చిరి. స్పష్టముగ భిన్నత్వము ప్రతిపాదించిన చోటులందు స్వమంతవ్యాసుకూలముగ వ్యాఖ్యానించుటకు విశ్వప్రయత్నములొనర్చిరి. వారి కల్పనలు అభూతపూర్వములు. వివేకశీలురగు పాఠకులు ఆయా తావులందు ఇరువురి వ్యాఖ్యానముల దిలకించి గ్రంథస్థాశయమునకు ఏవ్యాఖ్యానములాగా సమన్వయము కాగలదో గ్రహించవచ్చును. అభిన్నత్వము ప్రతిపాదించు శుద్ధ వేద మంత్రమొకటియు లభించదు. శ్రుతి షేరుతో సుపనిషత్తులను, స్మృతి షేరుతో భగవద్గీతను శంకరులుదహరించి యుండిరి. పైపెచ్చు వాయు తమ వేదాంత దర్శనమందు శ్రుతిని వినిన శూద్రుని కర్ణకుహరములందు త్రొక్కుజతువులను కరగించిపోయవలయుననియు, ఉచ్చరించినచో జిహ్వచ్ఛేదన మొనరించవలయుననియు శాసించిరి. వారివాక్యములనే వేదవాక్యములుగా భావించువారికి-అంతకుమించిన శబ్దప్రమాణము లేనేలేదని విశ్వసించు శంకర భక్తులకు ఇతరప్రమాణములు నచ్చకపోవచ్చును ఉపనిషత్తులు ఉపాంగమైన వేదాంత దర్శనమునకు సంబంధించినవిగా గణించబడుచున్నవి. వేదముల అంతము వేదాంతము. అంతమనగా నిష్కర్ణ-సిద్ధాంతము. వేదములలో సారభూతముగ గోచరముగు బ్రహ్మవిద్య యొక్క-ఓ. యుపనిషత్తులందు జీవేశ్వరులనుచూడినది. కావున వేదాంత శబ్దముచే సుపనిషత్తులు గ్రాహ్యములగుచున్నవి. ఈకారణముచేతనే ఉపనిషత్తుబ్రహ్మవిద్యయందేరూఢమైపోయెను. అటులగాక వేదముల అంతముఇది. దీనికిమించిన వేదము లేదని యనుకొనువారికి వైదిక ప్రమాణములు నచ్చకపోవచ్చును. అయినను జిజ్ఞాసువుల ప్రయోజనార్థము కొంత చర్చించెదను.

హిరణ్య గర్భశబ్ద మొక దానిని వీరుపయోగించెదరు. పౌరాణిక సాహిత్యములో హిరణ్యమన బంగారము. కావున కడుపు బంగారు బొక్కసము చేసిన మేటియను కథను కల్పించిరి. యజుర్వేదములో హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే (13.4.) అను మంత్రమున్నది. శత పథ బ్రాహ్మణములో దీనికి వాఖ్యానమొనర్చుచు తేజోవై హిరణ్యం అని నిర్వచించెను. తేజోలోకములు సూర్యచంద్రనక్షత్రాదులు ఆనంతరము విశ్వేశుని ఉదరములోనే ఇమిడియుండుటచే హిరణ్యగర్భశబ్దము పరమాత్మకు జెందును. శ్లోతిర్గ్రహములకు గర్భము-ఉత్పత్తి స్థానమనియు ఒకయర్థమున్నది. ఈ మంత్రములోనే భూతస్య జాతః పతి రేక ఆసీత్ అని యున్నది. కథములోకూడ ఈశానా భూతభవ్యస్య, (83,84) రెండు సార్లుచురించబడి ఈశాన-ఈశితవ్యభావముచే బ్రహ్మయొక్క అభిన్న నిమిత్తో పాదాన కారణము త్రోసివేయబడినది.

ముండకోపనిషత్తునందు చెప్పబడిన ఋగ్వేద మంత్రము నొకదానిని జిజ్ఞాసువుల మననార్థముదహరించు చున్నాను.

ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిప స్వజాతే ।

తయోరన్యః సిప్పలం స్వాద్వ్యత్త్యై నశ్నన్నన్యో అభిచాక కీతి ॥ 1-164-20 ॥

ద్వా=జీవబ్రహ్మ లిరువురు, సుపర్ణా=చేతన పాలనత్వాది గుణములు గలవారు, సయుజా=వ్యాప్య వ్యాపక భావములచే సంయుక్తులు, సఖాయా=పరస్పర మైత్రీ గలవారై యున్నారు. సమానం=అటులనే రెంటితో సమానము వృక్షమ్=అనాది మూలరూప కారణయృక్తమును శాఖారూప కార్యయృక్తము అగు వృక్షమున్నది. తయోః అన్యః=ఈజీవబ్రహ్మలలో నొకరగు జీవుడు సిప్పలం=వృక్షరూప సంసారమందలి పాపపుణ్య రూపఫలమును. స్వాదుత్పత్తి=బాగుగా చవిచూచుచున్నాడు. అన్యః=రెండవవాడగు పరమాత్మ, అనశ్నన్=కర్మఫలములకు కట్టువడక-అనుభవించక, అభిచాకకీతి=నాలుగు వైపులందనగా లోపల వెలుపల సర్వత్ర ప్రకాశమానుడగుచున్నాడు.

ఇది ఒక పాడుపుకథ. ఒకచెట్టు, దానిమీద రెండుపక్షులు ఆనా నుండి సమానముగా ఉండుచున్నవి. అందొకటి దాని ఫలముల నారగి-
-తోపాదుల ననుభవించును. రెండవది తినదు. సాక్షిరూపముగా డును. ఆరెండు సుపర్ణములు, సయుజములు, సఖులు. ఈ కట్టు ప్రకృతి, జీవము, బ్రహ్మ.

పరమాత్మ లోకములను సృజించి రక్షించుచుండగా జీవుడు సంతానమునుగని పోషించుచున్నాడు. కావున ఇద్దరు నుపర్జలు. బ్రహ్మ సర్వవ్యాపకుడు, అపరి చ్ఛిన్నుడు, విభువు. జీవము పరిచ్ఛిన్నము, అణువు అయినను జీవమెచ్చటకు వెళ్లినను పరమాత్మ లేనిచోటులేదు. కావున జీవమేస్థితిలోను పరమాత్మను వీడక అంటుకొనియే యుండును, కనుక ఆరెండు సయుజములు. పరమాత్మ జీవునకు సఖుడు. జీవాత్మయొక్క యభివృద్ధికొరకే సృష్టిని సృజించి కర్మక్షేత్రమును చూపించుచున్నాడు. ఇక వారిరువురికున్న భేదమొక్కటియే. ఒకడు భోక్త, రెండవవాడు సాక్షి. ఒకడు కర్మలిప్తుడు రెండవవాడు అలిప్తుడు. వీనితోపాటు ఆత్మ నివసించు చెట్టుకూడ అనాది కాలమునుండియే యున్నది.

ఇంకొక కట్టుకథ:- బాలాదేక మణీయస్కములైకం నేవ దృశ్యతే తతః పరివృజీయసీ దేవతా సా మమస్మియా || ఆధ 10-8-25 || వెంట్రుకకంటె సూక్ష్మ తరమైనదొకటి. ఇంకొకటి అసలేకనబడదు. ఈరెండిటికంటె సూక్ష్మమై వీనియందు వ్యాపకమైయున్న దేవత ఇంకొకటి. నాకు ఆదేవతయే అత్యంతప్రియమైనది. పాతకులారా ! ఈ కథను విప్పదురా ? ప్రకృతి, జీవుడు, ఈశ్వరుడే సుమా !

ఈ మంత్రములందు త్రైతవాదము చక్కగ నిరూపించబడినది. ఇంకను వేదప్రమాణములెన్నియో గలవు. 'ఈ శావాస్య మిదం సర్వం జగత్' (యజు 40-1) జగత్తంతయు నీకునిచే వ్యాపించబడియున్నది. అనగా జగత్తు వ్యాప్యము, ఈకుడు వ్యాపకుడు. తేనత్వక్తేన భుంజీభ, త్యక్తభావముతో భుజింపునును విధి విధానముచే నీకునకు భిన్నమైన జీవము గోచరమగుచున్నది. యాథా తథ్యతోఽర్థాన్ వ్యదధా శ్చాశ్వతీభ్యః సమాభ్యః (40-9) శాశ్వతములును, తోడుగా నున్నవియు నగు జీవముల కొరకు యథాతథ్యముగ - ఉన్నదున్నట్లుగ - అర్థములను నిర్మాణమొనరించు చున్నాడు. దీనివలన నిర్మించు కర్తవేరనియు, ఎవరికొరకు విరిచించబడుచున్నదో ఆజీవులు భిన్నులనియు, అనాదులనియు వ్యక్తమగుచున్నది.

ఏవిధమగు ప్రయాసలేకుండగనే త్రైతవాదార్థము ద్యోతకమగు వేదమంత్రము లెన్నియోగలవు. అద్వైతవాదముటల కాదు. దానికంతయు కల్పన - ఊహలే ఆధారములు. అహం బ్రహ్మాస్మి, తత్త్వమసి యను మూడుకు మూడే శబ్దములున్న వాక్యములు వారికి మహావాక్యములు !

సామాన్యకవి వ్రాసిన పద్యమునందు క్లేషయున్నదేమో నని రసికులు తడిమి చూచెదరు. వ్యంగ్యమేమున్నది ? ధ్వని యేమిటి ? అని దూరాలోచనకు దిగు

దురు. వ్యంజనా? లక్షణా? యని విమర్శించుకొందురు. కాని అదిగురువు అగు పరమాత్ముని కావ్యములో శ్లేషయుండినను ముట్టుక పెడదారి తొక్కుట సమంజసముకాదు. వివేచనాశీలురకు వేదములందెన్నియో శ్లేషాలంకారములు లభించగలవు. అందు ద్వైతసన్ధా యననదొకటి. కఠోపనిషత్తు నందును కథారూపముగను - రూపకాలంకారముగను గోచరింపజేయు శ్లేషయున్నది. ఉపనిషత్కారుని సిద్ధాంతయొక్క శబ్దచమత్కృతి 'అయం లోకోనాస్తి పర ఇతి మానీ' (కఠ 1-2-6) అను కథనములో గమనించుడు. ధర్మమన కేవలము పరలోకమునకు సంబంధించినదియ్య కాదు, కేవలమిహలోకమునకు సంబంధించినదియు గాదు. రెండు లోకములలో అభ్యుదయ నిశ్చేయసముల నిర్దింపజేయునదియే ధర్మమని వైకేషిక కారుని మంతవ్యమును స్మరించుచు, ఈమంత్రభాగమును ఆయం లోకః నాస్తి-పరః ఇతి అనియు, అయం లోకః - నాస్తి పరః ఇతి యనియు అన్వయమొనర్చుకొనినచో సిద్ధాంతము తేలికగా వ్యక్తము కాగలదు. ఆయం లోకః నాస్తి (జగన్మిత్య) పరః ఇతి (బ్రహ్మ సత్యమ్) అను అన్వయముచే అద్వైత వాదనిరసము పొడచూపగలదు. ఇటుల అద్వైతవాదులకు మోక్షములభించదని గ్రహించవచ్చును.

అద్వైత శబ్దమునకు కూడ వీరు సరియైన అర్థము గ్రహించుచున్నటుల గోచరించుటలేదు. సజాతీయ-విజాతీయ-స్వగతాయ భేదములేని వాడవ్వైతుడు. బ్రహ్మకు సాటిగా వేరొక సజాతీయ బ్రహ్మలేదు. విజాతీయములైన జీవులందును బ్రహ్మతో తులనగా జీవములేదు. బ్రహ్మ అనంతుడు, సర్వవ్యాపకుడు, విభువు కావున అతనియందు ఇది కాలు, ఇది చేయి అను స్వగతాయ భేదమును లేదు. కావున అతడవ్వైతుడు. ఈ శబ్దమువలన అతడొక్కడే యని స్ఫురించునుగాని అతనికి భిన్నముగా నున్నదంతయు మిథ్య, మాయ యను అర్థమెటుల స్ఫురించుచున్నదో గోచరముకాజాలదు.

సచ్చిదానంద స్వరూప శబ్దముగూడ త్రైతవాదమునే బలపరచుచున్నది. సత్-చిత్-ఆనందస్వరూపుడు. జీవము, ఈశ్వరుడు, ప్రకృతి మూడును 'సత్' స్వరూపములే 'చిత్' శబ్దప్రయోగముచే ప్రకృతి చేతనముకాదు, గనక అది త్యజించబడుటచే జీవేశ్వరులు గ్రహించబడుచున్నారు. ఆనందస్వరూప శబ్దగ్రహణముచే జీవుడును విడిపోవుచున్నాడు. పరమాత్మ యొక్కడే గ్రహింపబడుచున్నాడు. అవ్యాప్య-అతివ్యాప్య-అసంభవాది. శోషములనుండి ముక్తమొనర్చి ప్రకృతి జీవులకు భిన్నమైన పరమాత్మ గ్రహించబడుటకే సచ్చిదానంద స్వరూప

నామము పరబ్రహ్మకై ప్రయోగించబడుచున్నది.

కతోపనిషత్తులో ఫలుతావులందీ త్రైత భావము ప్రకటించబడినది. ఇందు ఆత్మశబ్ద ప్రయోగమును గమనించుచో పాఠకులు తథ్యమును నిర్ణయించుకొన గలరు. ఆత్మశబ్ద మనేకార్థములలో వాడబడినది.

జ్ఞానే ఆత్మని (67) జ్ఞానము; మహతి ఆత్మని (67) మహత్తత్వము; శాంతే ఆత్మని (67) పరమాత్మ; మధ్యే ఆత్మని, (83) శరీరము; ఆత్మాపం రథినం విద్ధి (57) మరణం ప్రాప్య ఆత్మా భవతి (92) తమాత్మ స్థం యేన పశ్యంతి (98, 99.) జీవాత్మ; యథాదర్శ్యతథాత్మని (106) బుద్ధి మే॥ చోటు లలో నిటుల ఆయా అర్థములందు ప్రయోగించబడినది. మహియానాత్మా (49) మహత్తం విభు మాత్మానం మత్వా ధీకో న కోచతి (51; 75) అను చోటు లందు పరమాత్మ యర్థమునందును ఉపయోగించబడినది.

అనుప్రవిష్టం (41) ఛాయా తపా (55) అను ప్రయోగములు భిన్నత్వ మును సూచించుచున్నవి. జీవాత్మను అణుననియు, పరమాత్మను విభుననియు నిందు వర్ణించెను. మహతో మహియానాత్మాఽస్య జంతోర్నిహితో గుహయామ్ (49) ఆత్మలో నిహితుడైయున్న పరమాత్మయని భిన్నత్వము ప్రతిపాదించ బడి నది. తమాత్మ స్థం యేన పశ్యంతి (98, 99) ఆత్మ పరమాత్మల భిన్నత్వమును గాంచిన ధీరులకే శాశ్వత సుఖము లభించునని ముక్తకంఠముగ చెప్పెను. “మహా త్తం-విభుం” గా తలచు ధీరుడే శోకించడని నిస్సంశయముగ నొక్కిచెప్పబడినది.

వేదము ఒక వైపున ‘బాలాదేకమణీయస్మిం? పెంట్రికకంఠే నూత్నౌతి నూత్నౌనని జీవుని నిర్దేశించు చుండగను ‘ఉభ ఆ ప్రపా రోదనీ’ (బుక్ 4-16-5) పరమాత్మ ఉభయలోకములందు నిండి పరిపూర్ణుడై వ్యాపించి యుండుటయే గాక ‘తదంతరస్య సర్వస్య తదు సర్వప్ర్యాప్య భావ్యతః’ (యజు 40-5) అతను అందరిలోపలయే గాక సమస్త సృష్టికి వెలుపలగూడ నున్నాడని చెప్పవల డగను, ఏక స్తథా సర్వభూతాంతరాత్మా రూపం రూపం ప్రతిరూపా బహిశ్చ యని పంచమ వర్ణిలో అంతః-బహిః యని పదేపదే హెచ్చరించుచుండగను జీవేశ్వరుల యభిన్నత్వము వేదప్రతిపాదితముగాని వేదానుభూలముగాని ఎటుల కాగ లుగును? జిజ్ఞాసువులు వేదములను స్వాధ్యాయ మొనర్చి సత్యమును గ్రహించెదరుగాక

ఇంతమాత్రముచే పాఠకులు ఉపనిషత్కారుని మంత్రవ్యమును తథ్యరూప ములో గ్రహించగలరను భావముతో నీ ప్రకరణమును ముగించుచున్నాను.

పరిశిష్టము 4.

మోక్షము—పునరావృత్తి

అత్మ అనాదియా, సాదియా? జన్మమరణములవంతములా సాంతములా? మోక్షమునుండి పునరావృత్తి యున్నదా లేదా? మోక్షములో జీవుడు బ్రహ్మలో లీనడగునా? పేరుగా నుండునా? మొదలగు ప్రశ్నలనేకములు జిజ్ఞాసువునకు తట్టుచుండును. విద్యాధికులు — విద్యాహీనులు స్వర్గమోక్షముల ఆశచే చావ బోయేటప్పుడైనా యేగురువుదగ్గరనో ఉపదేశముపొంద నిర్ధపడెదరు. పాపభీతి లేకున్నను చేసినపాపముల—గుమ్రార్చుల ఫలితముల నుండి తప్పించుకొనుటకు వారు తహతహలాడుదురు. లోకములో డబ్బుకు కక్కుర్తిపడి అసంభవమును సంభవము గాచేయు అధికారులను వారెరుగుదురు. అటులనే గురువులను మోక్షమిచ్చుటకు భగవంతుని ఏజంట్లు అని వారూహించెదరు కాబోలు! తీర్థయాత్ర వారి పాపములను నిర్మూలించునని దురాశ! ఒకరూపాయి సంపాదించుటకంటె పాపములను పోగొట్టుకొనుట—పుణ్యము సంపాదించుట—స్వర్గము పొందుట మోక్షము చూరగొనుట అతిసులభమని వారి పేరాశ. వారికి లోకములో అతిచాకవస్తువు మోక్షము. ఇంటిలో కూర్చొని రామకామస్మరణ యొనర్చిన చాలును. గంగానది పేరెత్తిన చాలును. ఎన్నిమంచి కార్యములొనర్చినను నిష్ఫలమే, యేగునందు విశ్వాస ముంచినగాని తరించరని ద్వీపాంతగమునుండి దిగుమతిమైన వాదమింకొకటి. రోజు కొక వాదము ప్రవర్తిని అరచేతి వైకుంఠమును చూపుచున్నది. కావున వేదాను మోదితమైన మోక్షమును గురించి కొద్దిగా ముచ్చటించుట యోగ్యమని భావించుచున్నాము.

మహర్షి దయానందులు సత్యాగ్రహకాళము నందీవిషయముల నిటుల వివరించిరి.

ప్ర:- జీవుడు ముక్తిని బోధి మరల జన్మగణ రూప దుఃఖి మందునెన్న దేని వచ్చునా? రాదా? ఏలయన.....దేనినుండి నిశ్చయమై మరల సంసార మందెన్నిటికి రాకో యదేముక్తియని విదితమగుచున్నది.

ఉ:- ఇది సరికాదు. ఏలయనగా వేదమందిది నిషేధింపబడియున్నది. చూడుడు:

కస్యనూనం కతమస్యామృతానాం మనామపే చారు దేవస్యనామ॥
కోనోమహ్యో అదితయే పునర్దాత్ పితరం చ దృశేయః మాతరం చ ॥౧॥
అగ్నే రవ్యయం ప్రభమస్యామృతానాం మనామపే చారుదేవస్యనామ॥

సనో మహ్యో అదితయే పునర్దాత్ పితరం చ దృశేయం మాతరం చ

౨॥ (బుక్ 1. ౨)

ఇదానీమివ సర్వత్ర నాత్యంతో ఛేదః ॥ సాంఖ్య 1. 159. (౩)

ప్ర:- మనమెవని నామమును పవిత్రమని తెలియవలయును? సదా నాశరహి, పదార్థములంగు బ్రగవత్తమానుడై యుండు ప్రకాశ స్వరూపుడగు దేవుడును ముక్తి సుఖము ననుభవించజేసి మృత్యు నీ సుసాగమంగు జన్మమిచ్చి మాకు త్థదండ్రిల దర్శనము జేయించువాడును ఎవ్వడు? ॥౧॥

ఉ:- మనలను ముక్తి యందు నానందమనుభవించజేసి పృథివి మీద మరల తలదండ్రుల సంబంధమందు జన్మమిచ్చి తలదండ్రుల దర్శనము జేయించు పరమాత్మయే ముక్తి వ్యవస్థను చేయుచు నందఱికి సాన్నివియైయున్నాడు. మనమాస్మ ప్రకాశ స్వరూపుడును, అనాదియు, సదాముక్తుడు నగు పరమాత్మయొక్క నామమునే పవిత్రమని తెలియవలయును. ॥౨॥ ఈ సమయమందెట్లు బంధముక్త జీవులున్నారో యట్లే సర్వదాయుండును. బంధమోక్షములకెన్నడు నత్యంత విచ్ఛేదము గలుగదు. కాని బంధమోక్షములు సదాయుండవు. ॥౩॥

ప్ర:- ముక్తియందే జీవుడు మరల వచ్చునేని యతడెంతసమయము వరకు ముక్తియందుండును ?

ఉ:- తే బ్రహ్మలోకే హ పరాంతకాలే సరాస్యతాః పరిముచ్యంతి సర్వే॥ (ముండ 2.6.) ఆ ముక్త జీవులు ముక్తిని బొంది బ్రహ్మాయందానందమును బరాంత కాలము వరకునుభవించి మహాకల్పమునకు బిమ్మట ముక్తి సుఖమును వదలి మరల సుసాగమంగు వచ్చుచున్నారు. నలుబదిమూడు లక్షల ఇరువది వేల వర్షములకొక చతుర్వ్యగము అట్టి రెండువేల చతుర్వ్యగములకొక యహోరాత్రము, అట్టి ముప్పది యహోరాత్రములకొక మాసము అట్టి పందొగ్గిండు మాసములకొక వర్షము, అట్టి నూరు వర్షములకొక పరాంతకాలము. దీనిని గణితరీతిని చక్కగా దెలిసికొనుడు ఇంత సమయము ముక్తియందు సుఖమనుభవించుటకు గలదు.

ప్ర:- పునః జన్మమరణములందెన్నడును రారని సమస్త సంసారమును, గ్రంథకారులును అభిప్రాయపడుచున్నారు గదా!

ఉ:- ఇది యెన్నటికి గాజాలదు. యేలయనగా జీవుని యొక్క సానర్థ్యమును, శరీరాది పదార్థములు సాధనములును పరిమితములు కాన వాని ఫలమనంత

మెట్లు కాగలను? ఆన తానంద మనుభవించు అసీను సామర్థ్యము గర్భయు సాధనము ను జీవులందు లేవు. కాబట్టి మనంత సుఖమనుభవింపజాలరు. ఎవరి సాధనములనిత్యము లో వారి ఫల మెప్పటికిని నిత్యము కానేరను. ఇక ముక్తి ముగ్ధి ఎవడును దిగి యీ సుసారమును రాడేని సంసారము ఉచ్చేదనై పోవును. ఆనగా జీవులు నిశ్చేషులైపోవలసి వచ్చును.

ప్ర:- పరమేశ్వరుడెట్లు నిత్యముత్పదును బూర్ణ భియో అట్లే జీవుడును నిత్య ముత్పదును సుఖియు నగునేని దోష మేమియును రాజాలదు.

ఉ:- పరమేశ్వరుడు అనంతస్వరూపుడు, అనంత సామర్థ్యయుక్తుడు, అనంత గుణకర్మ స్వభావములు కలవాడు. కాబట్టి యతడెన్నడును అవిద్యయందును దుఃఖమునందును లండును బడజాలడు. జీవుడు ముక్తిని బొంది శుద్ధ స్వరూపుడైనను అవిద్యను పరిమిత గుణకర్మ స్వభావములు కలవాడు నయి యుండును. పరమేశ్వరుని వంటి వాడెన్నడు గాడు.

ప్ర:- ఇట్టి ముక్తి జన్మమరణముల వంటిదే. కాబట్టి ముక్తికొఱకు శ్రమపడుట వ్యర్థము?

ఉ:- ముక్తి జన్మమరణముల వంటిది కాదు. వీలయిన ముప్పదియాలు వేల పర్యాయముల యున్నట్టి ప్రళయములకెంత సమయము పట్టునో యంత సమయము నఱకు దుఃఖము నాండి విడిచిడి ముక్తిని బొందిన జీవులు ఆనందమనుభవించుట సామాన్యమా? నేడు తినుచు త్రాగుచు నున్నారు. మరల లేపు య్ద కలుగ నన్నది గద! ఇక దానికొఱకేల నుపాయము చేయుచున్నారు? ఆకలి, దప్పి, కనము, రాజ్యము, ప్రీతి, సంతానము మొదలగు వాని కొఱకు నుపాయము చేయుట యావశ్యక మయినపుడు, ముక్తికొఱకు బాటుపడుట యావశ్యక మేలగాదు? మృతి నొందుట నిభయ మై యున్నను జీవించుటకు నుపాయము చేయు నట్లే ముక్తి నుండి మరల జన్మమందు రావలసియున్న ఎప్పటికిని తత్ప్రయత్న మావశ్యక మనుట స్పష్టము. (సత్కార్యప్రకాశము గామ సముల్లాసము)

ఇంకను వేదప్రమాణముల పరికించుడు.

ఒం యే యజ్ఞేన దక్షిణయా సమక్తా ఇంద్రియ సఖ్య మమృతస్య మానశే॥ తేభ్యో భద్ర మగ్నిరసో వో అస్తు పత్రిగృభ్ణిత మానవం సుమేధసః॥ ఋక్ 10.62-1. యే-ఏమహాత్ములు, యజ్ఞేన-దేవపూజ, విద్వత్సంగతి-దానాదులద్వారా, దక్షిణయా-కర్మ కుశలతచే, సమక్తా-నేర్పరులై యున్నారో వారు, ఇంద్రియ-పర

మైశ్వర్యముక్తుడగు భగవంతుని, అన్యతత్వం సఖ్య-అన్యతత్వమును పొందనమును-సఖ్యభావమును, ఆనశే-పొందిరి, అటువంటి సుమే! సంపన్నులగు, అంగిరసః-జ్ఞానలారా! మానవం-మనుష్య సంబంధమును, ప్రతిగృహీత-తిరిగివచ్చి మరల గ్రహించండి. తేభ్యోవః-అటువ భద్రం-శుభము, అస్తు-అగుగాక!

దీని తర్వాత మంత్రములో య ఉదాజన్ పితగో గోమయ శ్లేషవాక్యము వచ్చినది. ఉదాజన్ - 1. ఉత్తమరీతితో పాస్త్రం 2. బొత్తిగా దరికిరానీయకుండ త్యజించుట; గోమయ - 1. వాణీమయం వము. పార్థివైశ్వర్యములందు తగుల్కొనక వాణీమయ జ్ఞానైశ్వర్యము; పితరుః (వేదవేత్తలు) మోక్షాధికారులుగా భావించబడిరి. నచికేతసున యించుచున్నది.

ఈ నూక్తములోని నాలుగు మంత్రములలో ఇతివాని చివర మానవం సుమేధసః అనుపాఠమే వచ్చినది. ఒకదానిలో వో భద్రం అని దానిలో దీర్ఘాయుత్వమస్తు, మూడవదానిలో సుప్రజాన్త్యమస్తు, నాల్గవది సుబ్రహ్మణ్యమస్తు అనియు అశీర్వాది చెబుడినది. ఇటుల వేదములందు నుండి పునరావృత్తి వర్ణించబడియుండగా తిరిగిరానేరాదని భావించుట:

ఈ సందర్భములో పునరావృత్తి లేనేలేదని భావించునవీ వేదాంశంకరపాదుల సంప్రదాయము గమనించుటకొక శబ్ద ప్రమాణమునిచ్చి మును పూర్తి చేయుదును. ఛాందోగ్యగోప్యవిషయమునందు 'స ఏతాన్ బ్రహ్మత్యేష దేవః ధో బ్రహ్మపథ ఏతేన ప్రతిపాద్యమానా ఇమం మానవం నావర్తంతే నావర్తంతే (4. 15. 6.) జ్ఞాని పరమాత్మను పొంది మనస్వంత చక్రములోనికి తిరిగిరాడు, తిరిగిరాడు అని చెప్పబడెను. శంకరలీ మం ఏతేన ప్రతిపద్యమానా గచ్ఛంతో బ్రహ్మమం మానవం మన సంబంధిన స్పష్టి లక్షణమావర్తం నావర్తంతే అని భాష్యమొచ్చెను ఇందు మానవం ఆవర్తం అనుభాగమునకు 'మన సంబంధి' అని అంటే అంటు భాష్యమొనర్చి వదిలివేసిరి కాని వారి ప్రముఖ శిష్యుడైన అనందగి: మాత్రం వ్యాఖ్యానమొనర్చుచు 'ఇమవితి విశేషణాద నావర్తం రస్మిన్కల్పే, కల తు అన్యత్తరితి నూచ్యతే' అని ఈ కల్పములో-మనస్వంతరములో మోక్షమ దిన ఆత్మ తిరిగి రాదు కాని కల్పాంతరమున తిరిగి వచ్చునని నూచితమగు

అని పునరావృత్తిని స్వీకరించెను. ఈవిషయస్థలమంద దైవతులను పునరావృత్తిని స్వీకరించవలసిందే గదా! ఈశ్వరీయజ్ఞానమగు వేదమందు శ్రద్ధగల జిజ్ఞాసువుల ప్రసంగమును మననమొనర్చి అయాగ్రాధములలోని మోక్ష సంబంధ ప్రసంగములను కడుబాగుగాకాకితో విచారించుకొనెదరుగాక యని విన్నవించుచున్నాను.

తతః సర్వేషు లోకేషు శరీరత్వాయ కల్పితే (కఠ. 2. 3. 4.)

మోక్షముపొంది మగల అమైథున స్పృష్టిలో జనించు భాగ్యమును పొందును, అనుకథనాకృత్యమును గురించెదరు గాక!

మోక్ష సాధనములను గురించి మహర్షి దయానంద విరచిత సత్యాగ్రహ ప్రకాశములోని నవమ సముల్లాసము తిలకించుడని ముముక్షువులకు విన్నవించుచున్నాను.

పరిశిష్టము 5.

సావిత్రి-సత్యవంతుడు

కళోపనిషత్తులోని యముని గురించి ఇంతగా చర్చించి పారాణిక యముని నిరాకరించితిమి. భాగవతాది పురాణములలో చెప్పబడ్డ యముడే లేదని భావించు వో సావిత్రి కథను ఎటుల సమన్వయము చేయవలయును? సావిత్రియు నచికేతనునివలె మూడు దినములుపవసించినది. సావిత్రికిని యముడు మూడు వరము లిచ్చెను. నచికేతసునికి కొనుగుగా 'నాచికేత' మని యగ్నికి పేరుపెట్టిన వరమిచ్చెను. సావిత్రికి కొనుగుగా పతిప్రాణముల నిచ్చెను. యమ సావిత్రి సంభాషణముత్రోచి పుచ్చినచో సావిత్రి కథకు పాతివ్రత్యమునకు ప్రాముఖ్యముండదు గదా! కావున ఈ యముని సమన్వయము పరచనిదే జిజ్ఞాసువునకు కాంతి లభించదు.

కళోపనిషత్తు నందు వైదికాదర్శముల నిరూపించుచు తరుఫుల కాదర్శముగ నచికేతసు డెన్నుకొనబడెను. అటులనే శ్రీల కాదర్శముగ సావిత్రిపాత్ర స్పృశింపబడినది. వైదిక వివాహ సంస్కారములో పాణిగ్రహణ లాజహోమ కిలారోహణ సప్తపది ధృవారంభతీ దర్శనాదులందు పడతిచేయు ప్రతిజ్ఞలను సావిత్రి

జీవనములో - ఆచరణలో మనము గాంచగలము. ఇరు తావులందు యముని భాగము ఆలంకారికముగ చేర్చబడినదని ఊహించ వచ్చును.

కథయన్న బాల్యమునుండియే మానవునకిష్టము. కనుక కొంత జరిగిన కొంత జరగనిదానిని సమకూర్చి ఆఖ్యాసము లల్లబడినవి. కావుననే మిమాంసాకారుడు 'అసద్వృత్తాంత మాఖ్యాసమ్' అని నిర్వచించెను. అసల్ అనగా జరగనిది, సత్యము-కాశ్వతము కానిదియని రెండ్రుములున్నవి. ఆఖ్యాసము లన్నియు నశ్వసములైన శరీరములకే చెల్లువని కావున కాశ్వత వృత్తములు కాజాలవు. నిరుక్తములో కూడ 'ఋషే ద్వష్టస్థ్యో ప్రీతిః' అని ఆఖ్యాస యుక్తా' అని చెప్పబడినది. ఆఖ్యాసములద్వారా వైదిక సిద్ధాంతముల బోధపరచుటయు జరుగుచుండెడిది. రచనా శైలిని బట్టి ఆలంకారికముగ నక్కడక్కడ కొంతభాగము చేర్చబడుచుండెడిదని భావించవచ్చును.

మహాభారతములోని ప్రసంగమును బట్టి సావిత్రీ కథ యొక్కను సృజించబడినదో, దాని ఫలమేమిటో తెలియుచున్నది. ద్రౌపదితో పాండవు లరణ్యవాస మొనర్చుచున్నారు. వారి వెంటనన్న ద్రౌపదికి ఆత్మలలము చేకూరుటకై ధర్మరాజు 'పతిభక్తి తాత్పర్యంబున నభిలషింపబడుటకోసమై కుభంబు లొందిన పుణ్యపతి చరిత్రంబు వివరింపు' అనునట్లు చెప్పివేయని' అడుగగా మార్గంబేయుడి ఇతివృత్తమును చెప్పియుండెను. కథను ముగించి:-

ఆ పతివ్రతయట్లు యీ యాజ్ఞసేని పరమశ్రావణి ధర్మసంభావనీయ॥

యధిప మిమ్మును మీ యభిలాషయుంబు నుద్ధరించు మహాభాగ్యయుక్తిఁ జేసి॥

యని శ్రీవణఫలమును వినిపించెను. కనుక సావిత్రీకథ శ్రీల కాదర్శముగ నందు నటుల సృజించబడినదనుటలో సందేహములేదు.

అయినను ఒకవిషయము గమనించవలసి యున్నది. శ్రీకి పతిభక్తి తప్పనితరకర్తవ్యములేదని ఈ కథలో నూచితమగుచున్నది. కథములో "పురామే కాదశ ద్వారం" (87) అనియునుటచే ద్వాదశశతధర్మములగుట శ్రీకి కథ విజ్ఞానము నందధికారము లేదను ప్రతిభస్వని కలుగుచున్నది. నచికేతిసుడు అనివాహితుడు, కాని సావిత్రీ వివాహితగ నొనర్చబడినది. ఇచ్చటను అంగుష్ఠమాత్ర పరిమిత తీర్మాదని తేల్చినబడినది కాని కథమువలె ఆత్మజ్ఞానోపదేశ ప్రసంగములేదు. అనగా ననునది. సావిత్రీ యముని మాటిమాటికి పతిసాణములనే యాచించి గాని పునర్జన్మాదుల గురించి ప్రస్తావించిన లేదు. శ్రీలకు ఆత్మజ్ఞానము

పాండవలసియున్నను పరపురుషులద్వారా పాండవకూడదు. పతిద్వారానే పాండవలయును. కనుక యమనితో అబిడ అటుల ప్రసంగించి యుండక పోవచ్చువా? ఇక్కడి సత్యాసత్య నిర్ణయము సమాలోచకుల మీదనే వదలివేయుట సమంజసమని విమర్శించుచున్నాను.

ఉపనిషద్రచనాకాలము

ఈకాలములో నేదైనా ప్రాచీన గ్రంథమును ప్రకటించుచు. దాని గ్రంథకర్తను గురించి అతని కాలమును గురించి ముచ్చటించకపోవుచో గొప్పతనమేమియు భావించబడదు. ఈ వ్యామోహముచే స్పష్టతలో భగవద్విష్ణుయైన వేదములను పౌరుషేయములుగా భావించి వీరియే కాలనిర్ణయమొనర్చుపండితులమృత్యు లెందరో గలరు. ఇక పౌరుషేయములగు ఉపనిషదాదులకు వేరుగా చెప్పవలయునా? కతోపనిషత్తు కరుణను ఋషి రచించెనని చెప్పుటచున్నది. ఇందలి నచికేతనాదులకు వ్యక్తులుగా భావించినచో కరుణికి పూర్వమే వారు గలిగియుండురు.

కరుణకాలము నాటివాడో ఇంతవరకు నిర్ణయము జరుగలేదు. ప్రాచీన గ్రంథములో ఈతని గురించి వివరించబడలేదు. శబ్దకాస్త్రములో నితని పేరు ఇతని గ్రంథములు పదేపదే ఉదహరించబడినవి. పాణిని మహర్షి తన అప్తాధ్యాయులందు దేవసుమ్నయోగ్యజుషి కారణే (7. 4. 38.) అను మాత్రీములో యజుర్వేదమునకు చెందిన కతకాఖియందలి ప్రయోగమును నిర్దేశించి యుండెను. దీనిని బట్టి బహ్వచులకు వేరుగా నొక కతకాఖియున్నటుల వైయాకరణులుహించెనరు. కతోపనిషత్తు మాత్రము యజుర్వేదీయ కాఖాంతర్గతమని పేర్కొనియుంటిమి. అను వాడే చరణానామ్ (2. 4. 3) అను మాత్రీమున భద్రహారణముగ 'ఉదగాత్కిత కలాపమ్' అని మహాభాష్యకారాదు లుదహరించి యున్నారు. తేనసోక్తమ్ (4.8. 101) అనుమాత్రీమునకు భాష్యమొనరించుచు గ్రామేగ్రామే కాలాపకంకారతకం చ ప్రోచ్యతే అని ఉదహరించెను. దీనిని బట్టి భాష్యకారుని కాలమునాటికే కతకాఖి ఊరూర పఠనమొనర్చుటచు బహుళవ్యాప్తిని చెందినటుల స్పష్టమగుచున్నది. కలాపివైశంపాయనాస్తే వాసిభ్యశ్చ (4. 3. 104) మాత్రభాష్యములో వైశంపాయనాంతే వాసి కతక కథాంతే వాసి భాదాయనః; వైశంపాయనాంతే వాసి కలాపీ అని పఠంతి ఉదహరించెను. ఇతిమాత్రీముచే నాతని కాలము నిర్ణయించుట సుకరము కావచ్చును. పాణినియే స్వయముగా తన మాత్రీములందు కతచరకాల్లక్ (4. 8. 107) కతచరక ఋషుల ప్రోక్తము నధీత మొనర్చు వారును

కతచరకులనియే వ్యవహరించబడెదరని నిశ్చయించియుండెను. కావున కతుకు భావ్యకారుడగు పతంజలి సమకాలికులు కారని తెలియుచున్నది పాణిని కాలమునకే కతకాఖి కతముషి మిక్కిలి ప్రసిద్ధిగాంచి యుండెనని తెలియుచున్నది.

వేదములందలి యేకబ్రుములతో పట్టుకొని అవి క్రిస్తు కింతకాలము పూర్వపు కనియు అతర్వాత వైదిక వాఙ్మయము ఏదోకాలములో రచించబడినదియు, క్రీస్తు నందలి అభిమానముచేత, బైబిలుమీద మమకారముచేత, అంతకుముందు కాలములో కాలమాన మెరుగని అడవిజాతులవారి బైబిలు గ్రంథముతోను, మనుష్యునితోను ముడిపెట్టే పాశ్చాత్య విద్వాంసులు; వారి మన్ననలకు పాల్పడి పదవులు దిగియు పాదాలనే పిచ్చిగల భారతీయ విద్వాంసులు పతంజలికాలము నిర్ణయించి వైశంపాయనుడు భారత కర్తయగు వ్యాసుని శిష్యుడనియు, అతని శిష్యుడు కతుడు, కావున కతుని కాలము భారతానంతరమై యుండవచ్చునని తేలికగా ప్రకటించవచ్చును.

కాని కతుకు పతంజలికి సమకాలికుడు కాడని చెప్పియుంటిమి. ఇంకను పూర్వాపరముల విచారించి అపొకషేయములు వేదములని భావించు ఆర్యవిద్వాంసు లింతతేలికగా కతుని సమయమును గురించి చెప్పుకాలరు. నిత్యము చెప్పుకొను సంకల్పగణనానుసారము ఈస్వప్తిజరిగి 197 క్రీ.పూ. 29 లక్షల 49 వేల 56 సంవత్సరములు గతించివి వేదోత్పత్తియు అనాటిదే. నిమగ్నములను గణించి కలుపుచు నింతవఱకు మెచ్చున వచ్చిన జ్యోతిష్కల గణనకు తోగిసిపుచ్చి ఇంత దీర్ఘకాలము ఎదుట ప్రుటికాలమంతగా కూడ పోల్చకాలని 5000 సంవత్సరముల కిటివల వైదిక సాహిత్య రచన యొనర్పబడినదను నంతగా దిగజాలకాలరు.

భావ్యకారుడైన పతంజలి యోగదర్శనమును, వైశ్యగ్రంథమును నిర్మించెనని చెప్పుదురు. కనుకనే ఆయోగిపుంగవుడు అత్యంత-కాయక వాచిక పరిశుద్ధులకై భావతీయమును ప్రసాదించెనని ప్రశస్తితోక మొకటి ప్రసిద్ధిజెందియున్నది. యోగదర్శనము మీద మహాభారత కర్తయైన వ్యాసుడు భావ్యుని వ్యాసీయుండెను. ఆ వ్యాసుని శిష్యుడు వైశంపాయనుడు, అతని శిష్యుడు కతుడు. ఈ కతుడు పతంజలికి సమకాలికుడేయగును? అతడు గ్రంథముల రచించుట, అవి ప్రసిద్ధికెక్కుట వానిని గురించి పతంజలి తన భావ్యములో పేర్కొనుట కగ్రహణకరము కాకాలము. ఇంతియగాక పాణిని నాటికే కతుడే గాను, కత గ్రంథములు, వాని యభ్యుగ్రసిద్ధికెక్కియుండిరి. కతుని కాలము మహాభారతమునకు ఎంతయో పూర్వ

పుని అయి యుండవలెను. ఇంతియగాక కతపోక్తమైన నచికేతో పాఖ్యానము మహాభారతమునందున న్నది. కనుక కతుని కాలము గాని, నచికేతనుని కాలము గాని నిర్ణయ మొనర్చుట దుస్సరము. స్వయముగ గ్రంథకర్తయే “నాచికేతము పాఖ్యానం మృత్యుశ్రోత్రం సనాతనమ్” (70) అని దీనిని సనాతనమని వ్యవహరించెను. గ్రంథాంభుమన హ, వై అను అవ్యయముల నుపయోగించుటయే గాక “దదా” “పుత్ర” అను అను లిట్లకారము (సంక్షేపము భూతకాలము) పుయోగించి తానే కనని వివని వృత్తాంతమని ద్యోతమొనర్చెను. అయినను పరిశోధకులకు నాయీ భావము తోడుపడగలదని ఆశించుచున్నాను.

శాంతిపాఠము

ఉపనిషత్తుల యాద్యంతములందు శాంతిపాఠము పఠించబడును. భిన్నభిన్న శాంతిపాఠములు వేరువేరు ఉపనిషత్తులకు నిర్ణయించబడినవి. ఈశ బ్రహ్మదర్శనోపనిషత్తులకు “పూర్ణమదః” యని యు, కేవల ఛాందోగ్యములకు “ఆపాద్యాయంతు మమాంగాని” యనియు, కఠోపనిషత్తుకు “సహనానహతు” అనియు, పృశ్న మండక మాండూక్యములకు “భవంతి కర్ణేః” అనియు, తైత్తిరీయమునకు “శం నోమిత్యే” అనియు విశలేయమనకు “వాజ్మేమనసి” అనియు పూర్వాంతము శాంతి పాఠము త్రిములున్నవి. ఇందుకొన్ని శుద్ధవేదమంత్రములు.

కఠోపనిషత్తు శాంతిపాఠమంత్రము “సహనానహతు” అనునది తైత్తిరీయోపనిషత్తులోనిది. తైత్తిరీయము ఉపనిషత్కృతము ననుసరించి కఠము తర్వాతది. ఆయా యుపనిషత్నిర్మాణ కాలమును బట్టియే యుపనిషత్సామక్రమ మేర్పడినదని భావించుచో కఠోపనిషత్సాంతి పాఠము తైత్తిరీయ మంత్రము కావలదు, అసంభవము. రచనా కాలముతో సంబంధము లేకుండ విషయక్రమము ననుసరించి సామక్రమ మేర్పచబడినదని భావించుచో, ఎవరు? ఎప్పుడు ఈక్రమనియానుక మొనర్చియుందురో? అనుట ఈ శాంతి పాఠపద్ధతి అధునాతనముగా నేర్పరుచబడి యుండునా? అయితే అటులావర్చన వారెవరు? ఎప్పుటివారు? ఎందు టిటుల నొనర్చిరి? మొదలైన విషయముల స్వేషించవలసియున్నది. లేదా ఈ మంత్రము కఠోపనిషత్తుకు పూర్వమున్న గ్రంథములలో నుండి యుండెనా? అగుచో ఆమూల గ్రంథమేది? గ్రంథకర్త యెవరు? మొదలగు జిజ్ఞాసలన్నియో సమాధేయములైయున్నవి? దీనివలనను కాలనిర్ణయము అశక్యమే కదా! శాంతిపా

. తమంత్ర ప్రతిపదార్థము.

నా-గురు శిష్యులగు మమ్ముల నిద్రాము, సహ-కలిపి, అత-పరమేశ్వరుడు తృప్తును విడిపించి తృప్తులనొసరించుగాత! నా-మామగర్భాన్ని, సహ-కలిపి, భుజ్య-హరించుగాత! కక్షి చుగాక! హే పరమాత్మక్! నీ గయవల్ల మేమిరువురము, వీర్య మ్-బ్రహ్మవిద్యాభ్యాసముచే కలుగు సుఖముఖాది ద్వంద్వముల సహనము మొ॥ సామర్థ్యములను, సహ-కలిపి, కరవావహై-సిద్ధిని జేసుకొందుముగాక! నా-మాయి ద్దరి, అధీతమ్-అశ్రయసాధ్యాపనములు, తేజస్వి బ్రహ్మతేజస్సు మృన్నములగు గాక! మేమిరువురము, మా విద్విషావహై-పరస్పర మెన్నడును జ్యేష్ఠి-పరుండు ము గాక! ఓమ్! హే భగవత్! మా ఆధ్యాత్మికాధిదైవికాధి భౌతికోపద్రవములు, మానసిక శాబ్దిక కాంక్షి దుఃఖములు శాంతించుగాక!

ఇందుద్వవచనమగు “నా” శబ్దము సయోగించబడుటచే నీ ప్రార్థన గురు శిష్యులు, భార్యాభర్తలు, రాజు ప్రజ, మొ॥ వారిద్దరిద్దరు కలిసి దైవప్రార్థన జేసి శాంతి జపించవచ్చును. ఈ మంత్రము వేదభక్తుడగు మహర్షి దయాకరుల నాకర్షించెను. ఆయన వేదభాష్య మొనర్చుచు భూమికగా ఉద్భ్రంశమును రచించెను. అందారంభ మీ మంత్రము చే నొనర్చుచు అర్థములుల వాగిసి గుండెను.

(సవనావలి) హే! సర్వోక్తిమ తా! ఈశ్వరా! మీదయా కక్షణలచే మేము ఒకరినొకరు రక్షించుకొందుముగాక! (సహనాభు॥) మేమందరము పరమ ప్రీతితో కలిసి సర్వోత్తమైశ్వర్యము-చక్రవర్తి రాజ్యము మొ॥ సాధనములచే తమ యనుగ్రహము వలన ఆనందమును సదా భోగి చె-ము గాక! (సహవీ॥) హేకృ పానిధే! తమ సహాయముచే మేము ఒకరినొకరి సా ర్థ్యమును పురుషార్థముద్వారా ఎల్లప్పు డభివృద్ధిపరచుకొందుము గాక! (తేజస్వి) ప్రకాశవయుడా! సర్వవిద్యా ప్రదాత! పరమేశ్వరా! మీ సామర్థ్యమువలననే మా అభ్యయసాధ్యాపనములు సంసారమున ప్ర కాశము పొందును గాక! మా వి ద్య నిరతమభివృద్ధి చెందుచుండును గాక! (మా విద్విషా॥) హే ప్రీతుత్వాదకా! మేమెన్నడు పర స్పర విరోధమొనర్చక ఒకరికొకరు మిత్రులమను మైనటుల కృపాదృష్టి పరపుము. (ఓం శాన్తిః) ఓభగవత్తుడా! తమదయచే మా తాపత్రయము (ఒకటి) ఆధ్యాత్మికము-జ్వరరాది రోగములచే కలుగు శారీరక పీడ, (రెండవది) అధిభౌతికము-పర ప్రాణులచే సంభవించు క్లేశము, (మూడవది) అధిదై-కము-చిత్తేంద్రియముల వికారముచేతను ఆశుద్ధి చాంచల్యముల వలనను కలుగు క్లేశము, ఈ మూడు తాపము లను తమను శాంత మొన్నుడి. నివారింపండి. శమిత్యోమ్.

2322
22.12.71

త ప్పొ ప్ప ల ప ట్టి క

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
22	9.	రేవదా తగ్గత	రేవదా తగ్గత
23	13.	శబ్దముచ్చ	శబ్దముచ్చ
28	17.	తనై	తనై
30	14.	స్వస్తి	స్వస్తి
32	20.	రాత్రిన్లు	రాత్రిన్లు
44	25.	మత్స్యభిః	మత్స్యభిః
52	20.	అవిద్యలో	అవిద్యలో
53	12.	చిక్కునుకొ	చిక్కుకొను
53	20.	పరివతి	పరివతి
54	14.	నాస్త్వీణీయా	నాస్త్వీణీయా
55	12.	సత్యధృతిః	సత్యధృతిః
65	24.	మెత్తనప్పుడు	మెత్తనప్పుడు
76	5.	యస్త్విజ్ఞాన	యస్త్విజ్ఞాన
78	3.	పరాబుద్ధిః	పరాబుద్ధి
80	8.	నియచ్ఛేత్తద్య	నియచ్ఛేత్తద్య
		చ్ఛేచ్ఛాంత	చ్ఛేచ్ఛాన్త
86	4.	కశ్చిద్ధీరః	కశ్చిద్ధీరః
9	9.	మజాయతః	మజాయత
1	10.	రవ్యపశ్యత	రవ్యపశ్యత
1	10.	ఏతద్యై	ఏతద్యై
1	1.	కాదనియు	కాదనియు
1	11.	యున్నవో	యున్నవో
	21.	భవతి	భవతి

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
112	19.	భాతికుతో	భాన్తికుతో
116	21.	నూర్యోదయాలిం	నూర్యోదయాదులిం
119	3.	ధీరో	ధీరో
120	8.	లిజవీవ	లిజ్జవీవ
124	23.	మభిజ్వ	మభి
125	24.	విషన్యా	విష్వజ్జన్యా
28	3.	అధాత్మ	అధ్యాత్మ
128	21.	వధిత	వధిత

-: ప రి శిష్ట ము :-

18	9.	రూపం	రూపం రూపం
21	13.	తండిగబాలడు	గాబాలడు
43	11.	అల్పజ్ఞుడను	అల్పజ్ఞుడును
44	1.	సఖ్యి	సఖ్యమ్
44	27.	కలావంతరే	కలావంతరే
46	23.	పురామేకా	పుగమేక
47	15.	శబ్దకాస్త్రము	శబ్దకాస్త్రము
49	6.	పుత్ర ఆస	పుత్ర ఆస
50	6.	సిద్ధింప	సిద్ధింప
50	25.	మిత్రులమనుమై	మిత్రులమై మను